

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ»**

Τίτλος : «Νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) και Αγροβιοποικιλότητα: Συγκλίσεις και αποκλίσεις από την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) για την ενίσχυση της αγροβιοποικιλότητας»

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια: Κορακάκη Ελεονώρα

Επιβλέπων Καθηγητής: Ευπραξία Αθ. Μαριά

ΧΑΝΙΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2017

«Νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) και Αγροβιοποικιλότητα: Συγκλίσεις και αποκλίσεις από την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) για την ενίσχυση της αγροβιοποικιλότητας»

Η τελευταία αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) επέφερε αλλαγές τόσο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων όσο και στα μέτρα που χρησιμοποιεί. Παράλληλα με την ΚΑΠ, αρμοδιότητα της ΕΕ είναι και η ανάσχεση της απώλειας της αγροβιοποικιλότητας και η διατήρησή της σε όσο το δυνατόν υψηλότερα επίπεδα. Στην παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή παρουσιάζεται η αναθεωρημένη ΚΑΠ, τα βασικά σημεία της, οι στόχοι της και οι αλλαγές που εμπεριέχει. Ακόμα, αναλύεται το ισχύον διεθνές νομικό πλαίσιο που αφορά τη βιοποικιλότητα και την αγροβιοποικιλότητα, ώστε να γίνουν κατανοητές οι βάσεις στις οποίες στηρίχτηκε η νέα ΚΑΠ. Τέλος, προσεγγίζεται κριτικά και το αντίστοιχο ενωσιακό δίκαιο με εμβάθυνση στους στόχους, τη νομοθεσία και τη στρατηγική της ΕΕ. Αποκτώντας λοιπόν μια σαφή εικόνα της πορείας που χαράζει η ΕΕ σε επίπεδο Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και σε επίπεδο αγροβιοποικιλότητας, εξετάζεται εάν η πορεία αυτή είναι κοινή ή όχι, δηλαδή εάν αποκλίνει ή συγκλίνει.

ABSTRACT

“New Common Agricultural Policy (CAP) and Agrobiodiversity: Convergences and divergences from European Union’s policy (EU) in order to strengthen Agrobiodiversity”

The latest revision of the European Union’s (EU) Common Agricultural Policy (CAP) brought changes both in the decision-making process but also to the actions imposed by it. In parallel with the CAP, EU's goal is to halt the loss of agrobiodiversity and maintain it at the highest level possible. This thesis presents the reformed CAP, the main points, the objectives and the modifications it introduces. Furthermore, the current international legal framework is being analyzed concerning the biodiversity and agrobiodiversity, in order to make clear the foundations on which the new CAP was based. Finally, the corresponding EU law is being critically approached via deepening into the objectives, legislation and the EU Strategy. Thus, having a more clear idea of the way that the EU sets out the Common Agricultural Policy and the agrobiodiversity preservation, it is questioned whether this way has a common course, whether this course diverges or converges.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ολοκληρώνοντας τον κύκλο των μεταπτυχιακών σπουδών μου, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια κυρία Μαριά Ευπραξία Αν. Καθηγήτρια Σχολής Μηχανικών Περιβάλλοντος του Πολυτεχνείου Κρήτης για τη βοήθεια, την καθοδήγηση, τις συμβουλές, την άμεση ανταπόκριση σε κάθε ερώτημά μου και την υπομονή που έδειξε όλο αυτό το διάστημα εκπόνησης της παρούσας διατριβής.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω και τα μέλη της Τριμελούς Εξεταστικής Επιτροπής, τους κ.κ. Στέλλιο Ροζάκη, Αν. Καθηγητή Σχολής Μηχανικών Περιβάλλοντος του Πολυτεχνείου Κρήτης και Τρύφωνα Δάρα, Επικ. Καθηγητή Σχολής Μηχανικών Περιβάλλοντος του Πολυτεχνείου Κρήτης για τις εύστοχες παρατηρήσεις και υποδείξεις τους.

Ιδιαίτερα ευχαριστώ και όλους τους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος που παρακολούθησα, για τις γνώσεις και τους προβληματισμούς που μου μετέφεραν και ανέβασαν την εκπαίδευσή μου ένα σκαλοπάτι ανώτερα.

Αφήνω για το τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένεια και τους φίλους μου, που με ενθάρρυναν αδιάκοπα να ολοκληρώσω το μεταπτυχιακό μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	ΣΕΛ
Πρόλογος.....	3
Συνοτομογραφίες.....	7
Περίληψη.....	8
Εισαγωγή.....	10
Πρώτη Ενότητα.....	12
Κεφάλαιο 1:Εισαγωγή στην Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) και η πορεία προς τη νέα ΚΑΠ	
1.1 Πώς ξεκίνησε η Κοινή Αγροτική Πολιτική.....	14
1.1.1 Συνοπτικά για την ΚΑΠ.....	16
1.2 Οι έξι μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ.....	17
1.3 Γεωργία.....	24
1.4 Η νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική.....	26
1.4.1 Το χρονικό της τελευταίας αναθεώρησης της ΚΑΠ.....	26
1.4.1.1 Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει πλέον ισότιμο ρόλο στη διαμόρφωση της ΚΑΠ.....	27
1.4.1.2 Τομείς αναθεώρησης της ΚΑΠ.....	29
1.5 Προκλήσεις και στόχοι.....	30
1.6 Αναφορά στα χαρακτηριστικά της νέας ΚΑΠ.....	33
1.6.1 Ο προϋπολογισμός της ΚΑΠ. Τι ποσά διατίθενται για τη νέα ΚΑΠ.....	34
1.6.2 Πρώτος πυλώνας - αγορά και εισοδηματική πολιτική -	35
1.6.3 Δεύτερος πυλώνας - πολιτική αγροτικής ανάπτυξης -	37
1.7 Σε τροχιά βιώσιμης γεωργίας εντός ΕΕ.....	38
1.8 Ποιότητα των τροφίμων - το κλειδί για την επιτυχία -	40
1.9 Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ – Οι τέσσερις κανονισμοί συνοπτικά.....	41
Κεφάλαιο 2: Οι κανονισμοί της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.....	43
2.1 Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.....	43
2.2 Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1306/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.....	47
2.3 Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1307/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.....	49
2.4 Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1308/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.....	50
Κεφάλαιο 3: Ποιες αλλαγές σηματοδοτεί η νέα ΚΑΠ.....	52
3.1 Το «πρασίνισμα» του πρώτου πυλώνα και οι στόχοι του.....	53
3.2 Οι λόγοι αποτυχίας των παλαιότερων ΚΑΠ.....	57
3.3 Αναμενόμενα αποτελέσματα.....	58

Δεύτερη Ενότητα.....	61
Κεφάλαιο 1 : Βιολογική ποικιλότητα.....	61
1.1 Η έννοια και η σημασία της βιολογικής ποικιλότητας.....	61
1.1.1 Τα οφέλη της βιολογικής ποικιλότητας.....	62
1.2 Απειλές για τη βιολογική ποικιλότητα.....	64
1.3 Αντιμετώπιση των αιτιών της απώλειας της βιολογικής ποικιλότητας.....	65
1.4 Η σχέση Αειφορίας και βιολογικής ποικιλότητας.....	66
1.5 Νομικό πλαίσιο για τη βιολογική ποικιλότητα.....	68
1.5.1 Το διεθνές νομικό πλαίσιο - Η ιστορική εξέλιξη (διαδρομή).....	68
1.5.1.1 Η πορεία προς τη Διεθνή Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (ΣΒΠ) (Convention on Biological Diversity) (CBD).....	70
1.5.1.2 Η Ατζέντα '21.....	72
1.5.1.3 Η Διεθνής Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD), 1992.....	73
1.5.1.4 Η πορεία μετά τη CBD.....	75
1.5.2 Το ενωσιακό νομικό πλαίσιο - Η ιστορική εξέλιξη (διαδρομή - η νομοθεσία για την προστασία της φύσης-Γενικός στόχος της ΕΕ για το 2020 στον τομέα της βιολογικής ποικιλότητας, Στρατηγική για τη Βιολογική Ποικιλότητα, έτος 1998, Η Ευρωπαϊκή στρατηγική από το 2010).....	77
1.5.2.1 Η προσχώρηση στη CBD και στο Πρωτόκολλο της Ναγκόγια.....	83
1.5.2.2 Ο Κανονισμός 511/2014 για την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια στην ΕΕ.....	84
Κεφάλαιο 2 : Αγροβιοποικιλότητα.....	86
2.1 Έννοια και σημασία της Αγροβιοποικιλότητας.....	86
2.2 Κίνδυνοι για την αγροβιοποικιλότητα.....	90
2.3 Τρόποι επιβράδυνσης της απώλειας γεωργικής βιοποικιλότητας (αγροβιοποικιλότητας).....	96
2.4 Η σχέση Αειφορίας και Αγροβιοποικιλότητας.....	100
2.5 Ποικιλίες υψηλής απόδοσης – γενετική ομοιομορφία – τοπικές ποικιλίες και κλιματική αλλαγή.....	101
2.6 Βιοτεχνολογία, η «εξέλιξη» και εμπορευματοποίηση των σπόρων.....	106
2.7 Το νομικό πλαίσιο για την αγροβιοποικιλότητα.....	107
2.7.1 Το διεθνές νομικό πλαίσιο - Διεθνείς συμβάσεις και δεσμεύσεις.....	108
2.7.1.1 Η πορεία προς τη Διεθνή Συνθήκη σχετικά με τους Φυτικούς Γενετικούς Πόρους για τη Διατροφή και τη Γεωργία (International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture) (ITPGRFA).....	108
2.7.1.2 Διεθνής ένωση για την προστασία των νέων ποικιλιών φυτών, 1961 (International Union for the Protection of New Varieties of Plants) (UPOV) -Διεθνής Σύμβαση UPOV.....	111
2.7.1.3 Παγκόσμιος Οργανισμός Διανοητικής Ιδιοκτησίας, 1967 (World Intellectual Property Organization) (WIPO), Διεθνής Σύμβαση WIPO.....	114
2.7.1.4 Συμφωνία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου, 1994 (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) (TRIPs), Διεθνής Σύμβαση TRIPs.....	115
2.7.1.5 Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ), 1995.....	116
2.7.2 Το ενωσιακό νομικό πλαίσιο - Η γεωργία στην Ευρώπη.....	117

2.7.2.1 Ο ρόλος της αγροβιοποικιλότητας στη βιώσιμη γεωργία.....	120
2.7.2.2 Αγροβιοποικιλότητα, ΚΑΠ και αγρότες.....	123
2.7.2.3 Αγροβιοποικιλότητα, ΚΑΠ και ελευθερία των σπόρων	126
2.7.2.4 Η ευρωπαϊκή νομοθεσία για τους σπόρους και το πολλαπλασιαστικό Υλικό.....	128
2.7.2.5 Η Τροποποιητική Οδηγία, οι Οδηγίες περί παρεκκλίσεων και ο Κανονισμός για την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων.....	130
2.7.2.6 Πρόταση Κανονισμού της Επιτροπής για το φυτικό αναπαραγωγικό υλικό.....	133
2.7.2.6.1 Παραγωγή και διαθεσιμότητα των καταγεγραμμένων ειδών στην αγορά.....	136
2.7.2.6.2 Καταχώριση των ποικιλιών σε εθνικά και Ενωσιακά μητρώα – Μητρώα ποικιλιών.....	138
2.7.2.6.3 Παρεκκλίσεις σχετικά με το φυτικό αναπαραγωγικό υλικό....	139
2.7.2.6.4 Παρέκκλιση σχετικά με τα Μητρώα ποικιλιών.....	141
2.7.2.6.5 Τα τέλη καταχώρησης.....	141
2.7.2.6.6 Μερικές από τις εξουσίες της επιτροπής και τα αποτελέσματα της πρότασης.....	142
Τρίτη Ενότητα.....	145
Κεφάλαιο 1: Η κριτική της Νέας ΚΑΠ και του κύριου συστήματος σποροκαλλιέργειας υπό το πρίσμα της αγροβιοποικιλότητας στην ΕΕ – Συγκλίσεις και αποκλίσεις.....	145
1.1 Κριτικές σκέψεις όσον αφορά τα μέτρα των δύο πυλώνων της νέας ΚΑΠ.....	145
1.1.1 Περιβαλλοντική αποτελεσματικότητα των μέτρων της νέας ΚΑΠ	147
1.1.2 Άμεσες ενισχύσεις για την Ασφάλεια των Τροφίμων και την παραμονή του αγροτικού πληθυσμού.....	154
1.1.3 Ποιος ωφελείται περισσότερο από την ΚΑΠ.....	157
1.1.4 Θέσεις και αντιρρήσεις διεθνών οργανισμών και οργανώσεων.....	159
1.1.5 Εναλλακτικές λύσεις σχετικά με τα μέτρα της νέας ΚΑΠ.....	162
1.2. Βιωσιμότητα της γεωργίας – ΚΑΠ.....	168
1.3 Κριτική στο κύριο σύστημα σποροκαλλιέργειας.....	169
1.3.1 Δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, εμπορικά συστήματα σπόρων και το δικαίωμα στην τροφή.....	170
1.3.2 Βιοτεχνολογία και γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί.....	171
Κεφάλαιο 2: Συμπερασματικές σκέψεις και προτάσεις.....	175
Βιβλιογραφία.....	186

ΑΚΧ: Αξία Καλλιέργειας και Χρήσης

ΔΟΣ: Διακριτότητα, Ομοιομορφία και Σταθερότητα (αφορά τις ποικιλίες)

ΕΓΤΑΑ: Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης

ΕΓΤΕ: Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΚ: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Ενότητα

ΕΥΦΠ: Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Φυτικών Ποικιλιών

ΚΑΔ: Κανονιστικές Απαιτήσεις Διαχείρισης

ΚΑΠ: Κοινή Αγροτική Πολιτική

ΚΓΦΠ: Κοινοτικό Γραφείο Φυτικών Ποικιλιών

ΚΟΑ: Κοινή Οργάνωση Αγοράς

ΚΣΠ: Κοινό Στρατηγικό Πλαίσιο

ΣΛΕΕ: Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΔΠ: Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο

ΠΟΕ: Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

ΣΛΕΕ: Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

FAO: Food and Agriculture Organization of the United Nations (Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών)

Η ΚΑΠ αποτελεί μία από τις πρώτες πολιτικές της ΕΕ της οποίας κύριος στόχος είναι η στήριξη του Ευρωπαϊού αγρότη και η ορθή περιβαλλοντική διαχείριση των Ευρωπαϊκών εδαφών. Η οριοθέτησή της είναι σχετικά απλή καθώς αποτελεί κοινή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ως τέτοια έχει σαφείς στόχους και συγκεκριμένα μέσα για να τους πετύχει. Αντιθέτως το θέμα της αγροβιοποικιλότητας οριοθετείται πιο δύσκολα, καθώς συνδέεται στενά με μία πληθώρα επίμαχων ζητημάτων, τα οποία επίσης περικλείονται σε θεσμικούς κανόνες και απορρέουν από διεθνείς οργανισμούς και συμφωνίες. Πρόκειται για τα ζητήματα της προστασίας των νέων ποικιλιών φυτών και τις απορρέουσες συμβάσεις από διάφορους Οργανισμούς όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Διανοητικής Ιδιοκτησίας και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, κάθε ένα δε απ' τα παραπάνω επηρεάζει την αγροβιοποικιλότητα με το δικό της τρόπο.

Η αποτελεσματικότητα των μέτρων της νέας ΚΑΠ προσεγγίζεται κριτικά βάσει ενός εύρους απόψεων που έχουν συγκεντρωθεί και διατυπωθεί από επιστήμονες, πανεπιστημιακούς, ερευνητές, περιβαλλοντικές οργανώσεις, αγροτικούς συνεταιρισμούς καθώς και από στατιστικά στοιχεία. Σκοπός της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής είναι η κριτική προσέγγιση της νέας ΚΑΠ με σημείο αναφοράς την αγροβιοποικιλότητα, επομένως όλες οι σκέψεις που παρατίθενται κινούνται επί αυτού του άξονα, αφήνοντας εκτός την οικονομική και πολιτική αποτελεσματικότητα της ΚΑΠ. Ομοίως, σκοπός της είναι η εμβάθυνση τόσο στο νομικό πλαίσιο της νέας ΚΑΠ όσο και της αγροβιοποικιλότητας ώστε να γίνει κατανοητή η σύνδεση και η αλληλεξάρτηση των δύο και στη συνέχεια να διερευνηθεί εάν η νέα ΚΑΠ συγκλίνει ή αποκλίνει από την πολιτική της ΕΕ για την ενίσχυση της αγροβιοποικιλότητας.

Όσον αφορά στη Βιοποικιλότητα και στην Αγροβιοποικιλότητα, εξετάζεται ο ρόλος τους σε κοινωνικό, αγροτικό και οικολογικό επίπεδο καθώς και η σχέση τους με τη γεωργία, με την πρώτη ύλη των γεωργών που είναι οι σπόροι, ενώ παρουσιάζονται και οι διεθνείς συμβάσεις που αφορούν στους φυτογενετικούς πόρους. Με δεδομένο ότι η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (ΣΒΠ) αποτελεί το «ευαγγέλιο» της διάσωσης και διατήρησης των γενετικών πόρων και με κεντρικό άξονα κυρίως αυτήν διερευνάται κατά πόσον οι υπόλοιπες συμβάσεις που περικλείουν τη βιοποικιλότητα την ενισχύουν ή όχι. Επομένως κρίνεται το ίδιο το νομικό πλαίσιο της βιοποικιλότητας και αγροβιοποικιλότητας και εξετάζεται κατά πόσο είναι αρμονικά δομημένο, χωρίς εσωτερικές συγκρούσεις.

Σχηματίζοντας σαφή εικόνα της πορείας που χαράζει η ΕΕ σε επίπεδο Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και σε επίπεδο αγροβιοποικιλότητας, διερευνάται κατά πόσο η πορεία αυτή είναι κοινή ή όχι, δηλαδή κατά πόσο αποκλίνει ή συγκλίνει. Η ΕΕ εφαρμόζει την Κοινή Αγροτική Πολιτική έχοντας ως στόχους την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας,

τη διασφάλιση της βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων και της δράσης για το κλίμα και την επίτευξη ισόρροπης εδαφικής ανάπτυξης των αγροτικών οικονομιών και κοινοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας και της διατήρησης θέσεων απασχόλησης. Ο δεύτερος στόχος εμπεριέχεται και στην αρχή της διατήρησης της αγροβιοποικιλότητας, όμως το ζήτημα είναι αν τα μέτρα που ακολουθεί η ΚΑΠ συνάδουν και οδηγούν στην ουσιαστική επίτευξη αυτών των στόχων και συνδράμουν στην ενίσχυση της αγροβιοποικιλότητας.

Η αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής ολοκληρώθηκε το 2013 και αποτέλεσε αντικείμενο διαπραγματεύσεων και σχολιασμών, τόσο των Ευρωπαϊκών θεσμών, όσο και μελετητών που τοποθετήθηκαν επί του θέματος.

Στην παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή παρατίθεται κριτικά η νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική και εξετάζεται κατά πόσο παραλληλίζεται με τους στόχους της ΕΕ για διατήρηση της αγροβιοποικιλότητας. Καθώς και τα δύο θέματα αποτελούν αντικείμενο της ΕΕ, πρέπει να εντοπιστούν τα κοινά ή τα αποκλίνοντα σημεία, δηλαδή οι συγκλίσεις και αποκλίσεις των δύο αυτών ενωσιακών πολιτικών. Η έρευνά μας είναι κυρίως βιβλιογραφική, βασισμένη σε διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία και αρθρογραφία, δανειζόμενη ωστόσο επίσημα στοιχεία, στατιστικές μελέτες, άρθρα και δημοσιεύσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Η διατριβή διαρθρώνεται σε τρεις ενότητες. Η πρώτη ενότητα αφορά την Κοινή Αγροτική Πολιτική και απαρτίζεται από τρία κεφάλαια. Η δεύτερη ενότητα αφορά τη βιοποικιλότητα και την αγροβιοποικιλότητα και περιέχει δύο κεφάλαια. Τέλος, η τρίτη ενότητα, με ακόμα δύο κεφάλαια, προσεγγίζει κριτικά τις συγκλίσεις και αποκλίσεις μεταξύ της αναθεωρημένης ΚΑΠ και της Ενωσιακής πολιτικής στον τομέα της αγροβιοποικιλότητας και ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα της διατριβής.

Στο πρώτο κεφάλαιο της πρώτης ενότητας, με τίτλο *«Εισαγωγή στην Κοινή Αγροτική Πολιτική και η πορεία προς τη νέα ΚΑΠ»*, γίνεται μία ιστορική αναδρομή στην ΚΑΠ, με άξονες το πως διαμορφώθηκε και τροποποιήθηκε με το πέρασμα των χρόνων, ενώ εξετάζεται ποια είναι η σχέση της με τη γεωργία και ποια είναι τα κύρια μέσα χρηματοδότησης που χρησιμοποιεί. Ειδικότερα, παρουσιάζεται η νέα ΚΑΠ 2014-2020, οι κύριοι πυλώνες της, οι προκλήσεις και οι στόχοι που θέτει, τα νέα χαρακτηριστικά και ο προϋπολογισμός της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, *«Κανονισμοί της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής»*, παρουσιάζονται τα βασικά σημεία των τεσσάρων κανονισμών.

Στο τρίτο κεφάλαιο, *«Ποιες αλλαγές φέρνει η νέα ΚΑΠ»*, αναλύονται τα νέα σημεία της τελευταίας ΚΑΠ, το «πρασίνισμα» του πρώτου πυλώνα και ποια είναι τα νέα μέτρα «πρασινίσματος», ενώ παράλληλα προσεγγίζονται κριτικά οι λόγοι αποτυχίας των παλαιότερων ΚΑΠ, οι νέες προκλήσεις και τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Στη δεύτερη ενότητα, κεφάλαιο πρώτο, *«Βιοποικιλότητα»*, παρουσιάζονται το περιεχόμενο της βιοποικιλότητας, τα οφέλη της, οι απειλές που οδηγούν στην υποβάθμισή της και η σχέση της με την αειφορία. Στη συνέχεια εξετάζεται η βιοποικιλότητα ως αντικείμενο

του διεθνούς και του Ενωσιακού δικαίου, δηλαδή εξετάζονται οι διεθνείς και Ευρωπαϊκές δεσμεύσεις και συμβάσεις καθώς και η σχετική ευρωπαϊκή στρατηγική.

Στην ίδια ενότητα στο δεύτερο κεφάλαιο, «Αγροβιοποικιλότητα», ακολουθείται η ίδια πορεία με εκείνο της Βιοποικιλότητας με επικέντρωση στον τομέα της αγροβιοποικιλότητας. Στο κεφάλαιο αυτό αναλύεται και η πρόταση Κανονισμού της Επιτροπής για το φυτικό αναπαραγωγικό υλικό, η οποία τελικά δεν ψηφίστηκε.

Στην τελευταία ενότητα, στο πρώτο κεφάλαιο με τίτλο «Η κριτική της Νέας ΚΑΠ και του κύριου συστήματος σποροκαλλιέργειας υπό το πρίσμα της αγροβιοποικιλότητας», παρατίθεται η άποψη αρθρογράφων αλλά και η δική μας όσον αφορά την αποτελεσματικότητα των μέτρων των πυλώνων της νέας ΚΑΠ και ποιοι ωφελούνται περισσότερο από αυτήν. Ακόμα αναφέρονται εν συντομία οι θέσεις και οι αντιρρήσεις των διεθνών οργανισμών και οργανώσεων και προτείνονται εναλλακτικές λύσεις με τα μέτρα της νέας ΚΑΠ. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η σημασία της σχέσης «βιωσιμότητα στη γεωργία – ΚΑΠ» και διατυπώνεται κριτική στην ισχύουσα τάξη πραγμάτων στο θέμα των σπόρων και στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, στα εμπορικά συστήματα σπόρων και όλα αυτά σε συσχέτιση με το δικαίωμα στην τροφή. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με μια κριτική προσέγγιση στη Βιοτεχνολογία και στους γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς στο μέτρο και στο βαθμό που συσχετίζονται με τον τομέα της αγροβιοποικιλότητας.

Στο τελευταίο κεφάλαιο της διατριβής, με τίτλο «Συμπερασματικές σκέψεις και προτάσεις», παρατίθενται τα συμπεράσματα της μεταπτυχιακής διατριβής, κατά πόσο δηλαδή το δίκαιο της Ευρωπαϊκής ένωσης και οι στόχοι της στο θέμα της αγροβιοποικιλότητας συμβαδίζουν ή όχι με την τελευταία αναθεώρηση της ΚΑΠ, τους στόχους και τα μέτρα της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Εισαγωγή στην Κοινή Αγροτική Πολιτική και η πορεία προς τη νέα ΚΑΠ

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική ήταν ένας από τους πρώτους τομείς της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αποτελεί την ενοποιημένη Αγροτική Πολιτική των κρατών μελών της. Η εφαρμογή της έχει σημαντική επίδραση στα εδάφη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (J. Bouma & J. H. M. Wosten, 2016) και περιλαμβάνει ένα σύνολο κανονισμών και άλλων νομοθετικών εργαλείων που πλαισιώνουν την αγροτική παραγωγή με επίκεντρο τις ενισχύσεις των γεωργών, τη διακίνηση αγροτικών προϊόντων, τη ρύθμιση των αγορών γεωργικών προϊόντων, τη σταθερότητα των τιμών, την ποιότητα των προϊόντων, τη χρήση του εδάφους, την ανάπτυξη της υπαίθρου και την απασχόληση στον αγροτικό τομέα, φροντίζοντας παράλληλα την περιβαλλοντική συμβατότητα της γεωργικής δραστηριότητας. Η ισχύς της ξεκίνησε το 1962, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), πρόδρομου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με στόχο τη διάθεση τροφίμων στους Ευρωπαίους καταναλωτές σε προσιτές τιμές, ταυτόχρονα με τη δίκαιη αμοιβή των παραγωγών ώστε να διασφαλίζεται ένα λογικό βιοτικό επίπεδο για αυτούς.

Η ΕΕ είναι πρώτη σε παραγωγή τροφίμων και ποτών σε παγκόσμιο επίπεδο, με εκτιμώμενη συνολική αξία παραγωγής 675 δισ. Ευρώ, ενώ το μερίδιο στο εθνικό ακαθάριστο εισόδημα της ΕΕ-27 στον τομέα της γεωργίας είναι μόλις 3% (N. Μούσης, 2011). Αποτελεί όμως την κύρια πηγή εισοδημάτων του 20% του πληθυσμού που ζει κατά βάση σε αγροτικές περιοχές, οι οποίες χωρίς τη γεωργία θα κινδύνευαν με ερήμωση. Επίσης, οι τομείς της γεωργίας και των τροφίμων, από κοινού, απασχολούν 15 εκατ. θέσεις εργασίας (8,3% της συνολικής απασχόλησης) και 4,4% του ΑΕΠ, πράγμα που τους καθιστά σημαντικούς κλάδους της Ευρωπαϊκής οικονομίας. Να αναφέρουμε ότι η πιο συνηθισμένη μορφή εκμετάλλευσης είναι οι οικογενειακές γεωργικές εκμεταλλεύσεις, οι οποίες συχνά μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά (N. Φιλιππίδης, 2013). Τέλος, η πολιτική ανεξαρτησία των κρατών μελών και η ευημερία των πολιτών της ενισχύεται σε μεγάλο βαθμό από την αυτάρκεια της ΕΕ σε βασικά γεωργικά προϊόντα. Η οικονομική, κοινωνική και πολιτική σημασία της γεωργίας είναι, επομένως, πολύ μεγαλύτερη από το μερίδιό της στο ΑΕΠ της ΕΕ (N. Μούσης, 2011).

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχολούν την ΚΑΠ είναι η ετερογένεια του ευρωπαϊκού γεωργικού εδάφους. Ετερογένεια ως προς τα παραγόμενα αγαθά, τα πρότυπα παραγωγής, τη γονιμότητα – παραγωγικότητα αλλά και ως προς το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων. Στην ΕΕ υπάρχουν επίσης διάφορες γεωργικές εκμεταλλεύσεις, τα είδη των

οποίων ποικίλουν σε μεγάλο βαθμό. Περιλαμβάνουν την εντατική, την κλασική και τη βιολογική γεωργία. Η ποικιλομορφία αυτή έχει αυξηθεί ακόμη περισσότερο με την προσχώρηση των νέων χωρών, από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, στην ΕΕ. Αναμενόμενο αποτέλεσμα είναι να ποικίλουν τα συμφέροντα στον τομέα της γεωργίας των κρατών μελών. Αυτή η ανομοιογένεια καθιστά δύσκολο να επιτευχθεί συμφωνία για τη μεταρρύθμιση της κοινής αγροτικής πολιτικής γι' αυτόν το λόγο και η γεωργό-πολιτιστική πολιτική στην ΕΕ είναι αποτέλεσμα ενός λεπτού ιστού συμβιβασμών και διαπραγματεύσεων για πάνω από 50 έτη. (S. Tangermann, S. Cramon-Taubadel, 2013). Ακόμα και η ανάγκη για «πρασίνισμα» της ΚΑΠ, όρος που θα αναλυθεί παρακάτω, διαφέρει σημαντικά ανάμεσα στα κράτη μέλη. Ας σημειωθεί ότι υπάρχουν ευρωπαϊκές περιοχές που η γεωργία δε δημιουργεί περιβαλλοντικό πρόβλημα, όπως για παράδειγμα στην Ανατολική Ευρώπη όπου οι οικονομικοί δείκτες είναι χαμηλοί στις αγροτικές περιοχές και υπάρχουν πολύ μεγάλες ακαλλιέργητες εκτάσεις (E. Erjavec, 2012).

Η χάραξη της αγροτικής πολιτικής στην ΕΕ είναι μια πολύπλοκη διαδικασία που επηρεάζεται από μια ποικιλία φορέων και θεσμών στους οποίους θα αναφερθούμε επιγραμματικά. Πρόκειται για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή¹, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης², το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο³ και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Επίσης, το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο έχουν έμμεση αλλά μερικές φορές έντονη επιρροή στη χάραξη αγροτικής πολιτικής. Επιπλέον σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, η Επιτροπή των Περιφερειών και οι Αποκεντρωμένοι Οργανισμοί της ΕΕ. Τέλος όσον αφορά την ΚΑΠ, περιβάλλεται από ορισμένους φορείς και οργανισμούς κυριότεροι από τους οποίους είναι η Επιτροπή Γεωργίας και Ανάπτυξης της Υπαίθρου⁴ (Κοινοβουλευτική επιτροπή), η Γεωργία και αλιεία⁵ (Συμβούλιο), η Γεωργία και ανάπτυξη της υπαίθρου, το Τμήμα «Γεωργία, αγροτική ανάπτυξη και περιβάλλον», η Επιτροπή «Φυσικοί πόροι», η Ευρωπαϊκή Αρχή για την Ασφάλεια των Τρο-

¹ Η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή** εκπροσωπεί και υπερασπίζεται τα συμφέροντα της ΕΕ έναντι των αναληφθεισών των ΚΜ και των τρίτων χωρών και είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή και την επιβολή της νομοθεσίας της ΕΕ. Είναι επίσης αρμόδια για τη διαχείριση της εκτέλεσης του προϋπολογισμού της ΕΕ, υπόκειται σε έλεγχο από το Ελεγκτικό Συνέδριο της ΕΕ. Η Επιτροπή εκπροσωπεί την ΕΕ σε διεθνείς οργανισμούς όπως ο ΠΟΕ, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα αλλά και την υποχρεώνει τα κράτη μέλη να μιλούν με μία φωνή σε πολυμερείς εμπορικές διαπραγματεύσεις.

Αποτελείται από 28 μέλη, ένα από κάθε κράτος μέλος και το καθένα με ένα συγκεκριμένο χαρτοφυλάκιο, όπως για τη γεωργία και την αγροτική ανάπτυξη, το εμπόριο, την αλιεία ή το περιβάλλον. Ο Πρόεδρος της Επιτροπής διορίζεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και, στη συνέχεια, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εγκρίνει ή ασκεί βέτο στον διορισμό του υποψηφίου.

² Το **Συμβούλιο της ΕΕ** είναι το θεσμικό όργανο που εκπροσωπεί τις κυβερνήσεις των κρατών μελών. Ανεπίσημα είναι γνωστό ως το Συμβούλιο της ΕΕ. Στο πλαίσιο του συναντώνται οι υπουργοί από κάθε χώρα της ΕΕ προκειμένου να θεσπίσουν νόμους και να συντονίσουν τις πολιτικές τους.

³ Το **Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο** εκλέγεται άμεσα για μια πενταετή θητεία από τους ψηφοφόρους στην ΕΕ. Κάθε κράτος μέλος επιλέγει έναν αριθμό βουλευτών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ευρωβουλευτές) περίπου σε αναλογία με τον πληθυσμό της. Έχει δύο κύρια καθήκοντα. Το πρώτο είναι το νομοθετικό, όπου το Κοινοβούλιο της ΕΕ από κοινού με το Συμβούλιο των Υπουργών συζητά και ψηφίζει νόμους της ΕΕ και τον προϋπολογισμό της ΕΕ. Το δεύτερο καθήκον είναι η δημοκρατική εποπτεία των εργασιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία υποστηρίζεται από το δικαίωμα του Κοινοβουλίου να απορρίψει την Επιτροπή ή με κράτημα-έγκριση για τη νέα Επιτροπή.

⁴ Η **Επιτροπή Γεωργίας και Ανάπτυξης της Υπαίθρου** (η επιτροπή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου), είναι κυρίως αρμόδια για την Κοινή Αγροτική Πολιτική αλλά και για την επεξεργασία νομοθεσίας σχετικά με τα δασοκομικά, κτηνιατρικά και φυτοϋγειονομικά θέματα, τις ζωοτροφές –υπό την προϋπόθεση ότι τα εν λόγω μέτρα δεν αποβλέπουν στην προστασία από κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία– καθώς και σχετικά με την εκτροφή και την καλή μεταχείριση των ζώων.

⁵ Το **Συμβούλιο Γεωργίας και Αλιείας** θεσπίζει νομοθεσία σε διάφορους τομείς που σχετίζονται με την παραγωγή τροφίμων, την αγροτική ανάπτυξη και τη διαχείριση της αλιείας

φίμων, το Κοινοτικό Γραφείο Φυτικών Ποικιλιών και ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (ΕΕΑ) (Κοινοτικές υπηρεσίες).

1.1 Πώς ξεκίνησε η Κοινή Αγροτική Πολιτική

Η γεωργία έως και το 1962 (έναρξη της ΚΑΠ), ήταν πεδίο έντονων κρατικών παρεμβάσεων όπου το κάθε κράτος διεκδικούσε τα συμφέροντά του. Έτσι ήταν ιδιαίτερα δύσκολη η εφαρμογή μιας κοινής πολιτικής στον αγροτικό τομέα. Το 1957 υπογράφηκε η *Συνθήκη της Ρώμης*⁶ που ίδρυε και την *Ευρωπαϊκή Οικονομική Ενότητα* (ΕΟΚ), σημερινή *Ευρωπαϊκή Ένωση* (ΕΕ). Με τη συνθήκη αυτή, μεταξύ άλλων, προβλέπονταν η υιοθέτηση μιας κοινής αγροτικής πολιτικής και η εφαρμογή εναρμονισμένου συστήματος υποστηρίξεώς της. Επόμενο βήμα ήταν αφενός η ίδρυση *κοινού γεωργικού ταμείου* προς εφαρμογή αυτού του όρου και αφετέρου *κοινής τιμολογιακής πολιτικής* για μια σειρά προϊόντων.

Δεδομένου του στόχου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για απελευθέρωση του εμπορίου και του ανταγωνισμού στον αγροτικό τομέα και σταθεροποίησης των χαρακτηριστικών των προϊόντων (τιμής και ποιότητας) εντός της, κρίθηκε αναγκαία η αντικατάσταση του εθνικού παρεμβατισμού από τον κοινοτικό. Το άρθρο 43 της Συνθήκης ΕΟΚ, προέβλεπε ότι η Επιτροπή θα συγκαλούσε, κατά την έναρξη της εφαρμογής της Συνθήκης, μια συνδιάσκεψη των κρατών μελών ώστε να γίνει μια αντιπαράθεση των γεωργικών πολιτικών τους. Έτσι η Επιτροπή συγκάλωσε στη Stresa της Ιταλίας, τον Ιούλιο του 1958, τους υπεύθυνους των γεωργικών πολιτικών των κρατών που είχαν υπογράψει τη Συνθήκη της Ρώμης, με στόχο τον καθορισμό κατευθυντήριων γραμμών μιας κοινής αγροτικής πολιτικής.

Ο διάλογος δεν ήταν εύκολος δεδομένης της ποικιλίας απόψεων ανάμεσα στα μέλη. Βασικό πρόβλημα ήταν ότι άλλες χώρες ήταν εισαγωγικές γεωργικών προϊόντων ενώ άλλες εξαγωγικές. Κατέληξαν όμως σε συμφωνία ως προς την ανάγκη προστασίας της κοινής γεωργικής αγοράς έναντι του εξωτερικού ανταγωνισμού, την ανάγκη συσχετισμού μεταξύ της πολιτικής επί των διαρθρώσεων και εκείνης επί των τιμών καθώς και την ανάγκη εξασφάλισης ενός εισοδήματος για τους εργαζόμενους στη γεωργία, ανάλογου εκείνου των εργαζομένων στους άλλους τομείς. Σύμφωνα με τη συνδιάσκεψη της Stresa, για να γίνει ανταγωνιστική η ευρωπαϊκή γεωργία σε διεθνές επίπεδο θα έπρεπε να μεταρρυθμιστούν οι διαρθρώσεις της, διατηρώντας ταυτόχρονα τον οικογενειακό χαρακτήρα της εκμετάλλευσης. Ακόμα, για να είναι αποδοτικές οι κοινές γεωργικές τιμές θα έπρεπε να ορίζονται σε επίπεδο υψηλότερο εκείνου των παγκόσμιων τιμών, αλλά όχι τόσο υψηλό ώστε να ευνοείται η υπερπαραγωγή.

---

⁶ Οι *Συνθήκες της Ρώμης του 1957* είναι οι δύο διεθνείς συνθήκες με τις οποίες ιδρύθηκαν η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ), από τις οποίες προήλθε η Ευρωπαϊκή Ένωση. Υπεγράφησαν από εκπροσώπους του Βελγίου, της Δυτικής Γερμανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας, του Λουξεμβούργου και της Ολλανδίας στις 25 Μαρτίου 1957 και η ημερομηνία υπογραφής τους θεωρείται η επίσημη ημερομηνία γέννησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τέθηκε σε ισχύ το 1958.

Η διαχείριση της κοινής αγροτικής πολιτικής είναι δύσκολη, καθώς απαιτεί την ύπαρξη κοινών τιμών, κοινών εργαλείων διαχείρισης αυτών των τιμών και την κοινή χρηματοδότηση των μέτρων στήριξης. Άλλωστε έχει ήδη αναθεωρηθεί έξι φορές, όπως θα δούμε παρακάτω. Όλοι αυτοί οι απαραίτητοι μηχανισμοί δημιουργούν το πρώτο σκέλος της ΚΑΠ, αυτό της αγοράς που εν ολίγοις περιλαμβάνει τα στοιχεία των δαπανών που σχετίζονται με την αγορά και τις άμεσες πληρωμές. Το άλλο σκέλος είναι εκείνο της αγροτικής ανάπτυξης που προστέθηκε αργότερα ως *δεύτερος πυλώνας* της ΚΑΠ και καλύπτει την ανάπτυξη της υπαίθρου, συμπεριλαμβάνει τα γεωργοπεριβαλλοντικά συστήματα, τα διαρθρωτικά μέτρα και τη στήριξη για τη γεωργική διαφοροποίηση (J. Bouma & J. H. M. Wosten, 2016).

Οι στόχοι της ΚΑΠ όπως καθορίζονται στο *άρθρο 39* της ΣΛΕΕ (Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης) πρώην *άρθρο 33* της ΣυνθΕΚ, είναι οι εξής⁷:

Α. Βελτίωση της γεωργικής παραγωγικότητας και αποτελεσματικότητας

Β. Εξασφάλιση δίκαιου βιοτικού επιπέδου στο γεωργικό πληθυσμό, ιδίως με την αύξηση του ατομικού εισοδήματος των εργαζομένων στη γεωργία

Γ. Σταθεροποίηση των αγορών

Δ. Εγγύηση της διαθεσιμότητας της παραγωγής

Ε. Διασφάλιση λογικών τιμών κατά την προσφορά αγαθών στους καταναλωτές

Κατά τη σύσταση της κοινής αγροτικής πολιτικής και των ειδικών μεθόδων που συνεπάγεται η εφαρμογή της, λαμβάνεται υπόψη:

α. Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της γεωργικής δραστηριότητας, που απορρέει από την κοινωνική δομή της γεωργίας και τις διαρθρωτικές και φυσικές ανισότητες μεταξύ των διαφόρων γεωργικών περιοχών.

β. Η ανάγκη βαθμιαίας εφαρμογής των καταλλήλων προσαρμογών.

γ. Το γεγονός ότι, στα κράτη μέλη, η γεωργία αποτελεί έναν τομέα στενά συνδεδεμένο με το σύνολο της οικονομίας.

Προς επίτευξη των στόχων που ορίζει το *άρθρο 39* της *Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης* ακολουθεί το *άρθρο 40*, (πρώην *άρθρο 34* της ΣυνθΕΚ) κατά το οποίο:

---

⁷ ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης C 83/47, 30.3.2010.

Α. Για να επιτευχθούν οι στόχοι που προβλέπονται στο άρθρο 39, δημιουργείται η *κοινή οργάνωση των γεωργικών αγορών*. Ανάλογα με τα προϊόντα, η οργάνωση αυτή λαμβάνει μία από τις ακόλουθες μορφές:

α) Κοινών κανόνων ανταγωνισμού.

β) Υποχρεωτικού συντονισμού των διαφόρων εθνικών οργανώσεων αγοράς.

γ) Ευρωπαϊκής οργάνωσης της αγοράς.

Β. Η κοινή οργάνωση σε μία από τις παραπάνω μορφές δύναται να περιλαμβάνει όλα τα αναγκαία μέτρα για την επίτευξη των στόχων του άρθρου 39, ιδίως δε *ρυθμίσεις των τιμών, ενισχύσεις τόσο για την παραγωγή όσο και για την εμπορία των διαφόρων προϊόντων, μέτρα αποθηκεύσεως και λογιστικής μεταφοράς, κοινούς μηχανισμούς σταθεροποίησης των εισαγωγών ή των εξαγωγών*. Η κοινή οργάνωση πρέπει να περιορίζεται στην επιδίωξη των στόχων του άρθρου 39 και να αποκλείει κάθε διάκριση μεταξύ παραγωγών ή καταναλωτών εντός της Ένωσης. Μια ενδεχόμενη κοινή πολιτική τιμών πρέπει να βασίζεται επί κοινών κριτηρίων και επί ενιαίων μεθόδων υπολογισμού.

Γ. Για να επιτευχθούν οι στόχοι της κοινής οργάνωσης, είναι δυνατόν να *συσταθούν ένα ή περισσότερα Γεωργικά Ταμεία Προσανατολισμού και Εγγυήσεων*.

1.1.1 Συνοπτικά για την ΚΑΠ

Η ΚΑΠ εφαρμόζεται κατά τη διάρκεια των πιο διαδεδομένων και γρήγορων αλλαγών του αγροτικού περιβάλλοντος στο σύνολο της ευρωπαϊκής ιστορίας, που οφείλονται σε διάφορες αλλαγές του κοινωνικό-οικονομικού και τεχνολογικού πλαισίου (M. Lefebvre et al., 2014). Έτσι, αναμενόμενη είναι και μία παράλληλη σειρά μεταρρυθμίσεων που διαμορφώνει την αγροτική πολιτική ανάλογα με τις απαιτήσεις κάθε περιόδου. Η ΚΑΠ ξεκίνησε τον Ιούλιο 1966, μεταρρυθμίστηκε για πρώτη φορά τον Απρίλιο 1972, για δεύτερη φορά τον Φεβρουάριο 1988, για τρίτη φορά το Μάιο 1992, για τέταρτη φορά το Μάρτιο 1999, για πέμπτη φορά το Σεπτέμβριο 2003 και για έκτη φορά το Δεκέμβριο 2013. Η Κοινή Αγροτική Πολιτική έχει λάβει διάφορες μορφές, από την εισαγωγή της τη δεκαετία του 1960, αλλά έχει υποστηρίξει με συνέπεια τα γεωργικά εισοδήματα (J. Bouma & J. H. M. Wosten, 2016). Μετά την πέμπτη και έκτη μεταρρύθμιση, η ΚΑΠ θέλει να προβάλλει ότι δεν ενδιαφέρεται μόνον για τους παραγωγούς αλλά και ευρύτερα για τον αγροτικό πληθυσμό, τους καταναλωτές, την κοινωνία, το περιβάλλον και τη βιωσιμότητα αυτού.

Αναθεωρήσεις ΚΑΠ ανά έτος

<u>Αναθεωρήσεις ΚΑΠ</u>	<u>Έτος (έναρξη 1962)</u>
1 _η	Απρίλιος 1972
2 _η	Φεβρουάριος 1988
3 _η	Μάιος 1992
4 _η	Μάρτιος 1999
5 _η	Σεπτέμβριος 2003
6 _η	Δεκέμβριος 2013

(Ιδια επεξεργασία)

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική στοιχειοθετείται από ένα σύστημα ευρωπαϊκών προγραμμάτων και επιδοτήσεων για τη γεωργία και απορροφά ακόμα το μεγαλύτερο μέρος του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού, 38% του συνολικού προϋπολογισμού (συγκριτικά με το σχεδόν 70% τη δεκαετία του 1970). Αυτό αντανακλά τόσο την επέκταση των δραστηριοτήτων της ΕΕ σε άλλους τομείς, όσο και την εξοικονόμηση πόρων χάρη στις μεταρρυθμίσεις. Από το 2004 η ΕΕ απέκτησε 13 νέα κράτη μέλη, συνολικά απαρτίζεται από 28 μέλη, χωρίς την παράλληλη αύξηση των γεωργικών δαπανών, επομένως το ίδιο ποσό διανέμεται πλέον σε περισσότερες χώρες. Επομένως, κάθε χώρα αποκομίζει λιγότερα χρήματα αναφορικά με την περίοδο πριν το 2004.

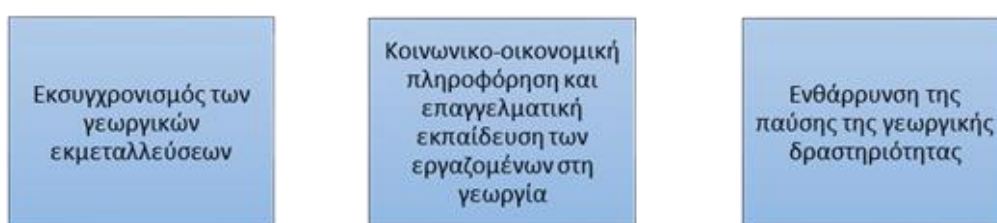
Η γεωργία είναι ένας τομέας πολιτικής, όπου οι χώρες της ΕΕ έχουν συμφωνήσει να μοιράζονται πλήρως την ευθύνη διαμόρφωσής της παράλληλα με τη συγκέντρωση ενός μεγάλου μεριδίου δημόσιας χρηματοδότησης. Επομένως, η διαχείριση των γεωργικών δαπανών γίνεται από την ΕΕ και όχι από κάθε επιμέρους χώρα. Στόχος είναι η ασφάλεια και η επάρκεια των τροφίμων για τους Ευρωπαίους σε όλα τα κράτη μέλη. Παράλληλα, οι γεωργοί λαμβάνουν βοήθεια για τον εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεών τους και την αντιμετώπιση προβλημάτων, όπως οι δυσμενείς κλιματικές συνθήκες και οι κρίσεις της αγοράς.

1.2 Οι έξι μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ

Πρώτη μεταρρύθμιση, Απρίλιος 1972

Καθώς είχαν πλέον ληφθεί οι περισσότερες σημαντικές αποφάσεις για την κοινή οργάνωση των αγορών, η Επιτροπή ασχολήθηκε με τα προβλήματα των διαρθρώσεων. Το Δεκέμβριο του 1968 υπέβαλε στο Συμβούλιο το «σχέδιο Mansholt» που αφορά στη μεταρ-

ρύθμιση της γεωργίας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, «Γεωργία 1980». Πάνω σε αυτήν την πρόταση, το Συμβούλιο, μετά από πολλές διαβουλεύσεις, εξέδωσε τον Απρίλιο του 1972 τις οδηγίες της πρώτης μεταρρύθμισης της ΚΑΠ, που ζητούσε τον εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, την ενθάρρυνση της παύσης της γεωργικής δραστηριότητας και του προορισμού των απελευθερωμένων εδαφών για τη βελτίωση των γεωργικών διαρθρώσεων και την κοινωνικό-οικονομική πληροφόρηση και επαγγελματική εκπαίδευση των εργαζομένων στη γεωργία. Κατά την οδηγία (72/160/ΕΟΚ)⁸ «η παύση της γεωργικής δραστηριότητας πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα όχι μόνο την αύξηση του μεγέθους των εκμεταλλεύσεων που είναι κατάλληλες για εκσυγχρονισμό, αλλά επίσης την αποδέσμευση ορισμένων εκτάσεων γης από τη γεωργική χρήση, ιδίως δια της διαθέσεώς τους για σκοπούς αναδασώσεων, αναψυχής ή δημόσιας υγείας».

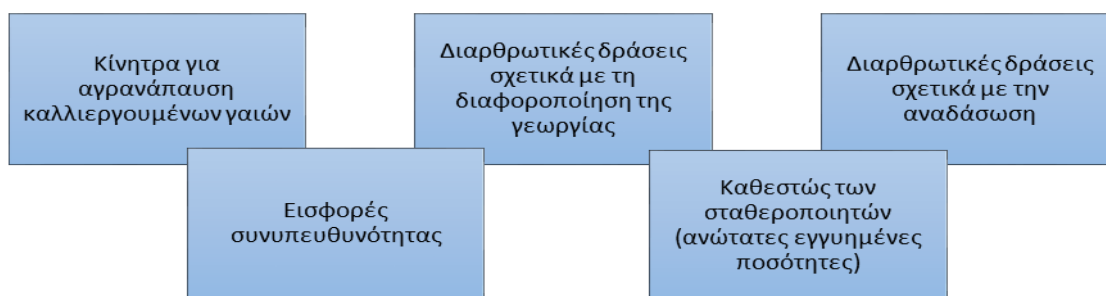

(Ιδια επεξεργασία)

Δεύτερη μεταρρύθμιση, Φεβρουάριος 1988

Ακολούθησαν διαρθρωτικά μέτρα στον τομέα της γεωργίας σε ορεινές και άλλες μειονεκτικές περιοχές, της μεταποίησης και της εμπορίας των γεωργικών προϊόντων και των αγροτικών ενώσεων. Ωστόσο παρουσιάστηκαν προβλήματα που αφορούσαν τα χρόνια αποθέματα των κύριων γεωργικών προϊόντων, τις διαρθρωτικές διαφορές της ευρωπαϊκής γεωργίας και το νέο περιβάλλον αυτής έπειτα από τις διαδοχικές διευρύνσεις της Κοινότητας. Για να αντιμετωπιστούν αυτά τα προβλήματα, η Επιτροπή πρότεινε τη δεύτερη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ, το «Πακέτο Ντελόρ» το οποίο και εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών, στις 11 με 13 Φεβρουαρίου 1988. Το Συμβούλιο των υπουργών θέσπισε, τον Απρίλιο του 1988, τα αναγκαία μέτρα της μεταρρύθμισης, μέτρα στοχευμένα στις αγορές, τα βασικότερα είναι : το καθεστώς των σταθεροποιητών (ανώτατες εγγυημένες ποσότητες), οι εισφορές συνυπευθυνότητας, οι διαρθρωτικές δράσεις σχετικά με την αναδάσωση, η διαφοροποίηση της γεωργίας και τα κίνητρα για αγρανάπαυση καλλιεργουμένων γαιών. Τα αποτελέσματα αυτών των μέτρων δεν ήταν τα αναμενόμενα καθώς, παρά τους περιορισμούς, η τεχνολογική πρόοδος επέτρεψε μεγάλη αύξηση της παραγωγής και η διάρκεια εφαρμογής τους ήταν αρκετά μικρή, δεδομένης της επόμενης ριζικής αναθεώρησης της ΚΑΠ το 1992 (Χ.Ρέλιας, 2014).

⁸ ΟΔΗΓΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 17ης Απριλίου 1972 περί ενθαρρύνσεως όσον αφορά την παύση της γεωργικής δραστηριότητας και διαθέσεως της χρησιμοποιούμενης γεωργικής εκτάσεως για τον σκοπό βελτιώσεως των διαρθρώσεων. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31972L0160&qid=1488965615951&from=EL>

(Ιδια επεξεργασία)

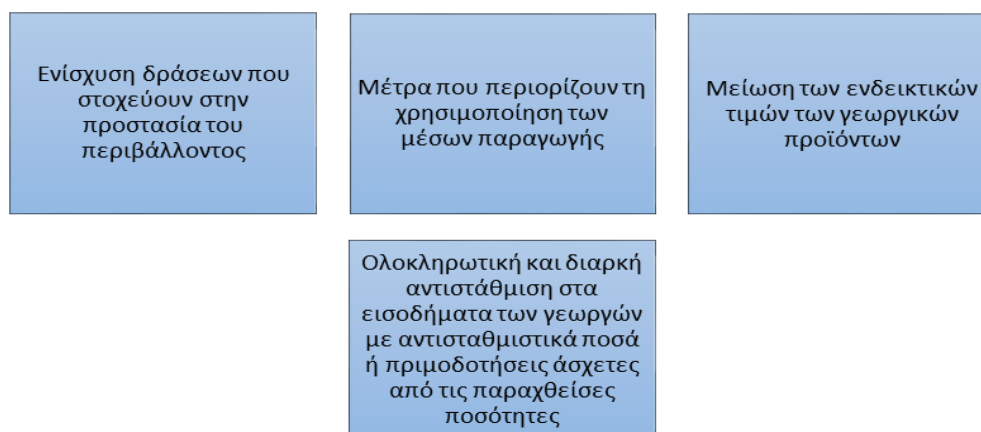
Τρίτη μεταρρύθμιση, Μάιος 1992

Έως τώρα η ΚΑΠ δεν στοχεύει τόσο στην περιβαλλοντική ανάκαμψη αλλά ασχολείται κυρίως με την οικονομική ενίσχυση των αγροτών, την εκπαίδευσή τους και την αύξηση της παραγωγικότητας. Έτσι το οικοσύστημα, η αειφορία αυτού και οι φυτογενετικοί πόροι που το συντηρούν και το διαμορφώνουν αποτελούν πρωτεύουσα μέριμνα της ΚΑΠ. Η τελευταία είχε υπάρξει έως τότε μια άκρως αμφιλεγόμενη πολιτική όσον αφορά τη διατήρηση των φυτογενετικών πόρων για τη διατροφή και τη γεωργία. Όπως αναφέρθηκε, τα αποτελέσματα των τελευταίων μέτρων ήταν περιορισμένα και η διασφάλιση των τιμών των αγροτικών προϊόντων, με το πέρασμα των χρόνων, οδήγησε στην εντατικοποίηση και εξειδίκευση της αγροτικής παραγωγής. Το αποτέλεσμα ήταν μεν θετικό για την απόδοση, την παραγωγή και το εισόδημα των αγροτών αλλά αρνητικό για το περιβάλλον, το τοπίο και τη βιοποικιλότητα (Β.Νταμαδάκη, 2014). Έτσι, η Επιτροπή πρότεινε το 1991 πιο ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις των μηχανισμών της αγοράς. Ακολούθησαν και τότε πολλές συνεδριάσεις ώσπου το Συμβούλιο να καταλήξει σε μια πολιτική συμφωνία, στις 21 Μαΐου 1992, με την τρίτη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ. Το Συμβούλιο βασίστηκε στις τρεις κύριες κατευθύνσεις που πρότεινε η Επιτροπή: α) την ουσιαστική μείωση των ενδεικτικών τιμών των γεωργικών προϊόντων για να γίνουν πιο ανταγωνιστικά στις εσωτερικές και εξωτερικές αγορές, β) την ολοκληρωτική και διαρκή αντιστάθμιση των αποτελεσμάτων αυτής της μείωσης στα εισοδήματα των γεωργών με αντισταθμιστικά ποσά ή πριμοδοτήσεις άσχετες από τις παραχθείσες ποσότητες και γ) τον περιορισμό της χρησιμοποίησης των μέσων παραγωγής. Επίσης, αποφάσισε να στηρίξει τις δράσεις που στοχεύουν στην προστασία του περιβάλλοντος και στη διατήρηση της φύσης και των τοπίων (Α. Ρουσιανού, 2015). Ειδικότερα, με τον Κανονισμό 2078/92⁹ αποσκοπεί στην εφαρμογή μεθόδων γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου, του τοπίου, των φυσικών πόρων και της γενετικής πολυμορφίας.

Με τα μέτρα αυτά η Κοινότητα απελευθερώνει κάπως τις διεθνείς συναλλαγές καθώς οι τιμές των αγροτικών προϊόντων μειώνονται και οι αγρότες, λόγω των επιδοτήσεων, έχουν ενισχυμένη αγοραστική δύναμη, το εμπόριο μπαίνει σε τροχιά ανάπτυξης με θετικό

⁹ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΟΚ) αριθ. 2078/92 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 30ής Ιουνίου 1992 σχετικά με μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου

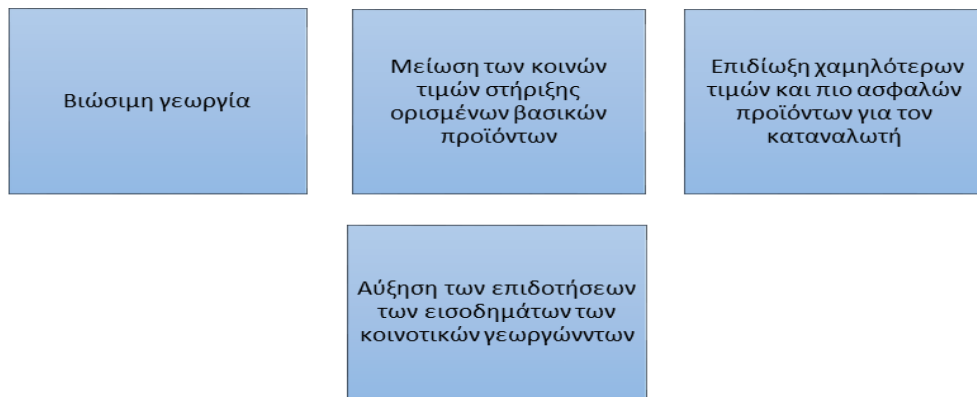
αντίκτυπο στις διεθνείς συναλλαγές. Όσον αφορά τις δράσεις που αφορούν το περιβάλλον, αυτή η αναθεώρηση περιέχει στοιχεία και στόχους που εναρμονίζονται με τη Διεθνή Σύμβαση για τη Βιολογική ποικιλότητα και τη διατήρηση των φυτογενετικών πόρων που υπογράφηκε την ίδια χρονιά και η οποία αναλύεται στην επόμενη ενότητα (§1.5.1.4. ενότητα δεύτερη). Ουσιαστικά είναι η πρώτη σύζευξη της ΚΑΠ με τη δέσμευση της ΕΕ ως προς τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.

(Ιδια επεξεργασία)

Τέταρτη μεταρρύθμιση, Μάρτιος 1999

Στο πρόγραμμα δράσης της 15ης Ιουλίου 1997, γνωστό ως «Ατζέντα 2000», η Επιτροπή πρότεινε την εκ νέου μεταρρύθμιση της ΚΑΠ. Βασικές προτάσεις ήταν η σημαντική μείωση των κοινών τιμών στήριξης ορισμένων βασικών προϊόντων (δημητριακών, βοδινού κρέατος) αντισταθμίζοντάς τις με την αύξηση των επιδοτήσεων των εισοδημάτων των κοινοτικών γεωργών. Κατά την Επιτροπή, με αυτόν τον τρόπο ελέγχεται ο κίνδυνος επανεμφάνισης ανισορροπιών στην αγορά, υπάρχει η προοπτική νέου κύκλου διαπραγματεύσεων εντός του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), ενισχύεται η προοπτική της επέκτασης προς τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Τέλος, η ΕΕ οδηγείται στην αναζήτηση μιας φιλικότερης προς το περιβάλλον και ποιοτικά βελτιωμένης γεωργίας. Δύο χρόνια μετά, το Μάρτιο του 1999, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Βερολίνου συμφώνησε για την τέταρτη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ. Αυτή πλαισιωνόταν από μια σειρά μέτρων που επικεντρώνονταν στην ανάπτυξη ενός εκσυγχρονισμένου και βιώσιμου ευρωπαϊκού αγροτικού τομέα, επιδιώκοντας έτσι τη μακροχρόνια διατήρηση της γεωργίας μέσω μιας γόνιμης υπαίθρου. Εισάγεται λοιπόν η έννοια της βιώσιμης γεωργίας και τίθεται σαν βασικός στόχος της τέταρτης ΚΑΠ.

(Ιδια επεξεργασία)

Τον Ιούνιο του 2001 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ καθόρισε τις κατευθυντήριες αρχές που διέπουν την ΚΑΠ, τις πολιτικές για την αγορά και την αγροτική ανάπτυξη. Σύμφωνα με τα συμπεράσματά του, οι καλές οικονομικές επιδόσεις πρέπει να συμβαδίζουν με την αειφόρο χρήση των φυσικών πόρων και με τον έλεγχο των επιπέδων αποβλήτων, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, τη διαφύλαξη των οικοσυστημάτων και την αποφυγή της απερήμωσης.

Προς αντιμετώπιση των προκλήσεων αυτών, κρίνεται αναγκαία η συμβολή της κοινής αγροτικής πολιτικής στην επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης, με βαρύτητα στα βιολογικά προϊόντα και σε αυτά υψηλής ποιότητας, στις μεθόδους της περιβαλλοντικά βιώσιμης παραγωγής, στις ανανεώσιμες πρώτες ύλες και στη διατήρηση και προστασία της βιοποικιλότητας.

Πέμπτη μεταρρύθμιση (ενδιάμεση μεταρρύθμιση), Σεπτέμβριος 2003

Στο Λουξεμβούργο στις 26 Ιουνίου του 2003 συμφωνείται η πέμπτη αναθεώρηση της ΚΑΠ. Σημαντικές αλλαγές πραγματοποιούνται στον τρόπο απόδοσης των ενισχύσεων στους παραγωγούς, καθώς η απόφαση που λήφθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εισάγει την έννοια της «αποσυνδεδεμένης ενίσχυσης» (S. Cilibert, 2015). Αυτή συνεπάγεται αποσύνδεση της άμεσης ενίσχυσης στον παραγωγό από το ύψος της παραγωγής και το είδος της καλλιέργειας. Προϋπόθεση της χορήγησης της ενιαίας αποσυνδεδεμένης ενίσχυσης είναι η συμμόρφωση των παραγωγών με συγκεκριμένα κανονιστικά πρότυπα (κανόνες πολλαπλής συμμόρφωσης), το βασικό στοιχείο της αναμόρφωσης του 2003 (J. Swinnen, 2010). Οι κανόνες αυτοί είχαν να κάνουν γενικώς με την τήρηση καλών γεωργικών και περιβαλλοντικών πρακτικών όσον αφορά τη γεωργική γη, την αποτροπή της εγκατάλειψής της από τους αγρότες που λάμβαναν άμεσες πληρωμές, την προστασία του περιβάλλοντος, τη δημόσια, τη φυτική και τη ζωική υγεία (Β. Νταμαδάκη, 2014). Τέλος, σημαντικό ρόλο στην αναθεώρηση διαδραμάτισε και το αυξανόμενο ενδιαφέρον των καταναλωτών για ασφαλή τρόφιμα και για την προστασία του περιβάλλοντος (Χ. Ρέλιας, 2014).

Σε αυτήν τη μεταρρύθμιση εμφανίζεται το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ). Ένα χρηματοδοτικό όργανο και παράλληλα ένα πρόγραμμα για την περίοδο 2007-2013. Το Ταμείο αυτό θεσπίστηκε με τον Κανονισμό 1698/2005¹⁰ του Συμβουλίου και παρείχε ευκαιρίες για την υποστήριξη αγροπεριβαλλοντικών μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της επί τόπου (insitu)¹¹ διαχείρισης των φυτογενετικών πόρων σε εθνικό επίπεδο. Όπως αναφέρεται στο σημείο 35 του προοιμίου αλλά και στο Άρθρο 39 του κανονισμού αυτού, γίνεται ξεκάθαρη αναφορά στη στήριξη της διατήρησης των γενετικών πόρων στη γεωργία. Συγκεκριμένα, στο σημείο 35 αναφέρεται ότι στο πλαίσιο της απόδοσης γεωργοπεριβαλλοντικών ενισχύσεων για τη στήριξη της βιώσιμης ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών θα πρέπει να δίδεται ιδιαίτερη προσοχή στη διατήρηση των γενετικών πόρων στη γεωργία. Στο Άρθρο 39 γίνεται ανάλογη αναφορά στους γενετικούς πόρους στη γεωργία και τη δυνατότητα στήριξης της διατήρησής τους (Β.Νταμαδάκη, 2014). Δεδομένου, βέβαια, ότι η εφαρμογή των μέτρων του κανονισμού αυτού υπό το ΕΓΤΑΑ είναι εθνική, διαπιστώνουμε ότι ο βαθμός εφαρμογής σε κάθε κράτος διαφέρει.

Έκτη μεταρρύθμιση, Δεκέμβριος 2013

Η έκτη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ που αποφασίστηκε το Δεκέμβριο του 2013, ορίζει τους νέους κανόνες της κατά την επταετή περίοδο 2014-2020. Το πιο σημαντικό στοιχείο της νέας ΚΑΠ είναι η καταβολή «πράσινης ενίσχυσης». Έτσι μόνον οι γεωργοί που τηρούν ορισμένες πρακτικές καλλιέργειας που είναι φιλικές προς το περιβάλλον και το κλίμα θα λαμβάνουν το 30% της άμεσης εισοδηματικής στήριξης. Η νέα ΚΑΠ, προκειμένου να μειώσει σταδιακά τις μεγαλύτερες διαφορές στο μέσο επίπεδο των άμεσων ενισχύσεων που εισπράττουν οι αγρότες της Ένωσης, ζητά μια δικαιότερη κατανομή των άμεσων πληρωμών μεταξύ των κρατών μελών. Έτσι η νέα ΚΑΠ επιδιώκει να προωθήσει:

- Έναν ανταγωνιστικό γεωργικό τομέα, ο οποίος θα είναι σε θέση να εκμεταλλευθεί τις ευκαιρίες που υπάρχουν στις παγκόσμιες αγορές χωρίς υπερβολικές επιδοτήσεις, ενώ συγχρόνως θα εξασφαλίζει ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο στον αγροτικό κόσμο.
- Ένα βιώσιμο, από περιβαλλοντική άποψη, γεωργικό τομέα, που θα συνεισφέρει στη συντήρηση των φυσικών πόρων και της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της υπαίθρου.
- Τη διατήρηση δυναμικών αγροτικών κοινοτήτων, οι οποίες να μπορούν να δημιουργούν ευκαιρίες απασχόλησης στην ύπαιθρο.

¹⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005R1698&qid=1488973218124&from=EL>

¹¹ Η διατήρηση in situ ή «διατήρηση επί τόπου» είναι η διαδικασία της προστασίας ενός υπό εξαφάνιση είδους φυτού ή ζώου στο φυσικό του περιβάλλον ή κατοικία, δηλαδή στην περίπτωση μας είναι η διατήρηση και καλλιέργεια των φυτογενετικών πόρων στον αγρό.

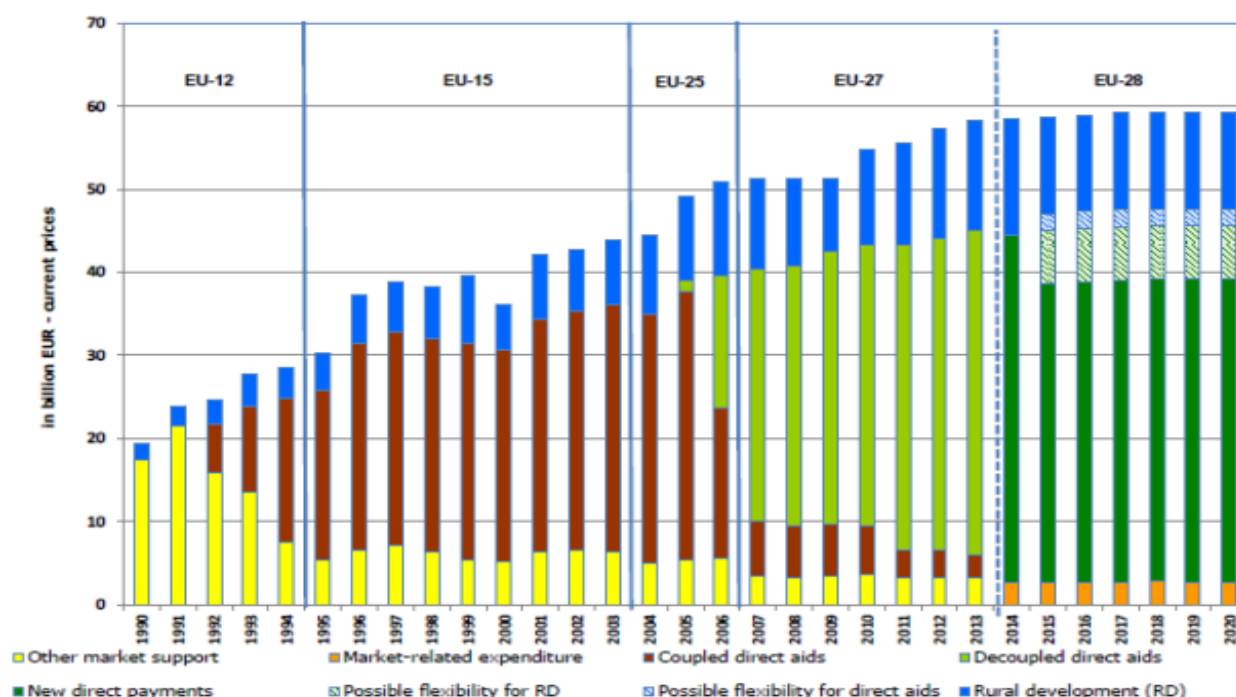
- Ασφαλείς μεθόδους παραγωγής που να ικανοποιούν τις απαιτήσεις ποιότητας των καταναλωτών και να διατηρούν τις πλούσιες και ποικίλες παραδόσεις διατροφής των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Παρατηρείται ότι κατά την περίοδο 1962-1992, η πολιτική των τιμών και της αγοράς συνεχώς προσαρμόζονταν για την αντιμετώπιση των μεταβαλλόμενων συνθηκών, όπως η αύξηση της γεωργικής παραγωγής και οι εξελίξεις της παγκόσμιας αγοράς. Η προτεραιότητα εκείνη την περίοδο ήταν αφενός η αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας, προκειμένου να εξασφαλίσει στους αγρότες ένα ικανοποιητικό και δίκαιο βιοτικό επίπεδο ζωής και αφετέρου η σταθεροποίηση των γεωργικών αγορών και των εισοδημάτων των αγροτών. Συγκεκριμένα η ΚΑΠ διατήρησε τις τιμές που εισπράττουν οι αγρότες πάνω από τα επίπεδα της παγκόσμιας αγοράς για να τονωθεί η εγχώρια παραγωγή. Έτσι ο όγκος παραγωγής υπερέβη το επίπεδο της εγχώριας ζήτησης, υπήρχε δηλαδή πλεόνασμα, το οποίο εξαγόταν στις παγκόσμιες αγορές κυρίως με τιμές κάτω του κόστους παραγωγής (J. Bouma & J. H. M. Wosten, 2016). Επιπρόσθετα, τις δύο τελευταίες δεκαετίες, αναγνωρίστηκαν η πολυλειτουργικότητα της γεωργίας και η ανάγκη ενσωμάτωσης των περιβαλλοντικών και γεωργικών πολιτικών και λήφθηκαν μέτρα για την παροχή κινήτρων στους αγρότες για την προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος της Ένωσης (M. Lefebvre et al., 2014). Συγκεκριμένα, τα πρώτα βήματα προς την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στο πλαίσιο της ΚΑΠ ελήφθησαν στα μέσα της δεκαετίας του 1980 και στη συνέχεια υπήρξαν μια σειρά από σημαντικές μεταρρυθμίσεις που επεδίωκαν τη βελτίωση του περιβάλλοντος.

Οι πολιτικές των τιμών και της αγοράς το 1992 μετατράπηκαν σε ένα σύστημα στήριξης του εισοδήματος με βάση το εκτάριο (μεταρρύθμιση MacSharry), όσον αφορά τα σιτηρά και ορισμένες άλλες καλλιέργειες. Αυτή η μεταμόρφωση συνέβη κάτω από την επίδραση των πιέσεων από χώρες μη μέλη της ΕΕ στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) και από το εσωτερικό της ΕΕ, για επιβράδυνση της ταχείας αύξησης του προϋπολογισμού της ΕΕ (Henk van Zeijts et al., 2011). Τότε επίσης εισήχθησαν τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα ως υποχρεωτικά για όλα τα κράτη μέλη. Λίγα χρόνια αργότερα, οι μεταρρυθμίσεις της «Ατζέντα 2000» καθιέρωσαν τον «δεύτερο πυλώνα» με την εδραίωση μιας σειράς περιβαλλοντικών και κοινωνικοοικονομικών μέτρων στο πλαίσιο του «κανονισμού για την αγροτική ανάπτυξη» (B. Allen & K. Hart, 2013). Το 2003, η «μεταρρύθμιση Fischler» αντιπροσώπευε μια πολύ πιο ριζική αλλαγή (J. Swinnen, 2010), την αποσύνδεση μεγάλου μεριδίου της ΚΑΠ από την παραγωγή, παρουσιάζοντας την «ενιαία ενίσχυση ανά εκμετάλλευση» και τους κανόνες πολλαπλής συμμόρφωσης, όπου επιλέξιμοι να λάβουν αυτή την επιδότηση ήταν οι αγρότες που τηρούσαν ένα σύνολο κανονισμών που αφορούν το περιβάλλον, την καλή διαβίωση των ζώων, τη ταυτοποίησή τους, την ιχνηλασιμότητα, την προστασία των φυτών και την ασφάλεια των τροφίμων (A. Barnes et al., 2015). Το 2005, η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης αναθεωρήθηκε περαιτέρω με το σχηματισμό του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) με τον Κανονισμό 1698/2005 του Συμβουλίου.

Η πορεία των δαπανών της ΚΑΠ ανά ημερολογιακό έτος (σε τιμές 2013)

Πηγή: *European Commission, Overview of cap reform 2014-2020*

Ερμηνεύοντας τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε την πορεία αυτών των μεταρρυθμίσεων. Οι διάφοροι τρόποι υποστήριξης της αγοράς (κίτρινο χρώμα) αντικαταστάθηκαν από τις συνδεδεμένες άμεσες ενισχύσεις, ενώ μετά το 2007 από τις αποσυνδεδεμένες άμεσες ενισχύσεις. Με τη νέα ΚΑΠ οι τελευταίες μετατρέπονται σε άμεσες πληρωμές (σκούρο πράσινο χρώμα) και η αγροτική ανάπτυξη συνεχίζει την ανοδική πορεία χρηματοδότησής της (μπλε χρώμα). Τέλος, το 2014 εμφανίζονται οι δαπάνες που σχετίζονται με την αγορά (πορτοκαλί χρώμα), η δυνατότητα ευελιξίας χρηματοδότησης στον τομέα της έρευνας και ανάπτυξης (πράσινο ριγέ) και η δυνατότητα ευελιξίας χρηματοδότησης των άμεσων ενισχύσεων (μπλε ριγέ).

1.3 Γεωργία

Το 2010, η συνολική χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση στην τότε ΕΕ-27 καλύπτονταν από 160 εκατομμύρια εκτάρια, που αντιπροσώπευαν το 42% του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (M. Lefebvre et al., 2014). Η προσαρμογή των γεωργικών πρακτικών στις τοπικές συνθήκες έχει οδηγήσει σε μια ευρεία ποικιλία γεωργικών τοπίων στην Ευρώπη. Η χρήση της γης από τους αγρότες και οι γεωργικές αποφάσεις για την παραγωγή ανάλογα με τη ζήτηση της αγοράς και την αγροτική πολιτική επηρεάζουν τα χαρακτηριστικά του τοπίου

ως δημόσιο αγαθό. Η γεωργία είναι στενά συνδεδεμένη με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η κοινωνία πρώτα και κύρια με το θέμα της διαθεσιμότητας τροφής. Ακόμα μία πρόκληση αποτελούν οι φυσικοί πόροι, οι οποίοι πρέπει να αξιοποιούνται με σεβασμό προς το περιβάλλον αλλά κυρίως με σεβασμό προς τις ανάγκες των επόμενων γενεών, γιατί όσο και αν αναπτύσσεται η τεχνολογία πάντα ο άνθρωπος θα στηρίζεται στη γη και στα προϊόντα αυτής. Τέλος, υπάρχει η πρόκληση των περιοχών της υπαίθρου και η ανάγκη να διαφυλαχθεί η συνέχεια του γεωργικού τομέα σε αυτές τις περιοχές, μία ανάγκη η οποία είναι ζωτικής σημασίας για τις αγροτικές οικονομίες μας, τις ρίζες μας και την κληρονομιά μας. Σύμφωνα με τον Dacian Ciolos¹² η Ευρώπη «χρειάζεται» τους αγρότες και οι αγρότες χρειάζονται την ευρωπαϊκή στήριξη.

- Οι αγρότες χρειάζονται κίνητρα για να υιοθετήσουν βιώσιμες μεθόδους καλλιέργειας.
- Απαιτούνται μέσα, τα οποία ενισχύουν την οικονομική και περιβαλλοντική ανταγωνιστικότητα της καλλιέργειας ώστε να γίνει και η γεωργία ανταγωνιστική.
- Απαιτούνται σύγχρονα και αποτελεσματικά δίκτυα ώστε να βοηθήσουν την ΕΕ να ξεπεράσει το πρόβλημα της κρίσης που αντιμετωπίζει.
- Η ζωή, υποδηλώνοντας κυρίως τους νέους, πρέπει να επιστρέψει στην περιφέρεια. Σε αυτό θα βοηθήσει η καινοτομία και η επένδυση σε δημόσιες και ιδιωτικές υποδομές.

Είναι σημαντικό να τεθούν οι βάσεις μιας γερής γεωργικής βιομηχανίας για τα επόμενα χρόνια, που θα μπορέσει να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής και του παγκόσμιου ανταγωνισμού, παράλληλα με την κάλυψη των διατροφικών αναγκών του πληθυσμού. Η κοινή αγροτική πολιτική αφορά την τροφή και το μέλλον που αντιστοιχεί σε περισσότερη από τη μισή έκταση της ΕΕ (D. Ciolos).

Η ΚΑΠ έχει σκοπό να παρέχει στους αγρότες οικονομική ενίσχυση για να διασφαλίσει την απασχόλησή τους πάνω στη «γη» και να βοηθήσει στη δημιουργία παράλληλων εργασιών, οι οποίες αποσκοπούν στη διατήρηση του φυσικού πλούτου και της πολιτισμικής κληρονομιάς. Αρχικά η ΚΑΠ ενθάρρυνε τους αγρότες να χρησιμοποιούν σύγχρονα μέσα παραγωγής, νέες τεχνικές και χημικά λιπάσματα, καθώς τότε προτεραιότητα ήταν η υψηλή παραγωγικότητα λόγω αυξημένης ζήτησης τροφής. Όμως εξαιτίας της υπερπαραγωγής τροφής, που κατά πολύ οφείλεται στον παραπάνω λόγο, η στρατηγική άλλαξε και τώρα η ΚΑΠ επικεντρώνεται στη στήριξη των γεωργών ώστε:

- A. Να καλλιεργούν με τρόπο που βοηθά στη μείωση των εκπομπών και του φαινομένου του θερμοκηπίου.
- B. Να χρησιμοποιούν φιλικές προς το περιβάλλον τεχνικές.

---

¹² Dacian Ciolos, Ευρωπαίος Επίτροπος της Γεωργικής και Αγροτικής ανάπτυξης

Γ. Να δρουν με γνώμονα τη δημόσια υγεία, την καλή διαβίωση των ζώων και τα περιβαλλοντικά πρότυπα.

Δ. Να σέβονται και να παράγουν τα προϊόντα του τόπου τους.

Ε. Να κάνουν πιο σωστή και παραγωγική χρήση των δασικών εκτάσεων.

ΣΤ. Να αξιοποιήσουν και να επεκτείνουν τις χρήσεις των αγροτικών προϊόντων και σε άλλα πεδία όπως τα καλλυντικά, την ιατρική και τη βιοτεχνία.

Μισό αιώνα μετά η ΚΑΠ εξακολουθεί να αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς τομείς πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαμορφώνοντας το σύνολο των κανόνων και μηχανισμών που ρυθμίζουν την παραγωγή, το εμπόριο και την επεξεργασία των γεωργικών προϊόντων στην Ένωση. Γενικότερα, βασίστηκε πάνω στις αρχές της κοινοτικής προτίμησης και της χρηματοδοτικής αλληλεγγύης. Από το 1962 που θεσπίστηκε η ΚΑΠ, υποβάλλεται σε συνεχείς αναθεωρήσεις ώστε να μεταβληθεί από μία πολιτική τιμών και υποστήριξης της παραγωγής σε μία συγκροτημένη πολιτική ενίσχυσης του γεωργικού εισοδήματος. Επίσης, εξελίσσεται ώστε να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες, σύμφωνα με την ίδια, ανάγκες της κοινωνίας.

1.4 Η νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική

Η συμφωνία για την πρώτη σημαντική, μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας, μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής επετεύχθη τον Ιούνιο του 2013, ύστερα από μήνες διαπραγματεύσεων σχετικά με το πώς θα εφαρμοστεί η νέα πολιτική στην ανανέωση των άμεσων πληρωμών, τη λήξη των ποσοστώσεων (A. Swinbank, 2012) και πώς θα γίνουν οι αγρότες πιο υπεύθυνοι «περιβαλλοντικά». Ο μακρύς δρόμος των διαπραγματεύσεων σημαίνει ότι πολλές από τις πολιτικές που αποφασίστηκαν δεν εφαρμόστηκαν πριν το 2015.

1.4.1 Το χρονικό της τελευταίας αναθεώρησης της ΚΑΠ

Τον Απρίλιο του 2010 ξεκίνησε η δημόσια συζήτηση για τη μελλοντική αγροτική πολιτική της ΕΕ. Έπειτα από 7 μήνες, το Νοέμβριο του 2010, η Επιτροπή ανακοίνωσε το όραμά της για τη γεωργία, τις προκλήσεις, τις προτεραιότητες της μελλοντικής ΚΑΠ και τις νομοθετικές προτάσεις για την πρώτη αναθεώρηση του συνόλου της πολιτικής, ώσπου τελικά μετά από σχεδόν ένα χρόνο, στις 12 Οκτωβρίου του 2011 παρουσίασε τις προτάσεις της για τη μεταρρύθμιση της αγροτικής πολιτικής, συνιστώντας θεμελιώδεις αλλαγές για την περίοδο 2014-2020 (J.-C. Bureau, L.-P. Mahé, 2015). Οι τρεις βασικές προτάσεις είναι : α) η μεταρρύθμιση των άμεσων πληρωμών για τη στήριξη των γεωργών (πυλώνας 1) και του προϋπολογισμού για την αγροτική ανάπτυξη (πυλώνας 2), β) το τέλος των ποσοστώσεων και άλλων μορφών στήριξης της αγοράς και τέλος, γ) η μεγαλύτερη έμφαση στα περιβαλλοντικά μέτρα («πρασίνισμα» ΚΑΠ). Η διαδικασία λήψης αποφάσεων διέφερε από τις προηγούμενες με-

ταρρυθμίσεις, με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να ενεργεί για πρώτη φορά, ως συννομοθέτης με το Συμβούλιο. Τον ίδιο μήνα, 20 Οκτωβρίου του 2011, οι υπουργοί γεωργίας της ΕΕ αντάλλασαν τις πρώτες απόψεις για τις προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις, όπου λίγες βδομάδες αργότερα, 7 Νοεμβρίου του 2011 έγινε η ακρόαση των υπουργών γεωργίας στην Επιτροπή Αγροτικής Πολιτικής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Από το τέλος του 2011 έως τις αρχές του 2013 οι προτάσεις παρέμεναν υπό συζήτηση στην Ευρωβουλή και στο Συμβούλιο, με την Επιτροπή Αγροτικής Πολιτικής να στηρίζει μια λιγότερο «πράσινη» και πιο ευέλικτη ΚΑΠ. Έπειτα από δύο μήνες, 12-13 Μαρτίου του 2013 ξεκίνησε μια συζήτηση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για τους διάφορους κανονισμούς και τις εκτελεστικές πράξεις. Ακολούθησαν οι μήνες από τον Απρίλιο έως τον Ιούνιο του 2013 όπου διαπραγματεύονταν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η Επιτροπή και το Συμβούλιο υπουργών γεωργίας. 26 Ιουνίου του 2013, δηλαδή 21 μήνες μετά τη δημοσίευση των προτάσεων της Επιτροπής, οι διαπραγματευτές κατέληξαν τελικά σε συμφωνία και έφεραν σε ισχύ τη νέα ΚΑΠ από την 1 Ιανουαρίου του 2014. Η νέα ΚΑΠ 2014-2020 που συμφωνήθηκε από το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διατηρεί τους περισσότερους από τους βασικούς στόχους και τις προσεγγίσεις που προτείνονται από την Επιτροπή, αν και με χαμηλότερο προϋπολογισμό από ό, τι πρότεινε αυτή. Επίσης, στο πλαίσιο των συζητήσεων σχετικά με το συνολικό δημοσιονομικό πλαίσιο της ΕΕ για την περίοδο 2014-2020, έλαβε χώρα και το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ), το οποίο προβλέπει τα χρηματικά ποσά στη διάθεση της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της ΚΑΠ.¹³

Η νέα συμφωνία για το επόμενο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο της ΕΕ για την περίοδο 2014-2020 είναι ύψους 960 δις €, με τις δαπάνες για τη γεωργία και την αγροτική ανάπτυξη να είναι περίπου 360 δις €, με τα 280 δις να δαπανώνται σε άμεσες πληρωμές στους αγρότες (πρώτος πυλώνας) και περίπου 85 δις στην αγροτική ανάπτυξη (δεύτερος πυλώνας).

1.4.1.1 Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει πλέον ισότιμο ρόλο στη διαμόρφωση της ΚΑΠ

Η διαδικασία χαρακτηρίστηκε ως ιστορική καθώς αποτέλεσε την πρώτη ΚΑΠ που θεσπίστηκε σύμφωνα με το νέο σύστημα που τέθηκε σε ισχύ από τη Συνθήκη της Λισαβόνας¹⁴

¹³ Το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο (ΠΔΠ) καθορίζει τα μέγιστα ετήσια ποσά («ανώτατα όρια») τα οποία μπορεί να δαπανήσει η ΕΕ σε διάφορα πολιτικά πεδία («τομείς») για περίοδο τουλάχιστον 5 ετών. Το προσεχές ΠΔΠ καλύπτει περίοδο επτά ετών: από το 2014 έως το 2020.

Το ΠΔΠ αυτό καθαυτό δεν αποτελεί τον προϋπολογισμό της ΕΕ για την επόμενη επταετία. Παρέχει ένα πλαίσιο για τον οικονομικό προγραμματισμό και τη δημοσιονομική πειθαρχία, διασφαλίζοντας την προβλεψιμότητα των δαπανών της ΕΕ. Επιτρέπει επίσης στην ΕΕ την υλοποίηση κοινών πολιτικών κατά τη διάρκεια μιας περιόδου αρκετά μεγάλης ώστε να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητά τους. Καθορίζοντας σε ποιο βαθμό και σε ποιους τομείς θα πρέπει να επενδύσει η ΕΕ σε βάθος επταετίας, το ΠΔΠ αποτελεί τόσο μέσο έκφρασης των πολιτικών προτεραιοτήτων, όσο και εργαλείο δημοσιονομικού προγραμματισμού. Ο ετήσιος προϋπολογισμός εγκρίνεται σε αυτό το πλαίσιο και συνήθως παραμένει κάτω από τα ανώτατα όρια δαπανών του ΠΔΠ, έτσι ώστε να διατηρείται κάποιο περιθώριο για την αντιμετώπιση απρόβλεπτων αναγκών.

¹⁴ Η Συνθήκη της Λισαβόνας (γνωστή και ως η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη) είναι διεθνής συνθήκη που τροποποιεί τις ιδρυτικές συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου 2007 στη σύνοδο κορυφής της Λισαβόνας,

το 2009, όπου στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει πλέον ισότιμο ρόλο στη διαμόρφωση της ΚΑΠ. Συγκεκριμένα, η Συνθήκη της Λισαβόνας άλλαξε τους κανόνες βάσει των οποίων σχηματίζεται η αγροτική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ειδικότερα, τροποποίησε την επιρροή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την ΚΑΠ με δύο σημαντικούς τρόπους: Επεκτάθηκε ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη διαδικασία του προϋπολογισμού και τροποποίησε τη νομοθετική διαδικασία που ισχύει για την ΚΑΠ, με την εισαγωγή της συναπόφασης που αντικαθιστά τη διαβούλευση. Πλέον, η λήψη αποφάσεων υπόκειται στη διαδικασία συναπόφασης¹⁵ και όχι της διαβούλευσης. Κατά τη διαδικασία αυτή, το Κοινοβούλιο πρέπει να εγκρίνει μια πρόταση για να μπορέσει να γίνει νομοθετική πράξη της ΕΕ. Η Απόφαση παίρνει έτσι «τριμερή» μορφή που περιλαμβάνει την Επιτροπή, το Συμβούλιο των Υπουργών και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (θεσμικό τρίγωνο).

Η κίνηση αυτή αντιπροσωπεύει το πιο σημαντικό βήμα στη διαδικασία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου όσον αφορά τη νομοθετική εξουσία μέχρι σήμερα (C. Crombez, L. Knops, J. Swinnen, 2013). Με τη συναπόφαση αναγνωρίζεται επίσημα η ισοτιμία μεταξύ του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ως νομοθετικά σώματα, με το τελευταίο να δίνει το παρόν με συνεχή συμμετοχή στη νομοθετική διαδικασία. Οι κοινές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου ενέκριναν για πρώτη φορά το γεωργικό προϋπολογισμό (J.-C. Bureau, L.-P. Mahé, 2015). Αυτή είναι μια σημαντική διαφορά από τη διαδικασία διαβούλευσης, στην οποία η παρέμβαση του ΕΚ ήταν συμβουλευτική και μόνο σε ένα συγκεκριμένο και καθορισμένο στάδιο της διαδικασίας. Η εφαρμογή της συναπόφασης στην ΚΑΠ μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις για τη σκοπιμότητα των μεταρρυθμίσεων της (C. Crombez, L. Knops, J. Swinnen, 2013). Η διαδικασία της συναπόφασης είναι μια διαδικασία εξαιρετικά περίπλοκη μεταξύ Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Συμβουλίου Υπουργών Γεωργίας και Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που αναγκάζει σε συμβιβασμούς, οι οποίοι δεν είχαν προβλεφθεί όταν κατατέθηκαν οι αρχικές προτάσεις. Ακριβώς για αυτόν τον λόγο, όταν εκδόθηκαν τα νομικά κείμενα, υπήρχε μια σειρά εξαιρέσεων, σύμφωνα με μεμονωμένες περιπτώσεις κρατών ή περιφερειών (Κοινή Αγροτική Πολιτική 2015-2020, ΕΕ, 2013). Ακόμα, η αρχιτεκτονική της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ που πρότεινε η Επιτροπή διατηρήθηκε μεν σε μεγάλο βαθμό καθ' όλη τη διαπραγματευτική διαδικασία μεταξύ του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, ακόμη και αν στο τελευταίο στάδιο ο πολιτικός ρόλος της Επιτροπής στο πλαίσιο του νέου θεσμικού πλαισίου αποδείχθηκε ότι μειώθηκε. Τόσο το Συμβούλιο όσο και οι τροπολογίες του Κοινοβουλίου άλλαξαν πολλές σημαντικές λεπτομέρειες που μείωσαν τις

στην οποία συμμετείχαν οι πολιτικοί αρχηγοί και οι υπουργοί εξωτερικών των κρατών μελών ΕΕ. Η Συνθήκη υποκαθιστά το εγκαταλειφθέν «Ευρωπαϊκό Σύνταγμα», τροποποιώντας ειδικότερα τις υπάρχουσες Συνθήκες για την Ευρωπαϊκή Ένωση και Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

¹⁵ Στο πλαίσιο της **συναπόφασης**, η Επιτροπή διατυπώνει μια πρόταση, ακολουθεί η ψηφοφορία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την πρόταση και, στη συνέχεια, τα κράτη μέλη ψηφίζουν γι' αυτήν (με ειδική πλειοψηφία). Αυτά τα δύο βήματα αναφέρονται ως η πρώτη ανάγνωση, η οποία είναι παρόμοια με τη διαδικασία διαβούλευσης. Το ΕΚ μπορεί να προτείνει τροποποιήσεις, η Επιτροπή μπορεί στη συνέχεια να επιλέξει αν θα τις συμπεριλάβει στην πρότασή της και τέλος ακολουθεί η ψηφοφορία του Συμβουλίου σχετικά με την πρόταση. Το Συμβούλιο μπορεί να εγκρίνει την πρόταση με ειδική πλειοψηφία, ενώ απαιτείται ομοφωνία για τις τροπολογίες. Εάν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο περάσουν την ίδια έκδοση της πρότασης, η πρόταση εγκρίνεται. Αν περάσουν διαφορετικές εκδοχές, ωστόσο, η διαδικασία κινείται σε μια δεύτερη ανάγνωση (Crombez C., Knops J., Swinnen L., 2013).

περιβαλλοντικές φιλοδοξίες των προτάσεων, προσχωρώντας περισσότερο στα αιτήματα των ευρωπαϊών αγροτών (J.C. Bureau, L.P. Mahé, 2015).

Ορισμένοι μελετητές έχουν προσπαθήσει να κατανοήσουν πώς το Κοινοβούλιο έχει εκμεταλλευτεί αυτή τη νέα κατανομή ώστε να αυξήσει την επιρροή του στη νομοθεσία. Μέχρι πρόσφατα, μόνο λίγες από αυτές τις μελέτες είχαν διερευνήσει συγκεκριμένα το πώς η επέκταση της συναπόφασης έχει επηρεάσει την ΚΑΠ, καθώς δεν έλαβε χώρα κάποια σημαντική μεταρρύθμιση πριν το 2013 (L. Knops, M. Garrone, 2015). Θα ήταν θεμιτό να σκεφτούμε ότι η συναπόφαση, όπως δέχεται μέρος της αρθρογραφίας, «διασκορπίζει» τις νομοθετικές αρμοδιότητες της ΕΕ που αφορούν τη διαμόρφωση της αγροτικής πολιτικής, δεδομένης της νέας συμμετοχής 751 μελών του Κοινοβουλίου στην τροποποίηση και στον καθορισμό της πορείας της ΚΑΠ. Τα τελευταία χρόνια, οι ακαδημαϊκοί έχουν κάνει προβλέψεις σχετικά με το πώς η διαδικασία της συναπόφασης θα επηρεάσει την ΚΑΠ (L. Knops, M. Garrone, 2015).

1.4.1.2 Τομείς αναθεώρησης της ΚΑΠ

Συνεχίζοντας στο δρόμο των μεταρρυθμίσεων που ξεκίνησαν στις αρχές της δεκαετίας του 90, η νέα συμφωνία για τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ θεωρήθηκε όπως αναφέρθηκε, ιστορική από πολλές απόψεις. Για πρώτη φορά, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενήργησε στον τομέα της ΚΑΠ ως συν-νομοθέτης με το Συμβούλιο και εξετάστηκε μονομιάς το σύνολο της ΚΑΠ. Η νέα ΚΑΠ διατηρεί τους δύο πυλώνες, αλλά αυξάνει τους δεσμούς μεταξύ τους, θέλοντας να προσφέρει έτσι μια πιο ολιστική και ολοκληρωμένη προσέγγιση για τη στήριξη της πολιτικής. Ειδικότερα, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, περικλείει μια νέα αρχιτεκτονική των άμεσων πληρωμών, καλύτερα στοχοθετημένη, πιο δίκαιη και πιο «πράσινη», ένα ενισχυμένο δίκτυο ασφαλείας και την ενίσχυση της αγροτικής ανάπτυξης. Σκοπός της ΚΑΠ είναι η υιοθέτηση ενός ενιαίου συνόλου μέτρων, τα οποία θα εφαρμόζονται σε όλες τις εκμεταλλεύσεις, ώστε να τα αντιμετωπίσουν οι αγρότες ως κίνητρα και όχι ως επιβολή. Αλλά ιδιαίτερα, θέλησε το «πρασίνισμα» να σχετίζεται με τον πυλώνα 1 με σκοπό την προώθηση της νομιμότητας των πληρωμών και να παρέχει μια πρόσθετη αιτιολόγηση για τη διατήρηση του προϋπολογισμού του πρώτου πυλώνα της (J. Bouma & J. H. M. Wosten, 2016).

Η ΚΑΠ έχει προσαρμοστεί για να ανταποκριθεί στις προκλήσεις του μέλλοντος θέλοντας να είναι πιο αποτελεσματική και να συμβάλει σε μια πιο ανταγωνιστική και βιώσιμη γεωργία. Αυτό δίνει μια σύντομη επισκόπηση της μεταρρύθμισης και περιγράφει το «γιατί και πώς» της νέας ΚΑΠ 2014-2020. Στην επόμενη παράγραφο παρουσιάζονται αναλυτικά οι μεταρρυθμίσεις που αφορούν στους πυλώνες της ΚΑΠ.

1.5 Προκλήσεις και στόχοι

Μερικές από τις προκλήσεις του μέλλοντος, σύμφωνα με την ΚΑΠ, είναι η ανάγκη διπλασιασμού της παγκόσμιας παραγωγής τροφίμων μέχρι το 2050, για να μπορούν να καλυφθούν οι ανάγκες που θα προκύψουν από την αύξηση του πληθυσμού και την αυξημένη κατανάλωση κρέατος ιδίως από τους εύπορους καταναλωτές και να αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής (απώλεια βιοποικιλότητας, υποβάθμιση της ποιότητας του εδάφους και του νερού). Η μεγαλύτερη πρόκληση είναι λοιπόν πώς θα τραφούν τα 9 δισεκατομμύρια ανθρώπων με χαμηλό κόστος παραγωγής και φιλικούς προς το περιβάλλον τρόπους (A Jambor, D Harvey, 2010). Ακόμα εκτιμάται ότι θα χρειαζόμαστε 50% περισσότερη ενέργεια και 30% περισσότερο γλυκό νερό (GM. Poppy, PC. Jepson, JA. Pickett, MA. Birkett, 2014).

Για να ανταποκριθούν στις προκλήσεις αυτές αλλά και στις επιθυμίες των Ευρωπαίων πολιτών, οι μεταρρυθμίσεις του 2013 μετατόπισαν το επίκεντρο της αγροτικής πολιτικής στα εξής:

- Πιο φιλοπεριβαλλοντικές γεωργικές πρακτικές.
- Καινοτομία, έρευνα και διάδοση γνώσεων.
- Δικαιότερο σύστημα ενισχύσεων για τους αγρότες.
- Ενίσχυση της θέσης των γεωργών στην τροφική αλυσίδα.

Η νέα ΚΑΠ βασίζεται σε προηγούμενες μεταρρυθμίσεις για την αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων και στόχων. Για περισσότερα από είκοσι χρόνια, αρχής γενομένης από το 1992, η ΚΑΠ έχει περάσει από διαδοχικές μεταρρυθμίσεις που έχουν αυξημένο προσανατολισμό προς την αγορά και τη γεωργία, παρέχοντας παράλληλα στήριξη του εισοδήματος και μηχανισμούς δικτύων ασφαλείας για τους παραγωγούς. Η νέα πολιτική συνεχίζει κατά μήκος αυτών των μεταρρυθμίσεων, κινείται από το προϊόν στη στήριξη των παραγωγών και σε μια προσέγγιση περισσότερο προσανατολισμένη στον αγρό (J. Bouma & J. H. M. Wosten, 2016). Ο ρόλος της ΚΑΠ είναι να παρέχει ένα πλαίσιο πολιτικής που στηρίζει και ενθαρρύνει τους παραγωγούς να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις, παραμένοντας συνεπής με τις άλλες πολιτικές της ΕΕ. Αυτό μεταφράζεται στους ακόλουθους τρεις μακροπρόθεσμους στόχους της ΚΑΠ.

Μακροπρόθεσμοι στόχοι της ΚΑΠ

Βιώσιμη παραγωγή
τροφίμων

Ισορροπημένη
εδαφική ανάπτυξη

Αειφόρο διαχείριση
των φυσικών
πόρων και του
κλίματος

(Ιδια επεξεργασία)

Βιώσιμη παραγωγή τροφίμων: Συμβολή στα αγροτικά εισοδήματα και στον περιορισμό της διακύμανσής τους, βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα, παροχή αποζημίωσης όσον αφορά δυσκολίες στην παραγωγή σε περιοχές με συγκεκριμένους φυσικούς περιορισμούς, καθότι οι εν λόγω περιοχές κινδυνεύουν ιδιαίτερα από την εγκατάλειψη της γης.

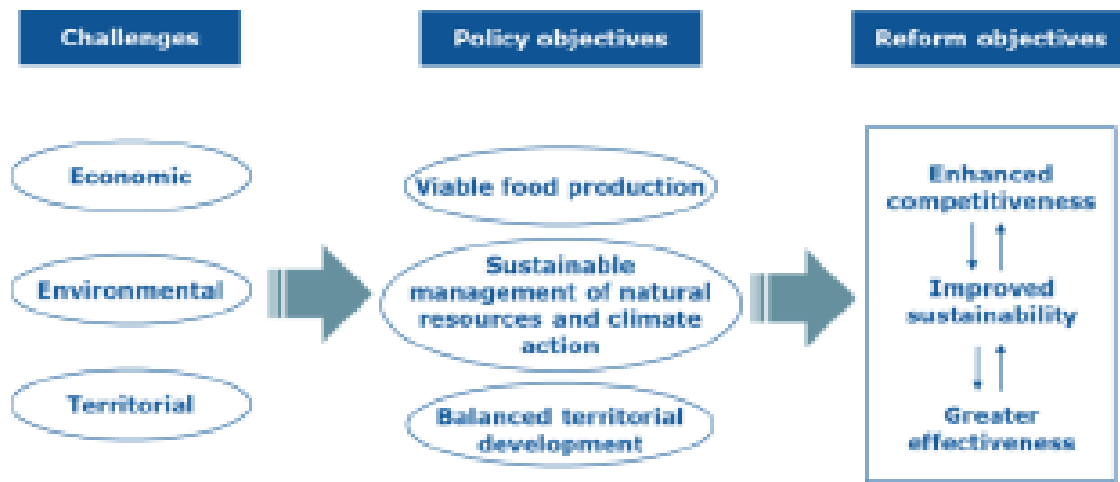
Αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων και του κλίματος: Βιώσιμες μέθοδοι παραγωγής, ασφαλής και βελτιωμένη παροχή δημόσιων περιβαλλοντικών αγαθών, καθώς πολλές από τις δημόσιες παροχές που προέρχονται από τη γεωργία δεν αμείβονται μέσω της κανονικής λειτουργίας των αγορών. Να ευνοηθεί η οικολογική ανάπτυξη μέσω της καινοτομίας, με την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών, την ανάπτυξη νέων προϊόντων και την αλλαγή των παραγωγικών διαδικασιών.

Ισορροπημένη εδαφική ανάπτυξη: Στήριξη της αγροτικής απασχόλησης και διατήρηση του κοινωνικού ιστού στις αγροτικές περιοχές. Βελτίωση της αγροτικής οικονομίας και προώθηση της διαφοροποίησης, ώστε να επιτραπεί στους τοπικούς φορείς να αξιοποιήσουν το δυναμικό τους και να βελτιστοποιήσουν τη χρήση πρόσθετων τοπικών πόρων. Να επιτραπεί η ανάπτυξη της διαρθρωτικής ποικιλομορφίας στα συστήματα των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, να βελτιωθούν οι προϋποθέσεις για τα μικρά αγροκτήματα και να αναπτυχθούν τοπικές αγορές, καθώς οι ετερογενείς δομές των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και των συστημάτων παραγωγής στην Ευρώπη συμβάλλουν στον ελκυστικό και ιδιαίτερο χαρακτήρα των αγροτικών περιοχών (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Γεωγραφίας, Μάθημα: Γεωγραφία της Υπαίθρου¹⁶).

Για την επίτευξη αυτών των μακροπρόθεσμων στόχων, τα υφιστάμενα μέσα της ΚΑΠ έπρεπε να προσαρμοστούν και η μεταρρύθμιση να επικεντρωθεί στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και στη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά του.

¹⁶ https://eclass.hua.gr/modules/document/file.php/GEO157/2012_Lecture7_Common%20Agricultural%20Policy_Fratsea.pdf

Η ΚΑΠ μετά το 2013: Από τις προκλήσεις στους μεταρρυθμιστικούς στόχους

Πηγή: *European Commission, Overview of cap reform 2014-2020*

Αριστερά του πίνακα παρουσιάζονται οι προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει η νέα ΚΑΠ. Έτσι έχουμε την οικονομική, την περιβαλλοντική πρόκληση και αυτή του χώρου-εδάφους. Αυτές οι προκλήσεις θα αντιμετωπιστούν μέσω των αντίστοιχων τριών στόχων της νέας ΚΑΠ όπως αναφέρθηκαν και παραπάνω: Της βιώσιμης παραγωγής τροφίμων, της αειφόρου διαχείρισης των φυσικών πόρων και του κλίματος και τέλος της ισορροπημένης εδαφικής ανάπτυξης. Τα παραπάνω οδηγούν στους μεταρρυθμιστικούς στόχους της νέας ΚΑΠ, όπου έχουμε μία αλληλένδετη σχέση καθώς με την επίτευξη των προηγούμενων ενδυναμώνεται η ανταγωνιστικότητα στον αγροτικό τομέα, που με τη σειρά της βελτιώνει τη βιωσιμότητα και έτσι επιτυγχάνεται μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Και αντίστροφα, επιτυγχάνεται μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα που βελτιώνει τη βιωσιμότητα και οδηγεί στην ενδυνάμωση της ανταγωνιστικότητας.

Εν ολίγοις, η γεωργία της ΕΕ πρέπει να επιτύχει υψηλότερα επίπεδα παραγωγής ασφαλών και ποιοτικών τροφίμων, με παράλληλη διατήρηση των φυσικών πόρων μιας και εξαρτάται από εκείνους (τους πόρους) η γεωργική παραγωγικότητα. Αυτό, σύμφωνα με την Επιτροπή, μπορεί να επιτευχθεί μόνο με μια ανταγωνιστική και βιώσιμη γεωργία που θα δρα μέσα στην εύρυθμη λειτουργία της αλυσίδας εφοδιασμού, η οποία συμβάλλει στη διατήρηση μιας ακμάζουσας αγροτικής οικονομίας. Επιπλέον, για την επίτευξη αυτών των μακροπρόθεσμων στόχων θα χρειαστεί καλύτερη στόχευση και διαχείριση του διαθέσιμου προϋπολογισμού της ΚΑΠ.

1.6 Αναφορά στα χαρακτηριστικά της νέας ΚΑΠ

Η Ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης έχει γίνει ένας βασικός στόχος για την ΕΕ βάσει του άρθρου 11 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρατηρώντας τη νέα ΚΑΠ από περιβαλλοντική άποψη, το πιο καινοτόμο στις μεταρρυθμιστικές προτάσεις της Επιτροπής ήταν ίσως η υπόδειξη ότι ένας πυλώνας θα πρέπει να τροποποιηθεί ώστε να συμπεριλάβει τις πληρωμές για γεωργικές πρακτικές επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον, την αναφερόμενη ως «η οικολογική συνιστώσα» (B. Jack, 2013). Η άποψη της Επιτροπής είναι ότι η οικολογική συνιστώσα θα πρέπει να παρέχει τις πληρωμές προς τους αγρότες σε αντάλλαγμα για την παροχή «απλών, γενικευμένων, μη συμβατικών και ετήσιων δράσεων, οι οποίες ξεπερνούν την πολλαπλή συμμόρφωση. Οι αγρότες πρέπει να ανταμείβονται για τις υπηρεσίες που παρέχουν στο ευρύ κοινό ακόμη και αν δεν έχουν καμία αξία στην αγορά, όπως η προσφορά τους στα τοπία, στη βιοποικιλότητα, στις καλλιεργούμενες εκτάσεις και στην κλιματική σταθερότητα. Ως εκ τούτου, ένα νέο μέσο πολιτικής του πρώτου πυλώνα, το «πρασίνισμα», κατευθύνεται προς την παροχή δημόσιων περιβαλλοντικών αγαθών και αποτελούν μια σημαντική αλλαγή στο πολιτικό πλαίσιο. Ο νέος σχεδιασμός της ΚΑΠ παρουσιάζεται ως πιο αποτελεσματικός, στοχευμένος και συνεπής, γιατί βασίζεται σε μια πιο ολιστική προσέγγιση, μέσω της διατήρησης της υφιστάμενης δομής των δύο πυλώνων, αλλά με πιο στοχευμένο, ολοκληρωμένο και συμπληρωματικό τρόπο (B. Jack, 2013). Ωστόσο και οι δύο πυλώνες της ΚΑΠ αποσκοπούν στην ικανοποίηση των τριών στόχων της.

Υπάρχει μία νέα ευελιξία για τα κράτη μέλη κατά την κατάρτιση του προϋπολογισμού και την εφαρμογή του πρώτου πυλώνα, καθώς αναγνωρίζεται η μεγάλη ποικιλομορφία της γεωργίας, οι περιβαλλοντικές και κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες και ανάγκες σε ολόκληρη την ΕΕ. Αυτή η ευελιξία, ωστόσο, θα πρέπει να πλαισιώνεται από σαφώς καθορισμένα κανονιστικά και δημοσιονομικά όρια, ώστε να εξασφαλιστούν ίσοι όροι ανταγωνισμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο καθώς και οι κοινοί στόχοι. Τα κράτη μέλη μοιράζονται την ευθύνη για τη σωστή ισορροπία μεταξύ των πιθανών οφελών και των επιβαρύνσεων της γραφειοκρατίας τόσο για τους παραγωγούς όσο και για τη διαχείριση και τους ελέγχους.

Οι γεωργικές δαπάνες έχουν πιο συγκεντρωμένη διαχείριση από τον προϋπολογισμό της ΕΕ στο σύνολό της. Οι γεωργικές δαπάνες χωρίζονται σε δύο κύρια ταμεία: το *Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων* (ΕΓΤΕ) για τον πρώτο πυλώνα της ΚΑΠ (άμεσες πληρωμές στους γεωργούς και τη ρύθμιση της αγοράς) που αντιπροσωπεύει τη μερίδα του λέοντος των γεωργικών δαπανών της ΕΕ και το *Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης* (ΕΓΤΑΑ) για το δεύτερο πυλώνα.

Για την επίτευξη των μακροπρόθεσμων στόχων της ΚΑΠ, η μεταρρύθμιση επικεντρώνεται στην ανταγωνιστικότητα και τη βιωσιμότητα του γεωργικού τομέα μέσω της βελτιωμένης, στοχευμένης και αποτελεσματικής πολιτικής. Η ανταγωνιστικότητα ρυθμίζεται από τις αλλαγές στους μηχανισμούς της αγοράς, ιδίως την κατάργηση των περιορισμών στην

παραγωγή. Μεγάλο παράδειγμα είναι όλοι οι υφιστάμενοι περιορισμοί όσον αφορά τον όγκο παραγωγής για τη ζάχαρη, τα γαλακτοκομικά και στον αμπελοοινικό τομέα, οι οποίοι έχουν ορίζοντα λήξης. Συγκεκριμένα στις 30 Σεπτεμβρίου του 2017 θα λήξει το ισχύον καθεστώς στη ζάχαρη και μαζί του και οι ποσοστώσεις. Όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, η κατάργηση των ποσοστώσεων αποτελεί φυσική συνέχεια της αναδιάρθρωσης που ξεκίνησε το 2006 και θα βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα των Ευρωπαϊκών παραγωγών στην εσωτερική και τη διεθνή αγορά. Στη μετά των ποσοστώσεων εποχή, η λευκή ζάχαρη θα συνεχίσει να στηρίζεται από την ιδιωτική αποθεματοποίηση, ενώ οι περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες θα συνεχίσουν να έχουν απεριόριστη πρόσβαση χωρίς δασμούς στην ευρωπαϊκή αγορά. Έτσι οι αγρότες θα ανταποκριθούν στην αυξανόμενη παγκόσμια ζήτηση καλύπτοντας την είσπραξη του 30% των ενισχύσεων που θα λάμβαναν με το καθεστώς το ποσοστώσεων. (Κοινή Αγροτική Πολιτική 2015-2020, ΕΥ, 2013).

Τέλος, δημιουργείται το «Αποθεματικό Κρίσεων», με το οποίο εισάγονται νέες δικλείδες ασφαλείας για αμεσότερη απόκριση σε κρίσεις της αγοράς, όπως αυτή που είχε σημειωθεί το καλοκαίρι του 2011 με το βακτήριο e-coli, που είχε προκαλέσει τεράστια ζημιά στις πωλήσεις κηπευτικών. Τα μέτρα αυτά θα χρηματοδοτηθούν από ένα «Αποθεματικό Κρίσεων» που θα προικοδοτείται με μια ετήσια εισφορά από τον εθνικό φάκελο. Σε περιπτώσεις μεγάλης αναταραχής της αγοράς, η Επιτροπή θα μπορεί να εξουσιοδοτήσει τις ομάδες παραγωγών ή τις διεπαγγελματικές οργανώσεις να λάβουν προσωρινά μέτρα (για παράδειγμα, απόσυρση από την αγορά ή αποθεματοποίηση από ιδιώτες) ώστε να σταθεροποιηθεί ο κλάδος (Ν. Φιλιππίδης, 2013). Η δημιουργία αποθεματικών κρίσης εκτός του Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου (ΠΔΠ) είναι μία ξεκάθαρη καινοτομία της πρότασης (L.P. Mahe, 2012).

1.6.1 Ο προϋπολογισμός της ΚΑΠ. Τι ποσά διατίθενται για τη νέα ΚΑΠ

Τα ποσά για την ΚΑΠ που συμφωνήθηκαν στο πλαίσιο του νέου πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου της ΕΕ για την περίοδο 2014-2020 παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα. Η Επιτροπή είχε προτείνει ότι, σε ονομαστικούς όρους, τα ποσά και για τους δύο πυλώνες της ΚΑΠ για την περίοδο 2014-2020 θα παγώσουν στο επίπεδο του 2013. Σε πραγματικούς όρους η χρηματοδότηση θα μειωθεί σε σύγκριση με το έτος 2013. Σε σύγκριση με την πρόταση της Επιτροπής, το ποσό για τον πυλώνα 1 μειώθηκε κατά 1,8% και για τον πυλώνα 2 κατά 7,6% (σε τιμές του 2011). Αυτό σημαίνει, συνολικό ποσό 362.787.000. 000 ευρώ για την περίοδο 2014-2020, εκ των οποίων 277.851.000.000 ευρώ προβλέπονται για τις άμεσες πληρωμές και δαπάνες σχετικές με την αγορά (πυλώνας 1) και 84.936 εκατομμύρια ευρώ για την αγροτική ανάπτυξη (πυλώνας 2) σε τιμές του 2011. Ωστόσο, στο πλαίσιο του τρέχοντος οικονομικού και χρηματοπιστωτικού κλίματος, τα ποσά αυτά δείχνουν συνεχιζόμενη ισχυρή υποστήριξη για μια φιλόδοξη αγροτική πολιτική, η οποία αντιπροσωπεύει το 37,8% του συνόλου του ανώτατου ορίου για την περίοδο 2014-2020. Αξίζει να σημειωθεί ότι, ένα

επιπλέον 5,1 δις ευρώ διατίθεται για την έρευνα και την καινοτομία. Αυτό, στο πλαίσιο της πρότασης, θα πρέπει να συνδέεται στενά με την ανάπτυξη της υπαίθρου, αλλά το διαχειρίζονται από κοινού οι διευθύνσεις γεωργίας και έρευνας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (D. Viaggi, 2013).

Για το έτος 2016 ο προϋπολογισμός της ΕΕ, ο οποίος εγκρίθηκε τον Νοέμβριο του 2015, περιλάμβανε ένα σύνολο 155 δισεκατομμυρίων ευρώ (σε τιμές '15). Ο πρώτος πυλώνας της ΚΑΠ αντιπροσώπευε το 27,2% (42,22 δισεκατομμύρια ευρώ) και ο δεύτερος πυλώνας το 12% (18.680 δις εκατομμύρια ευρώ). Συνολικά λοιπόν, η ΚΑΠ αντιπροσωπεύει το 39,2% του προϋπολογισμού της ΕΕ για το 2016, λιγότερο από ό, τι οι δαπάνες για την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή, την ανταγωνιστικότητα, την ανάπτυξη και την απασχόληση, (συνολικά 45%)¹⁷.

Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο - ΠΔΠ 2014-2020 (σε δις ευρώ)

	2014-2020 (Τιμές 2013)	2014-2020 (Τιμές 2011)
Πυλώνας 1	312,74	277,85
Πυλώνας 2	95,577	84,94
Συνολική ΚΑΠ	408,312	362,79

(Ιδια επεξεργασία)

Υπάρχει επίσης, η πρόβλεψη ευελιξίας στην αναδιανομή μεταξύ των πυλώνων. Δίνεται η δυνατότητα ένα ποσοστό του δεύτερου πυλώνα να μεταφερθεί στον πρώτο (15%) και από τον πρώτο στον δεύτερο (10%). Ή το ένα ή το άλλο θα γίνει. Αυτό ήταν ένα από τα σημεία που είχαν μείνει σε εκκρεμότητα, γιατί διαφωνούσε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με αυτή τη συγκεκριμένη διάταξη (Ν. Φιλιππίδης, 2013).

1.6.2 Πρώτος πυλώνας - αγορά και εισοδηματική πολιτική -

Ο συνολικός προϋπολογισμός της ΕΕ για τον πυλώνα 1, για την περίοδο 7 ετών, είναι 312,74 δις ευρώ (σε τιμές 2013).

Τα μέτρα στο πλαίσιο του πυλώνα 1 επικεντρώνονται σε μια ενιαία εισοδηματική ενίσχυση ανά εκμετάλλευση, η οποία όπως αναφέρθηκε είναι αποσυνδεδεμένη από την παραγωγή. Η αποσύνδεση αναμένεται να μειώσει τα κίνητρα για εντατική παραγωγή και τη χρήση των εισροών ώστε να μην υπάρχει υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας του περιβάλλοντος. Με την εισαγωγή της υποχρεωτικής πολλαπλής συμμόρφωσης, έχουμε την πλήρη χορήγηση των άμεσων πληρωμών όταν συνδέονται με την τήρηση μιας σειράς από

¹⁷ [Http://www.europarl.europa.eu](http://www.europarl.europa.eu), The common agricultural policy post 2013, 2016)Γ36

Κανονιστικές Απαιτήσεις Διαχείρισης (ΚΑΔ)¹⁸ σε ολόκληρη την εκμετάλλευση, περιλαμβανομένων και εκείνων που προκύπτουν από την εφαρμογή του προγράμματος για τα πτηνά και τους οικοτόπους. Οι δικαιούχοι των άμεσων ενισχύσεων θα πρέπει επίσης να διατηρούν όλα τα χωράφια σε καλές γεωργικές και περιβαλλοντικές συνθήκες. Αυτό περιλαμβάνει επωφελείς απαιτήσεις για τη βιοποικιλότητα, όπως η διατήρηση των χαρακτηριστικών του τοπίου, οι ζώνες ανάσχεσης κατά μήκος ποταμών, η διατήρηση ή και δημιουργία των φυσικών οικοτόπων.

Μία από τις σημαντικότερες αλλαγές στην αρχιτεκτονική του πυλώνα 1 της ΚΑΠ κατά την περίοδο 2014-2020 είναι η συμπερίληψη των τριών μέτρων που προβλέπουν «πληρωμές για γεωργικές πρακτικές επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον» αλλιώς γνωστές ως «πράσινες άμεσες πληρωμές» ή «πρασίνισμα». Αυτές οι πρακτικές είναι οι εξής: Η διαφοροποίηση των καλλιεργειών, η διατήρηση των μόνιμων βοσκοτόπων και οι περιοχές οικολογικής εστίασης. Τα κράτη μέλη πρέπει να διαθέσουν το 30 τοις εκατό των εθνικών ανώτατων ορίων του προϋπολογισμού της ΚΑΠ του πρώτου πυλώνα γι' αυτές τις ετήσιες πληρωμές. Ο γενικός στόχος της νέας πολιτικής είναι να τονώσουν την καινοτομία και να ενθαρρύνουν τις δραστηριότητες προσανατολισμένες στην αγορά, με αποτέλεσμα τη μειωμένη στήριξη του εισοδήματος στο μέλλον, με ταυτόχρονη μείωση της συνολικής διοικητικής επιβάρυνσης (J. Bouma & J. H. M. Wosten, 2016). Εκτός από το βασικό μοντέλο των «πράσινων πληρωμών» σύμφωνα με το οποίο τα τρία μέτρα εφαρμόζονται άμεσα, υπάρχει μια εναλλακτική προσέγγιση που δύναται να λαμβάνουν τα κράτη μέλη. Έτσι, εισάγονται οι «ισοδύναμες πρακτικές», οι οποίες μπορεί να είναι παρόμοιες πρακτικές που παρέχουν ισοδύναμο ή μεγαλύτερο όφελος για το περιβάλλον και το κλίμα από ό, τι τα τρία βασικά μέτρα¹⁹. Τα οικολογικά μέτρα αποτέλεσαν αντικείμενο έντονων διαπραγματεύσεων και τροποποιήσεων κατά τη διάρκεια της μεταρρυθμιστικής διαδικασίας της ΚΑΠ και οι κανόνες που τελικά συμφωνήθηκαν παρέχουν στα κράτη μέλη πολλή ευελιξία όσον αφορά την εφαρμογή τους (K. Hart, 2015).

Επιπλέον, ενισχύονται σε ορισμένες κοινές οργανώσεις της αγοράς, μέτρα που αποσκοπούν στην προστασία του περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα, τα φρούτα, τα λαχανικά και Κοινές Οργανώσεις Αγοράς (Κ.Ο.Α.) οίνου έχουν συμπεριληφθεί στο καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης που σημαίνει ότι η πολλαπλή συμμερφωση θα είναι υποχρεωτική για όλους τους παραγωγούς που λαμβάνουν άμεσες πληρωμές. Για την ΚΟΑ οπωροκηπευτικών, οι οργανώσεις παραγωγών πρέπει να αφιερώνουν τουλάχιστον 10 τοις εκατό των δαπανών κάθε επιχειρησιακού προγράμματος για περιβαλλοντικά μέτρα. Θα υπάρξει ένα 60 τοις εκατό

¹⁸ Κανονιστικές Απαιτήσεις Διαχείρισης είναι 20 κανονισμοί και οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης τις οποίες οι γεωργοί πρέπει να εφαρμόζουν, κατά την άσκηση της γεωργικής τους δραστηριότητας, για να μπορούν να παίρνουν άμεσες ενισχύσεις. Οι κανονιστικές απαιτήσεις διαχείρισης κατατάσσονται σε πέντε κατηγορίες και αφορούν:

Το περιβάλλον

Την αναγνώριση και καταγραφή των ζώων

Τη δημόσια υγεία και την υγεία των ζώων και των φυτών

Την κοινοποίηση των ασθενειών

Τις συνθήκες διαβίωσης των ζώων

¹⁹ Άρθρο 43, παρ.3 ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 1307/2013 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ περί θεσπίσεως κανόνων για άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς βάσει καθεστώτων στήριξης στο πλαίσιο της Κοινής γεωργικής πολιτικής και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 637/2008 και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου

ποσοστό κοινοτικής συγχρηματοδότησης για την παραγωγή βιολογικών προϊόντων σε κάθε Επιχειρησιακό Πρόγραμμα.

1.6.3 Δεύτερος πυλώνας - πολιτική αγροτικής ανάπτυξης -

Ο συνολικός προϋπολογισμός της ΕΕ για τον πυλώνα 2, για την περίοδο 7 ετών, είναι 95,58 δις ευρώ (σε τιμές 2013).

Όσον αφορά το δεύτερο πυλώνα της ΚΑΠ, οι κατευθυντήριες γραμμές προσδιορίζουν τρεις τομείς προτεραιότητας για τη λήψη μέτρων που αποσκοπούν στη βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου, συμπεριλαμβανομένης της βιοποικιλότητας, της διατήρησης και της ανάπτυξης υψηλής φυσικής γεωργικής αξίας, συμπεριλαμβανομένων των δασικών συστημάτων και των παραδοσιακών αγροτικών τοπίων. Αυτά μεταφράζονται σε εθνικά σχέδια στρατηγικής, τα οποία με τη σειρά τους αποτελούν τη βάση για τα εθνικά και περιφερειακά προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης.

Μέσα στο πλαίσιο του δεύτερου πυλώνα, που ενισχύεται η ανταγωνιστικότητα σε επίπεδο γεωργικής εκμετάλλευσης, περιλαμβάνεται η αναδιάρθρωση και ο εκσυγχρονισμός των μέτρων καθώς και οι ενισχύσεις έναρξης για τους νέους αγρότες. Επιπλέον, υπάρχει μια έμφαση στη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ της επιστήμης και της πρακτικής μέσω του συστήματος παροχής γεωργικών συμβουλών, καθώς και προγραμμάτων κατάρτισης και καινοτομίας. Τα μέσα αυτά έχουν σκοπό να βοηθήσουν το γεωργικό τομέα να προσαρμοστεί στις νέες τάσεις και τεχνολογίες, με αποτέλεσμα την όλο και πιο αποδοτική χρήση των πόρων.

Περιληπτικά σημειώνουμε (H. Westhoek et al., 2012):

- Την ενίσχυση της βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και της ανταγωνιστικότητας όλων των τύπων γεωργίας.
- Την προώθηση της μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, τη δασοκομία και τις αγροτικές περιοχές.
- Την προώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων και της διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία.
- Την αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που εξαρτώνται από τη γεωργία και τη δασοκομία.
- Την προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων και την υποστήριξη της μετάβασης προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και την ανθεκτική στην

κλιματική αλλαγή οικονομίας στους τομείς της γεωργίας, της δασοκομίας και των τροφίμων.

- Την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές.

1.7 Σε τροχιά βιώσιμης γεωργίας εντός ΕΕ

Μέχρι τώρα, έχουν χρησιμοποιηθεί, κατά κύριο λόγο, δύο μέσα πολιτικής για την επίτευξη των περιβαλλοντικών δημόσιων αγαθών μέσω της ΚΑΠ, η πολιτική της αγροτικής ανάπτυξης, ιδίως μέσω των γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων και οι κανόνες πολλαπλής συμμόρφωσης. Η πολιτική της αγροτικής ανάπτυξης έχει καταστεί το βασικό στοιχείο της ΚΑΠ προκειμένου να παραδώσει στοχευμένες δράσεις για την επίτευξη των περιβαλλοντικών οφελών από τις υπαίθριες περιοχές της Ευρώπης. Ένα ιδιαίτερα σημαντικό χαρακτηριστικό της πολιτικής για την αγροτική ανάπτυξη είναι η ευελιξία που παραχωρείται στα κράτη μέλη και στις περιφέρειες, να σχεδιάσουν τα πολυετή προγράμματα των μέτρων που ανταποκρίνονται στις ανάγκες και προτεραιότητες, που καθορίζονται σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο, μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της ΕΕ (B. Jack, 2013).

Ωστόσο, για να είναι αποτελεσματική η πολιτική της αγροτικής ανάπτυξης, θα πρέπει να εφαρμόζεται σύμφωνα με τους κανόνες της ΚΑΠ. Στο πλαίσιο της ΚΑΠ, η πολλαπλή συμμόρφωση, δηλαδή τόσο οι Κανονιστικές Απαιτήσεις Διαχείρισης (ΚΑΔ) όσο και τα Πρότυπα της Καλής Γεωργικής και Περιβαλλοντικής Κατάστασης (ΚΓΠΚ), παρέχουν μια σημαντική βάση για την περιβαλλοντική διαχείριση, ιδιαίτερα σε σχέση με το έδαφος, το νερό και τη βιοποικιλότητα (K. Hart, J. Little, 2012).

Δεδομένης όμως, της πίεσης για τους φυσικούς πόρους, η γεωργία πρέπει να βελτιώσει τις περιβαλλοντικές επιδόσεις της με πιο βιώσιμες μεθόδους παραγωγής. Οι αγρότες πρέπει επίσης να προσαρμοστούν στις προκλήσεις που προκύπτουν από τις κλιματικές αλλαγές, όπως την επιδίωξη μετριασμού της κλιματικής αλλαγής και των δράσεων προσαρμογής, για παράδειγμα, με την ανάπτυξη μεγαλύτερης ανθεκτικότητας σε καταστροφές, όπως πλημμύρες, ξηρασία και πυρκαγιές.

Από το 2015 και μετά, η ΚΑΠ εισάγει ένα νέο εργαλείο πολιτικής στο πλαίσιο του πρώτου πυλώνα, την άμεση «πράσινη» ενίσχυση. Αυτό αντιστοιχεί στο 30% του εθνικών άμεσων πληρωμών, που αναφέρθηκε στην προηγούμενη παράγραφο 1.6.2 και ανταμείβει τους γεωργούς για την τήρηση τριών υποχρεωτικών γεωργικών πρακτικών:

- Τη διατήρηση των μόνιμων χορτολιβαδικών εκτάσεων.
- Τη διατήρηση περιοχών οικολογικής εστίασης.
- Τη διαφοροποίηση των καλλιεργειών.

Καθώς η «πράσινη» άμεση πληρωμή είναι υποχρεωτική, έχει το πλεονέκτημα της εισαγωγής πρακτικών που είναι επωφελείς για το περιβάλλον και το κλίμα και αφορά το μεγαλύτερο μέρος της χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης. Επίσης, η αγροτική ανάπτυξη θα συνεχίσει να διαδραματίζει καίριο ρόλο στην επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων της ΚΑΠ και στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Το επίκεντρο του δεύτερου πυλώνα για την αειφορία είναι ευδιάκριτο από το γεγονός ότι τουλάχιστον το 30% του προϋπολογισμού κάθε προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης πρέπει να διατηρεί μέτρα που είναι επωφελή για το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή (European Commission, 2013).

Σύμφωνα με την ΕΕ, η ΚΑΠ θα ακολουθήσει επίσης ένα μοντέλο πιο ισορροπημένο, μία διαφανή και πιο δίκαιη κατανομή των άμεσων ενισχύσεων μεταξύ των χωρών και μεταξύ των γεωργών. Η μείωση των ανισοτήτων του επιπέδου των άμεσων ενισχύσεων μεταξύ των κρατών μελών, που είναι γνωστή ως εξωτερική σύγκλιση, θα ενισχύσει την αξιοπιστία και τη νομιμότητα του συστήματος στήριξης σε επίπεδο ΕΕ. Το επίπεδο των άμεσων ενισχύσεων ανά εκτάριο θα πρέπει να προσαρμοστεί σταδιακά με την εισαγωγή ενός ελάχιστου εθνικού μέσου όρου άμεσων πληρωμών ανά εκτάριο σε όλα τα κράτη μέλη, έως το 2020.

Επιπλέον, τώρα γίνεται εντονότερη η προσπάθεια ενίσχυσης των κοινών στόχων και αλληλοεπιδράσεων μεταξύ των δύο πυλώνων. Οι δύο πυλώνες θα αλληλοεπιδράσουν και σε οικονομικούς όρους, με ενδεχόμενες μεταφορές μεταξύ των δύο, με την αποφυγή όμως διπλής χρηματοδότησης.

Οι δράσεις που στοχεύουν στους δύο πυλώνες

Πρώτος Πυλώνας	Στοχοθετημένη δράση	Δεύτερος Πυλώνας
Πράσινη ενίσχυση	Περιβάλλον	Αγροπεριβάλλον, κλίμα, Natura 2000
Πληρωμές	Νέοι αγρότες	Επιχειρηματική ανάπτυξη, Ανώτατες επενδυτικές ενισχύσεις
Πληρωμές	Περιοχές με φυσικούς περιορισμούς	Στρεμματικές πληρωμές
Εναλλακτικό και απλουστευμένο καθεστώς	Μικροί αγρότες	Επιχορηγήσεις για την ανάπτυξη επιχειρήσεων
Βελτιωμένο νομικό πλαίσιο	Συνεργασία παραγωγού	Ενισχύσεις για τη σύσταση ομάδων παραγωγών συνεργασίας & μικρών αλυσίδων εφοδιασμού

Επιπλέον, για πρώτη φορά θεσπίζεται κοινό και συνεκτικό πλαίσιο πολιτικής της ΕΕ για όλα τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά ταμεία και επενδυτικά κεφάλαια, για να βελτιωθεί ο συντονισμός μεταξύ τους και να ενισχυθεί η συμπληρωματικότητα των διαφόρων προγραμμάτων. Για το σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη θα πρέπει να προετοιμάσουν τις συμφωνίες εταιρικής σχέσης, που ακολουθούνται από τα αντίστοιχα προγράμματα, με βάση τις κοινές προτεραιότητες και στόχους που έχουν τεθεί για το 2020.

1.8 Ποιότητα των τροφίμων - το κλειδί για την επιτυχία -

Η ΚΑΠ και κατ' επέκταση η ΕΕ προκειμένου να εξασφαλίσουν την αυθεντικότητα, την ποιότητα και την προέλευση των παραγόμενων προϊόντων ορίζουν κάποιες προδιαγραφές σύμφωνα με τις οποίες οι παραγωγοί αγροτικών προϊόντων οφείλουν να προσαρμόζονται. Οι πιο σημαντικές είναι οι παρακάτω.

Εγγυήσεις ποιότητας: Η ΚΑΠ παρέχει την επισήμανση και τα λογότυπα που εγγυώνται την αυθεντικότητα των παραδοσιακών τροφίμων. Πάνω από 1000 τρόφιμα φέρουν το λογότυπο της ΕΕ και οι άνθρωποι μπορούν να αγοράσουν τοπικά και παραδοσιακά τρόφιμα, πεπεισμένοι ότι η περιγραφή στη συσκευασία είναι αληθής.

Πρότυπα εμπορίας: Τα τρόφιμα πρέπει να πληρούν ορισμένες ελάχιστες απαιτήσεις ποιότητας και κάποια πρότυπα. Ενιαίες προδιαγραφές για συγκεκριμένα αγαθά επιτρέπουν στους καταναλωτές να συγκρίνουν τις τιμές από διαφορετικούς παραγωγούς.

Βιολογικά προϊόντα: Οι βιολογικοί τρόποι παραγωγής πρέπει να συμμορφώνονται με την αυστηρή νομοθεσία της ΕΕ. Η βιολογική γεωργία σέβεται τους φυσικούς κύκλους της ζωής των φυτών και των ζώων. Στην ΕΕ, τα βιολογικά τρόφιμα αναγνωρίζονται από ένα ειδικό λογότυπο.

Ηθική διαβεβαίωση: Η ΚΑΠ ενθαρρύνει τα συστήματα πιστοποίησης μέσω των οποίων εξασφαλίζεται η περιβαλλοντική και καλή διαβίωση των ζώων και οι κατάλληλες συνθήκες υπό τις οποίες παράχθηκαν τα τρόφιμα. Τα πρότυπα καλής διαβίωσης των ζώων στην ΕΕ είναι μεταξύ των υψηλότερων στον κόσμο.

Πρότυπα υγιεινής: Πρόκειται για κανόνες της ΕΕ που εφαρμόζονται από το αγρόκτημα στο «τραπέζι». Τα εισαγόμενα προϊόντα πρέπει να πληρούν τις ίδιες προϋποθέσεις και να βασίζονται στα ίδια πρότυπα, όπως τα τρόφιμα που παράγονται από τους αγρότες της ΕΕ. Ο σκοπός αυτών των προτύπων είναι η διατήρηση των επιπέδων ασφάλειας των τροφίμων.

1.9 Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ - Οι τέσσερις κανονισμοί συνοπτικά

Η Επιτροπή, το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατέληξαν σε σχέδιο πολιτικής συμφωνίας σχετικά με τη μεταρρύθμιση της κοινής αγροτικής πολιτικής. Τα περισσότερα στοιχεία συμφωνήθηκαν στο πλαίσιο τριμερούς διαλόγου, στις 26 Ιουνίου 2013 και τα τελευταία εναπομένοντα στοιχεία (που αφορούσαν τη δέσμη για το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο) ολοκληρώθηκαν στις 24 Σεπτεμβρίου. Έτσι, το Δεκέμβριο του 2013 δημοσιεύθηκαν στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι τέσσερις βασικοί κανονισμοί, που θα ισχύσουν στα κράτη μέλη της ΕΕ για το διάστημα 2015 - 2020.

Τα παρακάτω νομοθετικά κείμενα αποτελούν την *πολιτική συμφωνία* μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Συμβουλίου των Υπουργών Γεωργίας των κρατών μελών της ΕΕ (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο) και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, σχετικά με τη μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, η οποία ολοκληρώθηκε σε δύο στάδια, τον Ιούνιο και το Σεπτέμβριο του 2013.

Πρόκειται για ένα νομοθετικό πακέτο βάσει του οποίου θα καθορίζεται η πλειοψηφία της νομοθεσίας της νέας ΚΑΠ και αποτελείται από:

1. Κανονισμός για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης (κανονισμός 1305/13). Καλύπτει εκούσια μέτρα αγροτικής ανάπτυξης, τα οποία προσαρμόζονται σε εθνικές και περιφερειακές ιδιομορφίες, μέσω του οποίου τα κράτη μέλη σχεδιάζουν και συγχρηματοδοτούν πολυετή προγράμματα κάτω από ένα κοινό πλαίσιο σε συνεργασία με την ΕΕ. Δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 347/487 της 20ης Δεκεμβρίου 2013.

2. Κανονισμός για τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και τον έλεγχο της ΚΑΠ (οριζόντιος κανονισμός), (κανονισμός 1306/13). Θέτει όρους σχετικά με τις δαπάνες, το συμβουλευτικό σύστημα των αγροτών, τα συστήματα διαχείρισης και ελέγχου που πρέπει να οργανωθούν από τα κράτη μέλη, το σύστημα πολλαπλής συμμόρφωσης και τις εκκαθαρίσεις λογαριασμών. Δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 347/549 της 20ης Δεκεμβρίου 2013.

3. Κανονισμός που θέτει τους βασικούς κανόνες για τις άμεσες ενισχύσεις στα εισοδήματα των αγροτών (κανονισμός 1307/13), ώστε να επιβραβεύονται για την παροχή δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών. Περιλαμβάνει έναν αριθμό συγκεκριμένων πλαισίων ενίσχυσης (ειδικά για τους νέους αγρότες, τους μικρούς καλλιεργητές και τους αγρότες που εργάζονται σε περιοχές με φυσικούς περιορισμούς) και κανόνες για την καταβολή ενός περιορισμένου ποσού συνδεδεμένης ενίσχυσης (συνδεδεμένης με την παραγωγή). Δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 347/608 της 20ης Δεκεμβρίου 2013.

4. Κανονισμός που καταρτίζει μία κοινή οργάνωση της αγοράς για όλες τις αγορές αγροτικών προϊόντων (κανονισμός 1308/13). Στοχεύει στον εκσυγχρονισμό, την επέκταση και την απλοποίηση των κανόνων σε ισχύ σχετικά με τη δημόσια παρέμβαση, την ιδιωτική αποθεματοποίηση, τα έκτακτα μέτρα και την ενίσχυση σε συγκεκριμένους τομείς, καθώς και τη διευκόλυνση της συνεργασίας ανάμεσα στον παραγωγό και τις διεπαγγελματικές οργανώσεις. Δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 347/671 της 20ης Δεκεμβρίου 2013.

5. Κανονισμός μεταβατικών διατάξεων για το 2014 (κανονισμός 1310/13).²⁰ Εξασφαλίζει την ύπαρξη ομαλής μετάβασης από την ισχύουσα στη νέα ΚΑΠ. Δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 347/865 της 20ης Δεκεμβρίου 2013.

---

²⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1310&rid=1>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II: Οι κανονισμοί της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής

Σε αυτό το κεφάλαιο αναφέρονται επιγραμματικά οι τέσσερις (4) κανονισμοί της νέας ΚΑΠ, όπως αυτοί αποτυπώθηκαν στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2.1 Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου²¹ της 17ης Δεκεμβρίου 2013, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1698/2005²² του Συμβουλίου.

(2^{ος} πυλώνας της ΚΑΠ)

Βασικά σημεία του κανονισμού

Ο κανονισμός, σύμφωνα με το άρθρο 1, όπως δημοσιεύτηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 17 Δεκεμβρίου 2013, *θεσπίζει τους γενικούς κανόνες που διέπουν τη στήριξη της Ένωσης για την αγροτική ανάπτυξη που χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης, το οποίο ιδρύθηκε δυνάμει του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1306/2013. Καθορίζει τους στόχους κατά τους οποίους η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης πρέπει να συμβάλλει και τις σχετικές προτεραιότητες της Ένωσης για την αγροτική ανάπτυξη. Περιγράφει το στρατηγικό πλαίσιο της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης· ορίζει τα μέτρα που θα ληφθούν για την εκτέλεση της πολιτικής αυτής. Επιπροσθέτως, θεσπίζει κανόνες για τον προγραμματισμό, τη δικτύωση, τη διαχείριση, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση με βάση τον καταμερισμό αρμοδιοτήτων μεταξύ κρατών μελών και Επιτροπής και θεσπίζει κανόνες για τον συντονισμό του ΕΓΤΑΑ με άλλα εργαλεία της Ένωσης.*

Σύμφωνα με το άρθρο 3, η αποστολή του κανονισμού είναι η συμβολή του ΕΓΤΑΑ στη Στρατηγική «Ευρώπη 2020» προωθώντας την αειφόρο αγροτική ανάπτυξη σε ολόκληρη την Ένωση κατά τρόπο συμπληρωματικό ως προς τα άλλα εργαλεία της ΚΑΠ, της πολιτικής συνοχής και της κοινής αλιευτικής πολιτικής. Επιπλέον, «να συμμετέχει στη διαμόρφωση ενός εδαφικά και περιβαλλοντικά πιο ισορροπημένου, φιλικού στο περιβάλλον, ανθεκτικού στην αλλαγή του κλίματος, ανταγωνιστικού και καινοτόμου γεωργικού τομέα στην Ένωση και στην ανάπτυξη αγροτικών περιοχών».

Κατά το άρθρο 4 οι στόχοι είναι:

α) Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας.

²¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1305&qid=1488966492259&from=EL>

²² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005R1698&qid=1488973218124&from=EL>

β) Η διασφάλιση αφενός της βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων και αφετέρου της δράσης για το κλίμα.

γ) Η επίτευξη ισορροπίας εδαφικής ανάπτυξης των αγροτικών οικονομιών και κοινοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας και της διατήρησης θέσεων απασχόλησης.

Το άρθρο 5 υποδεικνύει τις προτεραιότητες της Ένωσης για την αγροτική ανάπτυξη. Η επίτευξη των στόχων της αγροτικής ανάπτυξης, οι οποίοι συμβάλλουν στη στρατηγική «Ευρώπη 2020» για έξυπνη, αειφόρο και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, επιδιώκεται μέσω των ακόλουθων έξι προτεραιοτήτων της Ένωσης για την αγροτική ανάπτυξη, οι οποίες εκφράζουν τους σχετικούς θεματικούς στόχους του ΚΣΠ (Κοινό Στρατηγικό Πλαίσιο):

A. Προώθηση της μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, τη δασοπονία και τις αγροτικές περιοχές με έμφαση στους ακόλουθους τομείς:

α) Προώθηση της καινοτομίας, της συνεργασίας και της ανάπτυξης της βάσης γνώσεων στις αγροτικές περιοχές.

β) Ενίσχυση των δεσμών μεταξύ γεωργίας, της παραγωγής τροφίμων και της δασοπονίας και της έρευνας και καινοτομίας, συμπεριλαμβανομένου του στόχου της βελτιωμένης περιβαλλοντικής διαχείρισης και αποδοτικότητας.

γ) Προώθηση της διά βίου μάθησης και της επαγγελματικής κατάρτισης στους τομείς της γεωργίας και της δασοπονίας.

B. Ενίσχυση της βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και της ανταγωνιστικότητας όλων των τύπων γεωργίας σε όλες τις περιφέρειες και προώθηση των καινοτόμων γεωργικών τεχνολογιών και της βιώσιμης διαχείρισης των δασών, με εστίαση στους ακόλουθους τομείς:

α) Βελτίωση της οικονομικής αποδοτικότητας όλων των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και διευκόλυνση της αναδιάρθρωσης και του εκσυγχρονισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, ιδίως προκειμένου να αυξηθεί η συμμετοχή και ο προσανατολισμός στην αγορά και η διαφοροποίηση της γεωργίας.

β) Διευκόλυνση της εισόδου εξειδικευμένων γεωργών στο γεωργικό τομέα και ειδικότερα ανανέωση των γενεών.

Γ. Προώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων, περιλαμβανομένης της επεξεργασίας και εμπορίας γεωργικών προϊόντων, της καλής διαβίωσης των ζώων και της διαχείρισης κινδύνων στη γεωργία, με έμφαση στους ακόλουθους τομείς:

α) Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των πρωτογενών παραγωγών με την καλύτερη ένταξή τους στη γεωργική αλυσίδα τροφίμων μέσω συστημάτων ποιότητας, προσθέτοντας αξία στα γεωργικά προϊόντα, με προώθηση σε τοπικές αγορές και βραχείες αλυσίδες εφοδιασμού, ομάδες και οργανώσεις παραγωγών και διεπαγγελματικές οργανώσεις.

β) Στήριξη της πρόληψης και της διαχείρισης κινδύνων στη γεωργική εκμετάλλευση.

Δ. Αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που συνδέονται με τη γεωργία και τη δασοπονία, με έμφαση στους ακόλουθους τομείς:

α) Αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας, συμπεριλαμβανομένων των περιοχών Natura 2000 και εντός των περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα, διατήρηση της υψηλής φυσικής αξίας της γεωργίας και της κατάστασης των ευρωπαϊκών τοπίων.

β) Βελτίωση της διαχείρισης των υδάτων, συμπεριλαμβανομένης της διαχείρισης των λιπασμάτων και των φυτοφαρμάκων.

γ) Πρόληψη της διάβρωσης του εδάφους και βελτίωση της διαχείρισης του εδάφους.

Ε. Προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων και στήριξη της στροφής προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με ανθεκτικότητα στην αλλαγή του κλίματος στους τομείς της γεωργίας, των τροφίμων και της δασοπονίας, με έμφαση στους ακόλουθους τομείς:

α) Αύξηση της αποδοτικότητας της χρήσης ύδατος από τη γεωργία.

β) Αύξηση της αποδοτικότητας της χρήσης ενέργειας στη γεωργία και στη μεταποίηση τροφίμων.

γ) Διευκόλυνση του εφοδιασμού και της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, υποπροϊόντων, αποβλήτων, υπολειμμάτων και λοιπών πρώτων υλών εκτός των τροφίμων για τους σκοπούς της βιοοικονομίας.

δ) Μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και αμμωνίας από τη γεωργία.

ε) Προώθηση της διατήρησης και δέσμευσης του διοξειδίου του άνθρακα στη γεωργία και τη δασοκομία.

ΣΤ. Προώθηση της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές, με έμφαση στους ακόλουθους τομείς:

α) Διευκόλυνση της διαφοροποίησης, της δημιουργίας και της ανάπτυξης μικρών επιχειρήσεων και της δημιουργίας θέσεων εργασίας.

β) Προώθηση της τοπικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές.

γ) Ενίσχυση της προσβασιμότητας, της χρήσης και της ποιότητας των τεχνολογιών των πληροφοριών και των επικοινωνιών (ΤΠΕ) στις αγροτικές περιοχές.

Πολύ σημαντικό είναι και το άρθρο 15 που ορίζει συμβουλευτικές υπηρεσίες και υπηρεσίες διαχείρισης γεωργικής εκμετάλλευσης που έχουν στόχο να βοηθήσουν τους γεωργούς, τους νέους γεωργούς, τους δασοκαλλιεργητές, τους λοιπούς διαχειριστές γης και τις ΜΜΕ στις αγροτικές περιοχές, να επωφεληθούν από τη χρήση συμβουλευτικών υπηρεσιών για τη βελτίωση των οικονομικών και περιβαλλοντικών επιδόσεων της εκμετάλλευσης, της επιχείρησης ή/και της επένδυσής τους αλλά και της φιλικότητας και ανθεκτικότητάς της ως προς το κλίμα. Επίσης καλύπτουν και θέματα μετριασμού της κλιματικής αλλαγής, ενίσχυσης της βιοποικιλότητας και της προστασίας των υδάτων ή θέματα, τα οποία συνδέονται με τις οικονομικές και περιβαλλοντικές επιδόσεις της γεωργικής εκμετάλλευσης, μεταξύ άλλων με τις πτυχές της ανταγωνιστικότητας και συμβουλές για την ανάπτυξη μικρών

αλυσίδων εφοδιασμού, τη βιολογική γεωργία και τις υγειονομικές πτυχές της ζωικής παραγωγής.

Στη συνέχεια με το άρθρο 17 παράγραφος 1.(δ) καλύπτονται οι επενδύσεις σε υλικά ή/και άυλα στοιχεία, οι οποίες είναι μη παραγωγικές επενδύσεις που συνδέονται με την επίτευξη των γεωργοπεριβαλλοντικών και κλιματικών στόχων που ορίζονται στον παρόντα κανονισμό, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται η κατάσταση διατήρησης της βιοποικιλότητας των ειδών και των ενδιαιτημάτων καθώς και η ενίσχυση της αξίας ως δημόσιου αγαθού ενός τόπου που υπάγεται στο δίκτυο Natura 2000 ή άλλων συστημάτων μεγάλης φυσικής αξίας που καθορίζονται στο πρόγραμμα.

Επίσης, με το άρθρο 28 παρέχονται ενισχύσεις που στοχεύουν στη διατήρηση καθώς και την προώθηση των αναγκαίων αλλαγών στις γεωργικές πρακτικές που έχουν ευνοϊκές συνέπειες για το περιβάλλον και το κλίμα και με το άρθρο 29 παρουσιάζονται μέτρα για την προώθηση της βιολογικής γεωργίας.

Με το άρθρο 53 δημιουργείται δίκτυο Ευρωπαϊκών Συμπράξεων Καινοτομίας (ΕΣΚ) που στοχεύει στη στήριξη της παραγωγικότητας και της βιωσιμότητας της γεωργίας, μέσω της δικτύωσης των επιχειρησιακών ομάδων, των συμβουλευτικών υπηρεσιών και των ερευνητών. Ένα από τα καθήκοντα²³ του δικτύου ΕΣΚ είναι η διευκόλυνση της εφαρμογής πρωτοβουλιών συμπλεγμάτων φορέων (clusters) και πιλοτικών έργων ή έργων επίδειξης, τα οποία είναι δυνατόν να αφορούν, μεταξύ άλλων τη βιοποικιλότητα, τις υπηρεσίες οικοσυστημάτων, τη λειτουργικότητα του εδάφους και την αειφόρο διαχείριση των υδάτων. Έτσι, στη συνέχεια με το άρθρο 55 ορίζεται ο σκοπός του ΕΣΚ όσον αφορά συγκεκριμένα την παραγωγικότητα και τη βιωσιμότητα της γεωργίας. Ένας από τους σκοπούς, που αφορά και την παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή, είναι η προώθηση της αποδοτικής, οικονομικά βιώσιμης χρήσης των πόρων, της παραγωγικότητας, της ανταγωνιστικότητας, των χαμηλών εκπομπών, της φιλικότητας προς το κλίμα και της ανθεκτικότητας στον τομέα της γεωργίας και της δασοπονίας, της επιδίωξης γεωργοοικολογικών συστημάτων παραγωγής σε αρμονία με τους βασικούς φυσικούς πόρους από τους οποίους εξαρτάται η γεωργία και η δασοκομία.

---

²³ Άρθρο 53 § 3, Τα καθήκοντα του δικτύου ΕΣΚ είναι:

α) η παροχή υπηρεσιών γραφείου τεχνικής υποστήριξης και η παροχή πληροφοριών σε κύριους φορείς σχετικά με τις ΕΣΚ·
β) η ενθάρρυνση της σύστασης επιχειρησιακών ομάδων και η ενημέρωση σχετικά με τις ευκαιρίες που παρέχουν οι πολιτικές της Ένωσης·
γ) η διευκόλυνση της εφαρμογής πρωτοβουλιών συμπλεγμάτων φορέων (clusters) και πιλοτικών έργων ή έργων επίδειξης, τα οποία είναι δυνατόν να αφορούν, μεταξύ άλλων:
i) την αύξηση της γεωργικής παραγωγικότητας, της οικονομικής βιωσιμότητας, των επιδόσεων και της απόδοσης των πόρων·
ii) την καινοτομία προς στήριξη της βιοοικονομίας·
iii) τη βιοποικιλότητα, τις υπηρεσίες οικοσυστημάτων, τη λειτουργικότητα του εδάφους και την αειφόρο διαχείριση των υδάτων.

Τέλος, με το άρθρο 90 τίθεται η έναρξη ισχύος και εφαρμογής του παρόντος κανονισμού, η οποία είναι η ημέρα δημοσίευσής του στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δηλαδή η 1η Ιανουαρίου 2014.

2.2 Κανονισμός (ΕΕ) αριθμ. 1306/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (οριζόντιος κανονισμός)²⁴ της 17ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της κοινής γεωργικής πολιτικής και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 352/78, (ΕΚ) αριθ. 165/94, (ΕΚ) αριθ. 2799/98, (ΕΚ) αριθ. 814/2000, (ΕΚ) αριθ. 1290/2005 και (ΕΚ) αριθ. 485/2008 του Συμβουλίου.

Βασικά σημεία του κανονισμού

Το σύστημα πολλαπλής συμμόρφωσης ενσωματώνει στην ΚΑΠ βασικά πρότυπα για το περιβάλλον, την κλιματική αλλαγή, την καλή γεωργική και περιβαλλοντική κατάσταση της γης, τη δημόσια υγεία, την υγεία των ζώων και των φυτών και την καλή μεταχείριση των ζώων. Στόχος της πολλαπλής συμμόρφωσης είναι η συμβολή στην ανάπτυξη αειφόρου γεωργίας μέσω της ευαισθητοποίησης των δικαιούχων για την ανάγκη τήρησης των βασικών αυτών προτύπων. Στόχος είναι επίσης να καταστεί η ΚΑΠ πιο συμβατή με τις προσδοκίες της κοινωνίας μέσω μεγαλύτερης συνοχής της πολιτικής αυτής με το περιβάλλον, τη δημόσια υγεία, την υγεία των ζώων και των φυτών και την καλή μεταχείριση των ζώων. Το σύστημα πολλαπλής συμμόρφωσης αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ΚΑΠ και, ως εκ τούτου, θα πρέπει να διατηρηθεί.

Κατά το Άρθρο 1, πεδίο εφαρμογής, ο παρών κανονισμός θεσπίζει κανόνες για:

A. Τη χρηματοδότηση των δαπανών στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) συμπεριλαμβανομένων των δαπανών για την αγροτική ανάπτυξη.

B. Το σύστημα παροχής συμβουλών σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Το σύστημα αυτό θα καλύπτει κατά το ελάχιστο, πρώτον, τις απαιτήσεις και τα πρότυπα της Πολλαπλής Συμμόρφωσης, δεύτερον, τις γεωργικές πρακτικές που είναι επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον και οι οποίες είναι υποχρεωτικές για τη λήψη της «πράσινης» ενίσχυσης, τρίτον, τις γεωργικές πρακτικές που απαιτούνται για τη διατήρηση της γης σε καλή γεωργική κατάσταση και τέταρτον, τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη των εκμεταλλεύσεων που μετέχουν στο καθεστώς των μικρών αγροτών, όπως αυτό ορίζεται από τον κανονισμό των άμεσων ενισχύσεων (Χ. Ρέλιας, 2014).

Γ. Τα συστήματα διαχείρισης και ελέγχου που πρέπει να συγκροτήσουν τα κράτη μέλη.

²⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1306&rid=1>

Δ. Το σύστημα πολλαπλής συμμόρφωσης (μεταφέρεται από τον κανονισμό των άμεσων ενισχύσεων).

Ε. Την εκκαθάριση λογαριασμών.

Σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις για τα γεωργικά ταμεία, έχουμε τα Ταμεία για τη χρηματοδότηση των γεωργικών δαπανών, όπου:

Α. Για την επίτευξη των στόχων της ΚΑΠ οι οποίοι ορίζονται στη ΣΛΕΕ (Συνθήκη για τη Λειτουργία της ΕΕ), η χρηματοδότηση των διαφόρων μέτρων που εμπίπτουν στην εν λόγω πολιτική, συμπεριλαμβανομένης της αγροτικής ανάπτυξης, εξασφαλίζεται από:

α) Το Ευρωπαϊκό γεωργικό ταμείο εγγυήσεων (ΕΓΓΕ)

(αφορά τον πρώτο πυλώνα - άμεσες ενισχύσεις)

β) Το Ευρωπαϊκό γεωργικό ταμείο αγροτικής ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ)

(αφορά το δεύτερο πυλώνα - αγροτική ανάπτυξη)

Το ΕΓΓΕ θα εξακολουθεί να χρηματοδοτεί τις δαπάνες σχετικά με τα μέτρα ρύθμισης της αγοράς, τις άμεσες ενισχύσεις, τις δράσεις προώθησης γεωργικών προϊόντων καθώς και δράσεις πληροφόρησης τόσο εντός της ένωσης, όσο και σε τρίτες χώρες.

Το ΕΓΤΑΑ χρηματοδοτεί το ευρωπαϊκό ποσοστό των δαπανών που σχετίζονται με το πρόγραμμα της αγροτικής ανάπτυξης. Και τα δύο ταμεία, με πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής θα χρηματοδοτούν δράσεις για την ανάλυση, διαχείριση και παρακολούθηση όλων των καθεστώτων και μέτρων της ΚΑΠ.

2. Το ΕΓΓΕ και το ΕΓΤΑΑ, «τα ταμεία», εντάσσονται στο γενικό προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Επιτροπή θα υποβάλει έκθεση πριν από το τέλος του 2018 και έπειτα ανά τετραετία, σχετικά με τις επιδοτήσεις της ΚΑΠ όσον αφορά τους κύριους στόχους της, τη βιώσιμη παραγωγή τροφίμων, τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων και την ισορροπημένη εδαφική ανάπτυξη.

2.3 Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1307/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου²⁵ της 17ης Δεκεμβρίου 2013, περί θεσπίσεως κανόνων για άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς βάσει καθεστώτων στήριξης στο πλαίσιο της Κοινής γεωργικής πολιτικής και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 637/2008 και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου.

Βασικά σημεία του κανονισμού

Κατά το Άρθρο 1, *πεδίο εφαρμογής*, ο παρών κανονισμός θεσπίζει:

Α. Κοινούς κανόνες για τις ενισχύσεις που χορηγούνται άμεσα στους γεωργούς στο πλαίσιο των καθεστώτων στήριξης που περιλαμβάνονται στον κατάλογο του παραρτήματος Ι, «άμεσες ενισχύσεις».

Β. Ειδικούς κανόνες για τα εξής θέματα:

α) βασική ενίσχυση των γεωργών («καθεστώς βασικής ενίσχυσης» και μεταβατικό απλουστευμένο καθεστώς, «καθεστώς ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης»)

(β) προαιρετική μεταβατική εθνική ενίσχυση για τους γεωργούς

(γ) προαιρετική αναδιανεμητική ενίσχυση

(δ) ενίσχυση για τους γεωργούς που εφαρμόζουν γεωργικές πρακτικές επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον

(ε) προαιρετική ενίσχυση για τους γεωργούς που δραστηριοποιούνται σε περιοχές με φυσικούς περιορισμούς

(στ) ενίσχυση για τους γεωργούς νεαρής ηλικίας που αρχίζουν τη γεωργική τους δραστηριότητα

(ζ) καθεστώς προαιρετικής συνδεδεμένης στήριξης

(η) ειδική ενίσχυση για το βαμβάκι

(θ) προαιρετικό απλουστευμένο καθεστώς για μικροκαλλιεργητές

(ι) πλαίσιο που επιτρέπει στη Βουλγαρία, την Κροατία και τη Ρουμανία να συμπληρώνουν τις άμεσες ενισχύσεις.

Κατά τον κανονισμό επιδιώκεται μια καλύτερα στοχευμένη και δικαιότερα κατανομημένη εισοδηματική στήριξη ανάμεσα στα κράτη μέλη. Συγκεκριμένα τα κράτη μέλη των οποίων οι άμεσες ενισχύσεις είναι κάτω από το επίπεδο του 90% του μέσου όρου θα πρέ-

---

²⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1307&rid=1>

πει να καλύψουν το ένα τρίτο του χάσματος ανάμεσα στο τρέχον επίπεδό τους και το επίπεδο αυτό. Για παράδειγμα ο μέσος όρος ενίσχυσης ανά εκτάριο επιλέξιμης έκτασης στην Ελλάδα ανέρχεται σε 384,4 ευρώ, ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ των 28 ανέρχεται σε 271,6 ευρώ ανά εκτάριο. Ακόμα ορίζεται ένας δημοσιονομικός φάκελος άμεσων ενισχύσεων για κάθε κράτος μέλος (Χ. Ρέλιας, 2014).

Η βασική ενίσχυση αντικαθιστά το καθεστώς ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης και δίνεται στους γεωργούς με τη μορφή δικαιωμάτων και καταβάλλεται για όλες τις επιλέξιμες εκτάσεις με βάση το περιφερειακό μοντέλο²⁶, εφόσον τα κράτη μέλη το επιλέξουν. Παρέχεται όμως η δυνατότητα σταδιακής εφαρμογής του μοντέλου αυτού. Έτσι για κάποια χρόνια θα λαμβάνονται υπόψη και ιστορικά κριτήρια, θα έχουμε δηλ. το λεγόμενο «υβριδικό μοντέλο».

Εκτός από τη βασική ενίσχυση, θα λαμβάνεται μια ενίσχυση ανά εκτάριο με την προϋπόθεση τήρησης ορισμένων γεωργικών πρακτικών επωφελών για το κλίμα και το περιβάλλον, με το 30% του εθνικού κονδυλίου κάθε κράτος να αποσκοπεί σε αυτό το «πρασίνισμα». Η οικολογική μέριμνα είναι υποχρεωτική και η μη συμμόρφωση θα συνεπάγεται την επιβολή κυρώσεων και προστίμων.

2.4 Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1308/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου²⁷ της 17ης Δεκεμβρίου 2013 για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης των αγορών γεωργικών προϊόντων και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 922/72, (ΕΟΚ) αριθ. 234/79, (ΕΚ) αριθ. 1037/2001 και (ΕΚ) αριθ. 1234/2007 του Συμβουλίου

Βασικά σημεία του κανονισμού

Σύμφωνα με το Άρθρο 1, *πεδίο εφαρμογής*, ο παρών κανονισμός θεσπίζει κανόνες για την κοινή οργάνωση των αγορών γεωργικών προϊόντων για όλα τα προϊόντα του παραρτήματος Ι των Συνθηκών, εκτός από τα προϊόντα αλιείας και υδατοκαλλιέργειας ως ορίζονται στην ενωσιακή νομοθεσία περί κοινής οργάνωσης των αγορών προϊόντων αλιείας και υδατοκαλλιέργειας.

Η ΚΑΠ ενισχύεται με δύο ακόμα εργαλεία. Πρώτον, θα έχει πλέον ένα αποθεματικό έκτακτης ανάγκης, για την αντιμετώπιση απρόβλεπτων καταστάσεων που συνδέονται με την κλιματική αλλαγή, τις κρίσεις της αγοράς και άλλες απειλές που αντιμετωπίζει η γεωργία. Δεύτερον, θα γίνει μια επέκταση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Παγκοσμιοποίησης με στό-

²⁶ Άρθρο 23. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 1307/2013. Τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν, μέχρι την 1η Αυγούστου 2014, να εφαρμόσουν το καθεστώς βασικής ενίσχυσης σε περιφερειακό επίπεδο. Σε αυτή την περίπτωση, προσδιορίζουν τις περιφέρειες με αντικειμενικά και αμερόληπτα κριτήρια, όπως τα γεωπονικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά τους και το περιφερειακό γεωργικό δυναμικό τους ή η θεσμική ή διοικητική δομή τους.

²⁷ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1308&qid=1488966039854&from=EL>

χο την παροχή βοήθειας στους αγρότες ώστε να προσαρμόζονται στις νέες συνθήκες της αγοράς και να αντιμετωπίζουν τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης (Χ. Ρέλιας, 2014).

Επεκτείνεται η δυνατότητα αναγνώρισης οργανώσεων παραγωγών και ενώσεων τους καθώς και διεπαγγελματικών οργανώσεων σε όλους τους τομείς της σημερινής ΚΟΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ: Ποιες αλλαγές σηματοδοτεί η νέα ΚΑΠ

Η Επιτροπή κάνει ένα σημαντικό βήμα προς την υιοθέτηση μιας βιώσιμης αντίληψης της γεωργίας. Αναγνωρίζει τη σημασία της αγροτικής εργασίας και αναδεικνύει την κατηγορία των ενεργών γεωργών ως θεμελιώδη για την ανάπτυξη της υπαίθρου (Ευρωπαϊκοι Οικονομολόγοι για την Εναλλακτική Οικονομική Πολιτική στην Ευρώπη - Euro Memo Group, 2012). Οι δικαιούχοι της βασικής ενίσχυσης υποχρεούνται να τηρούν τους κανόνες της πολλαπλής συμμόρφωσης. Οι άμεσες ενισχύσεις απευθύνονται στους «ενεργούς γεωργούς²⁸», συγκεκριμένα σ' εκείνους που βγάζουν τουλάχιστον το 5% του συνολικού τους εισοδήματος από την αγροτική δραστηριότητα και που καλλιεργούν πάνω από το 50% της γης. Αποκλείονται φυσικά ή νομικά πρόσωπα τα οποία δεν ασκούν γεωργική δραστηριότητα, όπως μεγάλες εταιρείες που εμπλέκονται στην παραγωγή και διανομή των τροφίμων, αερολιμένες, σιδηροδρομικές εταιρείες, δίκτυα ύδρευσης, κτηματομεσιτικές εταιρείες, γήπεδα και υπαίθριοι χώροι ψυχαγωγίας κ.λπ. Η γεωργική δραστηριότητα θα πρέπει να αποτελεί σημαντικό μέρος τους, δηλαδή τουλάχιστον το 1/3 του κύκλου εργασιών τους. Εξαιρούνται από την εξέταση στοιχείων όσοι λαμβάνουν ενισχύσεις μέχρι 3.500 ευρώ ανά έτος. Η πρόταση για την ενσωμάτωση της αγροτικής εργασίας στον υπολογισμό της επί πλέον αμοιβής, που καταβάλλεται στους παραγωγούς σηματοδοτεί την αναγνώριση της γεωργίας ως τομέα αξιοπρεπούς απασχόλησης.

Πλέον οι χώρες μπορούν να επιλέξουν την κατανομή των άμεσων ενισχύσεων βάση του συστήματος της λεγόμενης περιφερειοποίησης, όπου οι χώρες διαιρούνται σε τρεις περιφέρειες (με αγρονομικά, κοινωνικά και κριτήρια οικονομικής συνοχής), δηλαδή σε βοσκοτόπους, αρόσιμες και δενδρώδεις εκτάσεις. Με τους βοσκοτόπους να διανέμεται το 25% των κονδυλίων, στις αρόσιμες το 47% και στις δενδρώδεις το 28%.

Όσον αφορά το δεύτερο πυλώνα και τα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης, παραμένουν ίδια, με αλλαγή στις προτεραιότητες. Ενισχύονται τα προγράμματα ανταγωνιστικότητας και κλιματικής αλλαγής. Επίσης, διπλασιάζεται το ποσό που διατίθεται για τη γεωργική έρευνα, το οποίο και θα συνδυαστεί με τον θεσμό των γεωργικών συμβουλών²⁹. Μέχρι στιγμής, αυτό περιοριζόταν σε κάποια μέτρα πολλαπλής συμμόρφωσης. Η υποχρέωση των χωρών-μελών να παρέχουν εξηγήσεις μέσω του συστήματος γεωργικών συμβουλών διευρύνεται και είναι απαραίτητη προϋπόθεση αν θέλει να κάνει κάποιος την απαραίτητη προσαρμογή σε αυτές τις νέες απαιτήσεις (Ν. Φιλιππίδης, 2013).

²⁸ Άρθρο 9, Καν.1307/2013, 1.Δεν χορηγείται άμεση ενίσχυση σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή ομάδες φυσικών ή νομικών προσώπων οι γεωργικές εκτάσεις των οποίων είναι κυρίως εκτάσεις διατηρούμενες σε κατάσταση κατάλληλη για βοσκή ή καλλιέργεια και τα οποία δεν ασκούν επί των εκτάσεων αυτών την ελάχιστη δραστηριότητα που προβλέπουν τα κράτη μέλη σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 2, στοιχείο β).

2. Δεν χορηγούνται άμεσες ενισχύσεις σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα, ή σε ομάδες φυσικών ή νομικών προσώπων, που διευθύνουν αερολιμένες, σιδηροδρομικές εταιρείες, δίκτυα ύδρευσης, κτηματομεσιτικές εταιρείες, γήπεδα και υπαίθριους χώρους ψυχαγωγίας

²⁹ ΦΕΚ Β 186/2012. Άρθρο 2, Ορισμοί, 1.Ως «Σύστημα παροχής γεωργικών συμβουλών σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις»: Το σύστημα που σκοπό έχει την υποστήριξη των γεωργών για την τήρηση των υποχρεώσεων πολλαπλής συμμόρφωσης, σε εκτέλεση των άρθρων 4,5,6,12,13 του Καν. (ΕΚ) 73/2009 του Συμβουλίου.

Το μοντέλο της νέας ΚΑΠ φαίνεται να είναι πιο απλό καθώς σε κάθε κράτος μέλος διανέμεται ένα συγκεκριμένο ποσό κοινοτικών ενισχύσεων (άμεσες ενισχύσεις). Στην περίπτωση της Ελλάδας περίπου 2 δις ευρώ το χρόνο. Αυτός είναι ο λεγόμενος εθνικός φάκελος. Στη συνέχεια κάθε κράτος - μέλος ακολουθώντας τις βασικές ρυθμίσεις της νέας ΚΑΠ, μπορεί να κατανέμει τις ενισχύσεις αυτές στους αγρότες του ανάλογα με τα κριτήρια που θέτει εκείνο και ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της αγροτικής παραγωγής κάθε χώρας - μέλους και τι εκείνο προκρίνει να ενισχυθεί λιγότερο ή περισσότερο. Έτσι, οι ενισχύσεις προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε χώρας και στο τι αυτή επιθυμεί να ενισχύσει περισσότερο (Κοινή Αγροτική Πολιτική 2015-2020, ΕΥ, 2013).

3.1 Το «πρασίνισμα» του πρώτου πυλώνα και οι στόχοι του

Το πλαίσιο για τα πρότυπα της καλής γεωργικής και περιβαλλοντικής κατάστασης έχει αναδιαρθρωθεί για την περίοδο 2014-2020. Στον τομέα των άμεσων ενισχύσεων, οι κοινοτικές ενισχύσεις δίνονται, όπως προαναφέρθηκε, με βάση τη γη που διαθέτει ο κάθε αγρότης και καλλιεργεί ή χρησιμοποιεί για τη βόσκηση των ζώων του, και όχι με βάση τον όγκο παραγωγής όπως στην προηγούμενη ΚΑΠ, ούτε με βάση ιστορικά δικαιώματα, που στα προϊόντα φυτικής παραγωγής «αντικατοπτρίζονται» σε επιλέξιμες εκτάσεις – στρέμματα. Ακόμα, βασική αλλαγή σε σύγκριση με την προηγούμενη περίοδο (Κ. Hart, 2015) είναι ότι όλα τα πρότυπα είναι πλέον υποχρεωτικά και ενοποιούνται σε έναν πιο περιορισμένο κατάλογο, με μερικά από τα προηγούμενα πρότυπα να καθίστανται μέρος των μέτρων «πρασινίσματος». Για παράδειγμα, η διατήρηση των μόνιμων βοσκοτόπων είναι πλέον ένα «πράσινο» μέτρο και τα πρότυπα για αμειψισπορές, έχουν αντικατασταθεί από τη διαφοροποίηση των καλλιεργειών. Επίσης, περιλαμβάνεται πλέον η απαίτηση για την απαγόρευση της κοπής φρακτών και δέντρων κατά τη διάρκεια της αναπαραγωγής και εκτροφής των πουλιών.

Αναλυτικά, η πιο σημαντική αλλαγή στις άμεσες ενισχύσεις (H. Westhoek et al., 2012) είναι η εισαγωγή μιας οικολογικής συνιστώσας στον πυλώνα 1, το «πρασίνισμα» των άμεσων ενισχύσεων. Το 30% του εθνικού δημοσιονομικού φακέλου θα δίνεται σε όσους τηρούν προ-καθορισμένες πρακτικές επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον, που υπερβαίνουν τις υποχρεώσεις της πολλαπλής συμμόρφωσης. Αυτές οι πρακτικές είναι η εναλλαγή καλλιεργειών, η διατήρηση των μόνιμων βοσκοτόπων και η διατήρηση εκτάσεων οικολογικής εστίασης (ζώνες ανάσχεσης, αναβαθμίδες, ακαλλιεργήτες εκτάσεις, δάσωση κ.λπ.). Έτσι οι αγρότες προκειμένου να πάρουν το επιπλέον 30% της ενίσχυσης θα πρέπει να μετέχουν στο «πρασίνισμα» της ΚΑΠ. Δικαιούχοι της «πράσινης συνιστώσας» θα είναι αυτομάτως οι παραγωγοί που ασκούν βιολογική γεωργία, ενώ θα αναγνωριστούν ως ισοδύναμες με το «πρασίνισμα» πρακτικές που τηρούν ορισμένα φιλοπεριβαλλοντικά μέτρα του δεύτερου πυλώνα της ΚΑΠ και εθνικά συστήματα πιστοποίησης (π.χ., ολοκληρωμένη διαχείριση, εφόσον εγκριθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή) (Ν. Φιλιππίδης, 2013).

Πέραν του 30%, ένα άλλο κομμάτι του εθνικού φακέλου των ενισχύσεων - έως 5% - θα χορηγείται σε αγρότες περιοχών με φυσικά μειονεκτήματα (η παλιά ενίσχυση στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές). Άλλο ένα μέρος των άμεσων ενισχύσεων, μέχρι και 2% του ετήσιου εθνικού φακέλου, θα χορηγείται υποχρεωτικά σε νέους γεωργούς, ηλικίας κάτω των 40 ετών, που ξεκινούν τη γεωργική τους δραστηριότητα και εγκαθίστανται για πρώτη φορά σε γεωργική εκμετάλλευση. Η ενίσχυση αυτή θα χορηγείται για μια περίοδο το πολύ πέντε ετών, με ορισμένες προϋποθέσεις.

Στην παράγραφο 1.6 αναφέρθηκαν τα νέα στοιχεία της ΚΑΠ, θέλοντας να εμβαθύνουμε λίγο σε αυτά θα αναλυθούν οι στόχοι της και οι τρόποι - μέσα που εφαρμόζει η ΕΕ για να τους επιτύχει. Καταρχήν πρόκειται για μια αλλαγή «παραδείγματος». Τη δεκαετία του '90 επιδοτούνταν τα προϊόντα, την επόμενη δεκαετία οι παραγωγοί και τώρα υπάρχει μια μεταφορά του κέντρου βάρους στη γη. Η τελευταία γίνεται εμφανής με την περιφεραιοποίηση και τη στρεμματική απόδοση στη χρήση γης, με το «πρασίνισμα», την αλλαγή της χρήσης γης, με την επένδυση στον τομέα της έρευνας και τέλος με την καινοτομία και τις δράσεις αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής. Πλέον η λογική της δημόσιας παρέμβασης είναι εκεί που αποτυγχάνουν οι αγορές, δηλαδή στο περιβάλλον. Επίσης, ο μηχανισμός της αγοράς αποτυγχάνει και σε μια σειρά τομέων που συνδέονται με τον τρόπο κατά τον οποίο μεταφέρονται τα μηνύματα των τιμών, είτε από τη διατροφική αλυσίδα, είτε από τη σύνδεση του γεωργικού τομέα με τους υπόλοιπους μακροοικονομικούς τομείς. Υπάρχει, για παράδειγμα, πολύ μεγάλη επίπτωση στις τιμές των αγροτικών προϊόντων από τον τομέα της ενέργειας. Πέρα από τις αστοχίες των αγορών, υπάρχουν και αστοχίες της πολιτικής (Κοινή Αγροτική Πολιτική 2015-2020, ΕΥ, 2013).

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες, η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών ανησυχιών στο πλαίσιο της ΚΑΠ έχει χαρακτηριστεί με σταδιακή μετατόπιση του βάρους σε πιο περιβαλλοντικά στοχευμένες προσεγγίσεις. Μέχρι σήμερα, έχουν χρησιμοποιηθεί δύο μέσα πολιτικής, κατά κύριο λόγο, για την επίτευξη των περιβαλλοντικών δημόσιων αγαθών μέσω της ΚΑΠ, η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης, ιδίως μέσω των γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων και η πολλαπλή συμμόρφωση. Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης έχει καταστεί το βασικό στοιχείο της ΚΑΠ που παραδίδει στοχευμένες δράσεις για την επίτευξη των περιβαλλοντικών οφελών στα ευρωπαϊκά εδάφη. Τα στοιχεία αυτά παραμένουν εντός των τρεχουσών προτάσεων, ωστόσο, νέα στοιχεία έρχονται στο προσκήνιο, όπως η καθιέρωση των «πράσινων» άμεσων ενισχύσεων στο πλαίσιο του πυλώνα 1. Οι προτάσεις έχουν ως στόχο την επέκταση ενός βασικού επιπέδου περιβαλλοντικής διαχείρισης για την πλειονότητα των γεωργικών εκτάσεων στην Ευρώπη, αναγνωρίζοντας την κλίμακα των περιβαλλοντικών προκλήσεων που πρέπει να πληρούνται (Κ. Hart, J. Little, 2012).

Όσον αφορά τον πρώτο πυλώνα, η μεταρρύθμιση του κανόνα της πολλαπλής συμμόρφωσης γίνεται μέσω νέων ορθών γεωργικών και περιβαλλοντικών συνθηκών, που αφορούν: τα υπόγεια ύδατα, το έδαφος, την οργανική ύλη, τους υγροτόπους, την Οδηγία Πλαίσιο για τα Νερά και την οδηγία για την αειφόρο χρήση των φυτοφαρμάκων. Στόχος του

πρώτου πυλώνα είναι η αύξηση της αποτελεσματικότητας, η απλοποίηση και το αυξημένο ενδιαφέρον για την προστασία των υδροτόπων και των πλούσια σε άνθρακα εδαφών.

Πιο αναλυτικά, τα κύρια μέτρα του πρώτου πυλώνα εμπεριέχουν:

A. Τη διαφοροποίηση των καλλιεργειών όπου πραγματοποιείται μέσω τουλάχιστον 2 διαφορετικών καλλιεργειών. Εφαρμόζεται σε αροτραίες καλλιέργειες άνω των 100 στρεμμάτων. Ο κάθε αγρότης που διαθέτει αρόσιμη γη από 100 ως 300 στρέμματα θα πρέπει να καλλιεργεί τουλάχιστον 2 διαφορετικά προϊόντα, ενώ όταν η αρόσιμη γη ξεπερνά τα 300 στρέμματα θα πρέπει να διαθέτει τουλάχιστον 3 καλλιέργειες. Η βασική καλλιέργεια θα πρέπει να μην καλύπτει πάνω από το 75% της συνολικής έκτασης, ενώ οι δύο βασικές καλλιέργειες θα καλύπτουν το 95%. Στόχο έχει τη βελτίωση της βιοποικιλότητας, τη μείωση του φαινομένου του θερμοκηπίου, τη μείωση των εκπομπών αερίων, την αναβάθμιση του περιβάλλοντος, τη βελτίωση της αντοχής του εδάφους και των οικοσυστημάτων.

B. Τη διατήρηση μόνιμων χορτολιβαδικών εκτάσεων. Ο πρώτος πυλώνας στόχο έχει, επίσης, τη βελτίωση της βιοποικιλότητας, τη μείωση του φαινομένου του θερμοκηπίου, τη μείωση των εκπομπών αερίων, την αναβάθμιση του περιβάλλοντος και τα περιβαλλοντικά και κλιματικά οφέλη. Σε αυτήν υπόκεινται χορτολιβαδικές εκτάσεις αλλά και βοσκότοποι με ξυλώδη βλάστηση.

Γ. Τις περιοχές οικολογικής εστίασης στα αγροκτήματα, μέσω της αγρανάπαυσης του 5% της γης. Από το μέτρο αυτό εξαιρέθηκαν οι δενδρώδεις καλλιέργειες, τα μόνιμα λιβάδια αλλά και οι εκμεταλλεύσεις κάτω από 150 στρέμματα. Το 5% θα αυξηθεί σε 7% το 2017, αφού προηγηθεί έκθεση και νομοθετική πρόταση της Επιτροπής (Κοινή Αγροτική Πολιτική 2015-2020, ΕΥ, 2013). Επιπρόσθετα ο πρώτος πυλώνας στόχο έχει τη βελτίωση της βιοποικιλότητας, τη μείωση του φαινομένου του θερμοκηπίου, τη μείωση των εκπομπών αερίων, την αναβάθμιση του περιβάλλοντος και την προστασία του νερού και των ενδιαιτημάτων. Τα κράτη μέλη έχουν σημαντική ευελιξία στον καθορισμό του τι συνιστά *μέτρα οικολογικής εστίασης*. Μπορούν να επιλέξουν από ένα φάσμα δέκα μορφών διαχείρισης της γης και να συνθέσουν τα απαιτούμενα μέτρα ώστε να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις των αγροτών. Επιγραμματικά είναι, η αγρανάπαυση, οι λεκάνες απορροής, τα χαρακτηριστικά του τοπίου, οι ζώνες ανάσχεσης, συμπεριλαμβανομένων των ζωνών ανάσχεσης που καλύπτονται από μόνιμους βοσκότοπους με την προϋπόθεση ότι αυτές είναι διακριτές από γειτονικές επιλέξιμες γεωργικές εκτάσεις. Ακόμα είναι οι περιοχές των αγρο-δασικών που λαμβάνουν στήριξη στο πλαίσιο των μέτρων για τα δάση στο πλαίσιο των αγροτικών αναπτυξιακών προγραμμάτων ή που έχουν λάβει στήριξη στο πλαίσιο αυτών των προγραμμάτων. Περιλαμβάνονται επίσης οι λωρίδες των επιλέξιμων εκταρίων κατά μήκος των δασικών άκρων (με ή χωρίς παραγωγή), οι περιοχές με δασύλλια περιοδικής υλοτόμησης με τη μη χρήση των ανόργανων λιπασμάτων, οι προηγουμένως αναδασωμένες περιοχές που εξακολουθούν να είναι επιλέξιμες για άμεσες ενισχύσεις και τέλος οι περιοχές με καλλιέργειες καθορισμού του αζώτου (K. Hart, 2015).

Δ. Το Καθεστώς βασικής ενίσχυσης μέσω της εθνικής ή περιφερειακής επιλέξιμης ανά εκτάριο πληρωμής και της ανακατανομής των άμεσων πληρωμών που κλείνει μέρος του χάσματος μεταξύ κρατών μελών.

Ε. Την ενίσχυση των νέων γεωργών μέσω του υποχρεωτικού έως και 2% των άμεσων πληρωμών να πηγαίνει σε αυτούς. Στόχο έχει τη Κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη.

ΣΤ. Τις περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα, όπου έως και 5% του εθνικού φακέλου των ενισχύσεων θα χορηγείται σε αυτές τις περιοχές. Πρόκειται για μη υποχρεωτικό μέτρο, που ως στόχο έχει την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη και την αναβάθμιση της βιοποικιλότητας.

Ζ. Τη συνδεδεμένη στήριξη, όπου θα χορηγείται έως 5% (ή 10%) του εθνικού φακέλου ενισχύσεων άμεσων πληρωμών. Πρόκειται για μη υποχρεωτικό μέτρο, που προσδοκά την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη και την αναβάθμιση της βιοποικιλότητας.

Η. Το Καθεστώς των μικροκαλλιεργητών, όπου θα χορηγείται έως και 10% του εθνικού φακέλου ενισχύσεων άμεσων πληρωμών, με ανώτατο όριο τα 500 με 1.000 ευρώ ανά εκμετάλλευση. Πρόκειται για υποχρεωτικό μέτρο που αποσκοπεί στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη.

Θ. Τη μείωση και τον ορισμό ενός ανώτατου ορίου στήριξης του εισοδήματος των μεγάλων γεωργικών εκμεταλλεύσεων, που συμβάλει στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη.

Όσον αφορά τη χρηματοδότηση για τον πυλώνα 2, μειώνεται σε απόλυτους αριθμούς κατά 18% 2013 - 2020 (από € 13,9 έως 11.400.000.000) σε ετήσια βάση, (σε τιμές του 2011) σε σύγκριση με τη 13% μείωση του προϋπολογισμού του πυλώνα 1. Παρόλο που η αναλογία χρηματοδότησης του πυλώνα 2 που προορίζεται για περιβαλλοντικά μέτρα έχει αυξηθεί από 25% κατά την προηγούμενη περίοδο σε 30%, ο προϋπολογισμός πρέπει να καλύπτει και άλλες δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένου του μετριασμού της κλιματικής αλλαγής, όπως τη βιολογική γεωργία και τα λεγόμενα μέτρα για το κλίμα (G. Pe'er, L. V. Dicks et al., 2014).

Μία από τις αρχικές προσδοκίες για την εισαγωγή των οικολογικών μέτρων υπό τον πυλώνα 1, ήταν ότι θα απελευθερωθούν πόροι από το πλαίσιο των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης για να επικεντρωθούν σε πιο στοχευμένα και «βαθύτερα πράσινα» γεωργικά και περιβαλλοντικά μέτρα, απελευθερώνοντας ένα μέρος των πόρων που προηγουμένως είχαν δαπανηθεί σε πιο «ευρέα και ρηχά» μέτρα (K. Hart, 2015).

3.2 Οι λόγοι αποτυχίας των παλαιότερων ΚΑΠ

Οι λόγοι αποτυχίας των παλαιότερων ΚΑΠ συναντιούνται ουσιαστικά κάτω από την προστατευτική ομπρέλα της ΚΑΠ, όπου προσπαθεί να παρακάμψει τους νόμους της προσφοράς και της ζήτησης. Πρόκειται για ένα επίμονο παράδειγμα, δαπανηρό, αλλά εντελώς αποτυχημένο καθώς η ζήτηση για τα τρόφιμα είναι σχεδόν σταθερή, ενώ η προσφορά τείνει να αυξάνεται ταχύτερα, ωθούμενη από τις υψηλές τιμές και την υιοθέτηση της νέας τεχνολογίας. Επιπλέον, οι πτωτικές πιέσεις στις τιμές της αγοράς αυξάνουν το κόστος της υποστήριξής τους, καθώς τα κράτη πασχίζουν να αναπληρώσουν αυτή τη μείωση (T. Blair, 1998). Κατά τον Tony Blair, ο οποίος διετέλεσε Πρωθυπουργός του Ηνωμένου Βασιλείου, «Η ΚΑΠ είναι πολύ αναποτελεσματική στη μεταφορά εισοδήματος προς τους αγρότες. Το ετήσιο κόστος για τους φορολογούμενους και τους καταναλωτές είναι κατά κανόνα περισσότερο από το διπλάσιο του κέρδους στο ακαθάριστο εισόδημα για τους αγρότες, με περίπου 60% να δαπανάται για πληρωμές προς τους διαχειριστές, τους οργανισμούς αποθεματοποίησης, τη χρηματοδότηση των αποθεμάτων και των εξαγωγικών επιδοτήσεων. Από το 40% που προστίθεται στο ακαθάριστο εισόδημα των αγροτών μόνο ένα μικρό ποσό καταλήγει ως καθαρό εισόδημα. Περίπου το 50% των επιπλέον εσόδων απορροφάται από τις υψηλότερες τιμές που δαπανώνται για πρόσθετες εισροές με στόχο την αύξηση της παραγωγής, περίπου το 45% πάει στην αύξηση των ενοικίων, ενώ μόλις το 5% των καθαρών εσόδων καταλήγει στον αγρότη».

Το προηγούμενο σύστημα άμεσων πληρωμών χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα άδικο για δύο λόγους. Κατ' αρχάς, οι πληρωμές δεν κατανέμονταν ομοιόμορφα μεταξύ των παραγωγών τροφίμων. Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία, το 85% των πληρωμών απευθύνονταν μόνο στο 18 % των παραγωγών (το ισοδύναμο των 25% των θέσεων εργασίας) και το 1,58 % των αγροτών λάμβανε άμεσες ενισχύσεις αξίας άνω των 50.000 ευρώ η κάθε μία (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010). Δεύτερον, το σύστημα άμεσων πληρωμών έφερνε άνιση κατανομή των πόρων ανάμεσα στα κράτη μέλη (A. Jambor, D. Harvey, 2010). Τα βασικά κριτήρια που διέθεταν για να κατανεμηθούν οι πληρωμές στα παλαιότερα κράτη μέλη, ήταν μέσω του ιστορικού μοντέλου το οποίο υπολόγιζε τις ενισχύσεις με σημείο αναφοράς τις τιμές των μεμονωμένων προϊόντων. Για τα κράτη που προσχώρησαν στην Ένωση μετά το 2004, το κριτήριο αυτό δε μπορούσε να χρησιμοποιηθεί όπως εφαρμόζονταν στα κράτη που είχαν ενταχθεί προγενέστερα στην ΕΕ, αλλά χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος με το ενιαίο ποσό ανά εκτάριο. Ως αποτέλεσμα, το μέσο ποσό των πληρωμών αυτών κατέληξε να είναι σημαντικά χαμηλότερο από εκείνο που λάμβαναν τα κράτη μέλη που συμμετείχαν από την αρχή της ΚΑΠ. Επιπλέον, η σύνδεση της στήριξης της παραγωγής με «ιστορικά» κριτήρια δεν αντανάκλα την τρέχουσα κατάσταση της αγοράς και τις ανάγκες των γεωργικών προϊόντων διατροφής στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το σύστημα διατηρούσε εμμέσως ζωντανή την τάση για κοινοτικές ενισχύσεις προς όφελος των παραγωγών μεγάλης κλίμακας, χωρίς να παρέχεται επαρκές στήριγμα για τους παραγωγούς μικρής και μεσαίας κλίμακας, που πραγματικά χρειάζονται τις ενισχύσεις (A. Olmo, 2011).

Επιπροσθέτως, η ευρωπαϊκή αγροτική πολιτική είναι σημαντική για τις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς επηρεάζει τους όρους του διεθνούς εμπορίου, τις διεθνείς τιμές και την αστάθεια των τιμών. Ιστορικά, η ΚΑΠ έχει επικριθεί έντονα για στρέβλωση των εμπορικών συναλλαγών της, οι οποίες κρίθηκαν ιδιαίτερα επιζήμιες για τις αναπτυσσόμενες χώρες (H. Westhoek et al., 2012). Η υψηλή μεταβλητότητα των τιμών, όπως αναφέρθηκε για παράδειγμα, εμποδίζει τις μακροπρόθεσμες επενδύσεις σε βιώσιμες γεωργικές πρακτικές κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες από μικρούς αγρότες, οι οποίοι δεν έχουν την ικανότητα να δημιουργούν αποθέματα και να επιβιώνουν σε περιόδους χαμηλών τιμών. Κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες, ωστόσο, τα ισχυρότερα μέτρα της ΚΑΠ που στρεβλώνουν το εμπόριο, όπως είναι οι συνδεδεμένες ενισχύσεις και οι εξαγωγικές επιδοτήσεις, αντικαταστάθηκαν σε μεγάλο βαθμό από αποσυνδεδεμένες ενισχύσεις και την υποστήριξη της αγροτικής ανάπτυξης. Το 2006, η ΕΕ είχε δεσμευτεί να καταργήσει πλήρως τις επιδοτήσεις των εξαγωγών έως το 2013, ως μέρος μιας συμφωνίας του ΠΟΕ (WTO, 2005). Μέχρι σήμερα, οι εξαγωγικές επιδοτήσεις έχουν παραμείνει στη θέση τους, λόγω του αδιέξοδου στις διαπραγματεύσεις της Ντόχα (H. Westhoek et al., 2012).

3.3 Αναμενόμενα αποτελέσματα

Λαμβάνοντας υπόψιν όλα όσα προαναφέρθηκαν για να νέα μέτρα και τους στόχους της ΚΑΠ, μπορούμε να συνοψίσουμε τα αναμενόμενα αποτελέσματα που επιδιώκει να φέρει στα επόμενα χρόνια. Στον τομέα της αγροτικής εργασίας, η ΚΑΠ μέσω των μέτρων επιδιώκει να δώσει περισσότερη βοήθεια στους νέους γεωργούς με εκτιμώμενο αριθμό πάνω από 160.000 νέους Ευρωπαίους αγρότες να ξεκινούν τη δική τους επιχείρηση, χάρη στην ενίσχυση που παρέχεται από τα προγράμματα ανάπτυξης της υπαίθρου 2014-2020. Πρόκειται για τις αρχικές εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με βάση όχι μόνον τα προγράμματα που έχουν ήδη εγκριθεί, αλλά και εκείνα που αναμένεται να εγκριθούν. Αν αυτό επιβεβαιωθεί θα οδηγήσει σε αύξηση της τάξης των 16.000 επιχειρήσεων (Euractiv, 2015).

Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ 2014-2020 παρέχει ενισχυμένη υποστήριξη στους νέους αγρότες. Αυτό είχε καταστεί αναγκαίο διότι η ευρωπαϊκή γεωργική βιομηχανία «γερνά» γρήγορα και ως εκ τούτου, έχει γίνει λιγότερο καινοτόμα. Οι δυσκολίες που συνδέονται με την αναζωογόνηση ενός τομέα που «γερνά» είναι ένα κοινό πρόβλημα μεταξύ των ανεπτυγμένων Ευρωπαϊκών οικονομιών, των ΗΠΑ και της Αυστραλίας. Η τελευταία γεωργική απογραφή, που δημοσιεύθηκε από το USDA³⁰ το 2012, διαπίστωσε ότι ο μέσος όρος ηλικίας των αγροτών έχει αυξηθεί, συνεχίζοντας μια τάση που ξεκίνησε πριν από 30 χρόνια. Στην ΕΕ, το πρόβλημα είναι επίσης ιδιαίτερα εμφανές. Σύμφωνα με τη Eurostat, μόνο το 7,5% των Ευρωπαίων αγροτών είναι κάτω των 35 ετών, σχεδόν το ένα τρίτο (29,6%) είναι άνω των 65 ετών, όπου σταδιακά αποσύρεται και η πλειοψηφία (53,2%) είναι άνω των 55 ετών.

³⁰ USDA: United States Department of Agriculture. Το Υπουργείο Γεωργίας των ΗΠΑ, επίσης γνωστό ως το Τμήμα Γεωργίας, είναι ομοσπονδιακή υπηρεσία υπεύθυνη για την ανάπτυξη και την εκτέλεση ομοσπονδιακής κυβερνητικής πολιτικής για την κτηνοτροφία, τη γεωργία, τη δασοκομία και τα τρόφιμα.

Η δημογραφική ισορροπία έχει ακόμα μεγαλύτερη κλίση σε άλλα κράτη μέλη, όπως η Πορτογαλία, όπου οι κάτω των 35 ετών αποτελούν το 2,6% και η Πολωνία, όπου το ποσοστό είναι πολύ μεγαλύτερο, στο 14,7%.

Όπως είδαμε, η νέα ΚΑΠ παρέχει την «ευελιξία» στα κράτη μέλη να προσαρμόσουν στις ανάγκες τους (περιβαλλοντικές, οικονομικές, κοινωνικές) τα μέτρα και τα ακριβή οικονομικά μεγέθη που θα δαπανηθούν ανάμεσα στους 2 πυλώνες. Αυτό προσβλέπει στο σχηματισμό μια στοχευμένης αγροτικής πολιτικής, που συναντά τις εκάστοτε και διαφοροποιημένες ανάγκες κάθε χώρας. Οι αποφάσεις αυτές αντιπροσωπεύουν μια κρίσιμη καμπή για τον εθνικό προσανατολισμό και τις πολιτικές δράσεις του κάθε κράτους μέλους, γιατί η εθνική ευελιξία πρέπει να έχει μια συνοχή ανάμεσα στους εθνικούς κοινωνικοοικονομικούς στόχους και τα μέσα πολιτικής ώστε να επέλθει ή βελτιωθεί. Έτσι προκύπτει ότι η νέα ΚΑΠ μπορεί να προσφέρει την ευκαιρία για τη δημιουργία μιας καλύτερα στοχευμένης πολιτικής δράσης (S. Ciliberti, 2015).

Ακόμα, είδαμε ότι σχηματίζεται το «Αποθεματικό Κρίσεων», με σκοπό την οικονομική ετοιμότητα σε πιθανές κρίσεις της αγοράς. Έτσι η ΕΕ είναι προετοιμασμένη για ενδεχόμενο πλήγμα στον αγροτικό τομέα με ένα αποθεματικό, που στην περίπτωση αυτή, αναμένεται να συνδράμει οικονομικά στην ανάκαμψη του τομέα που υπέστη τη ζημία.

Αναφορικά με τα μέτρα στο πλαίσιο του πυλώνα 1, είδαμε ότι το μέτρο της ενιαίας εισοδηματικής ενίσχυσης ανά εκμετάλλευση είναι αποσυνδεδεμένο από την παραγωγή καθώς αναμένεται να μειώσει τα κίνητρα για εντατικοποιημένη παραγωγή με την παράλληλη χρήση αυξημένων εισροών. Έτσι προσδοκάται μια πιο βιώσιμη διαχείριση του εδάφους μιας και οι αγρότες επικεντρώνονται λιγότερο στην ποσότητα, αφού δεν αποτελεί πλέον κίνητρο για την επιδότηση. Αναφέρθηκε ότι οι στόχοι της νέας ΚΑΠ είναι οι εξής τρεις, η *βιώσιμη παραγωγή τροφίμων, η αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων και του κλίματος και η ισορροπημένη εδαφική ανάπτυξη*, μέσω των οποίων αναμένεται: η συμβολή στα αγροτικά εισοδήματα και στον περιορισμό της διακύμανσής τους, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα, η παροχή αποζημίωσης όσον αφορά δυσκολίες στην παραγωγή σε περιοχές με συγκεκριμένους φυσικούς περιορισμούς, οι βιώσιμες μέθοδοι παραγωγής, η ασφαλής και βελτιωμένη παροχή δημόσιων περιβαλλοντικών αγαθών, η υιοθέτηση νέων τεχνολογιών, η ανάπτυξη νέων προϊόντων, η αλλαγή των παραγωγικών διαδικασιών, η υποστήριξη νέων προτύπων για τη ζήτηση, η στήριξη της αγροτικής απασχόλησης, η διατήρηση του κοινωνικού ιστού στις αγροτικές περιοχές, η βελτίωση της αγροτικής οικονομίας και η προώθηση της διαφοροποίησης, ώστε να επιτραπεί στους τοπικούς φορείς να αξιοποιήσουν το δυναμικό τους και να βελτιστοποιήσουν τη χρήση πρόσθετων τοπικών πόρων. Ακόμα, να επιτραπεί η ανάπτυξη της διαρθρωτικής ποικιλομορφίας στα συστήματα των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, να βελτιωθούν οι προϋποθέσεις για τα μικρά αγροκτήματα και να αναπτυχθούν τοπικές αγορές, καθώς οι ετερογενείς δομές των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και των συστημάτων παραγωγής στην Ευρώπη συμβάλλουν στον ελκυστικό και

ιδιαίτερο χαρακτήρα των αγροτικών περιοχών. Τέλος, να γίνουν οι αγρότες περισσότερο «περιβαλλοντικά» υπεύθυνοι.

Αναφορικά με τα τρία οικολογικά - «πράσινα» μέτρα, η διαφοροποίηση των καλλιεργειών στόχο έχει τη βελτίωση της βιοποικιλότητας, τη μείωση του φαινομένου του θερμοκηπίου, τη μείωση των εκπομπών αερίων, την αναβάθμιση του περιβάλλοντος, τη βελτίωση της αντοχής του εδάφους και των οικοσυστημάτων.

Η διατήρηση μόνιμων χορτολιβαδικών εκτάσεων στόχο έχει, επίσης, τη βελτίωση της βιοποικιλότητας, τη μείωση του φαινομένου του θερμοκηπίου, τη μείωση των εκπομπών αερίων, την αναβάθμιση του περιβάλλοντος και περιβαλλοντικά και κλιματικά οφέλη. Σε αυτήν υπόκεινται χορτολιβαδικές εκτάσεις αλλά και βοσκότοποι με ξυλώδη βλάστηση.

Οι περιοχές οικολογικής εστίασης στα αγροκτήματα στόχο έχουν, επίσης, τη βελτίωση της βιοποικιλότητας, τη μείωση του φαινομένου του θερμοκηπίου, τη μείωση των εκπομπών αερίων, την αναβάθμιση του περιβάλλοντος και την προστασία του νερού και των ενδιαιτημάτων.

Και τέλος, οι περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα, όπου έως και 5% του εθνικού φακέλου των ενισχύσεων θα χορηγείται σε αυτές τις περιοχές, αφορούν ένα μη υποχρεωτικό μέτρο που στόχο έχει την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη και την αναβάθμιση της βιοποικιλότητας.

Με βάση τα υποχρεωτικά στοιχεία του δεύτερου πυλώνα, η αγροτική ανάπτυξη θα συνεχίσει να διαδραματίζει καίριο ρόλο στην επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων της ΚΑΠ και στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Το επίκεντρο του δεύτερου πυλώνα για την αειφορία είναι ευδιάκριτο από το γεγονός ότι τουλάχιστον το 30% του προϋπολογισμού κάθε προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης πρέπει να διανέμεται σε μέτρα που είναι επωφελή για το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή (European Commission, 2013).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Βιολογική ποικιλότητα

1.1 Η έννοια και σημασία της βιολογικής ποικιλότητας

Στη Διάσκεψη του ΟΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο το 1992, ολοκληρώθηκε η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα, που θα δούμε παρακάτω. Κατά τη σύμβαση, με τον όρο «βιολογική ποικιλότητα» ή «βιοποικιλότητα» νοείται η ποικιλία των ζώντων οργανισμών πάσης προελεύσεως περιλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, χερσαίων, θαλασσιών και άλλων υδατικών οικοσυστημάτων και οικολογικών συμπλεγμάτων, των οποίων αποτελούν μέρος. Επίσης, περιλαμβάνεται η ποικιλότητα εντός των ειδών, μεταξύ ειδών και οικοσυστημάτων. Ο ίδιος ορισμός αναφέρεται και στον κυρωτικό νόμο 2204/1994 (ΦΕΚ 59, Α') για τη βιολογική ποικιλότητα.

Η βιολογική ποικιλότητα είναι κάτι περισσότερο από ένα επιστημονικό ή οικονομικό θέμα. Αποτελεί σε όλες τις εκφάνσεις της, ένα βασικό συστατικό της ποιότητας της ανθρωπίνης ύπαρξης, που εκφράζεται από μία αρχαία φράση «η ποικιλία είναι το αλατοπίπερο της ζωής». Εμπεριέχει όλα τα στάδια της φυσικής ποικιλότητας, από το μοριακό και γενετικό επίπεδο έως εκείνο των ειδών, των οικοσυστημάτων και των τοπίων. Λόγω των ποικίλων αλληλοεπιδράσεων όλων των επιμέρους στοιχείων και παραγόντων της βιολογικής ποικιλότητας, αυτή ανάγεται σε θεμελιώδη παράγοντα της ανθρωπίνης ύπαρξης και της ζωής εν γένει, εξασφαλίζοντας την προστασία όλων των έμβιων όντων από τις αρνητικές επιδράσεις των επιδημιών και ασθενειών. (M. A. Huston, 1994).

Το πρώτο επίπεδο είναι εκείνο της γενετικής βιοποικιλότητας. Πρόκειται για το πιο βασικό επίπεδο της βιοποικιλότητας όπου εκφράζει το εύρος των κληρονομικών καταβολών ενός συγκεκριμένου είδους. Η γενετική ποικιλομορφία περιλαμβάνει τη διακύμανση μεταξύ των ατόμων εντός ενός πληθυσμού όσον αφορά τη γενετική τους διαμόρφωση, αλλά και τη γενετική ποικιλότητα μεταξύ των πληθυσμών. Έτσι η βιοποικιλότητα περιλαμβάνει τις γενετικές διαφορές στο εσωτερικό κάθε είδους, για παράδειγμα, μεταξύ των ποικιλιών των φυτών και φυλών του ζωικού κεφαλαίου, των χρωμοσωμάτων, γονιδίων και DNA τα συστατικά δηλαδή που προσδιορίζουν τη μοναδικότητα κάθε είδους (Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Απρίλιος 2000). Κάθε είδος αποτελείται από έναν ή περισσότερους πληθυσμούς. Ένας πληθυσμός καθορίζεται συνήθως ως μια ομάδα ατόμων που μπορούν να διασταυρωθούν και να εναλλάξουν γενετικό υλικό. Ο πληθυσμός με υψη-

λότερη γενετική ποικιλότητα είναι πιο πιθανό να εμπεριέχει άτομα που μπορεί να αντέξουν την περιβαλλοντική αλλαγή και έτσι να περάσουν τα γονίδιά τους στην επόμενη γενιά. Σε μια εξελικτική κλίμακα χρόνου, (κατά τη διάρκεια πολλών γενεών), η γενετική ποικιλότητα είναι υψηλότερη σε είδη τα οποία χαρακτηρίζονται ασταθή, σε σύγκριση με είδη σε πιο σταθερή περιβάλλοντα (J. S. Gray, 1995).

Το δεύτερο επίπεδο βιοποικιλότητας, είναι αυτό της βιοποικιλότητας των ειδών φυτών και ζώων η οποία εκφράζεται με τον αριθμό (πλήθος) των ειδών φυτών και ζώων που απαντούν σε μια συγκεκριμένη περιοχή (J. S. Gray, 1995). Έτσι, εκτός από τον αριθμό των ειδών σε ένα δεδομένο οικοσύστημα, λαμβάνεται υπόψιν και η κατανομή των ατόμων μεταξύ των ειδών. Να σημειωθεί ότι ο καταγεγραμμένος αριθμός των ειδών στη Γη είναι μεταξύ 1,4 και 1,7 εκατομμυρίων και κατά την Παγκόσμια Αξιολόγηση της Διαφορετικότητας (Global Diversity Assessment) προτείνεται μια συντηρητική εκτίμηση των 1.750.000 ειδών, χωρίς να περιλαμβάνονται τα μικροβιακά είδη (Heywood και Watson, 1995).

Το τρίτο επίπεδο βιοποικιλότητας, γνωστό ως βιοποικιλότητα οικοσυστημάτων ή φυτοκοινωνιών (habitats), εκφράζεται με τον αριθμό (πλήθος) των συνδυασμών ειδών φυτών και ζώων (οικοσυστημάτων) που συναντώνται σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Πρόκειται για την ποικιλία των οικοσυστημάτων όπως σημειώνεται σε ερήμους, δάση, υγροτόπους, βουνά, λίμνες, ποτάμια και γεωργικά τοπία. Σε κάθε οικοσύστημα, τα ζωντανά πλάσματα, συμπεριλαμβανομένων των ανθρώπων, σχηματίζουν μια κοινότητα, αλληλοεπιδρώντας με το ένα το άλλο, αλλά και με τον αέρα, το νερό και το έδαφος γύρω τους. Πρόκειται για το συνδυασμό των μορφών ζωής που παρέχει ένα μεγάλο αριθμό αγαθών και υπηρεσιών προς όφελος της διατήρησης της ζωής μας (Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Απρίλιος 2000).

Το τέταρτο επίπεδο βιοποικιλότητας είναι εκείνο της βιοποικιλότητας των τοπίων, το οποίο εκφράζεται με τον αριθμό ή το πλήθος των τύπων τοπίων που εμφανίζονται σε μια περιοχή ή σε μια χώρα (Ε.Α Μαριά, 2009). Η ποικιλομορφία του τοπίου μπορεί να καθοριστεί ως ένα μωσαϊκό βιοτόπων σε μεγαλύτερες κλίμακες, συχνά ανά εκατοντάδες χιλιόμετρα. Ιδιαίτερη προσοχή έχει δοθεί στους τρόπους διατήρησης της ποικιλομορφίας του τοπίου στη γη. Σαφώς, ένα δεδομένο είδος μπορεί να διατηρηθεί, αλλά η ποικιλομορφία του τοπίου μπορεί να μειωθεί αν το μωσαϊκό των ειδών μεταβάλλεται (J. S. Gray, 1995).

1.1.1 Τα οφέλη της βιολογικής ποικιλότητας

Η βιολογική ποικιλότητα είναι απαραίτητη για την ισορροπία του πλανήτη και αναφέρεται σε πολλά επίπεδα. Όσον αφορά το οικολογικό κομμάτι συμβάλει στην επιβίωση και την ομαλή λειτουργία των περισσότερων οικοσυστημάτων, τα οποία συνεισφέρουν στη διατήρηση των περιβαλλοντικών συνθηκών του πλανήτη. Προσφέρει στην κοινωνία ένα ευρύτερο φάσμα οικοσυστημικών υπηρεσιών από τις οποίες εξαρτιόμαστε, όπως τη διατή-

ρηση του καθαρού αέρα και του πόσιμου νερού, του εύφορου εδάφους, την επικοινωνία, την αποικοδόμηση των απορριμμάτων και την προστασία από τις πλημμύρες. Ακόμα, η ζωή μας βασίζεται στους πόρους που παρέχονται από τη φύση και τους οποίους χρησιμοποιούμε για τροφή, καύσιμα, κατοικία και φάρμακα. Η βιοποικιλότητα εφοδιάζει το τραπέζι μας με ποικίλα είδη διατροφής, απαραίτητα για την υγεία του ανθρώπινου οργανισμού. Επιπλέον, οι αισθητικές και πολιτιστικές αξίες του ανθρώπου επηρεάζονται από τα οικοσυστήματα και τα τοπία ενώ οι ανάγκες για αναψυχή, έμπνευση και επιστημονική έρευνα είναι σε άμεση συνάφεια με το φυσικό περιβάλλον (Σ. Καζαντζίδης, 2010). Γενικότερα, όλοι οι οργανισμοί φυτικοί ή ζωικοί τρέφονται από πόρους που μας παρέχει η φύση. Εύκολα λοιπόν συμπεραίνουμε τι μπορεί να συμβεί όταν αυτή η αλυσίδα αποδυναμώνεται ή σπάει σε διάφορα σημεία.

Βέβαια δεν πρέπει να παραλειφθεί ότι προκύπτουν και κοινωνικό-οικονομικά οφέλη από την ύπαρξη της βιοποικιλότητας, ιδιαίτερα για την εξάλειψη της φτώχειας σε παγκόσμιο επίπεδο. Είναι σύνηθες οι φτωχοί λαοί να έχουν και πλούσια βιοποικιλότητα (γόνιμα εδάφη, ποικιλίες σπόρων, κτλ) στην οποία βασίζεται κατά κύριο λόγο η επιβίωσή τους, καθώς από αυτήν τρέφονται ή την εμπορεύονται. Η βιοποικιλότητα είναι η πηγή πλούτου τους, και τις περισσότερες φορές ο μοναδικός τομέας που μπορούν να δραστηριοποιηθούν και να εργαστούν καθώς ο πρωτογενής τομέας επικρατεί ισχυρά έναντι του δευτερογενή και τριτογενή τομέα στις κοινωνίες αυτές.

Πρέπει να προστεθεί και η ιατροφαρμακευτική αξία με το πλήθος των βιολογικών ουσιών πάνω στις οποίες βασίζονται σχεδόν όλες οι αντίστοιχες θεραπευτικές μέθοδοι, καθώς τα υλικά της φύσης είναι τα καλύτερα και πιο αγνά φάρμακα.

Η προστασία των ειδών χλωρίδας και πανίδας, καθώς και των οικοσυστημάτων τους αποτελεί επένδυση για το μέλλον της ζωής στον πλανήτη. Τα υγιή οικοσυστήματα αποδίδουν οφέλη που αποτελούν τη βάση της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ευμάρειας του πολίτη. Αντίθετα, η απώλεια της βιοποικιλότητας υποβαθμίζει τις υπηρεσίες που παρέχουν τα φυσικά οικοσυστήματα όπως η παραγωγή τροφίμων, καυσίμων, ινών και φαρμάκων, η ρύθμιση της ποιότητας και ποσότητας των υδάτων, του αέρα και του κλίματος, η διατήρηση της γονιμότητας του εδάφους, ο οικοτουρισμός και η υπαίθρια αναψυχή.

Η μεγάλη ποικιλία των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των διαφόρων συνιστωσών της βιοποικιλότητας καθιστά τον πλανήτη κατοικήσιμο για όλα τα είδη, συμπεριλαμβανομένων των ανθρώπων. Η προσωπική μας υγεία, η οικονομία και η ανθρώπινη κοινωνία, εξαρτώνται από τη συνεχή παροχή των οικολογικών υπηρεσιών που θα ήταν εξαιρετικά δαπανηρό ή αδύνατο να αντικατασταθούν. Για παράδειγμα, δεν θα ήταν πρακτικό να αντικατασταθούν σε οποιοδήποτε βαθμό, υπηρεσίες όπως, ο έλεγχος των παρασίτων που εκτελούνται από διάφορα πλάσματα τα οποία τρέφονται με βάση τη τροφική αλυσίδα, ή η επικοινωνία που επιτελείται από τα έντομα και τα πουλιά και πρόκειται για την καθημερινή τους «επιχείρηση» (Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Απρίλιος 2000).

Τέλος, εξίσου σημαντικές με τα παραπάνω είναι η αισθητική και η πολιτισμική διάσταση της βιοποικιλότητας που καλύπτει βαθύτερες ανάγκες του ανθρώπου. Ο άνθρωπος γεννήθηκε και εξελίχθηκε μέσα στη φύση, ο βανδαλισμός του περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας ακρωτηριάζει μια μοναδική ψυχική ισορροπία που χαρίζει στον άνθρωπο. Η πολιτιστική μας ταυτότητα είναι βαθιά ριζωμένη στο βιολογικό μας περιβάλλον, καθώς τα φυτά και τα ζώα είναι σύμβολα του κόσμου μας, διατηρημένα σε σημαίες, γλυπτά και άλλες εικόνες που καθορίζουν εμάς και τις κοινωνίες μας. Αντλούμε έμπνευση μόνο κοιτάζοντας την ομορφιά και τη δύναμη της φύσης.

1.2 Απειλές για τη βιολογική ποικιλότητα

Ενώ η απώλεια των ειδών πάντα εμφανιζόταν ως ένα φυσικό φαινόμενο, ο ρυθμός εξαφάνισης έχει επιταχυνθεί δραματικά ως αποτέλεσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας. Τα οικοσυστήματα κατακερματίζονται ή και εξαλείφονται, με αποτέλεσμα αμέτρητα είδη να βρίσκονται σε παρακμή ή να έχουν ήδη εξαφανιστεί. Έχει πλέον διαπιστωθεί ότι η βιοποικιλότητα πλήττεται παγκοσμίως και ο ρυθμός εξαφάνισης των ειδών είναι μεγαλύτερος από ποτέ με ταυτόχρονη μείωση της έκτασης των βιοτόπων τους. Έχουμε οδηγήσει τον πλανήτη σε μεγαλύτερη εξαφάνιση από τη φυσική καταστροφή που εξαφάνισε τους δεινοσαύρους πριν 65 εκατομμύρια χρόνια (Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Απρίλιος 2000). Σύμφωνα με τις τρέχουσες τάσεις, εκτιμάται ότι 34.000 είδη φυτών και 5.200 ζωικά είδη εξαφανίζονται. Η απώλεια αυτή έχει ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση των υπηρεσιών και των αγαθών που παρέχουν τα οικοσυστήματα και παράλληλα, διακυβεύεται η ικανότητα των οικοσυστημάτων να υποστηρίξουν τις μέλλουσες γενιές. Και αυτό γιατί αυτή η μείωση των φυτών και ζώων που έχουν σημαντική αγροτική και οικονομική αξία, οδηγεί στην απώλεια της γενετικής ποικιλότητας πάνω στη γη, συμβάλλει δε στην κλιματική απειλή, στην περιβαλλοντική αλλά και στην απειλή της ανθρώπινης ύπαρξης (M. A. Huston, 1994). Καθώς αυτές οι εξαφανίσεις είναι αμετάκλητες και, δεδομένης της εξάρτησής μας από τις καλλιέργειες τροφίμων, φαρμάκων και άλλων βιολογικών πόρων, απειλείται και η δική μας ευημερία. Ωστόσο, είναι κυρίως ανήθικο να οδηγούμε τις άλλες μορφές ζωής σε εξαφάνιση και με αυτόν τον τρόπο να τις στερούμε από τις παρούσες και τις μελλοντικές γενιές. Για όλους αυτούς του λόγους η εξαφάνιση των ειδών παγκοσμίως, καθώς προκαλείται από τις ανθρώπινες δραστηριότητες, γεννά μεγάλη ανησυχία τόσο στην επιστημονική κοινότητα, όσο και στην κοινή γνώμη.

Ακόμα, με το πέρασμα χιλιάδων χρόνων έχει αναπτυχθεί μια ευρεία ποικιλία οικοσυστημάτων φυτών και ζώων σημαντικών για την τροφή. Αλλά αυτός ο θησαυρός συρρικνώνεται υπό τη σύγχρονη εμπορική γεωργία, που εστιάζεται στις σχετικά λίγες καλλιεργούμενες ποικιλίες. Παράλληλα, τα συστήματα παραγωγής τροφίμων διαταράσσονται λόγω της απώλειας της βιοποικιλότητας η οποία συχνά μειώνει την παραγωγικότητα των οικοσυστημάτων, προκαλεί τη συρρίκνωση της φύσης και επομένως το «αδειάζει» το καλάθι των αγα-

θών και υπηρεσιών που προσφέρει (Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Απρίλιος 2000).

Μεταφερόμενοι στη γενικότερη εικόνα παρατηρούμε τον κατακερματισμό, την υποβάθμιση και την ολοκληρωτική απώλεια των δασών, των υγροτόπων, των κοραλλιογενών υφάλων και άλλων οικοσυστημάτων που θέτουν σε σοβαρότερη απειλή τη βιολογική ποικιλότητα. Τα δάση είναι το καταφύγιο για ένα μεγάλο μέρος της επίγειας βιοποικιλότητας, αλλά περίπου 45 τοις εκατό των δασών έχει αλλοιωθεί - εξαφανιστεί ως επί το πλείστον κατά τη διάρκεια του περασμένου αιώνα. Παρά την κάποια αναζωογόνηση, το σύνολο των δασών εξακολουθεί να συρρικνώνεται ταχέως, ιδίως στις τροπικές χώρες. Πάνω από 10 τοις εκατό των κοραλλιογενών υφάλων, που θεωρούνται από τα πλουσιότερα οικοσυστήματα, έχουν καταστραφεί και άλλο ένα τρίτο πρόκειται να καταρρεύσει κατά τα επόμενα 10 έως 20 χρόνια (Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Απρίλιος 2000).

Εξίσου σημαντικός παράγοντας που απειλεί τη βιοποικιλότητα είναι η παγκόσμια ατμοσφαιρική αλλαγή, όπως το όζον και η κλιματική αλλαγή. Συγκεκριμένα, ένα λεπτότερο στρώμα του όζοντος αφήνει περισσότερη υπεριώδη ακτινοβολία Β να φτάσει στην επιφάνεια της Γης όπου προκαλεί ζημιές σε ζωντανούς ιστούς. Στον πλανήτη έχει ήδη αλλάξει η κατανομή των ενδιαιτημάτων και των ειδών. Οι επιστήμονες προειδοποιούν ότι ακόμα και ένας βαθμός κελσίου απότομη αύξηση της μέσης θερμοκρασίας του πλανήτη, θα ωθήσει πολλά είδη σε εξαφάνιση (Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Απρίλιος 2000).

Η βιοποικιλότητα εν τέλει αποτελεί το θεμέλιο της ανθρώπινης ύπαρξης. Ωστόσο, λόγω των απερίσκεπτων δράσεων του ανθρώπου διαβρώνεται αυτό το βιολογικό «κεφάλαιο» με ανησυχητικό ρυθμό. Αλλά αυτό που γίνεται σαφέστερο από τη λειτουργία του φυσικού πλούτου, είναι ότι υπάρχει ένα όριο στην αναστάτωση που το περιβάλλον μπορεί να αντέξει.

Εκτός από τις βαθιές ηθικές και αισθητικές επιπτώσεις, είναι σαφές ότι η απώλεια της βιοποικιλότητας έχει σοβαρές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις. Τα γονίδια, τα είδη, τα οικοσυστήματα και η ανθρώπινη γνώση που χάνονται, αντιπροσωπεύουν μια χαμένη βιβλιοθήκη επιλογών (V.H. Heywood, R.T Watson, 1995).

1.3 Αντιμετώπιση των αιτιών της απώλειας της βιολογικής ποικιλότητας

Υπάρχουν αρκετοί τρόποι με τους οποίους οι άνθρωποι μπορούν να επιβραδύνουν την απώλεια της βιοποικιλότητας, χωρίς όμως να υπάρχει τρόπος να επαναφέρουμε τα είδη που έχουν ήδη εξαφανιστεί³¹. Ενδεικτικά μπορεί ν' αναφερθούν:

---

³¹ <http://www.priweb.org>

Προστασία Περιοχών. Με τη δημιουργία προστατευόμενων περιοχών όπου η ανθρώπινη δραστηριότητα είναι περιορισμένη, έχουμε καλύτερη πρόληψη της αποψίλωσης των δασών και της εκμετάλλευσης των οργανισμών και των πόρων που χρειάζεται να επιβιώσουν. Επίσης, θα πρέπει να εξετάζονται όλα τα στοιχεία του οικοσυστήματος που πρόκειται να τεθούν σε καθεστώς προστασίας και να αναγράφονται όλοι οι πόροι που χρησιμοποιούνται από τους κατοίκους των περιοχών.

Πρόληψη Εισαγόμενων ειδών. Είναι κοινά αποδεκτό ότι είναι συχνά πολύ ευκολότερη και λιγότερο δαπανηρή η πρόληψη ενός προβλήματος από τη μετέπειτα προσπάθεια διόρθωσής του. Εδώ εντάσσεται και η περίπτωση με τα χωροκατακτητικά είδη, τα οποία μπορεί να διαταράξουν το οικοσύστημα, όταν εισαχθούν σε οικοσυστήματα που δεν είναι έτοιμα για την υποδοχή και αντιμετώπισή τους. Πολλές χώρες και έννομες τάξεις απαγορεύουν την καλλιέργεια και μεταφορά ξένων φυτών και ζώων στις χώρες τους χωρίς άδεια (π.χ. Αυστραλία) ενώ μερικές είναι τόσο αυστηρές ώστε επιβάλλουν την απολύμανση των αεροπλάνων κατά την προσγείωση καθώς και τις σόλες των υποδημάτων των επιβατών.

Ενημέρωση / Εκπαίδευση. Η εκπαίδευση είναι ένα ισχυρό εργαλείο και όσο περισσότεροι άνθρωποι γνωρίζουν για την απώλεια της βιοποικιλότητας, τόσο περισσότεροι θα είναι έτοιμοι να βοηθήσουν στην επιβράδυνσή της. Διαδίδοντας στους πολίτες τις αρνητικές επιπτώσεις για τον άνθρωπο, τα φυτά και τα ζώα μπορεί να ενθαρρυνθούν ώστε να αλλάξουν τις συνήθειές τους προς όφελος της διατήρησης της βιοποικιλότητας.

Επιβράδυνση της Κλιματικής Αλλαγής. Η αλλαγή του κλίματος είναι η τεκμηριωμένη αιτία πολλών εξαφανίσεων που γνωρίζουμε και έχει πιθανότατα προκαλέσει εκατοντάδες είδη να εξαφανιστούν κάποια από τα οποία δεν θα μάθουμε ότι εξαφανίστηκαν. Οποιοσδήποτε προσπάθειες ατόμων, οργανώσεων, ή κυβερνήσεων να επιβραδυνθεί η τρέχουσα υπερθέρμανση του πλανήτη, που έχει προκληθεί από τον άνθρωπο, είναι ένα βήμα προς την επιβράδυνση της απώλειας της βιοποικιλότητας.

1.4 Η σχέση Αειφορίας και Βιοποικιλότητας

Η αειφόρος ανάπτυξη είναι μια θεωρητική έννοια που πρωτοεμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1970, όπου η περιβαλλοντική κρίση άρχισε να θέτει υπό αμφισβήτηση τις κλασσικές αντιλήψεις που επικρατούσαν ως τότε, κατά τις οποίες η φύση μπορούσε να παρέχει πρώτες ύλες σε ανεξάντλητες ποσότητες αλλά και να αφομοιώνει ταυτόχρονα τις όποιες επιβαρύνσεις προκαλούσαν οι ανθρώπινες δραστηριότητες.

Η όξυνση των οικολογικών προβλημάτων λόγω της οικονομικής ανάπτυξης αλλά και της παγκοσμιοποίησης είχαν διττό αποτέλεσμα. Από τη μία έγινε αντιληπτό ότι ούτε οι φυσικοί πόροι είναι ανεξάντλητοι, ούτε η φύση είναι σε θέση να εξισορροπεί κάθε φορά και για πάντα τις διαταραχές που προκαλεί η οικονομική ανάπτυξη. Ταυτόχρονα η ευαισθητο-

ποίηση μεγάλου μέρους του πληθυσμού σε περιβαλλοντικά θέματα ήταν έντονη, έρχεται έτσι η ισχυροποίηση του οικολογικού κινήματος και πολιτικά. Σε απάντηση λοιπόν αυτής της ανάγκης για αρμονική συνύπαρξη οικονομικής ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος εισήχθη η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης.

Πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι, είναι συνήθως πιο εύκολο να επισημαίνονται παράγοντες που συμβάλλουν στη μη οικολογική βιωσιμότητα από το να εντοπιστούν οι παράγοντες που δεν το κάνουν. Δεν έχει προταθεί μια ενιαία αποδεκτή μέθοδος για τον εντοπισμό σαφών ορίων και στόχων, είτε γενικά είτε ειδικά κάθε οικοσυστήματος, γεωγραφικής περιοχής, ή οποιουδήποτε άλλου ορίζεται ως συστήματος, που να μετρά τη «βιωσιμότητα». (Α. Jóhannsdóttir, I. Cresswell, P. Bridgewater, 2010).

Η αρχή της βιωσιμότητας ή της βιώσιμης – αειφόρου ανάπτυξης σημαίνει μία συμβατή, φιλική προς το περιβάλλον ανάπτυξη που δεν εξαντλεί τους φυσικούς πόρους (Γ. Σιούτη, 2011), αλλά τους διαχειρίζεται και εκμεταλλεύεται με τρόπο που να διασφαλίζει τη διατήρησή τους και προς χάρη των επερχόμενων γενεών (Ε.Κουτούπα-Ρεγκάκου, 2008).

Με τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001 προστέθηκε στο άρθρο 24.1³² η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, ως αρχή της αειφορίας, δηλαδή ως αρχή της βιωσιμότητας των οικοσυστημάτων και συνδέθηκε ρητώς με την υποχρέωση του κράτους να λαμβάνει προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος (Γ. Σιούτη, 2011).

Η αρχή της βιωσιμότητας στοχεύει στην προστασία του περιβάλλοντος, έχει ωστόσο έναν δυναμικό χαρακτήρα, αφού τονίζει την ανάγκη μακροπρόθεσμης διασφάλισης του περιβάλλοντος (Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου, 2008), καθώς η βιωσιμότητα, με την καθαρά περιβαλλοντική έννοια, αναφέρεται στο περιβάλλον ως βιωσιμότητα των οικοσυστημάτων και καθορίζεται από το μέγεθος του φυσικού κεφαλαίου (Γ. Σιούτη, 2011).

Η πρώτη διάσκεψη του ΟΗΕ³³ το 1972 συσχέτισε την περιβαλλοντική κρίση με τις τεράστιες οικονομικές αντιθέσεις στον πλανήτη. Το 1982 ακολούθησε η δεύτερη σύσκεψη του ΟΗΕ στο Ναϊρόμπι στην οποία επίσης γίνονται αναφορές στα όρια της ανάπτυξης. Ουσιαστικά η βιώσιμη ανάπτυξη τέθηκε στο διεθνή χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, από την Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (1987), (World Commission on Environment and Development- the Brundtland Commission), η έκθεση της οποίας είναι γνωστή ως *έκθεση Brundtland* για την Dr. G. Harlem Brundtland, τότε πρόεδρο της Επιτροπής και πρώην πρωθυπουργό της Νορβηγίας. Στην *έκθεση Brundtland* η βιώσιμη ανάπτυξη ορίζεται ως η ανάπτυξη που «ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικα-

³² Με την αναθεώρηση του 2001 κατοχυρώθηκε ρητά το δικαίωμα στην προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Ακόμα, προστέθηκε αναφορά στην αρχή της αειφορίας ως πλαισίου για τη λήψη προληπτικών και κατασταλτικών μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος από το κράτος, κατοχυρώθηκε υποχρέωση του κράτους να συντάξει δασολόγιο και εθνικό κτηματολόγιο και εξομοιώθηκαν τα δημόσια και ιδιωτικά δάση ως προς τους όρους μεταβολής του προορισμού τους όταν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη χρήση που επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον (Π. Παναγιωτόπουλος, 2006).

³³ Ο ΟΗΕ ιδρύθηκε στις 24 Οκτωβρίου 1945 από 51 χώρες, οι οποίες δεσμεύτηκαν να διατηρήσουν την ειρήνη μέσα από τη διεθνή συνεργασία και τη συλλογική ασφάλεια. Σήμερα, σχεδόν κάθε έθνος του κόσμου ανήκει στον ΟΗΕ: 192 χώρες είναι Μέλη.

νότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους» (C.Calros, 2004), (Ε.Κουτούπα-Ρεγκάκου, 2008, Γ. Σιούτη, 2011).

Ετυμολογικά, η βιωσιμότητα αναφέρεται σε μια κατάσταση η οποία μπορεί να διατηρηθεί απεριόριστα και περιλαμβάνει μια σειρά κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών, τεχνολογικών, εκπαιδευτικών και επιστημονικών τακτικών και αξιών, που πρέπει να εφαρμοστούν στις ανθρώπινες κοινωνίες έτσι ώστε αυτές να λειτουργούν ομαλά στο μέλλον.³⁴

Αργότερα το 1992 στο Ρίο επιχειρήθηκε να συγκεκριμενοποιηθεί περισσότερο η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης και η διατύπωση Brundtland και έτσι ως βιώσιμη ανάπτυξη ορίζεται η αρμονική συνύπαρξη ανάμεσα στις διαφορετικές ανθρώπινες ικανότητες μεταξύ τους και γενικότερα σε σχέση με το περιβάλλον και τη φύση (I. M. Garcia-Sanchez, J.M Prado-Lorenzo, 2007). Απόρροια του δεύτερου ορισμού είναι να υπογραφεί η «Ατζέντα '21»³⁵ που αποτέλεσε το πρώτο στρατηγικό πλάνο για την υιοθέτηση μιας παγκόσμιας περιβαλλοντικής πολιτικής στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης (Σεφερλή, 2007).

Τρείς είναι οι βάσεις και οι προϋποθέσεις (ο οικονομικός, ο κοινωνικός και ο περιβαλλοντικός παράγοντας) της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης που μας ενδιαφέρουν στην παρούσα μελέτη και δίνουν έμφαση: στη διατήρηση του περιβάλλοντος και της ακεραιότητας των επιμέρους οικολογικών υποσυστημάτων, αναγκαίων για τη σταθερότητα του οικοσυστήματος στο σύνολό του, τη διασφάλιση των φυσικών πόρων και την προστασία της βιοποικιλότητας (Έξαρχος, Νοτόπουλος, 2010).

Η διατήρηση της βιοποικιλότητας αποτελεί κεντρικό άξονα της στρατηγικής για την αειφόρο ανάπτυξη. Μακροπρόθεσμα, η υγεία των οικοσυστημάτων αποτελεί προϋπόθεση για υγιείς ανθρώπους, βιώσιμες επιχειρήσεις, σταθερές οικονομίες και άρα αειφόρο ανάπτυξη (Ε. Αλεξανδρίδου, 2004).

1.5 Το νομικό πλαίσιο για τη βιολογική ποικιλότητα

1.5.1 Το διεθνές νομικό πλαίσιο - Ιστορική εξέλιξη

Η ανάγκη για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας διαπιστώθηκε όταν άρχισαν να γίνονται εμφανείς οι συνέπειες της υπερεκμετάλλευσης των φυσικών πόρων. Οι κοινωνίες ανησυχούν όλο και περισσότερο για την περιβαλλοντική ασφάλεια (συμπεριλαμβανομένων

---

³⁴ Εκτός από τον ορισμό της επιτροπής Brundtland έχουν δοθεί και άλλοι ορισμοί με στόχο να αποσαφηνίσουν περισσότερο την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης. Ένας τέτοιος ορισμός προήλθε από τη συνεργασία μιας ομάδας διεθνών οργανισμών (The world Conservation Union, United Nations Environment Programme, World Wide Fund For Nature), όπου βιώσιμη ανάπτυξη ορίστηκε ως η μορφή ανάπτυξης που στοχεύει στη βελτίωση της ποιότητας της ανθρώπινης ζωής μέσα σε ένα οικοσύστημα ικανό να στηρίζει υγιείς οργανισμούς, διατηρώντας παράλληλα την παραγωγικότητά του, την προσαρμοστικότητά του και την ικανότητα για ανανέωση.

Το IDMC (International Development Management Center) ορίζει τη βιώσιμη ανάπτυξη ως την εξακολουθητική δυναμική διαδικασία των συνεχών επιτυχών αποτελεσμάτων των αναπτυξιακών δραστηριοτήτων.

³⁵ Βλέπε παράγραφο 1.5.1.2. «Ατζέντα '21», της παρούσας ενότητας

των τροφίμων, της ενέργειας, του νερού και της υγείας), καθώς και για τη σχέση μεταξύ ενός ασφαλούς ανθρώπινου περιβάλλοντος και της ικανότητας των φυσικών οικοσυστημάτων να ανταποκρίνονται στις περιβαλλοντικές αλλαγές. Η βιοποικιλότητα στηρίζει πολλές βασικές λειτουργίες του οικοσυστήματος, μία εκ των οποίων είναι η ικανότητα προσαρμογής στις αλλαγές (A. Jóhannsdóttir, I. Cresswell, P. Bridgewater, 2010).

Είναι σαφές ότι, η απώλεια της βιοποικιλότητας είναι ένα κρίσιμο θέμα του οποίου η σημαντικότητα είναι πλέον κατανοητή και παγκοσμίως αντιληπτή, ένα πρόβλημα που είναι αναγνωρισμένο σε παγκόσμια κλίμακα δε μπορεί παρά να απαιτεί και μια παγκόσμια αντιμετώπιση (A.Wood et al., 2000). Έτσι αυτή η ραγδαία απώλεια της βιοποικιλότητας κατά τις τελευταίες δεκαετίες προκάλεσε την προσοχή της παγκόσμιας κοινότητας και κινητοποίησε κράτη και διεθνείς οργανισμούς ώστε να καταβάλουν συντονισμένες προσπάθειες για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα. Η βιοποικιλότητα, η σημασία της και οι αιτίες απώλειάς της, αποτελούν για πολλές δεκαετίες θέμα διακρατικού προβληματισμού. Τα κράτη και οι οργανισμοί έχουν συνειδητοποιήσει πλέον την ανάγκη διασφάλισης της βιοποικιλότητας, την ανάγκη διατήρησης και προστασίας της σε παγκόσμιο επίπεδο (B. Νταμαδάκη, 2014).

Πιο συγκεκριμένα, η παγκοσμιοποίηση των περιβαλλοντικών θεμάτων κατά τη διάρκεια των τελευταίων 30 ετών έφερε ταχεία αύξηση του αριθμού και του πεδίου εφαρμογής των διεθνών νομικών μέσων και θεσμικών οργάνων σχετικά με τη διατήρηση της βιοποικιλότητας στο πλαίσιο του δικαίου του περιβάλλοντος. Δεδομένης της ανάπτυξης και των πιέσεων του πληθυσμού όσον αφορά τα χερσαία και θαλάσσια περιβάλλοντα, υπάρχει επείγουσα ανάγκη για ένα βελτιωμένο νομικό πλαίσιο στον τομέα της προστασίας της βιοποικιλότητας σε ένα διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο (B.Boer, 2002).

Αυτή η «ανάγκη» επιταχύνθηκε από τις διαδικασίες της οικονομικής και πολιτικής παγκοσμιοποίησης, η οποία σταδιακά άρχισε να επηρεάζει τα περιβαλλοντικά καθεστώτα. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, το διεθνές περιβαλλοντικό δίκαιο καθοδηγείται όλο και περισσότερο από την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης και εξελίσσεται σε μεγάλο βαθμό, σε μια παγκόσμια περιβαλλοντική συζήτηση. Έτσι ακριβώς και στην περίπτωση της διατήρησης της βιοποικιλότητας, οι αρχές και οι έννοιες που σχετίζονται με την αιεφόρο ανάπτυξη διαπερνούν τις διατάξεις των πιο πρόσφατων μέσων και σε εθνικό επίπεδο (B. Boer, 2002).

Έχει συγκροτηθεί λοιπόν μια σειρά σημαντικών, σχετικών με τη βιοποικιλότητα, διεθνών και περιφερειακών συμβάσεων, με κύρια τη σύμβαση για τη βιοποικιλότητα (Rio de Janeiro 1992) που παρουσιάζεται παρακάτω, συναντήσεις κρατών, περιβαλλοντικών οργανώσεων και φορέων και έχουν τεθεί στόχοι για τη μείωση του ρυθμού απώλειας των ειδών. Τα Ηνωμένα Έθνη ανακήρυξαν το 2010 ως έτος Βιοποικιλότητας με σύνθημα «*Biodiversity is Life. Biodiversity is our Life*» (βιοποικιλότητα είναι η ζωή, βιοποικιλότητά είναι η δική μας ζωή). Στην πόλη Nagoya της Ιαπωνίας, στην τελευταία συνάντηση για τη Βιοποικιλότητα, τον Οκτώβριο του 2010, τέθηκαν νέοι στόχοι για την επόμενη εικοσαετία, κάτι που απαιτεί περισσότερες δράσεις. Δράσεις που πρέπει να υλοποιηθούν τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο

και σε κοινωνικό αλλά και πολιτικό (Σ. Καζαντζίδης, 2010). Οι συμβάσεις αυτές απαιτούν την υποστήριξη και τη δέσμευση σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης και πρέπει να πληρούνται ώστε να θέτονται οι στόχοι για τη διατήρηση και την αιεφόρο αξιοποίηση της βιοποικιλότητας (T. Greiber, S.P. Moreno et al., 2012).

1.5.1.1 Η πορεία προς τη Σύμβαση του 1992 για τη Βιολογική Ποικιλότητα (ΣΒΠ) (Convention on Biological Diversity) (CBD)

Έως τη Διάσκεψη Κορυφής του Ρίο το 1992, υπήρξαν πολλές συζητήσεις σχετικά με τις ρυθμίσεις για τη διακυβέρνηση της βιοποικιλότητάς. Μέχρι τη στιγμή εκείνη υπήρχαν και άλλες διεθνείς συνθήκες που ασχολούνταν και με θέματα βιοποικιλότητας. Η CBD όμως είναι η μόνη συνθήκη που είναι αφιερωμένη αποκλειστικά στη βιοποικιλότητα ως σύνολο.

Ενώ η πλειοψηφία των πρώτων συνθηκών για την προστασία των ειδών ήταν το αποτέλεσμα της ανθρώπινης ανησυχίας προκειμένου να διασφαλίσουν τα οικονομικά συμφέροντα, από την αρχή του εικοστού αιώνα, οι συνθήκες άρχισαν να επικεντρώνονται όλο και περισσότερο στην προστασία των ειδών για την προστασία της άγριας ζωής και τη διατήρηση του οικοσυστήματος (L. Boisson de Chazournes, 2009).

Οι σχετικές πολυμερείς συνθήκες για τη βιοποικιλότητα και το περιβάλλον βασίζονται σε διαφορετικές ρυθμιστικές τεχνικές, αλλά πολλές εξακολουθούν να έχουν αρκετά κοινά στοιχεία. Πρώτον, όλες περιλαμβάνουν έναν στόχο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Δεύτερον, οι κρατικές υποχρεώσεις είναι συχνά ευέλικτες και τα μέλη έχουν τη δυνατότητα να ισορροπήσουν μεταξύ της οικονομικής και κοινωνικής τους κατάστασης και του περιβάλλοντος κατά τη διαδικασία εφαρμογής. Τρίτον, ορισμένες από αυτές παρέχουν γενικές αρχές που χρήζουν περαιτέρω επεξεργασίας. Τέταρτον, πολύ σπάνια υπάρχουν ορατοί απόλυτοι περιορισμοί. Πέμπτον, οι περισσότερες από τις συνθήκες δεν διαθέτουν μία σαφή αναφορά σε προληπτικά μέτρα στα κείμενά τους. Έκτον, οι υποχρεώσεις τους και οι απαραίτητοι μηχανισμοί επιβολής, πρέπει κατά γενικό κανόνα, να γίνονται μέρος των εθνικών νομικών συστημάτων, ώστε να έχουν τα προβλεπόμενα οφέλη για τη βιοποικιλότητα. Τέλος, έβδομον, οι διάφορες αποφάσεις της Διάσκεψης των μερών της Σύμβασης οι οποίες εφαρμόζουν και αναπτύσσουν περαιτέρω το κείμενο πολλών από τις πολυμερείς συμφωνίες για το περιβάλλον και εισάγουν σημαντικές έννοιες της διαχείρισης και προσεγγίσεις, έχουν αδύναμες ή μία ασαφή νομική βάση επί του διεθνούς δικαίου και πιθανόν δεν δημιουργούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις - υποχρεώσεις για τα κράτη μέλη ώστε να δράσουν αναλόγως (A. Jóhannsdóttir, I. Cresswell, P. Bridgewater, 2010).

Θα αναφέρουμε χρονολογικά τις βασικότερες διεθνείς συμβάσεις που πλαισιώνουν το ζήτημα της βιοποικιλότητας, οι περισσότερες από τις οποίες υπογράφηκαν μετά το 1970 και θα καταλήξουμε στη Σύμβαση για τη βιολογική ποικιλότητα που αφορά τους φυτογενε-

τικούς πόρους και ήταν το πρώτο διεθνές νομικό κείμενο που αφορά στη βιοποικιλότητα με τρόπο περιεκτικό, παγκόσμιο και συντονισμένο (Β. Νταμαδάκη, 2014).

Σύμβαση Ramsar, 1971

Σύμβαση για τους Υγροτόπους Διεθνούς Σημασίας, υπογράφηκε στις 2 Φεβρουαρίου 1971 στην πόλη Ραμσάρ και άρχισε να ισχύει στις 21 Δεκεμβρίου του 1975. Αποτελεί μία διακυβερνητική συμφωνία, η οποία παρέχει το πλαίσιο για εθνικές δράσεις και διεθνείς συνεργασίες για τη διατήρηση και ορθολογική χρήση των υγροτόπων και των πόρων τους. Η Ελλάδα έχει υπογράψει τη συγκεκριμένη σύμβαση και στη συνέχεια κυρώθηκε και τέθηκε σε ισχύ το 1974 με το Ν.Δ. 191/1974 (ΦΕΚ 350/Α/20.11.1974).

Σύμβαση CITES, 1973 (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora)

Αφορά το διεθνές εμπόριο άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας που απειλούνται με εξαφάνιση (Ουάσιγκτον 1973). Η χώρα μας συμμετέχει από το 1993. Η Σύμβαση CITES ρυθμίζει το διεθνές εμπόριο ειδών της αυτοφυούς χλωρίδας και άγριας πανίδας που απειλούνται με εξαφάνιση. Τα κράτη-μέλη της Σύμβασης, έχουν συμφωνήσει στην τήρηση και εφαρμογή ενιαίων αρχών, κανόνων και συγκεκριμένων διαδικασιών διακίνησης και εμπορίας των ειδών της άγριας πανίδας και χλωρίδας, προκειμένου να προστατευθούν, σε παγκόσμιο επίπεδο, είδη που απειλούνται με εξαφάνιση. Σύμφωνα με τη Σύμβαση, τα είδη που απειλούνται με εξαφάνιση κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες, ανάλογα με το βαθμό επικινδυνότητας αφανισμού τους. Χαρακτηριστικό και βασική αρχή της Σύμβασης είναι ότι η εμπορία και διακίνηση ειδών CITES (συμπεριλαμβανομένων υβριδίων τους, δειγμάτων, ζωντανών ή νεκρών, μερών τους ή προϊόντων μερών και παραγώγων) γίνεται μέσω ενός ενιαίου συστήματος αδειοδότησης και πιστοποιητικών διακίνησης ή κατοχής τους, που εκδίδονται αποκλειστικά από τις αρμόδιες Διαχειριστικές Αρχές CITES (CITES Management Authorities) των μερών της Σύμβασης.

Σύμφωνα με τη Σύμβαση, τα κράτη μέλη μπορούν να λάβουν ή να διατηρήσουν αυστηρότερα μέτρα, τηρουμένων των διατάξεων της Σύμβασης, ιδίως σε ότι αφορά την κατοχή δειγμάτων ειδών που εμπίπτουν στη Σύμβαση.

Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς, 1975 (Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage)

Τέθηκε σε ισχύ στις 17 Δεκεμβρίου 1975 και είναι γνωστή ως *Σύμβαση για την Παγκόσμια Κληρονομιά*. Στόχος της είναι η προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς που έχει εξαιρετική παγκόσμια αξία. Η Σύμβαση κυρώθηκε στην Ελλάδα με τον Νόμο Ν.1126/30-1-1981 και έως σήμερα πάνω από 170 Κράτη έχουν προσχωρήσει σε αυτήν. Κατά τη Σύμβαση, ως «φυσική κληρονομιά» θεωρούνται τα φυσικά τοπία ή επακριβώς οριοθετημένες περιοχές εξαιρετικής παγκόσμιας αξίας από την άποψη της επιστήμης, τα φυσικά μνημεία που αποτελούνται από φυσικούς πόρους ή βιολογικούς σχηματισμούς ή ομάδες τέτοιων σχηματισμών, που έχουν εξαιρετική παγκόσμια αξία από αισθητική ή επιστημονική άποψη. Επίσης, οι γεωλογικοί και φυσιογραφικοί σχηματισμοί και οριοθετημένες περιοχές που αποτελούν βιοτόπους απειλούμενων ζωικών και φυτικών ειδών παγκοσμίου αξίας από την άποψη της επιστήμης ή της ανάγκης διατήρησής τους (των ειδών).

Σύμβαση της Βέρνης, 1979

Σύμβαση για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης. Η Σύμβαση της Βέρνης, υπογράφηκε το 1979, τέθηκε σε ισχύ το 1982 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Νόμο 1335/83, (ΦΕΚ 32 Α/1983). Η Σύμβαση υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέρη:

- Να λάβουν τα κατάλληλα και απαραίτητα νομοθετικά και κανονιστικά μέτρα για την προστασία των οικοτόπων των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας.
- Να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή σε περιοχές σημαντικές για τα μεταναστευτικά είδη, οι οποίες βρίσκονται σε κατάλληλες θέσεις σε σχέση με τις μεταναστευτικές οδούς και χρησιμοποιούνται για ξεχειμώνασμα, εύρεση τροφής, στάση, αναπαραγωγή ή αλλαγή φτερώματος.
- Να λάβουν τα κατάλληλα και απαραίτητα νομοθετικά και κανονιστικά μέτρα για τη διατήρηση των άγριων ειδών χλωρίδας και των άγριων ειδών πανίδας.
- Να απαγορεύσουν την εκ προθέσεως βλάβη ή καταστροφή των περιοχών αναπαραγωγή ή ανάπαυσης των προστατευόμενων ειδών.

1.5.1.2 Ατζέντα '21

Η Ατζέντα '21 εγκρίθηκε στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο ντε Τζανέιρο, στη Βραζιλία, τον Ιούνιο του 1992 και αποτελεί ένα μη δεσμευτικό, σχέδιο δράσης σε σχέση με την αειφόρο ανάπτυξη. Ένα δυναμικό πρόγραμμα, που πρέπει να διενεργείται από διάφορους φορείς ανάλογα με τις διαφορετικές καταστάσεις, τις ικανότητες και τις προτεραιότητες των χωρών και των περιφερειών για αυτό και μπορεί να εκτελεστεί σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Στο Κεφάλαιο 14 της Ατζέντας '21, εξετάζεται η προώθηση της αειφόρου γεωργίας και της αγροτικής ανάπτυξης. Στο

πλαίσιο αυτό, ασχολείται με τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρησιμοποίηση των γενετικών πόρων και των καλλιεργούμενων φυτών, καθώς οι πόροι αυτοί είναι απαραίτητοι για την κάλυψη των μελλοντικών αναγκών για τα τρόφιμα. Ο πρωταρχικός στόχος της δράσης είναι η διασφάλιση των γενετικών πόρων του πλανήτη και η διατήρησή τους για μία αειφόρο χρήση.

1.5.1.3 Η Διεθνής σύμβαση για τη διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας (CBD), 1992

Τον Ιούνιο του 1992 στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο ντε Τζανέιρο, υπογράφηκε μία μεγάλη συνθήκη και ένα σχέδιο δράσης για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, η σύμβαση για τη βιοποικιλότητα (CBD) και η Ατζέντα '21 αντίστοιχα. Η σύμβαση αποτελεί την πρώτη προσπάθεια της διεθνούς κοινότητας να αντιμετωπίσει τη βιολογική ποικιλότητα στο σύνολό της, μέσω ενός παγκόσμιου Οργανισμού (T. Greiber et al., 2012).

Στοχεύει στη διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας, την αειφορική χρήση των συστατικών της και το δίκαιο και ισότιμο καταμερισμό των πλεονεκτημάτων, που θα προκύψουν από τη χρήση των γενετικών πόρων, συμπεριλαμβανομένης της ενδεδειγμένης πρόσβασης στους γενετικούς πόρους και της μεταφοράς σχετικών τεχνολογιών, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα δικαιώματα επί των πόρων αυτών και επί των τεχνολογιών και των αντίστοιχων χρηματοδοτήσεων. (Ε-Α Μαριά, Χρ. Φουρναράκη, Κ. Θάνος, 2012). Τα κράτη είναι υπεύθυνα για τη διατήρηση της βιοποικιλότητάς τους και για την αειφόρο χρήση των βιολογικών πόρων τους (Α. Jóhannsdóttir, I. Cresswell, P. Bridgewater, 2010).

Η Διεθνής σύμβαση γεννήθηκε από την ανάγκη για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στους γενετικούς πόρους. Η CBD τόνισε την ανάγκη για δίκαιη και ισότιμη κατανομή των ωφελειών που προκύπτουν από τη χρήση των γενετικών πόρων. Ήταν η πρώτη διεθνής συνθήκη που έχει να αντιμετωπίσει τη βιώσιμη διαχείριση της βιοποικιλότητας σε παγκόσμιο επίπεδο. Ως διεθνής συνθήκη, προσδιορίζει ένα κοινό πρόβλημα, θέτει τους γενικούς στόχους, τις πολιτικές και τις γενικές υποχρεώσεις και οργανώνει μια τεχνική και οικονομική συνεργασία των χωρών. Ωστόσο, η ευθύνη για την επίτευξη των στόχων της στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στις ίδιες τις χώρες³⁶.

Η έναρξη ισχύος της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα, το Δεκέμβριο του 1993, είναι ενδεικτικό όχι μόνο της αναγνώρισης αυτής της ανάγκης, αλλά και της αλλαγής στη συνολική στρατηγική για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Σηματοδοτεί μια κίνηση σε μια πιο ενεργητική θέση και ταυτόχρονα, επιδιώκει να καλύψει τις ανάγκες των ανθρώπων σε βιολογικούς πόρους, διασφαλίζοντας παράλληλα τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των βιολογικών κεφαλαίων της γης (V.H. Heywood, R.T Watson, 1995).

---

³⁶ Secretariat of the Convention on Biological Diversity, 2000.

Σύμφωνα με το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών³⁷ και τις αρχές του διεθνούς δικαίου, τα κράτη μέλη διαθέτουν το κυρίαρχο δικαίωμα της εκμετάλλευσης των ιδίων πόρων τους ανάλογα με τις περιβαλλοντικές πολιτικές τους και είναι υπεύθυνα για την αποφυγή καταστροφών στο περιβάλλον άλλων κρατών ή περιοχών, εκτός των ορίων οιασδήποτε εθνικής δικαιοδοσίας, από διάφορες δραστηριότητες που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία ή στον έλεγχο τους. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος συνεργάζεται, στο μέτρο του δυνατού, με άλλα συμβαλλόμενα μέρη, άμεσα ή, ενδεχομένως, μέσω των αρμοδίων διεθνών οργανισμών, σε τομείς πέρα από την εθνική δικαιοδοσία του και για θέματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος, με στόχο τη διατήρηση και την αειφόρο χρήση της βιοποικιλότητας.

Κάθε συμβαλλόμενο μέρος ακολουθεί εθνικές στρατηγικές, σχέδια, προγράμματα ή νόμους για τη διατήρηση και την αειφόρο χρήση της βιοποικιλότητας. Σε περίπτωση που έχει ήδη δημιουργήσει τις δικές του στρατηγικές, σχέδια ή προγράμματα, ενσωματώνει σε αυτές τις αρχές της CBD.

Στη σύμβαση ενισχύεται η εκπαίδευση και η έρευνα γύρω από το θέμα διατήρησης της βιοποικιλότητας και της αειφόρου χρήσης της, σε επιστημονικό και τεχνικό επίπεδο, μέσω επιμορφωτικών προγραμμάτων, ειδικά προσαρμοσμένων στις ανάγκες των αναπτυσσόμενων χωρών. Ακόμα προάγεται η συνεργασία των χωρών, όσον αφορά την ανάπτυξη μεθόδων διατήρησης και αειφόρου χρήσης των βιολογικών πόρων. Τέλος, τονίζεται ο ρόλος των τοπικών κοινοτήτων, των γεωργών αλλά και των καταναλωτών για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και αναγνωρίζεται η στενή και παραδοσιακή εξάρτηση των κοινοτήτων από τους βιολογικούς πόρους στους οποίους στηρίζονται οι παραδόσεις τους.

Η σύμβαση αναγνωρίζει τα κυριαρχικά δικαιώματα των κρατών επί των φυσικών πόρων που βρίσκονται στην περιοχή δικαιοδοσίας τους, καθώς και την εξουσία των κρατών όσον αφορά τον καθορισμό της πρόσβασης στους γενετικούς πόρους τους. Επίσης, επιβάλλει σε όλα τα συμβαλλόμενα μέρη την υποχρέωση να δημιουργήσουν τις συνθήκες εκείνες που θα διευκολύνουν την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους επί των οποίων ασκούν κυριαρχικά δικαιώματα, για περιβαλλοντικά ορθές χρήσεις από άλλα συμβαλλόμενα μέρη στη σύμβαση. Καθιστά επίσης υποχρεωτική για κάθε συμβαλλόμενο μέρος τη λήψη μέτρων με στόχο το δίκαιο και ισότιμο καταμερισμό των αποτελεσμάτων της έρευνας και ανάπτυξης, καθώς και των οφελών που προκύπτουν από την εμπορική και κάθε άλλη χρησιμοποίηση γενετικών πόρων, μεταξύ του ιδίου και του συμβαλλομένου μέρους που παρέχει τους πόρους αυτούς. Ο εν λόγω καταμερισμός συμφωνείται βάσει αμοιβαίως αποδεκτών όρων. Η σύμβαση καλύπτει επίσης την πρόσβαση και τον καταμερισμό των οφελών ως προς τις γνώσεις καινοτομίες και πρακτικές των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων, που είναι σημαντικές για τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση της βιολογικής ποικιλομορφίας (E-A Μαριά, Χρ. Φουρναρκάκη, Κ. Θάνος, 2012).

---

³⁷ Ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών υπογράφηκε στις 26 Ιουνίου 1945, στον Άγιο Φραγκίσκο, στο τέλος της Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για τη Διεθνή Οργάνωση και άρχισε να ισχύει στις 24 Οκτωβρίου 1945.

Η CBD μπορεί να είναι αποτελεσματική μόνον όταν εφαρμόζεται σωστά από τις μεμονωμένες χώρες και κατά προτίμηση όταν ενεργούν σε συνεννόηση με άλλες, κάτι το οποίο αναγνωρίζεται στη συνθήκη και γι' αυτό περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα διατάξεων για την προώθηση των εθνικών πολιτικών και τη μεταγενέστερη νομοθεσία (B. Boer, 2002).

1.5.1.4 Η πορεία μετά τη CBD

Δύο είναι τα πρωτόκολλα που υπογράφηκαν αργότερα και έχουν προσαρτηθεί στη σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλομορφία, *το πρωτόκολλο της Καρθαγένης και το πρωτόκολλο της Ναγκόγια*.

Το Πρωτόκολλο της Καρθαγένης, 2000

Κατά τη διάσκεψη των Συμβαλλομένων Μερών της CBD το 1996, αποφασίστηκε να αναπτυχθεί ένα σχέδιο πρωτοκόλλου για τη βιοασφάλεια, αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία στη διασυνοριακή διακίνηση κάθε ζώντος τροποποιημένου οργανισμού που προκύπτει από τη σύγχρονη βιοτεχνολογία και ενδέχεται να έχει αρνητικές επιπτώσεις στη διατήρηση και την αειφόρο χρήση της βιολογικής ποικιλότητας³⁸. Στις 29 Ιανουαρίου 2000, στο Μόντρεαλ, η διάσκεψη των Συμβαλλομένων Μερών, με την απόφαση ΕΜ-Ι / 3, υιοθέτησε το Πρωτόκολλο της Καρθαγένης για τη βιοασφάλεια που επισυνάπτεται στη σύμβαση για τη βιολογική ποικιλότητα. Στόχος του πρωτοκόλλου σύμφωνα με το άρθρο 1, είναι να συμβάλει στην εξασφάλιση επαρκούς επιπέδου προστασίας κατά τη μεταφορά, το χειρισμό και τη χρήση γενετικώς τροποποιημένων οργανισμών (ΓΤΟ) που παράγονται με τη σύγχρονη βιοτεχνολογία και ενδέχεται να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στη διατήρηση και την αειφόρο χρήση της βιοποικιλότητας, λαμβανομένων επίσης υπόψη των κινδύνων για την υγεία του ανθρώπου και αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία στη διασυνοριακή διακίνησή τους. Παράλληλα το Πρωτόκολλο επιβεβαιώνει την προσέγγιση της αρχής της προφύλαξης. Τα κράτη μέλη και η ΕΕ υπέγραψαν το Πρωτόκολλο της Καρθαγένης το 2000, ενώ τέθηκε σε ισχύ το Σεπτέμβριο του 2003 με τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1946/2003.

Είναι γενικά αποδεκτό ότι το πρωτόκολλο δεν υπόκειται σε εμπορικές συμφωνίες, παραμένει όμως να φανεί αν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις σχετικά με τη βιοασφάλεια που είναι ενσωματωμένες στο Πρωτόκολλο, μπορούν να εφαρμοστούν σε συνδυασμό με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που περιλαμβάνονται στις εμπορικές συμφωνίες (L. Boisson de Chazournes, 2009).

---

³⁸ <http://www.bch.cbd.int>

Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια, 2010

Με το συγκεκριμένο Πρωτόκολλο καθώς και με το νέο Στρατηγικό Σχέδιο για την προστασία της βιοποικιλότητας της περιόδου 2011-2020 και με ορίζοντα το έτος 2050, ολοκληρώθηκε η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στη Ναγκόγια της Ιαπωνίας. Συγκεκριμένα το Πρωτόκολλο εγκρίθηκε στη 10η Συνδιάσκεψη των κρατών μερών της CBD, στις 29 του Οκτώβρη του 2010 και τέθηκε σε ισχύ στις 12 Οκτωβρίου 2014, 90 ημέρες μετά την ημερομηνία κατάθεσης της πεντηκοστής πράξης κύρωσης. Με το πρωτόκολλο αυτό υιοθετήθηκε νέο 10ετές σχέδιο για τη διάσωση της παγκόσμιας βιοποικιλότητας και περιέχει 20 στόχους, όσον αφορά την επαναφορά και αναδόμηση του πολύτιμου φυσικού πλούτου και την αποτροπή του μαζικού αφανισμού των ειδών. Εξειδικεύει τον έναν από τους τρεις στόχους της CBD: Τη δίκαιη και ισότιμη κατανομή των οφελών που προκύπτουν από την αξιοποίηση των γενετικών πόρων. Το αντικείμενο του πρωτοκόλλου είναι να θέσει ένα διεθνές νομικό πλαίσιο για την προώθηση της αποτελεσματικής εφαρμογής της ιδέας για «δίκαιη και ισότιμη κατανομή των οφελών που προκύπτουν από την αξιοποίηση των γενετικών πόρων», σε περιφερειακό, εθνικό και τοπικό επίπεδο (E-A Μαριά, 2015). Η IUCN³⁹ θεωρεί την παραπάνω ιδέα, ως το παράδειγμα εκτίμησης της αξίας της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημικών υπηρεσιών της και λαμβάνει υπόψιν την αξία τους ως προαπαιτούμενο για τη διατήρηση και την αειφόρο χρήση των φυσικών πόρων (T. Greiber et al., 2012).

Όσον αφορά την ισοκατανομή των οφελών, κάθε συμβαλλόμενο μέρος υποχρεούται να λάβει νομοθετικά, διοικητικά, ή πολιτικά μέτρα για να διασφαλίσει ότι τα οφέλη που προκύπτουν είτε από τη χρησιμοποίηση των γενετικών πόρων είτε των παραδοσιακών γνώσεων, καθώς και η μετέπειτα εφαρμογή και εμπορευματοποίηση κατανέμονται δίκαια και ισότιμα στα κράτη (E. C. Kamau, B. Fedder και G. Winter, 2010).

Επιπλέον, το πρωτόκολλο ορίζει την ανάγκη συνεργασίας πάνω σε προγράμματα τεχνικής και επιστημονικής έρευνας και ανάπτυξης (R & D) τα οποία λαμβάνουν χώρα ανάμεσα στα συμβαλλόμενα κράτη (E. Chege Kamau, B. Fedder και G. Winter, 2010). Κάθε χρησιμοποίηση των γενετικών πόρων που παράγει οφέλη αποτελεί λόγο για τη διανομή αυτών των οφελών. Έτσι η αξιοποίηση των γενετικών πόρων ορίζεται ως «η έρευνα και η ανάπτυξη στη γενετική και βιοχημική σύνθεση των γενετικών πόρων, μεταξύ άλλων και μέσω της εφαρμογής της βιοτεχνολογίας, όπως ορίζεται στο άρθρο 2 της σύμβασης για τη βιολογική ποικιλότητα».

Αυτό το Πρωτόκολλο θεωρείται μια από τις πιο σημαντικές πρόσφατες πολυμερείς διεθνείς περιβαλλοντικές συνθήκες (multilateral environmental treaties). Δημιουργεί ένα πλαίσιο, το οποίο ισορροπεί την πρόσβαση σε γενετικούς πόρους, στη βάση της προηγού-

---

³⁹ IUCN: International Union for Conservation of Nature (Διεθνής Ένωση για τη Διατήρηση της φύσης). Ο IUCN είναι η παλαιότερη και μεγαλύτερη παγκόσμια περιβαλλοντική οργάνωση στον κόσμο, ένας διεθνής οργανισμός που εργάζεται στον τομέα της διατήρησης της φύσης και την αειφόρο χρήση των φυσικών πόρων. Εμπλέκεται στη συλλογή και ανάλυση δεδομένων, την έρευνα, την υπεράσπιση και την άσκηση πίεσης. Η αποστολή της IUCN είναι να «επηρεάσει, να ενθαρρύνει και να βοηθήσει τις κοινωνίες σε όλο τον κόσμο για τη διατήρηση της φύσης και να διασφαλιστεί ότι οποιαδήποτε χρήση των φυσικών πόρων είναι δίκαιη και οικολογικά βιώσιμη».

μενης ενημέρωσης, συναίνεσης και αποδοχής κοινών όρων μαζί με την ίση και δίκαιη κατανομή των ωφελειών. Προτείνει τη δημιουργία ενός παγκόσμιου μηχανισμού, ο οποίος θα επεμβαίνει και σε διασυνοριακές περιοχές ή καταστάσεις, όπου δεν μπορεί να υπάρξει συμφωνία (Ε. Μαριά, 2015).

Στη συνάντηση της Ναγκόγια συμφωνήθηκε να καταβληθεί προσπάθεια για μείωση του ρυθμού απώλειας των φυσικών οικοτόπων στο μισό και όπου είναι εφικτό η εξάλειψή της, η επαναφορά στη φυσική τους κατάσταση - τουλάχιστον του 15% των υποβαθμισμένων περιοχών, καθώς και η μείωση των παραγόντων πίεσης προς τους κοραλλιογενείς υφάλους.

Το πρωτόκολλο της Ναγκόγια είναι σημαντικό γιατί θα δημιουργήσει μεγαλύτερη ασφάλεια δικαίου και διαφάνεια τόσο για τους παρόχους όσο και για τους χρήστες γενετικών πόρων, μέσω της καθιέρωσης πιο προβλέψιμων συνθηκών για την πρόσβαση σε αυτούς και μέσω της εξασφάλισης της κατανομής των ωφελειών, όταν οι γενετικοί πόροι εγκαταλείψουν τη χώρα προέλευσής τους. Τέλος, βοηθώντας να εξασφαλιστεί η κατανομή των ωφελειών, το πρωτόκολλο της Ναγκόγια δημιουργεί κίνητρα για τη διατήρηση και την αειφόρο χρήση των γενετικών πόρων και ως εκ τούτου αυξάνει τη συμβολή της βιοποικιλότητας στην ανάπτυξη και την ευημερία των ανθρώπων.

1.5.2 Το ενωσιακό νομικό πλαίσιο για τη βιοποικιλότητα - Η ιστορική εξέλιξη

Η απώλεια της βιοποικιλότητας στην ΕΕ είναι το αποτέλεσμα του συνδυασμού των άμεσων πιέσεων, οι περισσότερες από τις οποίες είναι οι ανθρωπογενείς διαταραχές στα οικοσυστήματα και βαθύτερων οικονομικών αιτιών καθώς και αποτυχιών της αγοράς. Το 2010 η αναφορά στη βιοποικιλότητα της ΕΕ καταγράφει τον αντίκτυπο αυτών των βασικών πιέσεων στη βιοποικιλότητα στην Ένωση. Ειδικότερα, η βιοποικιλότητα της Ευρώπης παραμένει υπό σοβαρή απειλή από:

- Την απώλεια ενδιαιτημάτων, λόγω της αλλαγής της χρήσης γης και τον κατακερματισμό μέσω μετατροπής των βοσκοτόπων σε καλλιεργήσιμες εκτάσεις, η εγκατάλειψη της γης, η άναρχη δόμηση και τα ταχέως αναπτυσσόμενα δίκτυα μεταφοράς και ενέργειας.
- Τη ρύπανση, το 26% των ειδών απειλούνται από τα φυτοφάρμακα και τα λιπάσματα, όπως νιτρικά και φωσφορικά.
- Την υπερεκμετάλλευση των δασών, των ωκεανών, των ποταμιών και του εδάφους.
- Την αλλαγή του κλίματος, μεταβολές των ενδιαιτημάτων και των ειδών διανομής που οφείλονται στην κλιματική αλλαγή. Η κλιματική αλλαγή αλληλοεπιδρά και συχνά επιδεινώνει άλλες απειλές.

Ακόμα, είναι πλέον φανερό πως η ρύπανση και, κυρίως η εξάντληση των υδάτινων πηγών, λόγω φαινομένων, όπως το φαινόμενο του λιώσιμου των πάγων, η αποψίλωση των δασών, η αλόγιστη κατανάλωση, η άνοδος της στάθμης του νερού και η επακόλουθη μείωση των πηγών φρέσκου νερού θα είναι ένας σημαντικός παράγοντας αρνητικής επιρροής του οικοσυστήματος και της βιοποικιλότητας, στις δεκαετίες που έρχονται. Σήμερα η λειψυδρία πλήττει τουλάχιστον το 11% του ευρωπαϊκού πληθυσμού και το 17% του εδάφους της ΕΕ. Το 20% των επιφανειακών υδάτων κινδυνεύουν από τη ρύπανση, ενώ ταυτόχρονα το 60% των ευρωπαϊκών πόλεων κάνουν υπερεκμετάλλευση των υπόγειων πηγών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010). Σε αυτό το πεδίο, η γεωργία διαδραματίζει ζωτικό ρόλο, καθώς κατά μέσο όρο το 24% του νερού που χρησιμοποιείται στην Ευρώπη πηγαίνει στη γεωργία. Στο νότο της Ευρώπης, το ποσοστό αυτό αυξάνεται κατά μέσο όρο σε 60% ακόμα και σε 80% σε ορισμένες περιοχές (Α. Olmo, 2011). Ταυτόχρονα, το 40-85% των οικοτόπων και 40-70% των ειδών ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος βρίσκονται σε δυσμενή κατάσταση διατήρησης. Συνδεδεμένη με αυτό είναι η προοδευτική μείωση των βοσκοτόπων και υγροτόπων σε ολόκληρη την Ευρώπη. Επίσης η όξυνση και ο ευτροφισμός από την υπερβολική συσσώρευση του αζώτου βρίσκονται σε πτωτική πορεία, με τα πλεονάσματα αζώτου στις γεωργικές εκτάσεις να μειώνονται. Παρ' όλα αυτά, έχει σημειωθεί πρόοδος στην προστασία των οικοτόπων έως και 18% του εδάφους της ΕΕ.

Αυτά τα φαινόμενα υποστηρίζεται ότι κατευθύνονται από κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες που διαθέτουν ελλιπή γνώση και κατανόηση της αξίας της βιοποικιλότητας και των υπηρεσιών του οικοσυστήματος⁴⁰.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει από το πλέον πρωτοπόρο παγκοσμίως νομικό και θεσμικό πλαίσιο όσον αφορά την προστασία της βιοποικιλότητας (Πρόταση για ένα ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο προστασίας της βιοποικιλότητας, 2009), με πιο γνωστές τις οδηγίες 92/43/ΕΟΚ (οδηγία για τους οικοτόπους) και 2009/147/ΕΚ (οδηγία για τα άγρια πτηνά), οι οποίες και αποτελούν τη βάση του Ευρωπαϊκού δικτύου προστατευόμενων περιοχών Natura 2000 (Ε. Η. Orlikowska et al., 2016) που έχουν στόχο, μεταξύ άλλων και την επίτευξη των σκοπών των Διεθνών συμβάσεων που αναλύθηκαν στην προηγούμενη παράγραφο, ιδίως της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (Dudley et al., 2005) και της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα, που αναλύεται παρακάτω.

Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκοντας τη διασφάλιση της βιοποικιλότητας μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας χλωρίδας και πανίδας στο έδαφος των κρατών μελών, δημιούργησε ένα οικολογικό δίκτυο ειδικών ζωνών προστασίας, το δίκτυο «Natura 2000» (J. Velazquez et al., 2010).

Το δίκτυο Natura ξεκίνησε όταν δημοσιεύτηκε στην ΕΕ η πρώτη οδηγία, για τους οικοτόπους που εφαρμόζει τη Σύμβαση της Βέρνης για τη διατήρηση της ευρωπαϊκής άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος (C. Coffey, S. Richartz, 2002). Ο στόχος του δικτύου

---

⁴⁰ ec.europa.eu, *Understanding and addressing the causes of biodiversity loss*, 2010

είναι να διασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη επιβίωση των πολύτιμων και απειλούμενων ειδών και οικοτόπων της Ευρώπης. Συμβάλει στη διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας στα κράτη μέλη, ορίζοντας ένα κοινό πλαίσιο για τη διατήρηση των οικοτόπων, των φυτών και των ζώων κοινοτικού ενδιαφέροντος. Σε αυτές τις προστατευόμενες περιοχές το καθεστώς προστασίας πρέπει να διατηρηθεί τουλάχιστον στα σημερινά επίπεδα, ενώ η γεωργική δραστηριότητα μπορεί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να υφίσταται. Πράγματι, συνολικά το 38% του δικτύου Natura 2000 καλύπτεται από αγροσυστήματα (T. Runge et al., 2012).

Αποτελεί το βασικό εργαλείο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ πρόκειται για το μεγαλύτερο οικολογικό δίκτυο παγκοσμίως στοιχειοθετημένο από «ειδικές ζώνες διατήρησης», οι οποίες έχουν χαρακτηριστεί από τα κράτη μέλη⁴¹. Ακόμα, περιλαμβάνει ζώνες ειδικής προστασίας που έχουν ταξινομηθεί σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας περί πτηνών 2009/147/ΕΚ, όπως αναφέρεται παρακάτω (Ε.Η. Orlikowska et al., 2016).

Ο χαρακτηρισμός των ειδικών ζωνών διατήρησης γίνεται σε τρία στάδια. Βασιζόμενο στα κριτήρια που ορίζονται στα παραρτήματα, κάθε κράτος μέλος προτείνει έναν κατάλογο τόπων όπου απαντώνται φυσικοί οικοτόποι, άγρια ζωικά και φυτικά είδη. Βάσει των εθνικών καταλόγων και σε συμφωνία με καθένα από τα κράτη μέλη, η Επιτροπή εκδίδει κατάλογο τόπων κοινοτικής σημασίας για καθεμία από τις εννέα βιογεωγραφικές περιοχές της ΕΕ (Αλπική, Ατλαντική, Μαύρης Θάλασσας, Αρκτική, Ηπειρωτική, Μακαρονησιακή, Παννονιακή, Στεπική και Μεσογειακή). Μέσα σε μια εξαετία το αργότερο από την επιλογή ενός τόπου ως κοινοτικής σημασίας, το οικείο κράτος μέλος χαρακτηρίζει τον εν λόγω τόπο ως ειδική ζώνη διατήρησης⁴².

Για τις περιοχές: Αλπική⁴³, Ατλαντική⁴⁴, Μαύρης Θάλασσας⁴⁵, Αρκτική⁴⁶, Ηπειρωτική⁴⁷, Μακαρονησιακή⁴⁸, Παννονιακή⁴⁹ και Στεπική⁵⁰ έχουν εκδοθεί οι αντίστοιχες αποφάσεις για τη θέσπιση, του καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας.

⁴¹ <http://www.eur-lex.europa.eu>, Δίκαιο της ΕΕ, οδηγία για τους φυσικούς οικοτόπους

⁴² <http://www.eur-lex.europa.eu>, Δίκαιο της ΕΕ, οδηγία για τους φυσικούς οικοτόπους

⁴³ στις 22 Δεκεμβρίου 2004 η ΕΕ εκδίδει την απόφαση Απόφαση της Επιτροπής, 2004/69 / ΕΚ για τη θέσπιση, σύμφωνα με την οδηγία 92/43 / ΕΟΚ του Συμβουλίου, του καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας για την Αλπική βιογεωγραφική περιοχή (κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό Ε (2003) 4957).

⁴⁴ στις 7 Δεκεμβρίου 2004 η ΕΕ εκδίδει την απόφαση Απόφαση της Επιτροπής, 2004/813/ΕΚ για τη θέσπιση, σύμφωνα με την οδηγία 92/43 / ΕΟΚ του Συμβουλίου, του καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας για την Ατλαντική βιογεωγραφική περιοχή (κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό C(2004) 4032).

⁴⁵ στις 21 Δεκεμβρίου 2008 η ΕΕ εκδίδει την απόφαση της Επιτροπής, 2009/92/ ΕΚ για τη θέσπιση, σύμφωνα με την οδηγία 92/43 /ΕΟΚ του Συμβουλίου, του καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας για τη βιογεωγραφική περιοχή της Μαύρης Θάλασσας (κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό Ε(2008) 7974

⁴⁶ στις 13 Ιανουαρίου 2005 η ΕΕ εκδίδει την απόφαση Απόφαση της Επιτροπής, 2005/101/ ΕΚ για τη θέσπιση, σύμφωνα με την οδηγία 92/43 / ΕΟΚ του Συμβουλίου, του καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας για την Αρκτική βιογεωγραφική περιοχή (κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό Ε (2004) 5462).

⁴⁷ στις 7 Δεκεμβρίου 2004 η ΕΕ εκδίδει την απόφαση της Επιτροπής, 2004/798/ ΕΚ για τη θέσπιση, σύμφωνα με την οδηγία 92/43 /ΕΟΚ του Συμβουλίου, του καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας για την Ηπειρωτική βιογεωγραφική περιοχή (κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό Ε (2004) 4031).

⁴⁸ στις 28 Δεκεμβρίου 2001 η ΕΕ εκδίδει την απόφαση της Επιτροπής, 2002/11/ ΕΚ για τη θέσπιση, του καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας για τη Μακαρονησιακή βιογεωγραφική περιοχή (κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό Ε (2001) 3998).

⁴⁹ στις 13 Νοεμβρίου 2007 η ΕΕ εκδίδει την απόφαση της Επιτροπής, 2008/26/ΕΚ για τη θέσπιση, σύμφωνα με την οδηγία 92/43 /ΕΟΚ του Συμβουλίου, του καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας για την Παννονιακή βιο-γεωγραφική περιοχή (κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό Ε(2007) 5404).

Αντίθετα μόνον όσον αφορά τη *Μεσογειακή* περιοχή, στις 19 Ιούλιου του 2006 η Επιτροπή της ΕΕ έχει προβεί στην έκδοση της απόφασης 2006/613/ΕΚ σχετικά με την έγκριση, σύμφωνα με την οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, του καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας για τη Μεσογειακή βιογεωγραφική περιοχή (κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό Ε (2006) 3261). Για τις υπόλοιπες περιοχές δεν έχουν εκδοθεί όμοιες αποφάσεις έγκρισης των οικείων καταλόγων.

Επί του παρόντος, το δίκτυο Natura περιλαμβάνει πάνω από 788 000 km² (18%) της Ευρωπαϊκής ηπείρου και σχεδόν 320 000 km² (4%) του θαλάσσιου περιβάλλοντος συνολικά στα 28 κράτη μέλη της ΕΕ. Θεωρείται το μεγαλύτερο συντονισμένο πολυεθνικό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών στον κόσμο (Sundseth, Creed, 2008).

Περνάμε στη δεύτερη σημαντική οδηγία, την 2009/147/ΕΚ περί Διατηρήσεως των άγριων πτηνών, που δημιουργήθηκε εξ' αιτίας της μείωσης του πληθυσμού πολλών αποδημητικών και αυτόχθονων ειδών ευρωπαϊκών άγριων πτηνών. Προβλέπεται η διατήρηση όλων των άγριων πτηνών στην ΕΕ καθορίζοντας κανόνες για την προστασία, τη διαχείριση και τον έλεγχό τους μέσω του καθορισμού των ειδικών προστατευόμενων ζωνών (ΖΕΠ). Εφαρμόζεται στα πτηνά, τα αυγά, τις φωλιές και τους οικοτόπους τους. Η οδηγία θεσπίζει επίσης τη γενική προστασία για όλα τα είδη άγριων πτηνών στην ΕΕ. Συγκεκριμένα ρυθμίζει το κυνήγι και το εμπόριο και απαγορεύει την εκ προθέσεως καταστροφή ή σύλληψη άγριων πτηνών, τη βλάβη των φωλιών, τη συλλογή των αυγών και την κατοχή τους, τη σκόπιμη ενόχληση των πτηνών, η οποία θέτει σε κίνδυνο τη διατήρηση και την εμπορία ή κατοχή ζωντανών ή νεκρών πτηνών των οποίων απαγορεύεται η θήρα⁵¹ (J. Bouma & J. H. M. Wosten, 2016).

Οι χώρες της ΕΕ πρέπει να αναλάβουν δράση για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση των πληθυσμών των ειδών που κινδυνεύουν, σε επίπεδο που να ανταποκρίνεται, μεταξύ άλλων, στις οικολογικές, επιστημονικές και μορφωτικές απαιτήσεις, λαμβάνοντας, ωστόσο, υπόψη τις οικονομικές και ψυχαγωγικές ανάγκες. Θα πρέπει λοιπόν, να ληφθούν μέτρα για τη διαφύλαξη, τη διατήρηση ή την αποκατάσταση οικοτόπων επαρκούς ποικιλίας και επιφάνειας για τη διατήρηση όλων των ειδών των πτηνών. Τα εν λόγω μέτρα περιλαμβάνουν κυρίως, τη δημιουργία ζωνών προστασίας, τη συντήρηση και διευθέτηση των οικοτόπων που βρίσκονται στο εσωτερικό και στο εξωτερικό των ζωνών προστασίας και την αποκατάσταση των κατεστραμμένων βιοτόπων και τη δημιουργία νέων.

Οι χώρες της ΕΕ πρέπει ακόμα να δημιουργήσουν ειδικές ζώνες προστασίας (ΖΕΠ) για τα απειλούμενα είδη και τα αποδημητικά πτηνά, που θα χαρακτηρίζονται από ευνοϊκές συνθήκες για την επιβίωσή τους και θα βρίσκονται εντός της φυσικής γεωγραφικής κατανομής των πτηνών (δηλαδή στον φυσικό τους χώρο). Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην

---

⁵⁰ στις 12 Δεκεμβρίου 2008 η ΕΕ εκδίδει την απόφαση της Επιτροπής, 2008/966/ΕΚ για τη θέσπιση, σύμφωνα με την οδηγία 92/43 /ΕΟΚ του Συμβουλίου, του καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας για τη Σκεπτική βιο-γεωγραφική περιοχή (κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό Ε C(2008) 8066).

⁵¹ <http://www.eur-lex.europa.eu> , Δίκαιο της ΕΕ, οδηγία για τη διατήρηση των άγριων πτηνών

προστασία των υγροτόπων. Οι ΖΕΠ αποτελούν μέρος των οικολογικά προστατευόμενων περιοχών του δικτύου Natura 2000⁵².

Το 2015 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε για δεύτερη φορά μια έκθεση σχετικά με την κατάσταση της διατήρησης στο πλαίσιο της οδηγίας για τα πτηνά της ΕΕ, καθιστώντας εφικτή την πραγματοποίηση μιας συγκριτικής αξιολόγησης. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη έκθεση και μια παρόμοια έκθεση στο πλαίσιο της οδηγίας για τους οικοτόπους, η γνώση για την κατάσταση και τις τάσεις των προστατευόμενων ειδών και οικοτόπων βελτιώθηκε. Μερικά είδη και οικοτόποι επιδεικνύουν σημάδια ανάκαμψης και υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι το δίκτυο Natura 2000 διαδραματίζει κύριο ρόλο στη σταθεροποίηση οικοτόπων και ειδών, ειδικά όπου έχουν υλοποιηθεί μέτρα σε κατάλληλη κλίμακα⁵³.

Επίσης σημαντικές είναι η οδηγία 2000/60/ΕΚ⁵⁴ (οδηγία για τα ύδατα) και η 2008/56/ΕΚ⁵⁵ (οδηγία για τη θαλάσσια στρατηγική).

Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα, έτος 1998

Έως το 1997, η Ένωση δεν είχε εναρμονιστεί επαρκώς με τις υποχρεώσεις των διατάξεων της Σύμβασης για τη Βιοποικιλότητα καθώς στερούνταν μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για την εφαρμογή τους. Η κοινοτική νομοθεσία περιοριζόταν, κυρίως στις δύο Οδηγίες, αυτή για τα Πτηνά (2009/147/ΕΚ, πρώην οδηγία 79/409/ΕΟΚ) και την άλλη για τους Οικοτόπους (92/43/ΕΟΚ, διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας) που ασχολούνταν περισσότερο ή λιγότερο άμεσα με τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Τα αποτελέσματα του πρώτου μεγάλου ελέγχου της υγείας των ειδών και οικοτόπων που προστατεύονται βάσει της οδηγίας για τους οικοτόπους έδειξε ότι το 50% των ειδών και, ενδεχομένως, μέχρι και το 80% των οικοτόπων ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος είχαν δυσμενή κατάσταση διατήρησης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2008). Κατά συνέπεια, οι οδηγίες για τα πτηνά και τους οικοτόπους και το δίκτυο Natura 2000 κρίθηκαν ανεπαρκή για να αντιστρέψουν την απώλεια της βιοποικιλότητας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1998). Βασισμένο σε αυτό και στην υποχρέωση εναρμόνισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το πλαίσιο της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα, η Ευρωπαϊκή Ένωση αναπτύσσει πιο συγκεκριμένες στρατηγικές, ξεκινώντας με την ευρωπαϊκή στρατηγική για τη βιοποικιλότητα του 1998 και ακολουθεί το Σχέδιο δράσης για τη βιοποικιλότητα το 2001. Ένας από τους στόχους της στρατηγικής 1998 ήταν να βαδίζει πέρα από τη διατήρηση καθορισμένων περιοχών και να

⁵² <http://www.eur-lex.europa.eu>, Δίκαιο της ΕΕ, οδηγία για τη διατήρηση των άγριων πτηνών

⁵³ <http://www.eur-lex.europa.eu>, Δίκαιο της ΕΕ

⁵⁴ **Οδηγία Πλαίσιο περί Υδάτων 2000/60/ΕΚ** (ΟΠΥ) αναμορφώνει την υφιστάμενη Ευρωπαϊκή Νομοθεσία και θέτει το νομοθετικό πλαίσιο για την ορθή διαχείριση και προστασία των υδατικών πόρων. Ο βασικός στόχος της Οδηγίας είναι η αποτροπή της περαιτέρω υποβάθμισης όλων των υδάτων και η επίτευξη μιας «καλής κατάστασης» μέχρι το 2015.

⁵⁵ **Οδηγία Πλαίσιο 2008/56/ΕΚ για τη Θαλάσσια Στρατηγική**, η οποία στοχεύει στην προαγωγή της αειφόρου χρήσης των θαλασσών, στη διατήρηση των θαλάσσιων οικοσυστημάτων και στην προστασία των βασιικών πόρων από τους οποίους εξαρτώνται οι κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες που σχετίζονται με τη θάλασσα

ενσωματώσει τα θέματα της βιοποικιλότητας στις σχετικές τομεακές πολιτικές (J. Bouma & J. H. M. Wosten, 2016).

Τέσσερις ήταν οι βασικοί πυλώνες, όπου ξεχωριστά ο κάθε ένας περιλάμβανε τους ανάλογους στόχους. Οι στόχοι αυτοί θα εφαρμόζονταν με σχέδια δράσης. Επιγραμματικά έχουμε: α) *τη διατήρηση και βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας*, όπου προβλεπόταν τόσο η *insitu* (καλλιέργεια στον αγρό) όσο και η *exsitu* (καλλιέργεια εκτός αγρού, όπως οι τράπεζες γονιδίων) διατήρηση των ειδών και οικοσυστημάτων σε συνδυασμό με την προστασία των καλλιεργούμενων φυτικών ή οικόσιτων ζωικών ειδών που έχουν αποκτήσει ιδιαίτερα γενετικά χαρακτηριστικά, β) *την κατανομή των ωφελειών από τη χρήση των γενετικών πόρων*, όπου προέβλεπε τη συνεργασία μεταξύ των κρατών σε θέματα πρόσβασης και κατανομής ωφελειών επιβεβαιώνοντας τα κυριαρχικά τους δικαιώματα. Προέβλεπε επίσης την υποχρέωσή τους να μην επιβάλλουν αδικαιολόγητους περιορισμούς στην πρόσβαση στους πόρους, γ) *την έρευνα, τον εντοπισμό, την παρακολούθηση και την ανταλλαγή πληροφοριών*, που αποσκοπεί στην εμβάθυνση των γνώσεων για τη βιοποικιλότητα και τη δημιουργία δικτύου πληροφοριών και δεικτών μέτρησής της, δ) *την εκπαίδευση, επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση*, που στοχεύει στην εμβάθυνση των γνώσεων και τη συνειδητοποίηση της σημασίας της προστασίας της βιοποικιλότητας από το κοινό (Β. Νταμαδάκη, 2014).

Ακόμα η στρατηγική για το 2006 και πάλι συνοδεύεται από λεπτομερές Σχέδιο Δράσης για τη βιοποικιλότητα, όπου περιλαμβάνεται η έννοια των υπηρεσιών του οικοσυστήματος (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2006). Το σχέδιο περιείχε μερικά νέα μέτρα, αλλά επικεντρωνόταν στην εντατικοποίηση των προσπαθειών για την υλοποίηση των προβλεπόμενων ενεργειών, όπως η κατάλληλη διαχείριση των οικοτόπων μέσω γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων. Η παρακολούθηση μιας σειράς δεικτών βιοποικιλότητας οδήγησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο συμπέρασμα ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση συνέχισε να αποτυγχάνει στην επίτευξη των στόχων της (Ευρωπαϊκό Επιτροπή, 2010). Οι λόγοι για την αποτυχία ήταν, μεταξύ άλλων, οι αλλαγές των γεωργικών συστημάτων, όπως η εντατικοποίηση και η εγκατάλειψη της γεωργικής γης και των παραδοσιακών πρακτικών διαχείρισης (J. Bouma & J. H. M. Wosten, 2016).

Η Ευρωπαϊκή στρατηγική από το 2010

Στην παρούσα δεκαετία, στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το Μάρτιο του 2010 είναι η *ανάσχεση της απώλειας βιοποικιλότητας και της υποβάθμισης των οικοσυστημικών υπηρεσιών μέχρι το 2020 και η αποκατάστασή τους στον βαθμό του εφικτού, με παράλληλη ενίσχυση της συμβολής της ΕΕ στην αποτροπή της απώλειας βιοποικιλότητας παγκοσμίως, ο*

οποίος εγκρίθηκε από τους ευρωπαϊούς αρχηγούς κρατών και τις κυβερνήσεις (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011)⁵⁶.

Συμβαδίζει επίσης, με τις δεσμεύσεις που ανέλαβε η ΕΕ στο πλαίσιο του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια της Σύμβασης για τη Βιοποικιλότητα, το 2010. Η καινοτομία του κειμένου (J. Bouma & J. H. M. Wosten, 2016) είναι η ρητή έμφαση στις υπηρεσίες οικοσυστήματος που έχει ως στόχο την αναγνώριση της αξίας της βιοποικιλότητας στην κοινωνία και την ανάγκη να διευρυνθεί η ανησυχία για τη βιοποικιλότητα σε όλη την κοινωνία και τις τομεακές πολιτικές προβλέποντας παράλληλα τη θέσπιση πολιτικής για τους αγροτικούς γενετικούς πόρους (Β. Νταμαδάκη, 2014). Έτσι, μόλις το 2011, στο πλαίσιο της Νέας Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα του 2011- 2020, προβλέφθηκε η θέσπιση στρατηγικής για τους γενετικούς πόρους, παρά το ότι η πρώτη Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα είχε θεσπιστεί αρκετά χρόνια νωρίτερα, το 1998. Στην Ευρωπαϊκή στρατηγική ορίζονται έξι στόχοι που εναρμονίζονται με τους αντίστοιχους διεθνείς στόχους.

Οι έξι (6) στόχοι της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα

Στόχος 1: Πλήρης εφαρμογή των οδηγιών για τα πτηνά και τα ενδιαιτήματα.
Στόχος 2: Διατήρηση και βελτίωση των οικοσυστημάτων και των υπηρεσιών που παρέχουν.
Στόχος 3: Αύξηση της συμβολής της γεωργίας και της δασοκομίας στη διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας.
Στόχος 4: Εξασφάλιση της αειφόρου χρήσης των αλιευτικών πόρων.
Στόχος 5: Καταπολέμηση των χωροκατακτητικών ξένων ειδών.
Στόχος 6: Συμβολή στην αποτροπή της απώλειας βιοποικιλότητας σε παγκόσμιο επίπεδο.

(Ιδια επεξεργασία)

Η Στρατηγική για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2020 περιλαμβάνει επίσης στόχους για 100% αύξηση του αριθμού των οικοτόπων και για 50% αύξηση των ειδών.

1.5.2.1 Η προσχώρηση στη CBD και στο Πρωτόκολλο της Ναγκόγια

Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα του 1992 (CBD). Έτσι, ένα χρόνο μετά υπογράφηκε η Απόφαση του Συμβουλίου 93/626/ΕΟΚ της 25ης Οκτωβρίου 1993 σχετικά με τη σύναψη της σύμβασης για τη βιοποικιλότητα. Σύμφωνα με το άρθρο 1, *σκοπός της σύμβασης που θα επι-*

⁵⁶http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/biodiversity_2020/2020%20Biodiversity%20Factsheet_EL.pdf

διωχθεί σε συμφωνία με τις σχετικές της διατάξεις, είναι η διατήρηση της βιολογικής ποικιλομορφίας, η αυτοσυντηρούμενη χρησιμοποίηση των συστατικών της και ο ορθός και ισότιμος καταμερισμός των πλεονεκτημάτων που θα προκύψουν από τη χρησιμοποίηση των γενετικών πόρων, συμπεριλαμβανομένης και της ενδεδειγμένης πρόσβασης στους γενετικούς πόρους και της απαραίτητης μεταφοράς των σχετικών τεχνολογιών, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα δικαιώματα επί των πόρων αυτών και επί των τεχνολογιών και με τη βοήθεια των ενδεδειγμένων χρηματοδοτήσεων.

Τα κράτη που έχουν υπογράψει της Σύμβαση, έχουν οι ίδιοι τη νομική υποχρέωση για τη διατήρηση και την αειφόρο χρήση της βιολογικής τους ποικιλομορφίας και τη δίκαιη και ισότιμη κατανομή των οφελών που προκύπτουν από τη χρήση τους. Τα συμβαλλόμενα μέρη δεσμεύονται να αναφέρουν σε τακτά χρονικά διαστήματα την πορεία της προόδου τους σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης (S. Schröder, F. Begemann και S. Harrer, 2007).

Η προσχώρηση της ΕΕ στη CBD την καθιστά πλέον ενεργό μέλος της σύμβασης και όχι έναν απλό παρατηρητή. Η Ένωση οφείλει πλέον να συμβαδίζει και να τηρεί τις αρχές της σύμβασης, μέσω των κανονισμών της και των άλλων νομοθετικών εργαλείων, της κοινής αγροτικής πολιτικής της και της γενικότερης στρατηγικής που ακολουθεί. Το πρόγραμμα Natura 2000 εκπροσωπεί τη μεταφορά των ανεπιλημμένων δεσμεύσεων της Ένωσης, στο πλαίσιο της Σύμβασης για τη Βιοποικιλότητα. Δημιουργήθηκε υπό την Οδηγία για τους Οικοτόπους, όπως είδαμε προηγουμένως, και αποτελεί το βασικό εργαλείο της πολιτικής της Ένωσης για τη φύση και τη βιοποικιλότητα. Μέσω αυτού οι Οδηγίες για τα Πτηνά και τους Οικοτόπους είναι τα πρώτα εργαλεία της Ένωσης για την *insitu* διατήρηση (Β. Νταμαδάκη, 2014).

1.5.2.2 Ο Κανονισμός 511/2014 για την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια στην ΕΕ

Με τον κανονισμό 511/2014 εναρμονίστηκε η ΕΕ με το πρωτόκολλο της Ναγκόγια, τον Απρίλιο του 2014. Σύμφωνα με τον κανονισμό, στην Ένωση χρησιμοποιούνται γενετικοί πόροι από πληθώρα χρηστών και παρόχων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται ακαδημαϊκοί, πανεπιστημιακοί και μη εμπορικοί ερευνητές και εταιρείες διαφόρων βιομηχανικών κλάδων, για έρευνα, ανάπτυξη και εμπορική εκμετάλλευση. Ορισμένοι χρησιμοποιούν επίσης τις παραδοσιακές γνώσεις που σχετίζονται με τους γενετικούς πόρους. Οι γενετικοί πόροι αντιπροσωπεύουν τη γονιδιακή δεξαμενή τόσο των άγριων όσο και των κατοικίδιων ή καλλιεργούμενων ειδών και διαδραματίζουν σημαντικό και ολοένα μεγαλύτερο ρόλο σε πολλούς τομείς της οικονομίας, μεταξύ των οποίων η παραγωγή τροφίμων, η δασοκομία και η ανάπτυξη φαρμάκων, καλλυντικών και βιολογικών πηγών ενέργειας. Επιπλέον, οι γενετικοί πόροι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή στρατηγικών που έχουν σχεδιαστεί για την αποκατάσταση κατεστραμμένων οικοσυστημάτων και την προστασία απειλούμενων ειδών.

Οι παραδοσιακές γνώσεις τις οποίες κατέχουν αυτόχθονες και τοπικές κοινότητες θα μπορούσαν να παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για την επιστημονική ανακάλυψη αξιόλογων γενετικών ή βιοχημικών ιδιοτήτων των γενετικών πόρων. Οι εν λόγω παραδοσιακές γνώσεις περιλαμβάνουν γνώσεις καινοτομίες και πρακτικές αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων που αντιπροσωπεύουν παραδοσιακούς τρόπους ζωής, σημαντικούς για τη διατήρηση και βιώσιμη χρήση της βιολογικής ποικιλομορφίας.

Το πλαίσιο που θεσπίζεται με τον παρόντα κανονισμό θα συμβάλει στη διατήρηση και την ενίσχυση της εμπιστοσύνης μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών στο πρωτόκολλο της Ναγκόγια, καθώς και μεταξύ άλλων ενδιαφερομένων, περιλαμβανομένων των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων, που συμμετέχουν στην πρόσβαση και τον καταμερισμό των οφελών από τους γενετικούς πόρους (E.U. Kamau, B. Fedder, G.Winter, 2010).

Σύμφωνα με τον κανονισμό είναι σημαντικό να αποφευχθεί η χρησιμοποίηση στην Ένωση, γενετικών πόρων ή παραδοσιακών γνώσεων που συνδέονται με γενετικούς πόρους που δεν αποκτήθηκαν σύμφωνα με τις εθνικές διατάξεις ή τις ρυθμιστικές απαιτήσεις περί πρόσβασης και καταμερισμού των οφελών ενός συμβαλλόμενου μέρους στο πρωτόκολλο της Ναγκόγια. Είναι επίσης σημαντικό να υποστηριχθεί η αποτελεσματική υλοποίηση των δεσμεύσεων για καταμερισμό των οφελών, οι οποίες διευκρινίζονται σε αμοιβαίως αποδεκτούς όρους μεταξύ παρόχων και χρηστών.

Για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων σχετικά με την εφαρμογή του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 511/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά το μητρώο συλλογών, την παρακολούθηση της συμμόρφωσης των χρηστών και τις βέλτιστες πρακτικές υπογράφηκε ο εκτελεστικός κανονισμός 1866/2015 τον Οκτώβριο του 2015.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Αγροβιοποικιλότητα

2.1 Έννοια και σημασία της Αγροβιοποικιλότητας

Ενώ ο όρος βιοποικιλότητα αποτυπώθηκε στο πλαίσιο δύο συνεδρίων στις ΗΠΑ (Εθνική Ακαδημία Επιστημών, Εθνικό Φόρουμ για τη Βιοποικιλότητα) το 1981 και το 1986, η έννοια της αγροβιοποικιλότητας, αλλιώς αγροτική βιολογική ποικιλότητα, προέκυψε τα τελευταία 10-15 χρόνια από τη σύνθεση της έρευνας για τη βιοποικιλότητα και της έρευνας για τους γενετικούς πόρους (K. Hammer, N. Arrowsmith, T. Gladis, 2003).

Η αγροβιοποικιλότητα ορίζεται μέσα από ένα διεπιστημονικό πλαίσιο και αφορά πολυάριθμα γνωστικά πεδία (αγρονομία, ανθρωπολογία, οικολογία, βοτανολογία, γενετική κλπ.). Αντανακλά τις σχέσεις μεταξύ ανθρώπινων κοινωνιών, καλλιεργούμενων φυτών και οικόσιτων ζώων στα οικοσυστήματα που αυτές αλληλοεπιδρούν. Οι σχέσεις αυτές κάθε άλλο παρά απλές και στατικές είναι (F.Batur, J.Santilli, 2012). Η επισιτιστική ασφάλεια, η υγεία, η μείωση της πείνας, η κοινωνική ισότητα και γενικότερα η ευημερία των ανθρώπων όπως και η περιβαλλοντική βιωσιμότητα και ειδικότερα η αγροτική βιώσιμη ανάπτυξη εξαρτώνται από τη διαχείριση των βιολογικών πόρων που είναι σημαντικοί για τη διατροφή και τη γεωργία.

Επομένως, η αγροβιοποικιλότητα, ως αναπόσπαστο μέρος της βιοποικιλότητας, κατέχει όλα εκείνα τα στοιχεία που αλληλοεπιδρούν στην αγροτική παραγωγή, με τους αγρότες και αλιείς να κατέχουν κρίσιμο ρόλο στη διατήρηση και τον εμπλουτισμό της.

Παρά το γεγονός ότι στη Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα δεν ορίζεται η αγροβιοποικιλότητα, σύμφωνα με την Απόφαση V/5, που υιοθετήθηκε κατά το Πέμπτο Συνέδριο των Μερών της Σύμβασης CBD (COP 5),

«αγροβιοποικιλότητα είναι ένας ευρύς όρος που περιλαμβάνει όλα τα συστατικά της βιολογικής ποικιλότητας σχετικά με τη διατροφή και τη γεωργία και όλα τα συστατικά της βιολογικής ποικιλότητας που συνιστούν το αγροοικοσύστημα, την ποικιλία και μεταβλητότητα των ζώων, των φυτών και των μικροοργανισμών, σε επίπεδο γενετικό, ειδών και οικοσυστήματος, τα οποία είναι απαραίτητα για να διατηρήσουν θεμελιώδεις λειτουργίες του αγρο-οικοσυστήματος, τη δομή του και των διαδικασιών του» (CBD).

Σύμφωνα με την ίδια απόφαση η αγροτική βιοποικιλότητα έχει τις ακόλουθες διαστάσεις:

<p>A . Γενετικοί πόροι για τη διατροφή και τη γεωργία, συμπεριλαμβανομένων :</p> <p>α) Φυτογενετικών πόρων</p> <p>β) Ζωικών γενετικών πόρων</p> <p>γ) Μικροβιακών και μυκητιασικών γενετικών πόρων.</p>
<p>B. Συστατικά της αγροβιοποικιλότητας που ευνοούν τις οικολογικές και βιολογικές διαδικασίες. Αυτά περιλαμβάνουν το σύνολο των οργανισμών στα αγροτικά παραγωγικά συστήματα που συνεισφέρουν μεταξύ άλλων στο διατροφικό κύκλο, στην αποσύνθεση του οργανικού υλικού, στον έλεγχο διάβρωσης, στη γονιμότητα του εδάφους, κλπ.</p>
<p>Γ. Αβιοτικούς παράγοντες που έχουν καθοριστική επίδραση σε αυτές τις πλευρές της αγροβιοποικιλότητας.</p>
<p>Δ. Κοινωνικοοικονομικές και πολιτισμικές διαστάσεις, καθώς η αγροβιοποικιλότητα σχηματίζεται σε μεγάλο βαθμό από ανθρώπινες δραστηριότητες και διαχειριστικές πρακτικές. Αυτές εμπεριέχουν την παραδοσιακή και τοπική γνώση της αγροβιοποικιλότητας, πολιτισμικούς παράγοντες, συμμετοχικές διαδικασίες και τον τουρισμό που συνδέεται με τα αγροτικά τοπία και άλλους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες.</p>

(Ιδια επεξεργασία)

Επί του παρόντος δεν υπάρχει μια ολοκληρωμένη παγκόσμια απογραφή των ειδών που διαμορφώνουν την ποικιλομορφία. Οι γνώσεις μας για τη βιοποικιλότητα καλύπτει μόνο το 20% του εκτιμώμενου συνολικού αριθμού των ειδών. Παρόμοια κενά θα μπορούσαν επίσης να εντοπίζονται στην κατανόηση της αγροβιοποικιλότητας, δηλαδή της διαφορετικότητας των καλλιεργειών και των σπόρων (M. Angelo et al., 2015).

Στις έρευνες των τελευταίων δεκαετιών αναγνωρίστηκε η λειτουργία - αξία της βιοποικιλότητας στη γεωργία και στα συστήματα αγροτικής παραγωγής. Επιστήμονες και αγρότες έχουν δώσει ιδιαίτερη σημασία στην αγροβιοποικιλότητα και τονίζουν το πρόβλημα συνεχούς υποβάθμισής της. Διαπιστώθηκε πως η βιοποικιλότητα είναι βασική για την αγροτική παραγωγή, για τις καινοτομίες στην τεχνολογία των τροφίμων, την επισιτιστική ασφάλεια και αποτελεί ένα συστατικό περιβαλλοντικής διατήρησης.

Υπάρχει ασφάλεια των τροφίμων όταν, όλοι οι άνθρωποι, ανά πάσα στιγμή, έχουν φυσική και οικονομική πρόσβαση σε επαρκή, ασφαλή και θρεπτική τροφή για να καλύψουν τις διατροφικές τους ανάγκες και τις προτιμήσεις για μια δραστήρια και υγιεινή ζωή (G.M. Poppy, P.C. Jepson, J.A. Pickett, M.A. Birkett, 2014).

Η επισιτιστική ασφάλεια εξαρτάται από τέσσερις παράγοντες:

- (i) Τη διαθεσιμότητα
(από τη γεωργική παραγωγή και τη χρήση της γης ή ανταλλαγή)
- (ii) Τη σταθερότητα των παραδόσεων
(π.χ. εποχιακά και από έτος σε έτος)
- (iii) Την πρόσβαση
(εξαρτάται από τα οικονομικά μέσα, αλλά και τη σωματική πρόσβαση και από κοινωνικούς παράγοντες)
- (iv) Τη βιολογική χρησιμοποίηση των τροφίμων
(π.χ. διατροφική ποικιλία και ασφάλεια των τροφίμων).

Εκτιμάται ότι περίπου ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι αντιμετωπίζουν την πείνα λόγω της έλλειψης μακροθρεπτικών συστατικών και ένα δισεκατομμύριο στερούνται επαρκών μικροθρεπτικών συστατικών και τα δύο οδηγούν σε δύο αρνητικά, για την υγεία και την ανάπτυξη, αποτελέσματα. Στο σύνολο, η παγκόσμια επισιτιστική κατάσταση είναι πολύ ευνοϊκή σήμερα. Ήδη περισσότερα τρόφιμα παράγονται απ' ό,τι χρειάζεται για να θραφεί ολόκληρος ο παγκόσμιος πληθυσμός και σε τιμές που δεν ήταν ποτέ τόσο χαμηλά. Το θεμελιώδες πρόβλημα της πείνας βασίζεται σήμερα στην κατανομή του εισοδήματος και όχι της έλλειψης τροφίμων. Η πείνα υπάρχει γιατί απλά ιδιαίτερα πολύ φτωχοί ορισμένοι λαοί, κοινωνικά σύνολα κτλ. ώστε αδυνατούν να αγοράσουν τα τρόφιμα που αφθονούν, ενώ ταυτόχρονα, η παχυσαρκία και οι χρόνιες ασθένειες που σχετίζονται με την υπερβολική πρόσληψη τροφής τείνει να γίνουν ένα σοβαρό πρόβλημα μεταξύ των πλουσιότερων ανθρώπων (WHO 2002, 2003).

Τα αιτήματα της κοινωνίας οδηγούν τον αγροτικό τομέα να αλλάξει, με δύο τρόπους. Από τη μία πλευρά, τα παγκόσμια πρότυπα κατανάλωσης, η αύξηση του ανθρωπίνου πληθυσμού και η αυξημένη ζήτηση για καλλιεργούμενη γη, απαιτούν περαιτέρω εντατικοποίηση και αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργικής γης. Έτσι, κατά μία άποψη είναι σημαντική η αύξηση της παραγωγικότητας σε λιγότερη γη, η οποία αναμένεται να απελευθερώσει άλλα κομμάτια γης, που θα ενισχύσουν τη διατήρηση της βιοποικιλότητας (B. Delbaere, V. Mikos, M. Pulleman, 2014). Ενώ από την άλλη πλευρά, η ενσωμάτωση της βιοποικιλότητας σε αυτόχθονες πρακτικές διαχείρισης καλλιεργειών για παραδοσιακές μικρές εκμεταλλεύσεις έχει αποδειχθεί ότι είναι ευεργετική για την υγεία των οικοσυστημάτων και συμβάλλει στην παραγωγικότητα του ευρύτερου αγροτικού συστήματος.

Η αγροβιοποικιλότητα είναι ένα θεμελιώδες χαρακτηριστικό των συστημάτων γεωργικής παραγωγής σε όλο τον κόσμο. Περιλαμβάνει πολλούς τύπους βιολογικών πόρων που συνδέονται με τη γεωργία, τους οποίους παραθέτουμε επιγραμματικά στη συνέχεια.

Τύποι βιολογικών πόρων σε άμεση σύνδεση με την γεωργία

Γενετικοί πόροι, τα απαραίτητα υλικά διαβίωσης των φυτών και των ζώων.
Βρώσιμα φυτά και καλλιέργειες ειδών, συμπεριλαμβανομένων των παραδοσιακών ποικιλιών, ποικιλίες, υβρίδια και άλλο γενετικό υλικό που αναπτύχθηκε από τους κτηνοτρόφους.
Είδη ζώων (μικρά και μεγάλα) και τα ψάρια του γλυκού νερού.
Οργανισμοί του εδάφους που είναι ζωτικής σημασίας για τη γονιμότητα του εδάφους, τη δομή, την ποιότητα και την υγεία του.
Έντομα, βακτήρια και μύκητες (συμπεριλαμβανομένων των τύπων που ζουν στο έδαφος).
Στοιχεία αγροοικοσυστήματος και τύποι καλλιέργειας (μικρής ή μεγάλης κλίμακας, ξηρής ή αρδευόμενης) απαραίτητα για τα θρεπτικά συστατικά, τη σταθερότητα και την παραγωγικότητα.
«Άγριες» πηγές των φυσικών οικοτόπων και τοπίων που μπορεί να παρέχουν τις λειτουργίες και τις υπηρεσίες οικοσυστήματος (για παράδειγμα, τον έλεγχο των παρασίτων και σταθερότητα) στη γεωργία.

(Ιδια επεξεργασία)

Για ιστορικούς λόγους να αναφέρουμε ότι, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, η συλλογή φυτών έχει ενισχύσει τη γεωργική βιολογική ποικιλότητα. Κατά τη διάρκεια της αποικιοκρατίας, η αναζήτηση και συλλογή των διαφορετικών φυτών και των τροφίμων είχε αρκετό ενδιαφέρον για τους ευρωπαίους εξερευνητές και έπαιξε σημαντικό ρόλο στην αποικιακή επέκταση. Εξέχουσας σημασίας είναι και η χρήση των λεγόμενων λαϊκών ποικιλιών, γνωστές ως παραδοσιακές ποικιλίες που βασίζονται στην παραδοσιακή γεωργική βιολογική ποικιλότητα. Η αγροβιοποικιλότητα υπάρχει εξαιτίας του εύρους των κλιματικών ποικιλιών, των οικοτόπων, των πρακτικών καλλιέργειας που υπάρχουν ανάμεσα στους αιώνες και των φυσικών εξελίξεων που προκλήθηκαν από διαφορετικά παράσιτα και ασθένειες (A.P. Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999).

Η γεωργική παραγωγή και η παραγωγικότητα έχουν αυξηθεί σε μεγάλο βαθμό τα τελευταία 30 χρόνια, σε παγκόσμιο επίπεδο, πολύ πιο γρήγορα από ό,τι ο πληθυσμός, με αποτέλεσμα τη σταθερή αύξηση της κατά κεφαλήν γεωργικής παραγωγής (συμπεριλαμβανομένων των τροφίμων) και μια σταθερή πτώση των διεθνών τιμών των περισσότερων γεωργικών προϊόντων, ιδίως από τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Κατ' επέκταση, έχει αυξηθεί και το διεθνές εμπόριο, τα προϊόντα διατροφής και οι πρώτες ύλες. Η αύξηση αυτή προέρχεται από την επέκταση της καλλιεργούμενης έκτασης (εκτατικοποίηση) αλλά κυρίως από την αυξημένη παραγωγή ανά μονάδα εδάφους (εντατικοποίηση). Αυτό επιτεύχθηκε κυρίως με την τεχνολογική επανάσταση που έφερε αυξημένες αποδόσεις μέσω των σύγχρονων μεθόδων άρδευσης, των βελτιωμένων σπόρων, της ευρείας χρήσης λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων και γεωργικών μηχανημάτων. Αποτέλεσμα της εντατικοποίησης της γεωργίας, είναι

τα περισσότερα τρόφιμα που παράγονται σήμερα από ό,τι χρειάζονται για να θραφεί ολόκληρος ο παγκόσμιος πληθυσμός και σε τιμές που δεν ήταν ποτέ τόσο χαμηλές. Ωστόσο, παρά την επιτυχία αυτή και τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης και του αυξανόμενου παγκόσμιου εμπορίου στον τομέα της γεωργίας, παραμένουν μεγάλες, σε ορισμένες περιπτώσεις επίπονες χωρικές διαφορές σχετικά με την ικανότητα των κοινωνιών τόσο να τραφούν όσο και να προστατεύσουν τη μακροπρόθεσμη παραγωγική ικανότητα των φυσικών τους πόρων (P. Hazell, S.Wood, 2008).

Αξίζει να επισημανθεί πως, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, η επέκταση της συνολικής καλλιεργήσιμης έκτασης στα περισσότερα μέρη του κόσμου έχει παίξει ένα μικρό ρόλο στην αύξηση της γεωργικής παραγωγής, μέχρι το σημείο όπου η αύξηση της παγκόσμιας έκτασης των καλλιεργήσιμων εκτάσεων είναι ουσιαστικά στάσιμη. Η μετάβαση από την επέκταση στην εντατικοποίηση της χρήσης των εισροών ως κύρια στρατηγική ανάπτυξης της παραγωγής έχει μειώσει τη ζήτηση για μετατροπή της γης πάνω από 1 δισεκατομμύρια εκτάρια σε παγκόσμιο επίπεδο από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 (Cassman, Wood, 2005).

Παρά λοιπόν το γεγονός ότι η γεωργική ανάπτυξη επέτρεψε σημαντικές αυξήσεις των αποδόσεων σε πολλούς τομείς, αυτές οι τάσεις ανάπτυξης δημιούργησαν και προβλήματα, όπως την πείνα και τον υποσιτισμό. Ακόμα η ασφάλεια των τροφίμων έχει μειωθεί σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, τα οφέλη και το κόστος της παραγωγής κατανέμονται άνισα και οι βιολογικοί πόροι έχουν υποβαθμιστεί (A. Olmo, 2011).

2.2 Κίνδυνοι για την αγροβιοποικιλότητα

Η εντατικοποίηση της γεωργίας επέτρεψε ουσιαστικές αυξήσεις στην ευρωπαϊκή παραγωγή τροφίμων κατά τη διάρκεια των τελευταίων 50 χρόνων και θεωρείται ότι έχει μια σημαντική ευθύνη για την παρακμή της γεωργικής γης και της βιοποικιλότητας. Καθώς ήταν και η αιτία της μη αναστρέψιμης, εν μέρει, ρύπανσης του νερού, της γης και του εδάφους με επακόλουθη ζημία για τη δημόσια υγεία, τη γονιμότητα του εδάφους και την ευρύτερη αγροτική ευημερία. Το παράδειγμα αυτού του αγροτοβιομηχανικού μοντέλου είναι η αδιάκριτη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, όπως η γη, οι πηγές νερού, τα δάση και οι θάλασσες (A. Olmo, 2011). Πρακτικές, όπως τα φυτοφάρμακα και τα συνθετικά λιπάσματα, η μεγάλη κλίμακα χρήση των ποικιλιών υψηλής απόδοσης⁵⁷, η εκμηχάνιση της γεωργίας μέσω της χρήσης βαρέων μηχανημάτων και η αφαίρεση των (ημι)φυσικών οικοτόπων, καθώς και η περιθωριοποίηση ή η εγκατάλειψη της παραδοσιακής διαχείρισης της γης έχουν ως αποτέλεσμα αρνητικές συνέπειες στη βιοποικιλότητα της γεωργικής γης (F.J.J.A. Bianchi et al., 2013). Η εξειδίκευση της παραγωγής των καλλιεργειών, ως «κατ' εξοχήν» γεωργική πρακτική, υπονομεύει σοβαρά τη διαφοροποίηση των ειδών και των οικοτόπων και προκα-

---

⁵⁷ Οι ποικιλίες υψηλής απόδοσης αναλύονται στην παράγραφο 2.5

λεί την απώλειά τους. Οι μεγαλύτερες ποσότητες των εισροών, η υπερβολική χρήση φυτοφαρμάκων, η υπεράρδευση, η αλόγιστη χρήση των υδατικών πόρων για την εντατική καλλιέργεια οδηγεί στην υποβάθμιση των υγροτόπων. Τα εντατικά συστήματα γεωργικής παραγωγής συμβάλλουν περαιτέρω στην υποβάθμιση της ποιότητας των υδάτων σε περιοχές του δικτύου Natura 2000 μέσα από τις υπερβολικές εκπομπές αζώτου και φωσφόρου που εξαπλώνονται μέσω των επιφανειακών απορροών του νερού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τον ευτροφισμό των επιφανειακών υδάτων και έχει επιπτώσεις στο υδάτινο περιβάλλον (Institute for European Environmental Policy, 2013).

Εκτιμάται ότι περίπου τα τρία τέταρτα της γενετικής ποικιλότητας που βρίσκονταν σε γεωργικές καλλιέργειες έχουν χαθεί κατά τον τελευταίο αιώνα και αυτή η γενετική διάβρωση συνεχίζεται. Διεθνείς, ευρωπαϊκές και εθνικές προσπάθειες επιτυγχάνουν σταδιακά σημαντική μείωση του σημερινού ρυθμού απώλειας (S. Schröder, F. Begemann and S. Harrer, 2007).

Η γεωργία αποτελεί την κύρια χρήση της γης για τη μισή περίπου έκταση της Ευρώπης. Ως εκ τούτου, είναι ένας από τους βασικούς τομείς που επηρεάζουν τη βιοποικιλότητα, τόσο θετικά όσο και αρνητικά (B. Delbaere, V. Mikos, M. Pulleman, 2014). Για πάνω από χιλιάδες χρόνια οι γεωργικές πρακτικές έχουν διαμορφώσει το πολυλειτουργικό τοπίο της Ευρώπης, με πολλά είδη και τύπους οικοτόπων που έχουν προσαρμοστεί ή εξαρτώνται από αυτές τις πρακτικές. Ταυτόχρονα, η προσπάθεια για πιο αποτελεσματική και παραγωγική γεωργία έχει οδηγήσει σε εντατικοποίηση των πρακτικών, την εκμηχάνιση και την αύξηση της κλίμακας της γεωργίας. Σε ορισμένα μέρη της Ευρώπης, η έλλειψη αποδοτικότητας ή ικανότητας οδήγησε στην εγκατάλειψη της γεωργικής γης. Αυτές οι διαδικασίες έχουν σημαντικές επιπτώσεις στα επίπεδα της βιοποικιλότητας σε γεωργικές εκτάσεις, σε όλη την ήπειρο. Σε ευρωπαϊκή κλίμακα η επίπτωση αυτή είναι σε μεγάλο βαθμό αρνητική, καταλήγοντας σε μειωμένο μέγεθος του πληθυσμού για πολλά είδη και ομάδες που συνδέονται με τις γεωργικές εκτάσεις. Σε τοπικό επίπεδο, ωστόσο, οι προσαρμοσμένες γεωργικές πρακτικές μπορεί να επιφέρουν θετικά αποτελέσματα σε πτυχές της βιοποικιλότητας ή σε μεμονωμένα είδη.

Ακόμα, συμπέρασμα των μελετών είναι πως η βιοποικιλότητα στα αγροοικοσυστήματα έχει μειωθεί και, έχει διαβρωθεί γενετικά το οικοσύστημα σε επίπεδο φυτών, ζώων και εδαφών (A.P. Kimeri-Mbote, P.Cullet, 1999). Αυτή η μείωση της γεωργικής βιοποικιλότητας έχει προκαλέσει οικονομικές απώλειες θέτοντας σε κίνδυνο την παραγωγικότητα και την επισιτιστική ασφάλεια οδηγώντας έτσι σε ένα ευρύτερο κοινωνικό κόστος.

Οι διάφορες απειλές για την αγροβιοποικιλότητα προέρχονται από κοινές αιτίες, που συνδέονται με τις επικρατούσες παραδοχές, τις πολιτικές και τις ακατάλληλες πρακτικές παραγωγής, όπως εξηγείται παρακάτω. Συνεπώς, η ίδια η γεωργία προκαλεί μεγάλες και αρνητικές επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα με διάφορους τρόπους.

Επιγραμματικά επισημαίνεται:

Πρώτη και πιο εμφανής είναι η επίπτωση της ύπαρξης τοπικά εκτεταμένης (αν και σε παγκόσμιο επίπεδο μειώνεται) μετατροπής των φυσικών οικοσυστημάτων για γεωργικούς σκοπούς.

Δεύτερη είναι η διαχείριση των γεωργικών τοπίων με τρόπους που μπορούν να περιορίσουν την ύπαρξη της φυσικής βιοποικιλότητας στο εσωτερικό τους.

Τρίτη είναι η χρήση των πρακτικών παραγωγής, όπως η εφαρμογή των φυτοφαρμάκων και η χρήση άλλων αγροχημικών που περιορίζουν περαιτέρω τη βιωσιμότητα της φυσικής βιοποικιλότητας, π.χ. μέλισσες, οι πληθυσμοί των πουλιών και της βιοποικιλότητας του εδάφους. Δεδομένου ότι αυτά τα ζώα και οργανισμοί μπορεί να εκτελέσουν πολλές φορές ευεργετικές οικονομικές υπηρεσίες από την άποψη της παραγωγής, οι επιπτώσεις στην ανθρώπινη απώλεια της ευημερίας είναι τόσο άμεσες όσο και έμμεσες (π.χ. η οικονομική συμβολή των επικονιαστών στα έσοδα καφέ στην Κόστα Ρίκα) (P. Hazell, S. Wood, 2008).

Τέταρτη είναι η αυξημένη ευπάθεια σε εχθρούς και ασθένειες. Η ομοιογενοποίηση των ειδών και των γεωργικών συστημάτων αυξάνει την ευπάθεια σε έντομα και ασθένειες. Καθαρά συστήματα μονοκαλλιέργειας είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα σε επιθέσεις, οι οποίες μπορούν να καταστρέψουν μια ομοιόμορφη καλλιέργεια, ειδικά μεγάλες φυτείες. Η ιστορία προσφέρει πολλά παραδείγματα σοβαρών οικονομικών απωλειών και τα δεινά που προκύπτουν λόγω της εξάρτησης από συστήματα μονοκαλλιέργειας (A.P. Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999). Ανάμεσα στα πιο γνωστά είναι ο λιμός της πατάτας της Ιρλανδίας κατά τη διάρκεια του δέκατου ένατου αιώνα, η σήψη οινοποιήσιμων σταφυλιών όπου αφανίστηκαν πολύτιμα αμπέλια τόσο στη Γαλλία κατά το δέκατο ένατο αιώνα όσο και στις Ηνωμένες Πολιτείες στη δεκαετία του 1970 και του 1980, μια κακοήθης νόσος (Σιγκατόκα) που έπληξε εκτεταμένες φυτείες μπανάνας στην Κεντρική Αμερική κατά τις τελευταίες δεκαετίες και αρκετές ακόμα.

Ειδικότερα σε επίπεδο ΕΕ η γεωργία και γενικότερα η βιομηχανία τροφίμων είναι ένας από τους καθοριστικούς παράγοντες που συμβάλει στην κλιματική αλλαγή. Παράλληλα, η γεωργία αποτελεί μία από τις δραστηριότητες που η κλιματική αλλαγή επηρεάζει περισσότερο με φαινόμενα όπως υψηλές θερμοκρασίες, ξηρασία και οι πλημμύρες. Όλα έχουν σοβαρές επιπτώσεις στη γεωργική παραγωγή. Ακόμα, η γεωργία, συμπεριλαμβανομένης της κτηνοτροφίας, η παραγωγή και η εμπορία τροφίμων καταναλώνουν περισσότερη ενέργεια από οποιοδήποτε άλλο βιομηχανικό τομέα. Το φαινόμενο του θερμοκηπίου και της ρύπανσης επιδεινώνεται περαιτέρω από τα χιλιάδες χιλιόμετρα που διανύουν τα τρόφιμα κατά τις διαδικασίες παραγωγής, μεταποίησης και διανομής και σε αυτό προστίθεται η κτηνοτροφία, καθώς είναι η αιτία υψηλού ποσοστού των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Σε γενικές γραμμές, για το 9% των συνολικών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να κατηγορηθεί η γεωργία (A. Olmo, 2011).

Προηγούμενες αποτυχίες των καλλιεργειών που οφείλονται σε γενετική ομοιομορφία

Έτος	Περιοχή	Καλλιέργεια	Συνέπειες
1846	Ιρλανδία	Πατάτα	Λιμός
1900	Σρι Λάνκα	Καφές	Καταστράφηκαν φάρμες
1940	ΗΠΑ	Διάφορες	Διάφορες απώλειες. \\Διπλασιασμός εντόμων
1943	Ινδία	Ρύζι	Λιμός
1960	ΗΠΑ	Σιτάρι	Επιδημία
1970	ΗΠΑ	Αραβόσιτος	1 δις \$ απώλεια
1970	Φιλιππίνες /Ινδονησία	Ρύζι	Επιδημία του ιού
1974	Ινδονησία	Ρύζι	3.000.000 τόνοι καταστράφηκαν
1984	Φλόριντα, ΗΠΑ	Εσπεριδοειδή	18 εκ. δέντρα καταστράφηκαν

Πηγή: *World Conservation Monitoring Centre, 1992; Brian Groombridge, Ed. Global diversity: status of the earth's living resources (London: Chapman & Hall, 1992).*

Εκτός από τα προαναφερθέντα, υπάρχει μια σοβαρή μείωση σε οργανισμούς του εδάφους και θρεπτικά συστατικά. Ωφέλιμα έντομα και μύκητες που συνήθως θεωρούνται εχθροί της παραγωγής τροφίμων είναι πραγματικά πολύτιμοι για την επικοινωνία, για τη φυσική παραγωγή των θρεπτικών συστατικών, για τη συνέχεια της κυκλικής αλυσίδας, συμβάλουν στη διατήρηση της βιομάζας και τέλος είναι οι φυσικοί εχθροί των επιβλαβών εντόμων και των ασθενειών που προσβάλλουν τις καλλιέργειες. Υποφέρουν όμως κάτω από τη γεωργία που αποδέχεται βαριές εισροές φυτοφαρμάκων και ομοιόμορφων ποικιλιών (F.J.J.A. Bianchi et al., 2013). Οι επακόλουθες απώλειες μπορεί να μειώσουν την παραγωγικότητα. Ακόμα οι μυκόριζες, οι μύκητες που ζουν σε συμβίωση με τις ρίζες των φυτών, είναι απαραίτητοι για την πρόσληψη των θρεπτικών ουσιών και του νερού. Όμως τα αγροχημικά συχνά σκοτώνουν τους φυσικούς εχθρούς και τα επωφελή έντομα, καθώς στόχος τους είναι όλα τα παράσιτα. Τα φυτοφάρμακα, ειδικά όταν υπερκαταναλώνονται καταστρέφουν ένα ευρύ φάσμα των ευπαθών ειδών στα οικοσυστήματα, ενώ αλλάζουν επίσης και την φυσιολογική δομή και λειτουργία του ίδιου του οικοσυστήματος.

Τέλος, έχουμε πρόσθετες απώλειες στα συστήματα εκτροφής, τους οικοτόπους, τη διατροφή, την πολιτιστική πολυμορφία και γνώση. Από την άποψη της γεωργικής βιολογικής ποικιλότητας σε επίπεδο ποικιλιών, υπήρξε σοβαρή απώλεια των παραδοσιακών καλ-

λιεργούμενων ειδών τροφίμων και, όσον αφορά τα είδη που καλλιεργούνται, οι μεγάλες εκτάσεις έχουν φυτευτεί με λίγες σύγχρονες ποικιλίες. Αυτή η εξειδίκευση της ποικιλίας περιστασιακά οδήγησε σε εκτεταμένες απώλειες καλλιεργειών λόγω της εκδήλωσης κρουσμάτων ασθενειών και των παρασίτων, με την οποία οι ευρέως φυτεμένες ποικιλίες δεν είχαν καμία αντίσταση (P. Hazell, S. Wood, 2008). Τα διαφοροποιημένα γεωργικά συστήματα έχουν εκτοπιστεί, διαβρωθεί και εξαλειφθεί σε πολλούς τομείς και τα μοντέλα μονοκαλλιέργειας έχουν κυριαρχήσει. Για παράδειγμα, υφίσταντο παρακμή τα παραδοσιακά γεωργοδασοκομικά αυτόχθονα συστήματα με εναλλασσόμενες καλλιέργειες και άλλες μεικτές γεωργικές πρακτικές. Οι αλλαγές αυτές επηρεάζουν το ευρύτερο γεωργικό τοπίο, μετατρέποντας την ύπαιθρο από ένα πλούσιο μωσαϊκό των καλλιεργειών και φυτών σε μια μονότονη ομοιομορφία.

Έχει μειωθεί επίσης η συνολική βιοποικιλότητα των φυσικών οικοτόπων, συμπεριλαμβανομένων των τροπικών δασών, των υγροτόπων και των χορτολιβαδικών περιοχών, μέσω της διαδικασίας μετατροπής των γαιών. Η απώλεια της βιοποικιλότητας σε οικοτόπους γύρω από τις γεωργικές περιοχές οδηγεί στη διάσπαση των υπηρεσιών του οικοσυστήματος που παρέχει η βιοποικιλότητα, όπως η επικονίαση, η κατακράτηση νερού, η ανακύκλωση των θρεπτικών συστατικών και η αποσύνθεση.

Οι αναπτυσσόμενες χώρες έχουν πλέον χάσει περίπου το ένα πέμπτο του συνόλου των δασών τους από το 1960, με την Ασία να έχει χάσει το 30%, με την Αφρική και τη Λατινική Αμερική να έχει χάσει το 18%. Εκτός από την ολοκληρωτική αποψίλωση των δασών, πολλές από τις υπόλοιπες δασικές εκτάσεις είναι πολύ υποβαθμισμένες, μέσω της καταπάτησης από τους αγρότες, το ζωικό κεφάλαιο και την επιλεγμένη υλοτομία (Geist, Lambin 2001). Η μετατροπή ή η υποβάθμιση των δασών οδηγεί σε απώλεια των δασικών προϊόντων, πολλά από τα οποία είναι ιδιαίτερα σημαντικά για τους οικονομικά ασθενέστερους πληθυσμούς. Η αποψίλωση των δασών προκαλεί επίσης απώλεια σημαντικών περιβαλλοντικών υπηρεσιών, ιδίως της προστασίας των λεκανών απορροής, της διατήρησης της βιοποικιλότητας και της παγίδευσης του άνθρακα (P. Hazell, S. Wood, 2008).

Πιθανές μελλοντικές επεκτάσεις των καλλιεργειών επιδεινώνουν αυτές τις απώλειες και τις διαταραχές του οικοσυστήματος, οι οποίες με τη σειρά τους μπορεί να οδηγήσουν σε μείωση της παραγωγικότητας τόσο εντός όσο και εκτός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

Στοιχεία από ορισμένες περιοχές δείχνουν επίσης ότι η μείωση της ποικιλίας των τροφίμων επηρεάζει αρνητικά τη διατροφή. Σε πολλές περιπτώσεις όπου τα «σύγχρονα» τρόφιμα και οι τεχνολογίες ανάπτυξης έχουν εισαχθεί, οι άνθρωποι έχουν σταματήσει να καταναλώνουν τρόφιμα υψηλής διατροφικής αξίας, όπως τα όσπρια υψηλής περιεκτικότητας σε πρωτεΐνες, που προέρχονται από τους παραδοσιακούς σπόρους και έχουν αντικατασταθεί από «σύγχρονες» μονοκαλλιέργειες σιτηρών, όπως η «ομοιόμορφη» ποικιλία σιταριού καλαμποκιού, οι οποίες είναι λιγότερο θρεπτικές.

Κατά τη διαδικασία αυτή, όπου η βιομηχανία γεωργικών τεχνολογιών κυριαρχεί προωθώντας τις ομοιόμορφες καλλιέργειες, οι τοπικές και πολιτιστικές γνώσεις και οι παραδόσεις που σχετίζονται με τη χρήση των διαφορετικών φυτικών πόρων χάθηκαν. Εν ολίγοις, η απώλεια της γεωργικής βιολογικής ποικιλότητας έχει άμεσους κινδύνους, οικονομικό και κοινωνικό κόστος για τους παραγωγούς, τις κοινότητες και τα έθνη και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην παραγωγικότητα της γεωργίας, καθώς θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια των τροφίμων. Τα στοιχεία δείχνουν ότι οι αλλαγές αυτές μπορεί να μειώσουν τη βιωσιμότητα και την παραγωγικότητα σε συστήματα καλλιέργειας.

Ακόμα, όσο το κατά κεφαλήν εισόδημα αυξάνεται, η εργασία γίνεται όλο και πιο ακριβή σε σχέση με τη γη και το κεφάλαιο και τα μικρά αγροκτήματα αρχίζουν να πιέζονται ασφυκτικά ώστε να ανταγωνιστούν τις μεγαλύτερες και πιο κεφαλαιοποιημένες εκμεταλλεύσεις που βρίσκονται σε καλύτερη θέση. Αυτό οδηγεί επίσης σε μαζική έξοδο των εργαζομένων από τη γεωργία και την υιοθέτηση τεχνολογιών έντασης κεφαλαίου. Όσο το κατά κεφαλήν εισόδημα αυξάνεται, οι καταναλωτές διαφοροποιούν τη διατροφή τους και απαιτούν υψηλότερης αξίας κτηνοτροφικά προϊόντα, φρούτα και λαχανικά και σχετικά λιγότερο βασικά προϊόντα διατροφής. Απαιτούν επίσης υψηλότερης ποιότητας και «ασφαλέστερα» προϊόντα, πιστοποιημένα, περισσότερο επεξεργασμένα και προ-μαγειρεμένα φαγητά. Η αστικοποίηση επιτείνει αυτές τις συνήθειες (P. Hazell, S. Wood, 2008).

Τέλος, φτωχοί άνθρωποι έχουν ενοχοποιηθεί ευρέως ως πρωταρχική αιτία της παρατηρούμενης υποβάθμισης του περιβάλλοντος στις αγροτικές περιοχές. Μια επικρατούσα άποψη στη βιβλιογραφία είναι ότι οι φτωχοί άνθρωποι είναι λιγότερο σε θέση να συγκρατήσουν ή να ανατρέψουν την υποβάθμιση των πόρων, επειδή είναι πιο απελπισμένοι και περισσότερο πιθανό να μη παράγουν «αύριο», προκειμένου να τραφούν «σήμερα». Επίσης, είναι πιο πιθανό από ό, τι οι πλουσιότεροι άνθρωποι να έχουν μεγάλες οικογένειες, ελλιπή επένδυση κεφαλαίου, να αισθάνονται ανασφάλεια, να έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε κατάλληλες τεχνολογίες και να είναι λιγότερο ενημερωμένοι σχετικά με τις συνέπειες των μεθόδων τους. Η επιδείνωση της υποβάθμισης συμβάλλει στη μείωση των εισοδημάτων και την εμβάθυνση της φτώχειας. Δεδομένου ότι αυτό επιδεινώνει πολλούς από τους παράγοντες που θεωρείται ότι εμποδίζουν τους φτωχούς από τη σταθεροποίηση ή τη βελτίωση της κατάστασης των φυσικών τους πόρων, η υποβάθμιση των πόρων αυτών συνεχίζει να εντείνεται. Με την πάροδο του χρόνου, οι φτωχοί άνθρωποι είναι παγιδευμένοι σε ένα φαύλο κύκλο με συνεχώς επιδεινούμενη φτώχεια και υποβάθμιση των πόρων (Cleaver, Schrieber, 1994).

Η κατάσταση επιδεινώνεται περαιτέρω με την αύξηση του πληθυσμού που αυξάνει τον αριθμό των φτωχών ανθρώπων οι οποίοι εξαρτώνται από τους υποβαθμισμένους πόρους.

Γενικότερα όμως, η υποβάθμιση προκύπτει από τη συμπεριφορά όλων των ειδών των αγροτών, συμπεριλαμβανομένης της μεγαλύτερης κλίμακας και τους πλουσιότερους

αγρότες. Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος σε ιδιαίτερα παραγωγικές αρδευόμενες εκτάσεις είναι μια τέτοια περίπτωση, δεδομένου ότι οι περισσότεροι από τους γεωργούς στις περιοχές αυτές δεν είναι φτωχοί. Ακόμη και σε πολύ λιγότερο παραγωγικές και ξηρές εκτάσεις, τα πιο πλούσια νοικοκυριά κατέχουν ουσιαστικά το μεγαλύτερο μέρος της γης και των ζώων και είναι οι κύριοι υπεύθυνοι της υποβάθμισης των πόρων (π.χ. κτηνοτρόφοι βοοειδών μεγάλης κλίμακας στον Αμαζόνιο, βοσκοί και εκβιομηχανισμένες καλλιέργειες στη Βόρεια Αφρική και στην Μέση Ανατολή (P. Hazell, S. Wood, 2008).

Ωστόσο, αν κοιτάξουμε πέρα από αυτά βλέπουμε ότι υπάρχουν βαθύτερα ριζωμένοι παράγοντες που συνέβαλαν στη διάβρωση της γεωργικής βιοποικιλότητας και καθορίζουν τη χρήση συγκεκριμένων τεχνολογιών και πρακτικών. Αυτοί βασίζονται συχνά σε ανισότητες στην κατανομή των πόρων, στην κυριαρχία των βιομηχανικών γεωργικών πολιτικών και των θεσμών που υποστηρίζουν και σχεδόν επιβάλλουν τις ακατάλληλες γεωργικές πρακτικές και τεχνολογίες. Ακόμα, στις πιέσεις από τις επιχειρήσεις που προωθούν τις ομοιόμορφες μονοκαλλιέργειες και τις χημικές ουσίες.

Ας σημειωθεί επίσης ότι ιδρύματα και εταιρείες από τις αναπτυγμένες χώρες έχουν αποκτήσει τον έλεγχο των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας (διπλώματα ευρεσιτεχνίας) των σπόρων και άλλων γενετικών πόρων. Αυτό το κυρίαρχο πρότυπο της κυριότητας των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας τείνει να δώσει στις πολυεθνικές εταιρείες αθέμιτα πλεονεκτήματα στην αξιοποίηση των ποικίλων βιολογικών πόρων, ενώ κατά την ίδια στιγμή συχνά περιορίζει την πρόσβαση στους πόρους από τους ανθρώπους και τους τοπικούς αγρότες. Σχετικές αιτίες της απώλειας αγροβιοποικιλότητας είναι η υποτίμηση της διαφορετικότητας και της συσσωρευμένης γνώσης των τοπικών συνθηκών και η ζήτηση της αγοράς και των καταναλωτών για τυποποιημένα προϊόντα. Δημογραφικές πιέσεις μπορούν επίσης να συμβάλουν στην απώλεια, αλλά για την αντιμετώπιση αυτών απαιτείται εξέταση των ευρύτερων κοινωνικοοικονομικών δομών, των τρόπων υπέρβασης των ανισοτήτων και η παροχή οικονομικών και εκπαιδευτικών ευκαιριών για τους μικραγρότες.

2.3 Τρόποι επιβράδυνσης της απώλειας γεωργικής βιολογικής ποικιλότητας (αγροβιοποικιλότητας)

Αφού παρατέθηκαν οι αιτίες απώλειας της γεωργικής βιολογικής ποικιλότητας, εξετάζεται ο τρόπος αντιμετώπισής τους. Τα ακόλουθα στοιχεία είναι ζωτικής σημασίας σε οποιαδήποτε στρατηγική για την επίτευξη αυτών των αλλαγών:

- Η εφαρμογή των αγρο-οικολογικών αρχών που συμβάλουν στη διατήρηση, τη χρήση και την ενίσχυση της βιοποικιλότητας στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, τη διατήρηση ή και αύξηση της παραγωγικότητας και την επίτευξη μιας βιώσιμης εντατικοποίησης.

- Η συμμετοχή και η χειραφέτηση των αγροτών και των ιθαγενών πληθυσμών, η προστασία των δικαιωμάτων τους, καθώς και ο σεβασμός και η χρήση της γνώσης τους σχετικά με τη βιοποικιλότητα και τους πόρους, ώστε να συνδράμουν στη διατήρηση της γεωργικής βιολογικής ποικιλότητας, στην έρευνα και την ανάπτυξη.

- Η αξιοποίηση των υφιστάμενων επιτυχημένων μεθόδων και της τοπικής γνώσης για τη βιοποικιλότητα, τους γενετικούς πόρους στη γεωργία και η προσαρμογή των βιώσιμων πρακτικών (π.χ. ολοκληρωμένη διαχείριση επιβλαβών οργανισμών, την ολοκληρωμένη διαχείριση).

- Η δημιουργία προγραμμάτων επέκτασης και προώθησης των πακέτων τεχνολογίας, με την παράλληλη εφαρμογή πολιτικών για την ασφαλή θητεία και τα δικαιώματα των φυτογενετικών πόρων και την ενίσχυση προγραμμάτων έρευνας και ανάπτυξης πάνω στη γεωργική βιολογική ποικιλότητα των καλλιεργειών.

- Η δημιουργία μιας υποστηρικτικής πολιτικής περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένης της κατάργησης κινήτρων για την καλλιέργεια ομοιόμορφων ποικιλιών και τη χρήση αγροχημικών. Επιπλέον την εφαρμογή πολιτικών που διασφαλίζουν τη διατήρηση και τα δικαιώματα των φυτογενετικών πόρων από τους ντόπιους.

Παραδείγματα βέλτιστων πρακτικών που είναι αποτελεσματικές για έντομα και τη διαχείριση των νόσων, περιλαμβάνουν τα ακόλουθα (L. A. Thrupp, 1996) :

- Οι πολλές διαφοροποιημένες καλλιέργειες χρησιμοποιούνται για να αποτρέψουν τη συσσώρευση των παρασίτων

- Η συν-καλλιέργεια των φυτών που είναι θηρευτές των επιβλαβών εντόμων

- Η χρήση ορισμένων φυτών, όπως τα φυσικά φυτοφάρμακα

- Η χρήση των ζιζανίων στην απώθηση των εντόμων

- Η χρήση οργανισμών βιολογικού ελέγχου, συμπεριλαμβανομένων των διαφόρων παρασίτων, των ζώων και των ψαριών που καταναλώνουν επιβλαβή έντομα (π.χ. πάπιες και ψάρια σε ορυζώνες στην Ασία)

- Η εξάλειψη ή η μείωση της χρήσης φυτοφαρμάκων για την αποφυγή δυσμενών αγροοικολογικών συνεπειών στην ποικιλομορφία

- Η ανάμιξη των καλλιεργειών που επιβραδύνει την εξάπλωση των ασθενειών με την αλλαγή του μικρο-περιβάλλοντος

- Η χρήση φυτών με αντοχή σε συγκεκριμένους μικροοργανισμούς ως «δόλωμα» στις καλλιέργειες, ώστε να προσελκύσουν τους μύκητες.

Μια κοινή λανθασμένη αντίληψη είναι ότι η ενίσχυση της αγροβιοποικιλότητας είναι εφικτή μόνο σε εκμεταλλεύσεις μικρής κλίμακας. Στην πραγματικότητα, υπάρχουν άφθονα στοιχεία που αντικρούουν αυτή την ιδέα. Η εμπειρία δείχνει ότι τα μεγάλα συστήματα παραγωγής επωφελούνται επίσης από την ενσωμάτωση αυτών των αρχών και πρακτικών.

Οι Αμειψισπορές⁵⁸, η ολοκληρωμένη διαχείριση επιβλαβών οργανισμών⁵⁹ και η χλωρή λίπανση είναι οι πιο κοινές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται επικερδώς σε μεγάλα εμπορικά συστήματα, τόσο στο βορρά όσο και στο νότο. Τέτοιες βιώσιμες προσεγγίσεις για την εντατικοποίηση βρίσκονται στις φυτείες τσάι και καφέ στις τροπικές περιοχές, καθώς και σε αμπελώνες και οπωρώνες στις εύκρατες ζώνες. Σε περισσότερες ρυθμίσεις μεγάλης κλίμακας, η αλλαγή από μονοκαλλιέργεια σε διαφορετικά συστήματα και πρακτικές συνεπάγεται κόστος μετάβασης και μερικές φορές συμβιβασμούς ή χαμηλότερα κέρδη για τα πρώτα δύο ή τρία χρόνια. Ωστόσο, μετά την αρχική μεταβατική περίοδο, οι παραγωγοί έχουν διαπιστώσει ότι οι αγρο-οικολογικές αλλαγές είναι κερδοφόρες, καθώς και φιλικές προς το περιβάλλον.

Ακόμα, για τη διατήρηση και την ενίσχυση της γεωργικής βιοποικιλότητας απαραίτητο εργαλείο φαίνεται να είναι η αειφόρος γεωργία, η οποία συγχωνεύει τους στόχους της παραγωγικότητας, της επισιτιστικής ασφάλειας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της οικολογικής ευρωστίας. Η στροφή προς τη βιώσιμη γεωργία απαιτεί αλλαγές στις μεθόδους παραγωγής, στα μοντέλα και στις πολιτικές, απαιτεί και την πλήρη συμμετοχή των κατοίκων της περιοχής. Σε αυτή την προσέγγιση, οι επιστημονικές εξελίξεις σχετικά με τις γενετικά τροποποιημένες και βελτιωμένες ποικιλίες έχουν σημαντικό ρόλο, αλλά θα πρέπει να αναπροσανατολιστούν προς τη διάσωση και τη χρήση της πολυμορφίας των συστημάτων καλλιέργειας. Για την επίτευξη αυτών των μετασχηματισμών και για τη διατήρηση και την αξιοποίηση της γεωργικής βιοποικιλότητας, οι ακόλουθες κύριες προσεγγίσεις είναι σημαντικές.

---

⁵⁸ **Αμειψισπορά** είναι η πρακτική της ανάπτυξης μιας σειράς ανόμοιων / διάφορων τύπων καλλιεργειών στην ίδια περιοχή σε συνεχόμενες εποχές. Επίσης βοηθά στη μείωση της διάβρωσης του εδάφους αυξάνοντας τη γονιμότητα του και την απόδοση των καλλιεργειών.

Η αμειψισπορά δίνει διάφορες θρεπτικές ουσίες στο έδαφος. Ένα παραδοσιακό στοιχείο της αμειψισποράς είναι η αναπλήρωση του αζώτου μέσω της χρήσης της χλωρής λίπανσης με βάση τα σιτηρά και άλλες καλλιέργειες. Η αμειψισπορά επίσης μετριάξει τη συσσώρευση των παθογόνων και των παρασίτων που συμβαίνει συχνά όταν ένα είδος συνεχώς περικυπείται και μπορεί επίσης να βελτιώσει τη δομή του εδάφους και τη γονιμότητα με την εναλλαγή βαθών και ριζών ριζωμένων φυτών. Η αμειψισπορά είναι ένα συστατικό της πολυκαλλιέργειας.

⁵⁹ **Ολοκληρωμένη διαχείριση επιβλαβών οργανισμών** (IPM, Integrated pest management), επίσης γνωστή ως ολοκληρωμένος έλεγχος παρασίτων (IPC) είναι μια ευρεία προσέγγιση που ενσωματώνει πρακτικές για τον οικονομικό έλεγχο των παρασίτων. IPM: έχει ως στόχο να καταστείλει πληθυσμούς των επιβλαβών οργανισμών κάτω από το επίπεδο της οικονομικής ζημίας. Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας του ΟΗΕ (FAO) ορίζει το IPM ως «προσεκτική εξέταση όλων των διαθέσιμων τεχνικών καταπολέμησης των παρασίτων και την επακόλουθη ενσωμάτωση των κατάλληλων μέτρων που αποθαρρύνουν την ανάπτυξη των πληθυσμών παρασίτων και να κρατήσει τα φυτοφάρμακα και άλλες παρεμβάσεις σε επίπεδα που δικαιολογούνται από οικονομική άποψη και τη μείωση ή την ελαχιστοποίηση των κινδύνων για την ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον. Η IPM δίνει έμφαση στην ανάπτυξη υγιών καλλιεργειών με την ελάχιστη δυνατή διατάραξη των γεωργικών οικοσυστημάτων και ενθαρρύνει τους φυσικούς μηχανισμούς ελέγχου των επιβλαβών οργανισμών.

Η εφαρμογή των αγρο-οικολογικών αρχών, που βοηθά στη διατήρηση, τη χρήση και την ενίσχυση της βιοποικιλότητας στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις και μπορεί να αυξήσει τη βιώσιμη παραγωγικότητα και την εντατικοποίηση, η οποία αποφεύγει όμως την εκτατικοποίηση, με αποτέλεσμα τη μείωση της πίεσης στη βιοποικιλότητα εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης.

Η διατήρηση των φυτικών και ζωικών γενετικών πόρων, που βοηθά στην προστασία της βιοποικιλότητας στο παρόν καθώς και στις μελλοντικές ανάγκες και λειτουργίες του οικοσυστήματος.

Η συμμετοχή και ενδυνάμωση των αγροτών και η προστασία των δικαιωμάτων τους, επίσης αποτελούν σημαντικά μέσα για τη διατήρηση της γεωργικής βιολογικής ποικιλότητας στην έρευνα και την ανάπτυξη.

Η προσαρμογή των κατάλληλων μεθόδων στην εκάστοτε τοπική αγρο-οικολογική και κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα, βασισμένες στις τοπικές γνώσεις και στις ήδη εφαρμοσμένες και επιτυχείς μεθόδους που χρειάζονται για να συνδεθεί η βιοποικιλότητα με τη γεωργία.

Ακόμα, η δημιουργία μιας υποστηρικτικής πολιτικής περιβάλλοντος συμπεριλαμβανομένης της εξάλειψης κινήτρων για ομοιόμορφες ποικιλίες και για τα φυτοφάρμακα, με την εφαρμογή πολιτικών για τη διασφάλιση των τοπικών δικαιωμάτων, με το φυτογενετικό πλούτο να είναι ζωτικής σημασίας για τη γεωργική ενίσχυση της βιοποικιλότητας και για την ασφάλεια των τροφίμων.

Αναγκαίες είναι οι θεσμικές αλλαγές, οι οποίες θα επιδιώκουν τη διασφάλιση της συμμετοχής του κοινού στη βιώσιμη ανάπτυξη της γεωργίας, τις πολιτικές ορθής χρήσης των πόρων και την αναθεώρηση των συστημάτων ιδιοκτησίας που επηρεάζουν τη χρήση των βιολογικών πόρων, ώστε να εξασφαλιστεί ότι οι αγρότες διατηρούν τα τοπικά δικαιώματα τους και την πρόσβαση σε απαραίτητους πόρους. Ακόμα, οι αλλαγές αυτές θα παρέχουν θεσμική στήριξη και κίνητρα, για τη χρήση αποτελεσματικών αγροοικολογικών μεθόδων που καθιστούν δυνατή τη βιώσιμη εντατικοποίηση μέσω της χρήσης των ποικιλόμορφων σπόρων. Κυρίως οι αγροχημικές βιομηχανίες είναι εκείνες που πρέπει να αποκτήσουν περισσότερο κοινωνικό και περιβαλλοντικό προσανατολισμό ώστε να διαμορφώνουν και να εμπορεύονται αυτούς τους ποικιλόμορφους σπόρους.

Ως εκ τούτου, η διατήρηση ορισμένων ενδιαιτημάτων και της βιοποικιλότητας είναι το κλειδί για την ανάσχεση της απώλειας της αγροβιοποικιλότητας και τη διατήρηση των βασικών υπηρεσιών οικοσυστήματος που στηρίζουν την οικονομία και την ευημερία της κοινωνίας. Η εμπειρία δείχνει ότι η βελτίωση και ο διατηρήσιμος τρόπος της γεωργικής βιολογικής ποικιλότητας ωφελεί τόσο τους μικρές όσο και μεγάλης κλίμακας αγρότες, ενώ ταυτόχρονα εξυπηρετεί το ευρύτερο κοινωνικό ενδιαφέρον για την υγεία των οικοσυστημάτων και την ασφάλεια των τροφίμων.

2.4. Η σχέση Αειφορίας και Αγροβιοποικιλότητας

Υπάρχει σαφής σχέση αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης μεταξύ της αειφορίας, της γεωργίας και της αγροβιοποικιλότητας. Όταν η γεωργία εφαρμόζεται σύμφωνα με τις αρχές της αειφορίας, σεβόμενη το φυσικό πλούτο και την ανάγκη απόλαυσής του και από τις επόμενες γενεές, τότε η αγροβιοποικιλότητα επηρεάζεται θετικά. Ενώ από την άλλη, όταν η γεωργία βασίζεται στην ομοιογενοποίηση, την εντατικοποίηση, την κακή διαχείριση των γεωργικών εκτάσεων και γενικότερα όταν έχει περάσει στο στάδιο της έντονης βιομηχανικής γεωργίας, τότε η αγροβιοποικιλότητα επηρεάζεται αρνητικά.

Οι βασικές αρχές για την αειφόρο ανάπτυξη είναι οι εξής (J. Pretty, 2007) :

1. Ενσωμάτωση βιολογικών και οικολογικών διεργασιών όπως η θρεπτική αλυσίδα, η δέσμευση του αζώτου, η αναγέννηση του εδάφους, η αλληλοπάθεια, ο ανταγωνισμός, η θήρευση και ο παρασιτισμός στις διαδικασίες παραγωγής τροφίμων.
2. Ελαχιστοποίηση της χρήσης των εν λόγω μη ανανεώσιμων στοιχείων που προκαλούν βλάβες στο περιβάλλον ή στην υγεία των αγροτών και των καταναλωτών
3. Παραγωγική χρήση των γνώσεων και των δεξιοτήτων των αγροτών, βελτιώνοντας έτσι την αυτοδυναμία τους.
4. Παραγωγική χρήση των συλλογικών ικανοτήτων των ανθρώπων να εργαστούν από κοινού για την επίλυση κοινών γεωργικών προβλημάτων και φυσικών πόρων, όπως των παρασίτων, των λεκανών απορροής, της άρδευσης και των δασών.

Η εντατικοποίηση της γεωργίας ορίζει σαφώς ορισμένα βραχυπρόθεσμα οικονομικά οφέλη για τους αγρότες και τη βιομηχανία τροφίμων, αλλά αυτά θα πρέπει να σταθμίζονται έναντι της απώλειας των δημοσίων αγαθών, όπως είναι η σταθερότητα του κλίματος, η ποιότητα του τοπίου και της βιοποικιλότητας, με τις συναφείς περιβαλλοντικές ζημίες, την υγεία και κοινωνικό κόστος που σε μεγάλο βαθμό εξωτερικεύονται από την αγροτική οικονομία (G. Pe'er, L. Dicks et al., 2014). Συνεπώς επιτυγχάνεται γρήγορη γεωργική παραγωγή, μέσω της χρήσης λιπασμάτων που καταστρέφουν τα υγιή οικοσυστήματα και χωρίς αγρανάπαυση που είναι απαραίτητη για την «ξεκούραση» του εδάφους και την ανανέωση των θρεπτικών συστατικών του. Σε πολλές χώρες της Βόρειας και Δυτικής Ευρώπης, όπου τα αρότρια εδάφη έρχονται αντιμέτωπα με τη συνεχή διαδικασία της εντατικοποίησης από τα μέσα του 20ου αιώνα, η φυτική ποικιλότητα μειώνεται με ταχύ ρυθμό. Πολλές μελέτες έχουν δείξει ότι η καλλιέργεια χωρίς ζιζανιοκτόνα και με μειωμένες ποσότητες εισροών λιπασμάτων (π.χ. βιολογική γεωργία ή παραδοσιακές πρακτικές καλλιέργειας χαμηλών εισροών) ενεργοποιούν τα οφέλη ποικιλότητας των φυτών, αυξάνονται τα ζιζάνια, η βιομάζα και υποστηρίζονται έτσι οι σχετικές υπηρεσίες οικοσυστήματος (C. Seifert, C. Leuschnerb, H. Culmseea, 2015).

Επομένως, όπως λειτουργεί η αγροτική και γεωργική παραγωγή, αναφερόμενοι στην αλόγιστη χρήση λιπασμάτων και στην επιλεγμένη καλλιέργεια συγκεκριμένων ποικιλιών, θα εξαρτηθεί από τη γενετική ποικιλομορφία των παγκόσμιων καλλιεργειών να αναπτύξουν τρόπους για να αυξήσουν την παραγωγικότητά τους, την αξιοπιστία και τη διατροφική ποιότητα. Όσον αφορά τη βιοποικιλότητα, αποτελεί πηγή πλούτου για τη γεωργία, η οποία της παρέχει, διαφυλάσσει και εξελίσσει φυσικά τις πρώτες ύλες για την αποτελεσματική λειτουργία της.

Τέλος, ο ίδιος ο γεωργός δεν είναι μόνο παραγωγός τροφίμων αλλά και ουσιαστικός παράγοντας εξασφάλισης βιωσιμότητας και διατήρησης της βιοποικιλότητας. Από αυτόν εξαρτάται η επάρκεια και η καθαρότητα των υδατικών αποθεμάτων, η αποφυγή της διάβρωσης του εδάφους, ο φυσικός έλεγχος των εντόμων και άλλων εχθρών της καλλιέργειας, η αισθητική του τοπίου κ.ά. Έτσι σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο τρόπος άσκησης της φυτοπροστασίας των καλλιεργειών του, καθώς η μη εφαρμογή ή η εφαρμογή εκλεκτικών εντομοκτόνων και άλλων παρασιτοκτόνων μπορεί να επηρεάσει θετικά τη βιοποικιλότητα (ωφέλιμα έντομα – φυσικοί εχθροί επιβλαβών εντόμων, επικονιαστές, εδαφόβιοι οργανισμοί, πουλιά, ερπετά), είτε αρνητικά (αλόγιστη χρήση λιπασμάτων, μηδενική αγρανάπαυση κ.τ.λ.).

Η αγροβιοποικιλότητα είναι ένα θέμα που αφορά όλο τον κόσμο, τους γεωργούς μικρούς και μεγάλους, τις κυβερνήσεις όλων των κρατών, τους λαούς τους και τον καθένα μας ξεχωριστά. Όλοι συμβάλουμε στη διατήρηση ή την εξαφάνισή της, όπως και όλοι επωφελούμαστε από την ύπαρξή της. Από εμάς εξαρτάται και σε εμάς «καταλήγει». Είναι το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον του πλανήτη, η τροφή που είχαμε, έχουμε και θα έχουμε, το περιβάλλον που γεννηθήκαμε, διαμορφώνουμε και τελικά θα αφήσουμε στους απογόνους μας.

2.5 Ποικιλίες υψηλής απόδοσης - Γενετική ομοιομορφία – Τοπικές ποικιλίες και κλιματική αλλαγή

Υψηλής απόδοσης ποικιλίες ή «σπόροι θαύμα» φυτεύονται σε υψηλά ποσοστά της γεωργικής γης (52% για το σιτάρι, 54% για το ρύζι και 51% για το καλαμπόκι). Η χρήση τους αύξησε την παραγωγή σε πολλές περιοχές, περιορίζοντας την ανάγκη καλλιέργειας σε νέες περιοχές (φαινόμενο εντατικοποίησης). Ωστόσο, η ευρεία υιοθέτηση των εν λόγω ποικιλιών σε συνδυασμό με νέες τεχνολογίες έχουν οδηγήσει στη μείωση της βιοποικιλότητας, έτσι με τη σειρά τους, οι υπηρεσίες που παρέχονται από το οικοσύστημα γεωργικής βιοποικιλότητας έχουν μειωθεί και μπορεί ως εκ τούτου να υπονομεύσουν την υγεία των οικοσυστημάτων. Αυτά τα προβλήματα δημιουργούν τεράστιες προκλήσεις ως προς την κάλυψη των αναγκών της παραγωγής, παράλληλα με τη διατήρηση πόρων.

Η εταιρική συγκέντρωση στον τομέα των εμπορικών σπόρων ισοδυναμεί με μια δραματική απώλεια της γενετικής ποικιλομορφίας, καθώς οι εταιρείες προσφέρουν μόνον τις πιο κερδοφόρες γραμμές των σπόρων προς πώληση και εγκαταλείπουν τις υπόλοιπες. Τα καθεστώτα πνευματικής ιδιοκτησίας (κυρίως τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας και των νέων φυτικών ποικιλιών) σύντομα επεκτάθηκαν σε όλα τα βιολογικά προϊόντα και τις διαδικασίες, οπότε κυριαρχεί περαιτέρω η ομοιομορφία. Με την ιδιωτικοποίηση της αναπαραγωγής των φυτών ενισχύθηκε η εταιρική ενοποίηση της βιομηχανίας σπόρων και αγροχημικών (F. Wolff, 2004).

Όμως για χιλιάδες χρόνια, η σταθερότητα ως προς το επίπεδο προστασίας ήταν επιτυχής χάρη στη συνύπαρξη μιας σειράς φυτών, που παρουσίαζαν διαφορετικά χαρακτηριστικά και ήταν ανθεκτικά σε συγκεκριμένες ασθένειες, στην ξηρασία, ή σε μεταβολές της θερμοκρασίας. Αυτές οι τοπικές και παραδοσιακές ποικιλίες εξελίσσονται μέσα στο χρόνο και προσαρμόζονται «αυτόματα» ώστε να επιβιώσουν στα νέα κλιματικά δεδομένα. Τώρα αυτή η γενετική ποικιλότητα των καλλιεργειών απειλείται σοβαρά. Όλες οι προσπάθειες έχουν τεθεί στην ανάπτυξη ενός περιορισμένου αριθμού τυποποιημένων, υψηλής απόδοσης ποικιλιών. Έτσι, παρά το γεγονός ότι οι διατροφικές ανάγκες του ανθρώπου καλύπτονται σε μεγάλο ποσοστό από τα φυτά καταναλώνοντας περίπου 7.000 είδη φυτών, μόνο 150 είδη είναι εμπορικά σημαντικά και περίπου 103 είδη αντιπροσωπεύουν το 90% της παγκόσμιας καλλιέργειας τροφίμων. Μόλις τρεις καλλιέργειες (ρύζι, σιτάρι και αραβόσιτος) καταλαμβάνουν περίπου το 60% των θερμίδων και το 56% της πρωτεΐνης (L. A. Thrupp, 2004). Εκτιμάται ότι περίπου το 75 τοις εκατό της φυτικής γενετικής ποικιλότητας έχει χαθεί καθώς οι αγρότες σε όλον τον κόσμο έχουν εγκαταλείψει τις τοπικές τους ποικιλίες για τις γενετικά ομοιόμορφες που παράγουν υψηλότερες αποδόσεις, υπό ορισμένες προϋποθέσεις (O. De Schutter, 2009).

Η μείωση της ποικιλομορφίας αυξάνει συχνά την ευπάθεια στις κλιματικές και άλλες τάσεις, δημιουργεί κινδύνους για τους μεμονωμένους αγρότες και μπορεί να υπονομεύσει τη σταθερότητα της γεωργίας. Στο Μπαγκλαντές, για παράδειγμα, η προώθηση μονοκαλλιέργειας του ρυζιού υψηλής απόδοσης έχει μειώσει την ποικιλομορφία, συμπεριλαμβανομένων περίπου 7.000 παραδοσιακών ποικιλιών ρυζιού και πολλών ειδών ψαριών. Η παραγωγή ρυζιού ΗΥΝ⁶⁰ ανά στρέμμα το 1986 μειώθηκε κατά 10% από το 1972, παρά την αύξηση 300% σε χρήση αγροχημικών ανά εκτάριο. Στις Φιλιππίνες, οι υψηλής απόδοσης ποικιλίες έχουν εκτοπίσει περισσότερες από 300 παραδοσιακές ποικιλίες ρυζιού που αποτελούσαν την κύρια πηγή τροφής για γενεές. Στην Ινδία, από το 1968, οι λεγόμενοι «σπόροι θαύμα» είχαν αντικαταστήσει το ήμισυ των γηγενών ποικιλιών. Βέβαια να τονίσουμε ότι οι συγκεκριμένοι σπόροι δεν ήταν υψηλής απόδοσης, εκτός αν καλλιεργούνταν σε αρδευόμενες εκτάσεις με υψηλά ποσοστά λιπασμάτων και οι οποίες ήταν συχνά απρόσιτες στους φτωχούς αγρότες. Έτσι, ενώ οι αναμενόμενες αυξήσεις στην παραγωγή δεν πραγματοποιή-

---

⁶⁰ High-yielding variety (Ποικιλίες υψηλής απόδοσης)

θηκαν σε πολλές περιοχές, η γενετική ομοιομορφία των καλλιεργειών ήταν σαφώς αυξημένη.

Ερχόμαστε στο μοντέλο της «Πράσινης Επανάστασης» το οποίο εισήχθη στα μέσα της δεκαετίας του 60 και προώθησε κυρίως την εντατική καλλιέργεια μέσα από ποικιλίες υψηλής απόδοσης, που απαιτούσαν υψηλή άρδευση, πολλά λιπάσματα και φυτοφάρμακα. Σκοπό είχε την κάλυψη της ζητούμενης ποσότητας τροφής αυξάνοντας την απόδοση των καλλιεργειών ανά εκτάριο, ώστε να μειωθεί η πίεση στις δασικές εκτάσεις. Ενώ η «πράσινη επανάσταση» συνέβαλε μεν στη δημιουργία αυταρκών χωρών, όπως η Ινδία, με 70% περισσότερη παραγωγή, συνετέλεσε τελικά και στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος και της οικονομίας τους. Υποβάθμιση του περιβάλλοντος λόγω των εισροών που ήταν αναγκαία για την καλλιέργεια των νέων αποδοτικών ποικιλιών και της οικονομίας, λόγω της πτώσης των τιμών των προϊόντων, κατά 50 %, που προκλήθηκαν από την αυξημένη προσφορά τους. Ακόμα οι αγρότες επιβαρύνθηκαν κατά 35% στα έξοδά τους λόγω των νέων χημικών εισροών που έπρεπε να αγοράσουν. Τελικά, το συνολικό αποτέλεσμα είναι μια μείωση της τάξεως των 52% στο γεωργικό εισόδημα (Α.Ρ. Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999).

Στην Αφρική, η μεταφορά του μοντέλου «Πράσινης Επανάστασης» έχει επίσης μειώσει την ποικιλομορφία. Στη Σενεγάλη, για παράδειγμα, ένα παραδοσιακό δημητριακό που ονομάζεται fonio (το οποίο είναι ιδιαίτερα θρεπτικό) απειλείται με εξαφάνιση λόγω της αντικατάστασής του με σύγχρονες ποικιλίες καλλιεργειών. Στο Σαχέλ, τα παραδοσιακά συστήματα πολυκαλλιέργειας αντικαθίστανται με μονοκαλλιέργειες που προκαλούν περαιτέρω αστάθεια των τροφίμων. Ομογενοποίηση εμφανίζεται επίσης σε καλλιέργειες υψηλής αξίας. Σχεδόν όλα τα δέντρα παραγωγής καφέ στη Νότια Αμερική καταγόταν από ένα δέντρο ενός βοτανικού κήπου στην Ολλανδία. Ο γνωστός «Coffea arabica» συλλέχθηκε πρώτη φορά από τα δάση της νοτιοδυτικής Αιθιοπίας τα οποία έχουν σχεδόν εξαφανιστεί.

Στο Βορρά, έχουν συμβεί παρόμοιες απώλειες της βιοποικιλότητας των καλλιεργειών με πολλές ποικιλίες φρούτων και λαχανικών που αναφέρονται από το Υπουργείο Γεωργίας των ΗΠΑ το 1903 να έχουν πλέον εκλείψει. Το 86% από τουλάχιστον 7.000 ποικιλίες μήλων μεταξύ 1804 και 1904 στις ΗΠΑ δεν καλλιεργείται πλέον και το 88% των 2.683 ποικιλιών αχλαδιάς δεν είναι πλέον διαθέσιμο. Ακόμα, στοιχεία από την Ευρώπη παρουσιάζουν παρόμοιες τάσεις, με παράδειγμα χιλιάδων ποικιλιών λιναρόσπορου και σιταριού να εξαφανίστηκαν μετά την εισαγωγή των ποικιλιών υψηλής απόδοσης (L.A. Thrupp, 2000). Η απώλεια της διαφορετικότητας μειώνει τις διαθέσιμες πηγές για μια μελλοντική προσαρμογή των σπόρων και η ομοιογενοποίηση των ποικιλιών αυξάνει την ευπάθεια στα έντομα και τις ασθένειες, που μπορεί να καταστρέψουν μια ενιαία καλλιέργεια, ειδικά τις μεγάλες φυτείες.

Μαζί με αυτήν την παγκόσμια τάση για ομοιόμορφη μονοκαλλιέργεια, έχει αυξηθεί και η εξάρτηση από τα υψηλά επίπεδα των εισροών όπως η άρδευση, τα λιπάσματα και τα φυτοφάρμακα. Οι νέες βελτιωμένες ποικιλίες έχουν υψηλή απαίτηση των παραπάνω, γεγο-

νός το οποίο έχει δυο σημαντικές συνέπειες. Περισσότερα έξοδα για τους αγρότες, προκειμένου να ανταποκριθούν στο αυξημένο κόστος των εισροών και επιδείνωση της κλιματικής αλλαγής, καθώς αυτή επηρεάζεται σε πολύ μεγάλο ποσοστό από τη γεωργία και τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, πόσο μάλλον όταν υπερκαταναλώνεται το νερό και όταν μολύνεται με φυτοφάρμακα και λιπάσματα ο υδροφόρος ορίζοντας. Όλοι οι παραπάνω συντελεστές συμβάλουν καταλυτικά σε μια νέα κλιματική πραγματικότητα, στην οποία καλούνται να προσαρμοστούν οι νέοι «βελτιωμένοι» σπόροι, που αν κάτι σίγουρα τους λείπει είναι η ικανότητα προσαρμογής στις κλιματικές αλλαγές.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1990 η ανάπτυξη των τεχνολογιών έφερε την αποστείρωση των σπόρων (γνωστοί και ως Terminator και GURT), που προορίζονται να περιορίσουν - εκμηδενίζουν το δικαίωμα των αγροτών να αποθηκεύουν και να επανακαλλιεργούν τους σπόρους (ETC group, *Seeds & Genetic Diversity*, 2015). Αυτή η αμφιλεγόμενη τεχνολογία περιορισμού της γενετικής χρήσης επιδιώκει την ανάπτυξη διαγονιδιακών ποικιλιών των οποίων οι σπόροι είναι στérροι. Επομένως η ποικιλία θα παράγει μια κανονική καλλιέργεια σιτηρών, αλλά θα είναι αδύνατον να αποθηκευτούν για χρήση ως σπόροι. Ακόμα και αν ένας αγρότης αντιλαμβάνεται δηλαδή την ιδιότητά τους να μην αναπαραγάγουν σπόρους για επόμενη σπορά, αυτό δεν προστατεύει κατ' ανάγκη τους άλλους γεωργούς οι οποίοι θα μπορούσαν να αποκτήσουν σπόρους από τους γείτονες ή από τις αγορές των σιτηρών (C.M. Correa., S. Shashikant, F. Meienberg, 2015).

Αλλά ο «εξολοθρευτής» είναι μόνο μία από μια σειρά τεχνολογικών και νομικών στρατηγικών που αναπτύσσουν εταιρείες για να ασκούν μονοπωλιακό έλεγχο των υλικών της ζωής (ETC Group, *Terminator & 'New Enclosures'* , 2015). Για παράδειγμα, το 30% των μικραγροτών σίτου στο Μπαγκλαντές έχει πάρει τους σπόρους από τις τοπικές αγορές. Μεταξύ 30% και 60% των σπόρων προς εκμετάλλευση αποκτάται από άλλους γεωργούς, εάν κάποιοι σπόροι καλαμποκιού προέρχονται από ποικιλίες GURT και αν αυτοί δεν διακρίνονται εύκολα από άλλες ποικιλίες, τα αποτελέσματα θα είναι αρνητικά. Οι GURT αποτελούν μια σημαντική επένδυση για τις βιομηχανίες και το εμπόριο, είναι όμως εξωφρενικό να χρησιμοποιούνται σε μικροκτηματικές περιοχές όπου η βιομηχανία σπόρων δεν ήταν ποτέ σημαντική. Είναι ανεύθυνο να εισάγουν GURT σε περιοχές που δεν έχουν μακρά εμπειρία σε ένα ισχυρό, διαφοροποιημένο και εύκολα προσβάσιμο εμπόριο σπόρων (www.apbrebes.org, *Agricultural biodiversity*). Ακόμα και τα πιθανά προβλήματα από την ταυτοποίηση της ποικιλίας υπογραμμίζουν τη σημασία της επαρκούς πληροφορίας όσον αφορά την παροχή σπόρων.

Έκταση της γενετικής ομοιομορφίας σε επιλεγμένες καλλιέργειες

Καλλιέργεια	Χώρα	Αριθμός ποικιλιών
Ρύζι	Σρι Λάνκα	από 2.000 ποικιλίες το 1959 μειώθηκε σε λιγότερο από 100
Ρύζι	Μπαγκλαντές	62% των ποικιλιών μειώθηκαν
Ρύζι	Ινδονησία	74% των ποικιλιών μειώθηκαν
Σιτάρι	ΗΠΑ	50% των καλλιεργειών μειώθηκαν σε 9 ποικιλίες
Πατάτα	ΗΠΑ	75% των καλλιεργειών σε 4 ποικιλίες
Σόγια	ΗΠΑ	50% των καλλιεργειών σε 6 ποικιλίες

Πηγή: *World Conservation Monitoring Centre, 1992; Brian Groombridge, ed., Global diversity: status of the earth's living resources (London: Chapman & Hall, 1992).*

Η κτηνοτροφία πλήττεται επίσης από τη γενετική διάβρωση. Κατά τον FAO⁶¹ εκτιμάται ότι κάπου στον κόσμο, τουλάχιστον μία φυλή της παραδοσιακής κτηνοτροφίας πεθαίνει κάθε εβδομάδα. Πολλές παραδοσιακές φυλές έχουν εξαφανιστεί καθώς οι αγρότες έχουν επικεντρωθεί σε νέες φυλές των βοοειδών, χοίρων, προβάτων και κοτόπουλων. Από τις 3.831 φυλές των βοοειδών, βουβάλια, κατσίκες, γουρούνια, πρόβατα, άλογα και γαϊδούρια που πιστεύεται ότι υπήρχε σε αυτόν τον αιώνα, το 16% έχει εξαφανιστεί και ένα επιπλέον 15% είναι σπάνιο. Μεταξύ υπαρχουσών φυλών ζώων, 474 μπορεί να θεωρηθούν ως σπάνιες ενώ 617 έχουν εξαφανιστεί από το 1892. Πάνω από 80 φυλές των βοοειδών βρέθηκαν στην Αφρική και ορισμένες από αυτές έχουν αντικατασταθεί από εξωτικές φυλές. Οι απώλειες αυτές αποδυναμώνουν τα προγράμματα αναπαραγωγής που θα μπορούσαν να βελτιώσουν την ανθεκτικότητα των ζώων. Δεδομένου ότι αυτές οι μορφές της βιοποικιλότητας διαβρώνονται, οι υπηρεσίες οικοσυστήματος τους μειώνονται και η επισιτιστική ασφάλεια μπορεί επίσης να υποβαθμιστεί σε πολλούς τομείς.

Η διαταραχή στην ισορροπία των αγροοικοσυστημάτων που προκαλείται από τη βαριά χρήση των αγροχημικών μπορεί να οδηγήσει σε διαρκή αναθέρμανση των παρασίτων και των κρουσμάτων νέων παρασίτων, καθώς προκαλούν την ανθεκτικότητα στα φυτοφάρμακα. Αυτή η διαταραχή του κύκλου συχνά οδηγεί τους αγρότες στην εφαρμογή αυξημένων ποσοτήτων φυτοφαρμάκων στη αλλαγή των προϊόντων, μια στρατηγική που είναι όχι μόνο αναποτελεσματική, αλλά διαταράσσει τις υπηρεσίες του οικοσυστήματος και αυξάνει το κόστος. Η εξάρτηση από μονοκαλλιέργειες και η μείωση των φυσικών οικοτόπων γύρω

⁶¹ Βλέπε 2.7.1

από αγροκτήματα επίσης μειώνει ή εξαλείφει τα ωφέλιμα έντομα στο αγροτικό οικοσύστημα.

Μείωση της ποικιλομορφίας σε φρούτα και λαχανικά, 1903-1983			
Λαχανικό	Ποσότητα 1903	Ποσότητα 1982	Απώλεια (%)
Σπαράγγι	46	1	97,8
Φασόλι	578	32	94,5
Τεύτλα	288	17	94,1
Καρότο	287	21	92,7
Πράσο	39	5	87,2
Μαρούλι	497	36	92,8
Κρεμμύδι	357	21	94,1
Μπιζέλι	408	25	93,9
Ραπανάκι	463	27	94,2
Σπανάκι	109	7	93,6

Πηγή: Cary Fowler and Pat Mooney, *The threatened gene: food, politics and the loss of genetic diversity* (Cambridge: Lutworth Press, 1990)

2.6. Βιοτεχνολογία, η «εξέλιξη» και εμπορευματοποίηση των σπόρων

Οι σπόροι δεν αποτελούν μόνον αυτούς που τους πρόσφερε η φύση και εξελίχθηκαν σταδιακά μέσα στο χρόνο λόγω κλιματικών αλλαγών, εδαφικών αλλά και κοινωνικών αλλαγών. Πολλοί από τους σπόρους που καταχωρούνται είναι αποτέλεσμα της εφαρμογής της βιοτεχνολογίας στους σπόρους. Η τελευταία θεωρείται ευρέως ως σύγχρονη μέθοδος και ουσιαστικά πρόκειται για μια «χειραγώγηση» και εκμετάλλευση των ζώντων οργανισμών, η οποία είναι στην πραγματικότητα μια αρχαία πρακτική (A.P. Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999). Χαρακτηρίζεται ως οποιαδήποτε τεχνολογική εφαρμογή που χρησιμοποιεί βιολογικά συστήματα, ζώντες οργανισμούς ή παράγωγά τους, με σκοπό την παραγωγή ή τροποποίηση προϊόντων ή διαδικασιών για συγκεκριμένη χρήση (A.P. Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999). Περιλαμβάνει τεχνικές «βιο-επεξεργασίας» όπως η ζύμωση, ο μικροπολλαπλασιασμός και τεχνολογίες επεξεργασίας τροφής, όπως για παράδειγμα η μπύρα, το κρασί και το τυρί, καθώς και άλλες μεθόδους γενετικής τροποποίησης μέσω του ανασυνδιασμένου DNA και τεχνικών κυτταρικής σύντηξης, γνωστά ως γενετική μηχανική. Έτσι, στον τομέα των αγροκαλ-

λιεργειών η γενετική μηχανική εστιάζει σε σπόρους ανθεκτικούς σε ζιζανιοκτόνα, ασθένειες και έντομα, αυξάνοντας παράλληλα την θρεπτική τους αξία.

Ο διαχωρισμός και η βελτίωση της παραγωγής σπόρων προς σπορά από τη γεωργία και η εμφάνιση της βιοτεχνολογίας έχει οδηγήσει σε ένα σύστημα εμπορικών σπόρων όπου οι αγρότες εξαρτώνται ολοένα και περισσότερο (A.P. Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999). Εύλογα, αυτό το σύστημα πρέπει να ρυθμίζεται προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι αγρότες έχουν πρόσβαση σε εισροές υπό συνθήκες οι οποίες είναι λογικές, ώστε να επιτύχουν ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο και οι βιομηχανίες με τη σειρά τους θα πρέπει να διασφαλίζουν τις καινοτομίες που οδηγούν σε βελτιωμένες ποικιλίες προς όφελος όλων των γεωργών, συμπεριλαμβανομένων των πιο ευάλωτων και περιθωριοποιημένων (O. De Schutter, 2009). Αυτό προκύπτει τόσο από το άρθρο 11 (α)⁶², του Διεθνούς Συμφώνου (Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα, 1966⁶³) όσο και από το δικαίωμα του καθενός να απολαύσει τα οφέλη της επιστημονικής προόδου και των εφαρμογών της, που αναγνωρίζεται στο άρθρο 15 (1) (β)⁶⁴, του Συμφώνου, το οποίο θα μπορούσε να επικαλούνταν ο οποιοσδήποτε ώστε να δικαιολογηθεί η αναγνώριση του δικαιώματος πρόσβασης των αγροτών σε σπόρους που δεν είναι σε ελεύθερη πρόσβαση. Μια ισορροπημένη προσέγγιση μεταξύ των δύο αυτών υποχρεώσεων θα εξασφαλίσει ότι οι αγρότες θα είναι σε θέση να κάνουν μια πλήρως ελεύθερη και συνειδητή επιλογή μεταξύ αυτών των συστημάτων, τα οποία είναι οι εναλλακτικοί τρόποι για να συνεχιστεί η επιβίωσή τους (O. De Schutter, 2009).

2.7. Νομικό πλαίσιο για την αγροβιοποικιλότητα

Το νομικό και θεσμικό πλαίσιο για τη ρύθμιση της αγροβιοποικιλότητας αναφέρεται σε ποικίλες διεθνείς συμφωνίες, οι οποίες διαμορφώνονται από ένα μηχανισμό που διχοτομείται ανάμεσα στα όργανα (A.P. Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999), σε αυτά που δίνουν έμφαση στη διατήρηση της αγροβιοποικιλότητας, όπως είναι ο FAO⁶⁵ και σε αυτά που δίνουν έμφαση στην εκμετάλλευση των νέων ποικιλιών, όπως είναι η σύμβαση UPOV⁶⁶. Όπου εκμετάλλευση νοείται η απόσπαση των πηγών της αγροβιοποικιλότητας κινητοποιούμενη από οικονομικά κίνητρα. (A.P. Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999). Τα τελευταία χρόνια ο μηχανισμός

⁶² Άρθρο 11 .2. Τα συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το βασικό δικαίωμα κάθε προσώπου για την προστασία του από την πείνα και θα θεσπίσουν μόνα τους ή με τη διεθνή συνεργασία τα απαιτούμενα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων και των συγκεκριμένων προγραμμάτων:

α) για τη βελτίωση των μεθόδων παραγωγής, διατήρησης και διανομής τροφίμων, με την πλήρη χρησιμοποίηση όλων των τεχνικών και επιστημονικών γνώσεων, με τη μετάδοση γνώσεων σχετικών με τις αρχές που διέπουν τη διατροφή και με την ανάπτυξη ή αναμόρφωση των αγροτικών συστημάτων με τρόπο που διασφαλίζει την καλύτερη αξιοποίηση και χρήση των φυσικών πόρων

⁶³ Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα, Νέα Υόρκη, 19 Δεκεμβρίου 1966 (Ηνωμένα Έθνη)

⁶⁴ Άρθρο 15. .1. β. Τα συμβαλλόμενα Κράτη, αναγνωρίζουν σε όλους το δικαίωμα να ωφελούνται από την επιστημονική πρόοδο και τις εφαρμογές.

⁶⁵ Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας - FAO - (Food and Agriculture Organization). Διεθνής διακρατικός οργανισμός. Αναλύεται στην παράγραφο 2.7.1.1. της παρούσας ενότητας.

⁶⁶ Διεθνής Σύμβαση UPOV (UPOV Convention): Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία Νέων Ποικιλιών (International Convention for the Protection of New Varieties of Plants). Αναλύεται στην παράγραφο 2.7.1.2 της παρούσας ενότητας

νισμός επηρεασμένος από την έννοια της βιωσιμότητας προσπαθεί να συνδυάσει – συμβιβάσει την εκμετάλλευση με τη διατήρηση.

Οι δημόσιες πολιτικές, η δυναμική της αγοράς είτε χονδρικής είτε λιανικής διανομής και οι σύγχρονες απαιτήσεις της επεξεργασίας τροφίμων και της μεταποιητικής βιομηχανίας μετατοπίζουν ολοένα και περισσότερο το βάρος προς την εξειδίκευση και τη μονοκαλλιέργεια. Σημαντικό είναι ότι δόθηκε περισσότερη έμφαση στην ενίσχυση των βελτιωτών φυτών αποδίδοντάς τους νομικά δικαιώματα, αγνοώντας παράλληλα τον ρόλο των αγροτών και της τοπικής κοινωνίας (A.P. Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999). Τα εργαλεία της νομοθεσίας για την ποιότητα των σπόρων και τις εγγεγραμμένες ποικιλίες δημιουργήθηκαν για την υποστήριξη της αύξησης της παραγωγικότητας κατά τη μεταπολεμική περίοδο και από τότε αποτελούν τροχοπέδη για τη διατήρηση και την ανάπτυξη ποικιλιών οι οποίες είναι προσαρμοσμένες στις τοπικές μεθόδους καλλιέργειας καθώς και για τη δημιουργία των μικρών εταιρειών σπόρων (R. Bocci, 2009).

Δε θα μπορούσε να αναλυθεί η ισχύουσα διεθνή και ευρωπαϊκή νομοθεσία γύρω από το θέμα της αγροβιοποικιλότητας, χωρίς να τη συνδεθεί με τα δικαιώματα ευρεσιτεχνίας και τους νόμους που προστατεύουν τους κατοχυρωμένους σπόρους και τις ποικιλίες. Όπως θα διαπιστώσουμε παρακάτω τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και οι πατέντες είναι αλληλένδετα με τις οδηγίες για τους σπόρους, τις διεθνείς συμβάσεις και την ισχύουσα ευρωπαϊκή νομοθεσία.

2.7.1 Το διεθνές νομικό πλαίσιο - Διεθνείς συμβάσεις και δεσμεύσεις

Στην παρούσα παράγραφο γίνεται αναφορά στις σχετικές διεθνείς συμβάσεις και δεσμεύσεις που απορρέουν από Διεθνείς Οργανισμούς και πλαισιώνουν το ζήτημα των ποικιλιών αλλά και των δικαιωμάτων κατοχύρωσης φυσικών πόρων.

2.7.1.1 Η πορεία προς τη Διεθνή Συνθήκη σχετικά με τους Φυτικούς Γενετικούς Πόρους για τη Διατροφή και τη Γεωργία (International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture) (ITPGRFA)

Το 1943 ιδρύθηκε στο Hot Springs της πολιτείας Βιρτζίνια των ΗΠΑ ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας - FAO - (Food and Agriculture Organization), ένας αυτόνομος διεθνής διακρατικός οργανισμός με 194 κράτη μέλη, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα. Άρχισε τη δράση του τον Οκτώβριο του 1945, όταν έγινε στο Κεμπέκ του Καναδά η πρώτη γενική συνέλευσή του. Η έδρα του είναι στη Ρώμη, και αποτελεί εξειδικευμένη οργάνωση του ΟΗΕ.

Η ιδέα της δημιουργίας του FAO βασίστηκε στην ελπίδα ότι όλοι οι άνθρωποι σε όλες τις χώρες θα μπορούν να ζουν πλέον απαλλαγμένοι από τη φτώχεια. Έχει ως σκοπό τη βελτίωση του επιπέδου διατροφής των κατοίκων των πιο καθυστερημένων οικονομικά ζωνών, την αποτελεσματικότερη λειτουργία των συστημάτων παραγωγής και διανομής των γεωργικών πόρων και τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των αγροτικών πληθυσμών.

Η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD), η οποία αναφέρθηκε στη παράγραφο 1.5.1.3 της παρούσας ενότητας, συνεπάγεται διατάξεις που έχουν ομοιότητες και παραλληλισμούς με τα ψηφίσματα του FAO και μετέπειτα με τη Διεθνή Συνθήκη για τους Φυτικούς Γενετικούς Πόρους για τη Διατροφή και τη Γεωργία που αναλύεται στην επόμενη παράγραφο.

Να σημειωθεί ότι, η CBD ήταν η πρώτη νομικά δεσμευτική διεθνής συνθήκη για τη διατήρηση, την αειφόρο χρήση και ισότιμη κατανομή των οφελών που προκύπτουν από τη χρήση της βιοποικιλότητας γενικότερα. Μέχρις ότου εγκρίθηκε η Διεθνής Συνθήκη σχετικά με τους Φυτικούς Γενετικούς Πόρους για τη Διατροφή και τη Γεωργία το 2001, ήταν η μόνη νομικά δεσμευτική διεθνής συμφωνία σχετικά με τη διαχείριση των γενετικών πόρων των καλλιεργούμενων φυτών.

Το 1983 υιοθετήθηκε από τη συνδιάσκεψη του FAO η Διεθνής Επιχείρηση για τους Φυτικούς Γενετικούς Πόρους, κύριο αντικείμενό της είναι η διασφάλιση ότι οι φυτογενετικοί πόροι διατηρούνται, αξιολογούνται και είναι διαθέσιμοι για αναπαραγωγή και για επιστημονικούς σκοπούς. Αναφέρεται σε όλους τους πόρους οικονομικού και κοινωνικού ενδιαφέροντος, ιδίως για τη γεωργία και συγκεκριμένα για τις καλλιέργειες τροφίμων. Δέχεται την άποψη ότι οι φυτογενετικοί πόροι αποτελούν κοινή κληρονομιά του ανθρώπινου γένους και πρέπει να είναι προσβάσιμοι χωρίς περιορισμούς. Όμως αυτή η ελεύθερη διαθεσιμότητα των φυτικών πόρων δεν έγινε αποδεκτή από ορισμένες αναπτυγμένες χώρες του Βορρά, γιατί εκτός από παραδοσιακές ποικιλίες και άγρια είδη, αφορούσε και ποικιλίες που έχουν εξελιχθεί από τους επιστήμονες των χωρών αυτών (Α.Ρ. Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999).

In situ και ex situ διατήρηση

Σημαντική είναι και η συμφωνία του 1996 από τα κράτη μέλη του FAO, να έχουν ένα συνολικό σχέδιο δράσης για τη διατήρηση της γεωργικής βιολογικής ποικιλότητας στα χωράφια και τους κήπους (in situ), καθώς και σε τράπεζες γενετικού υλικού (ex situ). Η γεωργική εκμετάλλευση είναι αναντικατάστατη εφόσον το ζητούμενο είναι η εξασφάλιση της συνεχόμενης προσαρμογής των σπόρων στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Εξίσου σημαντική, είναι η γνώση και ο πολιτισμός που συνδέονται με τις καλλιέργειες. Η διατήρηση γονιδίων σε τράπεζες είναι όμως μία καλή τακτική διατήρησης, χωρίς να δύναται να αντικαταστήσει τις ίδιες τις καλλιέργειες δεδομένου ότι χρειάζονται αρκετά χρόνια για να «ξυπνήσουν οι σπόροι από το κώμα», να προσαρμοστούν και να πολλαπλασιαστούν, προκειμένου να επιστρέψουν στη χρήση. Ακόμα οι τράπεζες γονιδίων μπορεί να τεθούν σε κίνδυνο, συ-

χνά λόγω έλλειψης χρηματοδότησης, για παράδειγμα στη Γερμανία, εντός των τελευταίων δύο δεκαετιών οι μισές από τις δημόσιες συλλογές φρούτων χάθηκαν. Τέλος, αλλά εξίσου σημαντικό, είναι η ανάγκη των αγροτών για πρόσβαση στο γενετικό υλικό και οι τράπεζες γενετικού υλικού δεν είναι η πιο εύκολη και γρήγορη λύση⁶⁷.

«Από τη διατήρηση στην αιεφόρο χρήση» είναι το σύνθημα της «Arche Noah⁶⁸». Αποτελεί μία απαραίτητη προϋπόθεση καθώς η διατήρηση αυτή καθ' εαυτή δεν αρκεί. Όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαχειρίζονται δημόσιες Τράπεζες Γενετικού Υλικού, στις οποίες η αγροτική βιολογική ποικιλότητα διατηρείται με την αποθήκευση δειγμάτων σπόρων και άλλου φυτικού πολλαπλασιαστικού υλικού. Ωστόσο, η κατάψυξη των σπόρων προς σπορά σε ψυγεία ή η διατήρηση των φυτών «ex situ» είναι μόνο η μισή υπόθεση. Η ετήσια καλλιέργειά τους είναι μια σημαντική πτυχή της διατήρησης, δεδομένου ότι επιτρέπει στα φυτά τη δυνατότητα να εξελίσσονται διαρκώς, «χέρι-χέρι» με τις μεταβαλλόμενες κλιματικές συνθήκες και τους εχθρούς τους. Για να εξασφαλιστεί αυτή η αιεφόρος χρήση, είναι σημαντικό οι παραδοσιακοί σπόροι και τα προϊόντα που προέρχονται από αυτά τα φυτά να είναι εμπορεύσιμα (I. Niznik⁶⁹, 2015).

Στην Αυστρία, ένας αυξανόμενος αριθμός αγροτών και παραγωγών στηρίζουν μια αγορά βασισμένη στην ποικιλομορφία των καλλιεργειών. Οι μικροί γεωργοί συχνά δεν μπορούν να είναι ανταγωνιστικοί με όρους ποσότητας και απόδοσης. Αντί αυτού, πορεύονται χρησιμοποιώντας την αγροτική ποικιλομορφία και το εισόδημά τους βασίζεται στην ποιότητα και τη διαφοροποίηση των προϊόντων τους. Αυτό εξυπηρετεί τη βιοποικιλότητα των καλλιεργειών, δεδομένου ότι μόνο η ενσωμάτωσή της στην παραγωγική αλυσίδα μπορεί να διασφαλίσει τη συνέχιση της ύπαρξής της.

Διεθνής Συνθήκη σχετικά με τους Φυτογενετικούς Πόρους για τη Διατροφή και τη Γεωργία, 2001 (ITPGRFA)

Είναι η πρώτη νομικά δεσμευτική συμφωνία που αφορά αποκλειστικά τους φυτογενετικούς πόρους για τη διατροφή και τη γεωργία. Πρόκειται για μία Διεθνή Συνθήκη που υπογράφηκε το Νοέμβριο 2001 κατά τη διάσκεψη του FAO, με 116 χώρες να ψηφίζουν υπέρ της συνθήκης. Εγκρίθηκε επίσης, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, με την απόφαση 2004/869/EK του Συμβουλίου, της 24ης Φεβρουαρίου 2004 (ΕΕ L 378, σ. 1).

Οι στόχοι της Διεθνούς Συνθήκης είναι :

- Η διατήρηση και αιεφόρος χρήση των φυτογενετικών πόρων για τη διατροφή και τη γεωργία.

⁶⁷ <http://www.apbrebes.org>, *Agricultural biodiversity*

⁶⁸ «Arche Noah» (Κιβωτός του Νώε) πρόκειται για οργάνωση για τη διατήρηση της αγροτικής βιολογικής ποικιλότητας στο Schiltern της κάτω Αυστρίας και έχει την ευθύνη του Παρατηρητηρίου της Ευρωπαϊκής Πολιτικής σε θέματα σπόρων και άλλου πολλαπλασιαστικού υλικού.

⁶⁹ Η κυρία Niznik Iga είναι στέλεχος της οργάνωσης «Arche Noah» (Κιβωτός του Νώε).

- Η δίκαιη και ισότιμη κατανομή από τα οφέλη που προκύπτουν από τη χρήση τους, ειδικά προς τις χώρες προέλευσης των πόρων.

- Η αρμονία με τη CBD για την αειφόρο γεωργία και την επισιτιστική ασφάλεια.

- Η αναγνώριση της τεράστιας συνεισφοράς των αγροτών στην ποικιλία των σπόρων που διατρέφουν τον κόσμο.

2.7.1.2 Διεθνής ένωση για την προστασία των νέων ποικιλιών φυτών, 1961 (International Union for the Protection of New Varieties of Plants) (UPOV)

Διεθνής Σύμβαση UPOV

Στη δεκαετία του 1920 στις ΗΠΑ, οι ανερχόμενοι παραγωγοί οπωροκηπευτικών και εταιρειών σποροπαραγωγής, είχαν ασκήσει πιέσεις στην τότε κυβέρνηση των ΗΠΑ για τη δημιουργία ενός εθνικού καθεστώτος που θα προστατεύει τις φυτικές ποικιλίες. Έτσι γεννήθηκε ο νόμος για τα Φυτικά Δικαιώματα Ευρεσιτεχνίας των ΗΠΑ το 1930. Περιοριζόταν κυρίως σε οπωροφόρα δέντρα, καλλωπιστικά φυτά και άλλα φυτά πολλαπλασιαζόμενα μέσω μοριασμάτων. Ιστορικά, αποτέλεσε την αρχή της διαμόρφωσης μιας εμπορικής βιομηχανίας που πηγάζει από την ανάπτυξη των φυτικών ποικιλιών. Οι Ευρωπαίοι εμπορικοί καλλιεργητές δεν έμειναν απλοί παρατηρητές καθώς διαπίστωσαν σε αυτή την αναδυόμενη τάση της προστασίας των φυτικών ποικιλιών, μια ευκαιρία για οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη (Β. Νταμαδάκη, 2014).

Η πρώτη επίσημη συμφωνία για τη ρύθμιση της προστασίας των φυτογενετικών πόρων σε διεθνές επίπεδο ήταν η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία των Νέων Φυτικών Ποικιλιών το 1961, (UPOV Convention) (International Convention for the Protection of New Varieties of Plants). Με την ίδια συνθήκη ιδρύθηκε ένας νέος διεθνής οργανισμός, η Διεθνής Ένωση για την Προστασία των Νέων Ποικιλιών των Φυτών (International Union for the Protection of New Varieties of Plant – UPOV), με έδρα την Γενεύη.

Η σύμβαση αναθεωρήθηκε το 1972, το 1978 και το 1991. Η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας έγινε στις 19 Μαρτίου του 1991. Μέλη της Σύμβασης είναι 71 κράτη συμπεριλαμβανομένων όλων των μεγάλων εμπορικών δυνάμεων με την αξιοσημείωτη εξαίρεση της Ινδίας, πολλά κράτη έχουν υπογράψει χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες ανάγκες των εν λόγω χωρών ή, για παράδειγμα, η διαφοροποίηση μεταξύ των καλλιεργειών.

Σκοπός της είναι η προστασία των νέων ποικιλιών μέσω των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Επίσης στοχεύει στην ενθάρρυνση και ανάπτυξη νέων ποικιλιών για την

ευημερία της κοινωνίας. Σύμφωνα με την UPOV του 1991, οι κυβερνήσεις μπορούν να επιτρέπουν στους γεωργούς να χρησιμοποιούν προστατευόμενες ποικιλίες, για σκοπούς αναπαραγωγής, αλλά να μην εμπορεύονται τους σπόρους ή τη συγκομιδή τους. Απαγορεύεται όχι μόνο η παραγωγή για σκοπούς εμπορικής προώθησης, η πώληση και η εμπορία του πολλαπλασιαστικού υλικού της ποικιλίας, αλλά και η παραγωγή ή η αναπαραγωγή για το σκοπό της διάδοσης, της προσφοράς προς πώληση, ή άλλες στρατηγικές μάρκετινγκ, εξαγωγές, εισαγωγές και η αποθήκευση για τους ανωτέρω σκοπούς, χωρίς την άδεια του δημιουργού (άρθρο 14 (1)). Αυτές οι απαγορεύσεις επεκτείνονται πέρα από την αναπαραγωγή πολλαπλασιαστικού υλικού, στη συγκομιδή υλικού που έχει ληφθεί μέσω της αθέμιτης χρήσης του πολλαπλασιαστικού υλικού (άρθρο 14 (2)). Οι συμβατικοί βελτιωτές φυτών κατάφεραν μία πολύ μεγάλη αύξηση των μονοπωλιακών δικαιωμάτων τους, τα οποία ξέφυγαν από την έννοια του πολλαπλασιασμού σπόρων και από πολλές απόψεις εξομοιώθηκαν σε μεγάλο βαθμό με τις πατέντες. Η διάρκεια της προστασίας είναι από 15 χρόνια έως 20 έτη (20 έως 25 ετών για αμπέλια και δέντρα).

Συγκεκριμένα, προστατεύει τα δικαιώματα των νέων φυτικών ποικιλιών εφόσον αναπτύξουν ποικιλία φυτών που είναι νέα, ξεχωριστή, ομοιογενής και σταθερή (άρθρο 5 (1)). Τα κριτήρια αυτά είναι πιο ελαστικά από ό, τι της χορήγησης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Λόγω της απαίτησης της ομοιομορφίας και σταθερότητας, ωστόσο, η σύμβαση UPOV δεν επιτρέπει την προστασία των ποικιλιών των αγροτών, οι οποίες είναι εγγενώς ασταθείς και διαρκούς εξέλιξης. Επομένως δεν προστατεύει τις ποικιλίες που αναπτύσσονται στο φυσικό τους περιβάλλον μέσω της καλλιέργειας. Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν οι ποικιλίες που καλλιεργούνται από τους αγρότες οι οποίες εξελίσσονται και βελτιώνονται μέσα στο χρόνο. Γι' αυτούς λοιπόν δεν είναι εφικτή η κατοχύρωση δικαιωμάτων των νέων φυτικών ποικιλιών. Επομένως για να δοθεί μια πιο καθαρή εικόνα, μια βιομηχανία μπορεί να κατοχυρώσει τον βελτιωμένο σπόρο της, όμως ένας αγρότης που τον έχει βελτιώσει φυσικά μέσα στο χρόνο όχι. Μια βιομηχανία μπορεί να αποκτήσει τα οφέλη της κατοχύρωσης, όμως ένας αγρότης όχι.

Όταν η σύμβαση UPOV τυποποίησε για πρώτη φορά τα δικαιώματα των δημιουργών φυτικών ποικιλιών (PVP) στη δεκαετία του 1960, επρόκειτο ως επί το πλείστον για μία «αντιγραφή» (Grain, 2007) της μορφής της πνευματικής ιδιοκτησίας. Ο ιδιοκτήτης της ποικιλίας είχε το μονοπώλιο της εμπορικής διάδοσης και της πώλησης των φυτικών ποικιλιών του, αλλά πολύ μικρό έλεγχο πάνω σε άλλες χρήσεις. Οι αγρότες μπορούσαν να αναπαράγουν ελεύθερα τους σπόρους για δική τους χρήση όσες φορές ήθελαν. Άλλοι βελτιωτές φυτών (δημιουργοί νέων ποικιλιών σπόρων) θα μπορούσαν επίσης να χρησιμοποιούν ελεύθερα τις προστατευόμενες ποικιλίες για να αναπτύξουν το δικό τους φυτικό υλικό. Η αναθεώρηση της σύμβασης της UPOV το 1991 άλλαξε ριζικά την κατάσταση αυτή. Χάρη στην επιτυχημένη άσκηση πίεσης από την παγκόσμια βιομηχανία παραγωγής σπόρων, αυτή η αναθεώρηση μετέτρεψε τα δικαιώματα των δημιουργών φυτικών ποικιλιών σε κάτι πολύ παρόμοιο με τις πατέντες (Grain, 2007).

Η Ελλάδα δεν έχει υπογράψει τη σύμβαση UPOV, συμμετέχει όμως ως παρατηρητής στις εργασίες του διεθνούς οργανισμού. Εντούτοις, η διεθνής αυτή σύμβαση δεσμεύει εμμέσως και τη χώρα μας, αφού έχει υπογραφεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση και επομένως έχει ενσωματωθεί στο ενωσιακό δίκαιο ⁷⁰.

Όλες οι Πράξεις της UPOV (1961, 1972, 1978, 1991) παρείχαν αποκλειστικά δικαιώματα στους καλλιεργητές για την εμπορική παραγωγή των προστατευόμενων φυτικών ποικιλιών. Με μια ισχυρή UPOV συνδυασμένη με το νόμο για την προστασία των ποικιλιών φυτών του 1970⁷¹, σκοπός του οποίου ήταν να προωθήσει την ανάπτυξη νέων ποικιλιών επιτρέποντας στον ιδιοκτήτη της ποικιλίας να αποφασίσει πού εμπορεύεται το σπόρο (P. Goeringer, 2013), δημιουργήθηκε ένας τρόπος αποκλεισμού του γενετικού υλικού από τρίτους. Μέσω των συστημάτων αυτών που «προστατεύουν» τις φυτικές ποικιλίες ουσιαστικά ιδιωτικοποιήθηκε το γενετικό υλικό (B. Νταμαδάκη, 2014).

Από κάποιους λαούς έχουν αναπτυχθεί πρωτοβουλίες ώστε να αντισταθούν σε αυτήν την τάση. Η Αφρικανική Ένωση ανέπτυξε ένα μοντέλο Αφρικανικού νόμου για την προστασία των δικαιωμάτων των τοπικών κοινοτήτων, αγροτών και κτηνοτρόφων, καθώς και για τη ρύθμιση της πρόσβασης σε βιολογικούς πόρους, το οποίο έχει ως στόχο να επιτύχει μια ισορροπία μεταξύ της προστασίας των κτηνοτρόφων και της διατήρησης των δικαιωμάτων των τοπικών αγροτών προς το συμφέρον της βιώσιμης χρήσης της βιοποικιλότητας. Όταν η Ινδία θέσπισε την προστασία των φυτικών ποικιλιών και τα δικαιώματα των αγροτών το 2001, προσπάθησε να προστατεύσει τις φυτικές ποικιλίες, επιτρέποντας την ίδια στιγμή στους γεωργούς να αποθηκεύσουν, να σπείρουν εκ νέου, να ανταλλάσσουν και να πωλούν νέες ποικιλίες φυτών που αναπτύχθηκαν από αγρότες και κτηνοτρόφους (Olivier De Schutter, 2009).

Τον Οκτώβριο του 2009, ο Olivier De Schutter⁷² παρουσίασε τη νέα του έκθεση «Το δικαίωμα στην τροφή - πολιτικές σπόρων και το δικαίωμα στην τροφή: ενίσχυση της γεωργικής βιολογικής ποικιλότητας και η ενθάρρυνση της καινοτομίας» στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ. Δείχνει πώς οι πατέντες και τα δικαιώματα προστασίας της ποικιλίας, μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο την επισιτιστική ασφάλεια και τη βιοποικιλότητα. Ο De Schutter υπενθύμισε επίσης στις κυβερνήσεις την υποχρέωσή τους να σέβονται, να προστατεύουν και να εκπληρώνουν το δικαίωμα στην τροφή, στο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας των σπόρων προς σπορά.

- «Τα κράτη έχουν υποχρέωση να τηρούν την ισχύουσα πρόσβαση σε επαρκή τροφή. Η εισαγωγή της νομοθεσίας ή άλλων μέτρων που δημιουργούν εμπόδια και εξάρτηση των

⁷⁰ Members of UPOV. Status In Relation To The International Union For The Protection Of New Varieties Of Plants (Upov), 2016. <http://www.upov.int/export/sites/upov/members/en/pdf/status.pdf>

⁷¹ (PVPA) Plant Variety Protection Act

⁷² Olivier De Schutter (γεννημένος 20 Ιουλίου 1968) είναι Βέλγος νομικός αναλυτής που ειδικεύεται στα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα. Υπηρέτησε ως Ειδικός Εισηγητής των Ηνωμένων Εθνών για το δικαίωμα στην τροφή από το 2008 έως το 2014.

αγροτών στα άτυπα συστήματα σπόρων ενδέχεται να παραβιάζει την υποχρέωση αυτή, καθότι θα στερούσε από τους αγρότες ένα μέσο για την επίτευξη των προς το ζην».

- «Τα κράτη έχουν υποχρέωση να προστατεύουν το δικαίωμα στην τροφή. Έτσι θα πρέπει να ρυθμίζουν τις δραστηριότητες των κατόχων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και νέων φυτικών ποικιλιών, έτσι ώστε να τους αποτρέπουν από την παραβίαση του δικαιώματος στην τροφή των αγροτών ανάλογα με αυτές τις εισροές, προκειμένου να είναι σε θέση να συνεχίσουν να καλλιεργούν».

Η σημαντική αύξηση της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας έχει οδηγήσει σε σημαντική αύξηση της δραστηριότητας των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και των αναπαραγωγικών φυτών. Έχει επίσης δημιουργήσει μια ανισορροπία μεταξύ του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα της γεωργικής έρευνας. Για διάφορους λόγους, δημόσια ερευνητικά κέντρα είναι λιγότερο σε θέση να επωφεληθούν από την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας απ' ό,τι οι ιδιωτικές επιχειρήσεις. Αυτό έχει οδηγήσει σε προσανατολισμό της έρευνας και της ανάπτυξης προς την ικανοποίηση των αναγκών των γεωργών στις πλούσιες χώρες, ενώ οι ανάγκες των φτωχών αγροτών στις αναπτυσσόμενες χώρες έχουν συγκριτικά παραμεληθεί. Κατά τον Olivier De Schutter η UPOV ενισχύει τα δικαιώματα του δημιουργού, αλλά χάνει τη μεγάλη εικόνα που πρέπει να περιλαμβάνει την επισιτιστική ασφάλεια, την ανάπτυξη και τη βιοποικιλότητα. Κατά συνέπεια, δημιουργήθηκε ένα σύστημα προστασίας για τις γεωργικές βιομηχανίες των οικονομικά ανεπτυγμένων χωρών και όχι των αναπτυσσόμενων (F. Meienberg, 2010).

2.7.1.3 Παγκόσμιος Οργανισμός Διανοητικής Ιδιοκτησίας, 1967 (World Intellectual Property Organization) (WIPO) - Διεθνής Σύμβαση WIPO

Πρόκειται για μία από τις 16 εξειδικευμένες υπηρεσίες του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Ιδρύθηκε το 1967 με έδρα τη Γενεύη και έχει ως στόχο την «ενθάρρυνση της δημιουργικής δραστηριότητας» και «την προώθηση της πνευματικής ιδιοκτησίας διεθνώς». Ο WIPO έχει προς το παρόν 184 κράτη μέλη και διαχειρίζεται 24 διεθνείς συνθήκες, με την Ελλάδα να προσχωρεί το 1976. Στις 20 Δεκέμβρη 1996 στη Γενεύη, (έναρξη ισχύος στις 6 Μάρτη του 2002) εγκρίθηκε και η συνθήκη του παγκόσμιου οργανισμού πνευματικής ιδιοκτησίας (WIPO) για την πνευματική ιδιοκτησία.

Η εθνική νομοθεσία και οι πολιτικές στον τομέα αυτό επηρεάζονται ολόένα και περισσότερο από το μεταβαλλόμενο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου. Τα τελευταία χρόνια σημειώνεται μια σημαντική ενίσχυση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σε παγκόσμιο επίπεδο, στο αίτημα των ανεπτυγμένων χωρών και προς όφελος των επιχειρήσεών τους. Παράλληλα, γίνονται προσπάθειες για να επαναβεβαιωθεί η κυριαρχία των κρατών στους γενετικούς πόρους τους και με αυτό τον τρόπο να ανταμειφθούν οι συνεισφορές των κρατών μελών και των κοινοτήτων στη διατήρηση της βιοποικιλότητας (O. Schutter, 2009).

Έχουν γίνει κάποιες πρόοδοι αλλά χρειάζεται να αναγνωρισθεί στο μέγιστο η σημασία της προσβασιμότητας των φυτογενετικών πόρων για την επισιτιστική ασφάλεια, τη διατροφή και τη γεωργία και να τεθεί σε εφαρμογή ένα φιλόδοξο πολυμερές σύστημα για την πρόσβαση και τα οφέλη προκειμένου να συμβιβάσει τις ανάγκες της καινοτομίας και της προστασίας των καλλιεργειών γενετικής ποικιλομορφίας.

Κύριο μέλημα των κρατών μελών πρέπει να είναι η υποστήριξη του αγροτικού πληθυσμού αξιοποιώντας τις δυνατότητες που δίνονται από το διεθνές και ενωσιακό πλαίσιο για την αναγνώριση των δικαιωμάτων των αγροτών. Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο τα κράτη μέλη επίσης οφείλουν να προστατεύσουν το δικαίωμα του καθενός να απολαμβάνει τα οφέλη της επιστημονικής προόδου και των εφαρμογών της, καθώς και το δικαίωμα στην τροφή, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε παραγωγικούς πόρους. Παράλληλα πρέπει να αναγνωρίζεται η συμβολή που έχουν οι παραδοσιακές γνώσεις, οι καινοτομίες και οι πρακτικές στη διατήρηση της αγροβιοποικιλότητας και στην προσαρμογή των καλλιεργειών σε απειλές όπως η κλιματική αλλαγή, η διάβρωση του εδάφους και οι νέες ασθένειες (O. Schutter, 2009).

2.7.1.4 Συμφωνία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου, 1994 (Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights) (TRIPs) - Διεθνής Σύμβαση TRIPs

Ψηφίστηκε στο Μαρόκο τον Απρίλιο του 1994, ενώ η Ελλάδα κύρωσε τη Συμφωνία με το Ν. 2290/1995. Είναι τμήμα των συμφωνιών του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου ΠΟΕ (WTO). Η TRIPs είναι ο «ρυθμιστής» του διεθνούς δικαίου των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, καλύπτοντας καθετί που έχει σχέση με την πνευματική ιδιοκτησία, διπλώματα ευρεσιτεχνίας (όσον αφορά και την κατοχύρωση βιολογικού υλικού), γεωγραφικές ονομασίες προέλευσης, βιομηχανικά σχέδια και σήματα, καθιερώνοντας ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας της διανοητικής ιδιοκτησίας στα κράτη μέλη του ΠΟΕ (WTO). Επίσης η συμφωνία παρουσιάζει τα διεθνή ελάχιστα προαπαιτούμενα για όλα τα μέλη του WTO και όπως αναφέρεται στη συμφωνία «τα κράτη μέλη πρέπει να παρέχουν διπλώματα ευρεσιτεχνίας για κάθε είδους εφευρέσεις, είτε προϊόντα, είτε διαδικασίες σε όλους τους τομείς της τεχνολογίας».

Η συμφωνία TRIPs κατευθύνει κράτη μέλη της να υιοθετούν συστήματα πνευματικής ιδιοκτησίας και για τα φυτά είτε μέσω πατεντών είτε μέσω ενός συστήματος («sui generis⁷³»), είτε και των δύο.

Σύμφωνα με το άρθρο 27.3 (β) της TRIPs: «Τα ενδιαφερόμενα μέλη μπορούν να εξαιρέσουν από την κατοχύρωση με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας φυτά και ζώα, πλην των μικροορ-

---

⁷³ sui generis: τα συστήματα προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σχεδιασμένων για έναν συγκεκριμένο τύπο προϊόντος και όχι γενικού χαρακτήρα όπως είναι οι πατέντες ή τα δικαιώματα του δημιουργού.

γανισμών καθώς και βιολογικές μεθόδους για την παραγωγή φυτών και ζώων, εκτός από βιολογικές και μικροβιολογικές διαδικασίες. Ωστόσο, τα μέρη μεριμνούν για την προστασία των φυτικών ποικιλιών για πατέντες, είτε μέσω προστασίας των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ή μέσω ενός συστήματος που δημιουργήθηκε ειδικά για το σκοπό αυτό («*sui generis*»), ή ένα συνδυασμό και των δύο.» Σε σχέση με την παραπάνω ρύθμιση της TRIPs έχουν διατυπωθεί πολλά επιχειρήματα περί αναθεώρησής της και έχουν διατυπωθεί επιφυλάξεις για την εφαρμογή της από πολλά κράτη με σημαντική βιοποικιλότητα όπως η Ινδία, πολλές αφρικανικές χώρες και άλλες πολλές οι οποίες ζητούν την αναθεώρησή της (Grain, 2007).

Όπως προαναφέρθηκε η Συμφωνία TRIPs έχει προκαλέσει πολλές αντιδράσεις κυρίως από αναπτυσσόμενα κράτη, τα οποία αρνούνται να προσχωρήσουν στη συνθήκη αυτή, επειδή τη θεωρούν ένα νέο είδος οικονομικής αποικιοκρατίας εκ μέρους της Δύσης. Όμως, πολλές από αυτές τις χώρες έχουν γίνει τελικά μέλη της UPOV, συνήθως ως αποτέλεσμα των διμερών πιέσεων από άλλες ανεπτυγμένες χώρες. Έτσι οι χώρες αυτές υιοθετούν συστήματα πατεντών λόγω της συμμετοχής τους στην UPOV και επομένως ανεξάρτητα από την αντίθεση τους στην TRIPs τα υπηρετούν. Έτσι παρατηρείται μία επιρροή των αναπτυσσόμενων χωρών στις αναπτυσσόμενες. Φανερά το νήμα των κατοχυρώσεων και των πατεντών κινείται από τις δυτικές βιομηχανικές χώρες οι οποίες φαίνεται να έχουν και το όφελος από την συμφωνία TRIPs.

Ο προηγούμενος Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ (2008-2014) για το δικαίωμα στην τροφή, Olivier De Schutter συνιστά ότι κάθε χώρα πρέπει να αναπτύξει ένα δικό της σύστημα κατοχύρωσης, με βάση τις ιδιαίτερες ανάγκες της ώστε να πετύχει την ενίσχυση των δικαιωμάτων των αγροτών και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας (F. Meinenberg, 2010).

2.7.1.5 Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ), 1995 (World Trade Organization) (WTO)

Είναι ένας παγκόσμιος οργανισμός με έδρα τη Γενεύη, αποτελείται από 159 κράτη-μέλη, συστάθηκε τον Ιανουάριο του 1995, όταν και η Ελλάδα εισχώρησε και έχει ως στόχο την απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου με την εξάλειψη των φραγμών στην ελεύθερη ανταλλαγή προϊόντων. Συνέδεσε για πρώτη φορά την πνευματική ιδιοκτησία με το εμπόριο και έθεσε τα ελάχιστα επίπεδα για την προστασία της, συμπεριλαμβανομένου του τομέα των πατεντών.

Τα μέλη του ΠΟΕ που δεν επιθυμούν ούτε να χορηγούν διπλώματα ευρεσιτεχνίας για φυτικές ποικιλίες, ούτε να προστατεύσουν τις φυτικές ποικιλίες στο πλαίσιο της σύμβασης UPOV, μπορούν να επιλέξουν μία *sui generis* μορφή προστασίας⁷⁴, που ανταποκρίνεται καλύτερα στις ιδιαίτερες συνθήκες τους. Συγκεκριμένα, εφόσον θεωρούν ότι τα προνόμια των

---

⁷⁴ Η *sui generis* προστασία των φυτικών ποικιλιών, εισήχθη στη Διεθνή Σύμβαση TRIPs που αναφέρθηκε στην προηγούμενη παράγραφο

αγροτών είναι υπερβολικά περιορισμένα σύμφωνα με την έκδοση του 1991 της Σύμβασης UPOV, μπορούν να καθιερώσουν μια *sui generis* προστασία των φυτικών ποικιλιών που τους επιτρέπει να διατηρούν τις καθιερωμένες πρακτικές της εξοικονόμησης, την ανταλλαγή και επαναφύτευση των σπόρων προς σπορά, καθώς και τις εξίσου παραδοσιακές πρακτικές των τοπικών αγροτικών κοινοτήτων για τη διατήρηση και την αειφόρο χρήση της βιολογικής ποικιλότητας, μεταξύ άλλων και την επιλογή και αναπαραγωγή των φυτικών ποικιλιών (O. De Schutter, 2009).

Η συμφωνία για τις εμπορικές πτυχές των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας (TRIPs) απαιτεί από τα μέλη του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), ότι μία ελάχιστη προστασία των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας των 20 ετών είναι διαθέσιμη για όλες τις εφευρέσεις, είτε προϊόντων είτε διαδικασιών, σε όλους σχεδόν τους τομείς της τεχνολογίας. Η προστασία είναι προαιρετική για φυτά και ζώα (εκτός από μικρο-οργανισμούς), καθώς και για τις κατ' ουσία βιολογικές διεργασίες που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή φυτών ή ζώων (εκτός από μικροβιολογικές διεργασίες).

Τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας μπορούν να εφαρμοστούν σε σπόρους, φυτικά κύτταρα ή αλληλουχία DNA. Η σημασία των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας σε φυτά έχει αυξηθεί με την πρόσφατη αύξηση της γεωργικής βιοτεχνολογίας, ιδίως των διαγονιδιακών καλλιεργειών που έχουν εμπορευματοποιηθεί από το 1996. Οι αγρότες που καλλιεργούν σπόρους κατοχυρωμένους με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας δεν έχουν κανένα δικαίωμα επί των σπόρων που φυτεύουν. Θεωρούνται ότι είναι «δικαιοδόχοι προϊόντος με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας» και συχνά καλούνται να υπογράψουν συμφωνίες να μην σώσουν, σπείρουν εκ νέου ή να ανταλλάξουν τους σπόρους που αγοράζουν από κατόχους διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας είναι η πιο εκτεταμένη μορφή προστασίας που μπορεί να χορηγηθεί (O. De Schutter, 2009).

2.7.2 Το ενωσιακό νομικό πλαίσιο (Η γεωργία στην Ευρώπη)

Συνολικά, 13,7 εκατομμύρια γεωργικές εκμεταλλεύσεις καλλιεργούν 178.400.000 εκτάρια γεωργικής γης στην ΕΕ-28. Ως εκ τούτου, η μέση εκμετάλλευση καλλιεργεί 12,6 εκτάρια. Ωστόσο, αυτός ο μέσος όρος κρύβει μια μεγάλη ετερογένεια. Οι αγρο-κλιματικές συνθήκες της ΕΕ διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό, από τον Αρκτικό Κύκλο, τη Φινλανδία και τη Σουηδία, με τις ημι-άνυδρες πεδιάδες της Ισπανίας, με τα λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας. Το ιστορικό και πολιτισμικό υπόβαθρο της γεωργίας στην ΕΕ ποικίλλει επίσης σε μεγάλο βαθμό, με την πιο έντονη αντίθεση να είναι μεταξύ των συνήθως μικρότερων οικογενειακών εκμεταλλεύσεων. Το αποτέλεσμα είναι ο γεωργικός τομέας να χαρακτηρίζεται από μεγάλη ετερογένεια τόσο σε επίπεδο εδαφικό, τεχνογνωσίας και γεωργικής «κουλτούρας» (S. Tangermann, S. Cramon-Taubadel, 2013).

Παρόλα τα εκατομμύρια καλλιεργούμενα εκτάρια της ΕΕ, η γεωργία είναι ένας σχετικά μικρός τομέας της οικονομίας της ΕΕ-28, που αντιπροσωπεύει μόνο το 1,1% του ΑΕΠ και το 5,1% της απασχόλησης, ενώ ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων έχει αυξηθεί αναλογικά ταχύτερα σε σχέση με τη γεωργική έκταση και ως εκ τούτου το μέγεθος της μέσης εκμετάλλευσης έχει μειωθεί. Έτσι, το μερίδιο των γεωργικών εκμεταλλεύσεων με λιγότερα από 5 εκτάρια έχει αυξηθεί (από 54,5% στην ΕΕ-15 σε 70,4% στην ΕΕ-28), το μερίδιο των γεωργικών εκμεταλλεύσεων με περισσότερα από 50 εκτάρια μειώθηκε (από 10,9% στην ΕΕ-15 σε 5,1% στην ΕΕ-28). Επομένως η γεωργία της ΕΕ κυριαρχείται αριθμητικά από μικρές γεωργικές εκμεταλλεύσεις και είναι σχετικά λίγες οι μεγαλύτερες.

Πίσω από αυτές τις διαφορές στην παραγωγικότητα ανά εκτάριο βρίσκονται και διαφορετικά πρότυπα παραγωγής. Ενώ υπάρχουν μεμονωμένες εξαιρέσεις, τα παλαιότερα μέλη της ΕΕ-15, τείνουν να έχουν υψηλότερη εντατικοποίηση της χρήσης γης και υψηλότερη τιμή προϊόντων, όπως τα φρούτα και τα λαχανικά, το κρασί και τα κτηνοτροφικά προϊόντα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το παγκόσμιο εμπόριο γεωργικών προϊόντων έχει αυξηθεί πολύ πιο αργά από ό,τι το εμπόριο σε άλλα προϊόντα. Πριν από τη δεκαετία του 1960, τα αγροτικά προϊόντα αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το 30 τοις εκατό του συνόλου των εμπορικών συναλλαγών σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά από τις αρχές του αιώνα το ποσοστό μειώθηκε σε λιγότερο από το 9 τοις εκατό (K. Anderson, 2010).

Σύμφωνα με έρευνα της ευρωπαϊκής επιτροπής⁷⁵, η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ο μεγαλύτερος εισαγωγέας τροφίμων στον κόσμο και επισημαίνεται πως μέσω της αναπτυξιακής της πολιτικής, η ΕΕ βοηθά τις αναπτυσσόμενες χώρες να πουλήσουν τα γεωργικά τους προϊόντα στην ΕΕ. Κάθε χρόνο, η ΕΕ εισάγει από τις αναπτυσσόμενες χώρες γεωργικά προϊόντα αξίας περίπου 60 δισεκατομμύρια ευρώ. Αυτό είναι περισσότερο από ό,τι εισάγουν όλοι μαζί οι υπόλοιποι πέντε μεγάλοι εισαγωγείς (η ΗΠΑ, η Ιαπωνία, ο Καναδάς, η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία). Η ΕΕ έχει δυναμική εμπορική συνεργασία και συνδέσεις με τρίτες χώρες και περιφερειακούς εμπορικούς συνασπισμούς. Επιπλέον, έχει συνάψει και διαπραγματεύεται διμερείς εμπορικές συμφωνίες με τις γειτονικές χώρες και άλλες τρίτες χώρες, καθώς και συμφωνίες οικονομικής εταιρικής σχέσης με τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Παρά τις εισαγωγές, χάρη στο ευνοϊκό κλίμα της, τα γόνιμα εδάφη της και τις τεχνικές δεξιότητες των αγροτών της, η Ευρώπη είναι ένας από τους σημαντικότερους παραγωγούς γεωργικών προϊόντων στον κόσμο. Σύμφωνα με έρευνες, η παγκόσμια παραγωγή τροφίμων θα πρέπει να διπλασιαστεί, ώστε να τροφοδοτήσει 9 δισεκατομμύρια ανθρώπους, που είναι ο εκτιμώμενος παγκόσμιος πληθυσμός ως το 2050. Η ΕΕ, μέσω της ΚΑΠ, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση αυτής της πρόκλησης. Γι' αυτό η «Ευρώπη» υποστηρίζει ότι οφείλει να συνεχίσει να επενδύει σε όγκο καλλιέργειας. Η πολυμορφία και η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων της την έχει καταστήσει σημαντικό εξαγωγέα. Στην πραγματι-

---

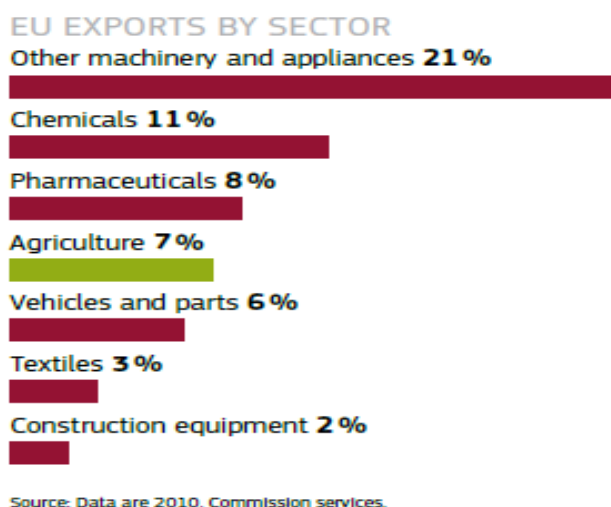
⁷⁵ The Common Agricultural Policy. A partnership between Europe and Farmers

κότητα, η ΕΕ εκτός από μεγαλύτερος εισαγωγέας είναι και ο μεγαλύτερος εξαγωγέας γεωργικών προϊόντων (κυρίως επεξεργασμένων και υψηλής προστιθέμενης αξίας προϊόντων). Αντιπροσωπεύει ένα μεγάλο μερίδιο της παγκόσμιας παραγωγής αρκετών σημαντικών βασικών γεωργικών προϊόντων, όπως το γάλα αγελάδας (περίπου 26% της παγκόσμιας παραγωγής σε αξία), το χοιρινό κρέας (22%), πατάτες (19%), το σιτάρι (16%) και το βόειο κρέας (14%).

Επομένως, το συνολικό εμπόριο των γεωργικών προϊόντων είναι σχεδόν ισοσκελισμένο, με εισαγωγές αγροτικών προϊόντων που ανέρχονται σε 77.400.000.000 ευρώ και οι εξαγωγές γεωργικών προϊόντων σε 75.100.000.000 ευρώ, το 2007. Η ΕΕ είναι ένα από τα πιο σημαντικά και ενεργά μέλη του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και διαδραματίζει έναν επικοινωνιακό ρόλο στο σχεδιασμό καινοτόμων και μελλοντικών κοινών κανόνων για το παγκόσμιο εμπόριο, συμπεριλαμβανομένης της γεωργίας. Με την υποστήριξη του ΠΟΕ, η ΕΕ υποστηρίζει πως βοηθά στη διατήρηση ενός ελεύθερου, δίκαιου και ανοικτού συστήματος συναλλαγών για όλες τις χώρες του κόσμου.

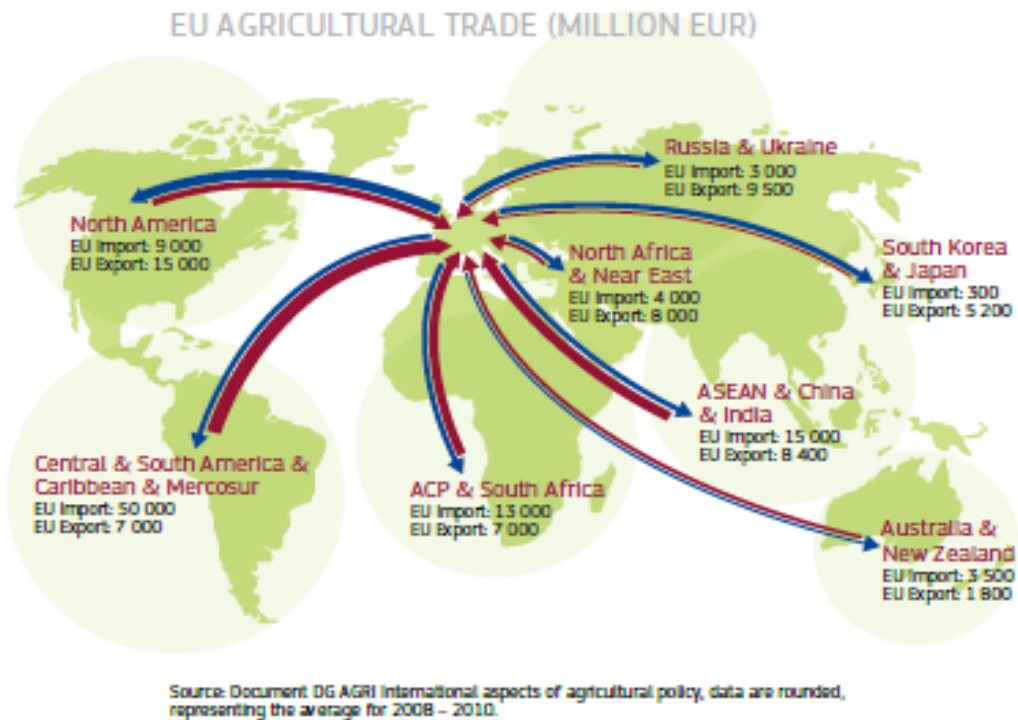
Στον παρακάτω πίνακα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφέρεται το είδος και το ποσοστό των εξαγωγών της ΕΕ, όπου η γεωργία καταλαμβάνει το 7% των εξαγωγών της ΕΕ.

Είδος και ποσοστό των εξαγωγών της ΕΕ

Πηγή: *European Commission, the Common Agricultural Policy. A partnership between Europe and Farmers*

Ροή εμπορίου αγροτικών προϊόντων, εισαγωγές και εξαγωγές της ΕΕ

Πηγή: *European Commission, The Common Agricultural Policy. A partnership between Europe and Farmers*

Παρατηρούμε πως η ΕΕ εξάγει προς όλες τις ηπείρους, με μεγαλύτερο ποσοστό εξαγωγών στη Βόρεια Αμερική και τη Ρωσία, ενώ αντίστοιχα εισάγει κυρίως από την Κεντρική και Νότια Αμερική, την Κίνα και τη Νότια Αφρική.

2.7.2.1. Ο ρόλος της αγροβιοποικιλότητας στη βιώσιμη γεωργία

Η γεωργία είναι βασικός παράγοντας επιρροής της βιοποικιλότητας σε όλο τον κόσμο. Η μετατροπή των φυσικών εκτάσεων σε καλλιεργήσιμες εκτάσεις, η εντατικοποίηση των υφιστάμενων γεωργικών εκτάσεων και η εγκατάλειψη των εκτεταμένων γεωργικών χρήσεων έχουν ισχυρές επιδράσεις στη βιολογική ποικιλομορφία. Στην Ευρώπη και επίσης πιθανώς και σε άλλες περιοχές με μακρά ιστορία στη γεωργία, η προστασία της βιοποικιλότητας εξαρτάται όλο και περισσότερο από τη διατήρηση της βιοποικιλότητας των τοπίων όπου κυριαρχεί ο άνθρωπος (M. Díaz, 2016). Η γεωργία και η βιοποικιλότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένες, για αυτό άλλωστε υπάρχει και η έννοια της αγροβιοποικιλότητας. Όπως είδαμε, η βιοποικιλότητα αποτελεί την πρωταρχική ύλη – εισροή για την αγροτική παραγωγή και τα περισσότερα αγροτικά προϊόντα έχουν εξελιχθεί μέσα από φυτικά και ζωικά είδη. Επιπλέον τα αγροτικά συστήματα είναι εξαρτημένα από τις οικοσυστημικές υπηρεσίες και

προσαρμόζονται στις αλλαγές του περιβάλλοντος. Η εξάρτηση της γεωργίας από τη βιοποικιλότητα και οι απειλές που θέτουν τα αγροτικά συστήματα καλλιέργειας στους φυσικούς πόρους, εκφράζουν την ανάγκη για πιο βιώσιμες πρακτικές στη γεωργία (A.P.Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999).

Με τη διαχείριση μεγάλου μέρους του εδάφους, της γεωργίας και της δασοκομίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, υπάρχει σημαντικός αντίκτυπος και ένας τεράστιος ρόλος στη διατήρηση της γεωργίας και των δασικών-γενετικών πόρων, της βιοποικιλότητας, καθώς και ένα ευρύ φάσμα των ανεκτίμητων βιοτόπων. Υπάρχουν πολύτιμοι οικοτόποι και είδη που έχουν άμεση αλληλεξάρτηση με τη γεωργία, όπως πολλά είδη πτηνών που φωλιάζουν και διατρέφονται σε καλλιεργούμενες εκτάσεις. Η διατήρηση ενός αριθμού ειδών και των οικοσυστημάτων που έχουν προκύψει στη διάρκεια των αιώνων της γεωργικής καλλιέργειας εξαρτάται από τη συνέχιση των κατάλληλων πρακτικών διαχείρισης της γης. Η γεωργία είναι επίσης η πρώτη που επωφελείται από τη βιοποικιλότητα και τις σχετικές υπηρεσίες οικοσυστήματος (όπως επικονίαση). Η οικονομική αξία των υπηρεσιών επικονίασης για τη γεωργική καλλιέργεια έχει υπολογιστεί σε 400 εκατομμύρια λύρες ετησίως εντός του Ηνωμένου Βασιλείου και σε 153 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως παγκοσμίως εντός των ΗΠΑ. Η μείωση των υπηρεσιών επικονίασης οδηγεί σε μειώσεις της παραγωγικότητας, της απόδοσης και της ποιότητας των καλλιεργειών τα οποία με τη σειρά τους συχνά οδηγούν σε μείωση των καθαρών γεωργικών εισοδημάτων. (E. Veromann, M. Mänd, 2012).

Η γεωργική βιολογική ποικιλότητα περιλαμβάνει όχι μόνο μια μεγάλη ποικιλία ειδών και γενετικών πόρων, αλλά και πολλούς τρόπους με τους οποίους οι αγρότες μπορούν να αξιοποιήσουν τη βιολογική πολυμορφία για την παραγωγή και τη διαχείριση των καλλιεργειών (η γη, το νερό, τα έντομα).

Ακόμα τα δέντρα παρέχουν ενδιαίτημα για τα πουλιά και τα ζώα, που ωφελούν τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Για παράδειγμα, μια φυτεία καφέ στο Μεξικό υποστηρίζει έως και 180 είδη πουλιών που βοηθούν τον έλεγχο των επιβλαβών εντόμων και τη διασπορά των σπόρων. Βοτανικές μελέτες δείχνουν ότι οι Tzeltal Mayans⁷⁶ του Μεξικού μπορούν να αναγνωρίσουν περισσότερα από 1.200 είδη φυτών, ενώ οι Purépechas⁷⁷ αναγνωρίζουν περισσότερα από 900 είδη και οι Yucatan Mayans 500. Αυτή η γνώση χρησιμοποιείται για να ληφθούν οι ανάλογες αποφάσεις παραγωγής σε διάφορες περιστάσεις. Για παράδειγμα οι αγρότες επιλέγουν είδη που είναι κατάλληλα για διάφορους τύπους εδαφών, διευρύνουν τις επιλογές των καλλιεργειών και καλλιεργούν ανάλογα και για λόγους διατήρησης.

Μια άλλη σημαντική διάσταση της παραδοσιακής γεωργικής βιολογικής ποικιλότητας είναι η χρήση των αποκαλούμενων «λαϊκών ποικιλιών», επίσης γνωστές ως αβελτίωτες ποικιλίες. Ορίζονται ως «γεωγραφικά ή οικολογικά διακριτικοί πληθυσμοί των φυτών και των ζώων που είναι εμφανώς διαφορετικοί ως προς τη γενετική τους σύσταση». Πρόκειται για

⁷⁶ Οι Tzeltals είναι μία φυλή από τους απογόνους των Μάγια.

⁷⁷ Οι Purépecha ή Tarascanos είναι μια ομάδα ιθαγενών πληθυσμών με επίκεντρο στη βορειοδυτική περιοχή της μεξικανικής πολιτείας Michoacán.

αβελτίωτα προϊόντα που επιλέγονται από τους τοπικούς αγρότες για τα διάφορα οφέλη τους. Για παράδειγμα σε μια περιοχή των Άνδεων οι αγρότες έχουν αναπτύξει πολύπλοκες τεχνικές για να επιλέξουν, να αποθηκεύουν και να διαδίδουν τους αυτόχθονους σπόρους. Οι πολυάριθμες πρακτικές που χρησιμοποιούνται για τη βελτίωση της βιοποικιλότητας συνδέονται με την πλούσια πολιτιστική ποικιλομορφία και την τοπική γνώση που υποστηρίζουν την επιβίωση των γεωργικών κοινοτήτων. Σε πολλές κοινωνίες, οι γυναίκες της υπαίθρου είναι ιδιαίτερα καλές γνώστριες των ειδών, φυτών και δέντρων, των χρήσεών τους ακόμα και στην υγειονομική περίθαλψη και τα καύσιμα.

Πολλές αρχές των παραδοσιακών συστημάτων, καθώς και η διαισθητική γνώση, εφαρμόζονται σήμερα τόσο σε μεγάλης όσο και σε μικρής κλίμακας παραγωγή. Γεγονός είναι ότι παραδοσιακά πολλαπλά συστήματα καλλιέργειας εξακολουθούν να παρέχουν το 20 τοις εκατό της παγκόσμιας προσφοράς τροφίμων.

Οι εξελίξεις στον τομέα της γεωργίας κατά τα τελευταία 30 χρόνια έχουν επιφέρει σημαντικές αυξήσεις στην παγκόσμια παραγωγή, εν μέρει ως αποτέλεσμα της επέκτασης των καλλιεργήσιμων εκτάσεων και εν μέρει μέσω των τεχνολογικών εξελίξεων με την πάροδο του χρόνου. Ωστόσο, την ίδια στιγμή, το μοντέλο και τα σχέδια της βιομηχανικής γεωργίας και η «Πράσινη Επανάσταση» έχουν ως αποτέλεσμα σημαντικά βιοφυσικά και κοινωνικο-οικονομικά κόστη και μειονεκτήματα σε πολλά μέρη του κόσμου, τόσο στο βορρά όσο και στο νότο.

Έτσι λοιπόν, ένα από τα κύρια προβλήματα υπήρξε η σοβαρή υποβάθμιση των φυσικών πόρων, συμπεριλαμβανομένων των εδαφών, του νερού και της βιοποικιλότητας, μέσα και γύρω από γεωργικές εκτάσεις. Οι τάσεις αυτές δεν αφορούν μόνον την κοινωνική βλάβη, αλλά επίσης μπορεί να υπονομεύσουν την παραγωγικότητα. Αυτό με τη σειρά του συμβάλλει στη μη διασφάλιση τροφής, η οποία επηρεάζει περίπου 800.000.000-1.000.000.000 ανθρώπους σε όλο τον κόσμο (L. A. Thrupp, 2000).

Συνεπώς, η γεωργία αποτελεί αναμφίβολα μία από τις κύριες κινητήριες δυνάμεις που επηρεάζουν τη βιοποικιλότητα στην Ευρώπη, καθώς το μισό του εδάφους της ΕΕ είναι υπό γεωργική χρήση. Η αναγνώριση των ισχυρών δεσμών μεταξύ της βιοποικιλότητας και της γεωργίας αντικατοπτρίζεται τόσο στις εθνικές περιβαλλοντικές πολιτικές όσο και στις Ενωσιακές. Μέχρι στιγμής, οι περιβαλλοντικές πολιτικές στην ΕΕ έχουν επικεντρωθεί κυρίως στις αρνητικές επιπτώσεις της γεωργίας στη βιοποικιλότητα και τους τρόπους για να την ανακουφίσει. Με την πάροδο του χρόνου, οι ευρωπαίοι αγρότες και οι φορείς χάραξης πολιτικής έχουν αναγνωρίσει όλο και περισσότερο ότι η γεωργική παραγωγή και η βιοποικιλότητα δεν είναι απαραίτητο να είναι σε σύγκρουση, αλλά καθώς είναι αλληλένδετες μπορούν να ενισχύσουν η μία την άλλη. Σε ανταπόκριση αυτών των μεταβαλλόμενων προοπτικών από τους φορείς χάραξης πολιτικής έχει αρχίσει να ενσωματώνεται η υγεία των οικοσυστημάτων σε μερικές τομεακές πολιτικές, με έμφαση στην αξιοποίηση των συνεργιών μεταξύ της διατήρησης της βιοποικιλότητας και της αειφόρου παραγωγής (T. Runge et al.,

2012). Μία περιβαλλοντικά βιώσιμη γεωργία, η οποία χρησιμοποιεί τους φυσικούς πόρους με σύνεση, είναι απαραίτητη για τη διατροφή μας, την παραγωγή και την ποιότητα της ζωής, σήμερα, αύριο και για τις μελλοντικές γενιές.

Τις τελευταίες δεκαετίες έχει υπάρξει αυξανόμενη συνειδητοποίηση και αναγνώριση εκ μέρους της κοινωνίας, ότι η διατήρηση και η αειφόρος χρήση της βιοποικιλότητας είναι το κλειδί για την ανθρώπινη ευημερία, με τη βιοποικιλότητα να διαδραματίζει τον πιο σημαντικό ρόλο στην παροχή των υπηρεσιών του οικοσυστήματος, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που είναι απαραίτητες για την αειφόρο γεωργική παραγωγή. Υπάρχει ισχυρή αλληλεξάρτηση μεταξύ των υγιών οικοσυστημάτων και της βιώσιμης γεωργικής παραγωγής (T. Runge et al., 2012).

2.7.2.2 Αγροβιοποικιλότητα, ΚΑΠ και αγρότες

Οι αγρότες μπορούν να επηρεαστούν δυσμενώς από τις κλιματικές αλλαγές. Έτσι η ΚΑΠ τους παρέχει μία οικονομική βοήθεια για να προσαρμόσουν τις μεθόδους καλλιέργειας και τα συστήματα παραγωγής τους ώστε να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες μιας κλιματικής αλλαγής. Οι αγρότες καθώς έχουν άμεση επαφή με τη γη, είναι οι πρώτοι που συνειδητοποίησαν την ανάγκη για τη φροντίδα των φυσικών πόρων. Για να αποφευχθούν οι αρνητικές παρενέργειες ορισμένων γεωργικών πρακτικών, η ΕΕ από τη μεριά της παρέχει κίνητρα στους αγρότες να εργαστούν πάνω σε βιώσιμους και φιλικούς προς το περιβάλλον τρόπους. Στην πραγματικότητα, οι αγρότες έχουν μία διπλή πρόκληση: την παραγωγή τροφίμων με την ταυτόχρονη προστασία της φύσης και τη διαφύλαξη της βιοποικιλότητας.

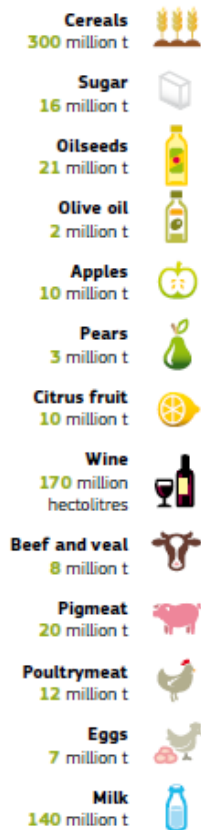
Οι πολίτες της ΕΕ είναι οι τελικοί δικαιούχοι της ΚΑΠ. Σήμερα, η μέση οικογένεια ξοδεύει περίπου το 15% του μηνιαίου εισοδήματός της για τρόφιμα, ποσοστό που είναι το μισό από αυτό που ήταν το 1962 (European Commission, 2012). Η Ευρώπη θεωρείται παγκόσμιος ηγέτης σε τομείς όπως τα δημητριακά, τα γαλακτοκομικά προϊόντα, τα κρέατα, το ελαιόλαδο, το κρασί και τα οινοπνευματώδη. Επιπλέον, είναι εύκολο να εντοπιστεί η προέλευση του φαγητού μας καθώς οι κανόνες της ΕΕ για την επισήμανση και την ιχνηλασιμότητα δίνουν στους καταναλωτές τις πληροφορίες που χρειάζονται για να κάνουν μια συνειδητή επιλογή όταν αγοράζουν τα τρόφιμά τους. Πολλοί καταναλωτές της ΕΕ προτιμούν τα τοπικά ή τα εγχώρια προϊόντα, όπου αυτά είναι διαθέσιμα, ενώ τα παραδοσιακά προϊόντα έχουν όλο και περισσότερη ζήτηση.

Όπως αναφέρθηκε, περίπου το ήμισυ της Ευρωπαϊκής γης (ΕΕ) καλλιεργείται. Αυτό καθιστά τη γεωργία πολύ σημαντική για τους αγρότες και για το περιβάλλον. Σημαντικό ποσοστό του εισοδήματος των αγροτών από την ΚΑΠ, χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο από τους αγρότες για την υιοθέτηση περιβαλλοντικά βιώσιμων μεθόδων καλλιέργειας. Έτσι για παράδειγμα, μειώνουν την ποσότητα των χημικών λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων στις καλλιέργειες. Η προστασία της βιοποικιλότητας και της άγριας ζωής των οικοτόπων, η δια-

χείριση των υδατικών πόρων και η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής είναι επιπλέον προτεραιότητες που πρέπει να υιοθετήσουν οι αγρότες.

Το ύψος των παραγόμενων προϊόντων των αγροτών ανά έτος (εντός της ΕΕ)

HERE'S WHAT OUR FARMERS
PRODUCE EACH YEAR
(AVERAGE FOR 2008-10)

Πηγή: *The Common Agricultural Policy. A partnership between Europe and Farmers. European Commission.*

Η γεωργία είναι η κύρια οικονομική δραστηριότητα στις περισσότερες αγροτικές περιοχές της ΕΕ, ωστόσο, πολλοί αγρότες έχουν προβεί σε συμπληρωματικές δραστηριότητες όπως η επεξεργασία τροφίμων και η παροχή καταλύματος στους τουρίστες. Αυτή η διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας αποτελεί πηγή δύναμης την οποία φαίνεται να στηρίζει και ενθαρρύνει η ΕΕ μέσω των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης.

Αν η γεωργία εξαφανιστεί θα υπάρξει πρόβλημα εγκατάλειψης της γης, γι' αυτό και η ΚΑΠ παρέχει στους αγρότες οικονομική βοήθεια ώστε να εξασφαλίζεται η συνεχόμενη εργασία πάνω στη γη αλλά και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, μέσω της διατήρησης του τοπίου της, της πολιτιστικής κληρονομιάς και πολλών άλλων εργασιών που άμεσα ή έμμεσα συνδέονται με τη γεωργία και την αγροτική οικονομία.

Η ΚΑΠ παροτρύνει τους αγρότες να είναι πιο παραγωγικοί και να βελτιώνουν τις τεχνικές τους δεξιότητες. Στα πρώτα χρόνια της, η ΚΑΠ ενθάρρυνε τους γεωργούς να χρησι-

μποιούν τα σύγχρονα μηχανήματα και τις νέες τεχνικές, συμπεριλαμβανομένων των χημικών λιπασμάτων και φυτοπροστατευτικών προϊόντων. Αυτά κρίνονταν απαραίτητα διότι η προτεραιότητα εκείνη τη στιγμή ήταν να αναπτυχθούν περισσότερα τρόφιμα για την κάλυψη της ζήτησης του πληθυσμού. Η παραγωγικότητα αυξήθηκε σημαντικά, οι αποδόσεις των καλλιεργειών αυξήθηκαν δραματικά, μένοντας σταθερές από το 2000. Στα επόμενα χρόνια η έρευνα και η καινοτομία είναι ζωτικής σημασίας για τους γεωργούς, επικεντρωμένες στην ανεύρεση τρόπων παραγωγής περισσότερων προϊόντων από λιγότερες πρώτες ύλες.

Ερχόμαστε στο παρόν όπου σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η ΚΑΠ βοηθά τους αγρότες:

- Να διαχειρίζονται το αγρόκτημα με τρόπο που να μειώνει τις εκπομπές των αερίων του θερμοκηπίου.
- Να χρησιμοποιούν φιλικές προς το περιβάλλον γεωργικές τεχνικές.
- Να έρθουν πιο κοντά με τη δημόσια υγεία, τα περιβαλλοντικά πρότυπα και τα πρότυπα καλής διαβίωσης των ζώων.
- Να παράγουν και να εμπορεύονται τα δημοφιλή προϊόντα της περιοχής τους.
- Να κάνουν πιο παραγωγική χρήση των δασών και των δασικών εκτάσεων.
- Να αναπτύξουν νέες χρήσεις για τα γεωργικά προϊόντα σε τομείς όπως τα καλλυντικά, η ιατρική και η βιοτεχνία.

Στο μέλλον, οι αγρότες θα πρέπει να παράγουν περισσότερα με λιγότερα, αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της ανάπτυξης των μέσων όπως, οι Εθνικές Συμπράξεις Καινοτομίας (ΕΣΚ), η προώθηση της καινοτομίας στη γεωργία με τη γεφύρωση του υφιστάμενου χάσματος μεταξύ της έρευνας και της γεωργικής πρακτικής και η διευκόλυνση της επικοινωνίας και της συνεργασίας μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών.

Ο εκσυγχρονισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων ήταν ανέκαθεν ένας σημαντικός στόχος της ΚΑΠ. Πολλοί γεωργοί της ΕΕ έχουν επωφεληθεί από τις επιδοτήσεις για τον εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, των κτιρίων τους και των μηχανημάτων τους. Άλλοι έχουν κάνει χρήση των επιδοτήσεων για τη βελτίωση της ποιότητας του ζωικού τους κεφαλαίου και τις συνθήκες υπό τις οποίες εκτρέφονται. Η πρόκληση είναι να εξασφαλιστεί ότι ο εκσυγχρονισμός θα βοηθήσει τους αγρότες να γίνουν οικονομικά ανταγωνιστικοί και να εφαρμόζουν περιβαλλοντικά βιώσιμες τεχνικές. Το πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης της ΚΑΠ (δεύτερος πυλώνας) θα παραμείνει μια σημαντική κινητήρια δύναμη της αλλαγής και της προόδου, «θα συνεχίσει να προσφέρει ευκαιρίες στους γεωργούς ώστε

να βελτιώσουν τις εκμεταλλεύσεις τους και γενικότερα, την ύπαιθρο στην οποία ζουν». Σύμφωνα με τη στρατηγική ανάπτυξης της Ευρώπης για την επόμενη δεκαετία, *Ευρώπη 2020*, οι αγρότες της ΕΕ θα γίνουν πιο αποτελεσματικοί και πιο ανταγωνιστικοί. Ενώ οι επιδοτήσεις και τα δάνεια διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, υπάρχουν και άλλοι τρόποι που θα βοηθήσουν τους γεωργούς, όπως η παροχή προγραμμάτων κατάρτισης και συμβουλών διαχείρισης.

2.7.2.3 Αγροβιοποικιλότητα, ΚΑΠ και ελευθερία των σπόρων

Σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο η σχέση της ΚΑΠ με την αγροβιοποικιλότητα είναι άρρηκτη, όσο άρρηκτη είναι και η σχέση της τελευταίας με την καλλιέργεια σπόρων και την «ελευθερία» τους. Μια σχετική ελευθερία όμως, καθώς όπως αναλύθηκε στη προηγούμενη παράγραφο 2.2 της παρούσας ενότητας, η κερδοφόρος λειτουργία των ιδιωτικών επιχειρήσεων σπόρων συνδέεται με την αποτελεσματική κατοχύρωση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και την ύπαρξη αποτελεσματικών αγορών εισροών και εκροών που τονώνουν τη ζήτηση για τους σπόρους. Καθώς όμως υπάρχουν περιπτώσεις μικροκαλλιεργητών που είτε λόγω της φύσης της καλλιέργειας ή της οικονομίας, η ιδιωτικοποίηση των σπόρων είναι λιγότερο εφικτή και η κατοχύρωση νέων ποικιλιών δεν πραγματοποιείται, παρουσιάζεται εμπόδιο για την κερδοφορία των σποροβιομηχανιών. Έτσι χρησιμοποιείται η βιοτεχνολογία ως μέσο παράκαμψης αυτού του εμποδίου.

Επίσης, με την οικονομική ανάπτυξη της ΕΕ να αμφισβητείται και τον έντονο ανταγωνισμό από αναδυόμενες χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία, η ΕΕ πρέπει, όπως υποστηρίζεται από μερίδα της αρθρογραφίας, να δαπανά λιγότερα για τη γεωργία και να επενδύει περισσότερο στην επιστημονική έρευνα και την τεχνολογία. Υπάρχει επίσης πίεση για χαμηλότερες δαπάνες στον τομέα των επιδοτήσεων και υψηλότερες στο τομέα της γεωργικής έρευνας, για τη βελτίωση των ποικιλιών των καλλιεργειών και της κτηνοτροφίας που θα μπορούσαν να ωφελήσουν τις αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτή η πίεση για βελτίωση των ποικιλιών των καλλιεργειών προέρχεται κυρίως από τις σποροβιομηχανίες, οι οποίες με δικαιολογία το όφελος και την ανάκαμψη των αναπτυσσόμενων χωρών αποσκοπούν στην εκταμίευση περισσότερων χρημάτων από το δεύτερο πυλώνα (προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης) ώστε να επιδοτείται η έρευνά τους περισσότερο απ' ό,τι η εργασία των αγροτών επί της γης. Ζητούν δηλαδή τη μεταφορά των επιδοτήσεων και άρα του βάρους της ΚΑΠ στην έρευνα νέων βελτιωμένων ποικιλιών αντί στον ίδιο τον αγρό όπου οι αγρότες εξελίσσουν φυσικά τους σπόρους.

Οι αυξανόμενοι αριθμοί των ποικιλιών σπόρων που έχουν αναπτυχθεί και κατοχυρωθεί με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας τα τελευταία χρόνια με τη χρήση της βιοτεχνολογίας (π.χ. γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί) και άλλες τεχνικές και η επιστημονική πρόοδος αυτού του τύπου μπορεί να οδηγήσουν σε πιθανές αυξήσεις της απόδοσης, αλλά μπορεί επί-

σης να διαταράξουν τα υφιστάμενα συστήματα ανταλλαγής σπόρων και να εισάγουν νέες πιέσεις σε γεωργικές αγορές (J. Von Braun, 2012).

Σε παγκόσμιο επίπεδο σήμερα, η ελευθερία της φύσης και του πολιτισμού εξελίσσεται υπό μία «βίαιη» και άμεση απειλή. Η απειλή για τους σπόρους έχει επίπτωση στην ελευθερία και την ίδια τη δομή της ανθρώπινης ζωής και της ζωής του πλανήτη. Οι «φύλακες» των σπόρων, οι αγρότες και οι πολίτες σε όλο τον κόσμο ένωσαν τις δυνάμεις τους ως μια «Παγκόσμια Συμμαχία Πολιτών» για ν' ανταποκριθούν σε αυτή την ανάγκη για την ελευθερία των σπόρων και να ενισχύσουν το κίνημα για την ελευθερία της ανθρωπότητας (V. Shiva, 2012).

Τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί στο διεθνές στερέωμα ένα σημαντικό κίνημα για την ελευθερία των σπόρων. Σύμφωνα με το κίνημα αυτό ο σπόρος συμβολίζει τη βιολογική και πολιτιστική ποικιλομορφία, τα τελικά δώρα της ζωής, της πολιτιστικής κληρονομιάς και τις μελλοντικές γενεές. Αυτές οι συμβολικές και πρακτικές πτυχές του σπόρου υποστηρίζεται από το παραπάνω κίνημα ότι απειλούνται από την υιοθέτηση των πατεντών. Η ελευθερία των σπόρων, όπως υποστηρίζει το παραπάνω κίνημα, προσφέρει μία ηθική και πιο δίκαιη κοινωνία που επεκτείνεται βαθιά ριζωμένη στις τοπικές παραδόσεις σε μια δυναμική συμμαχία της παγκόσμιας αλληλεγγύης. Η ελεύθερη κυκλοφορία των σπόρων περιέχει τις επιτυχίες του παρελθόντος, προσαρμόζεται στις τρέχουσες συνθήκες και αναπτύσσεται σε ένα νέο, πολύτιμο και μη βίαιο κοινωνικό κίνημα.

Όπως αναφέρει η Vandana Shiva, γνωστή ακτιβίστρια και συγγραφέας βιβλίων με θέμα το περιβάλλον και τους σπόρους και σημαντική εκπρόσωπος του παραπάνω κινήματος *«Η κατοχύρωση με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας μορφών ζωής έχει πραγματικές συνέπειες για τη ζωή και τα μέσα διαβίωσης των λαών και είναι η αιτία της συστημικής βίας, συμπεριλαμβανομένης της ευθύνης των αυξανόμενων και χιλιάδων αυτοκτονιών αγροτών από τα μέσα της δεκαετίας του '90. Τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας για τη ζωή είναι μέσα του μονοπωλιακού ελέγχου πάνω από την ίδια τη ζωή, τα φυτά και τον άνθρωπο. Το κίνημα της Ελευθερίας των Σπόρων είναι ένα παγκόσμιο, μη βίαιο, κοινωνικό κίνημα που εργάζεται για την καταπολέμηση αυτής της βίας με στόχο τη δημιουργία ενός πιο δίκαιου μέλλοντος των τροφίμων»* (V. Shiva, 2014).

Αξίζει να αναφερθεί ότι, το πρόσφατο κάλεσμα από το διεθνή συνασπισμό «No Patents on Seeds» για να σταματήσουν αυτά τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας υποστηρίζεται από εκατοντάδες οργανώσεις σε όλη την Ευρώπη: από την Bionext (Κάτω Χώρες), την Berne Declaration (Ελβετία), το GeneWatch (Η.Β.), τη Greenpeace, την Misereor και No Patents on Life (Γερμανία), το Development Fund (Νορβηγία), το Red de Semillas (Ισπανία), το Rete Semi Rurali (Ιταλία), το Réseau Semences Paysannes (Γαλλία), το BiotechWatch.gr και το Πελίτι (Ελλάδα) και την Swissaid (Ελβετία). Όλες οι οργανώσεις ζητούν την αναθεώρηση του Ευρωπαϊκού δικαίου ευρεσιτεχνίας ώστε να αποκλειστεί η δυνατότητα κατοχύρωσης πατε-

ντών σε υλικό αναπαραγωγής, σε φυτά και ζώα και στα τρόφιμα που προέρχονται από αυτά (Κανελλοπούλου Βάσω, 2015).

2.7.2.4 Η ευρωπαϊκή νομοθεσία για τους σπόρους και το πολλαπλασιαστικό υλικό

Η εκβιομηχάνιση της γεωργίας στην Ευρώπη έχει αλλάξει το τοπίο της υπαίθρου κατά τα τελευταία πενήντα χρόνια. Η διαφοροποίηση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων έχει αντικατασταθεί από την ομοιόμορφη βιομηχανική καλλιέργεια με τη βοήθεια βασικών συντελεστών όπως η εντατικοποιημένη παραγωγή, οι οικονομίες κλίμακας και η τυποποιημένη παραγωγή (R. Bocci, 2009).

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη παράγραφο, η προώθηση των δικαιωμάτων των βελτιωτών των φυτών που βασίζονται στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, έφερε σημαντικές επιπτώσεις στη γενετική ποικιλότητα καθώς οι φυτικές ποικιλίες ελέγχονταν τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Βάσει αυτών, οι βελτιωτές αποκτούσαν αποκλειστικά δικαιώματα επί της ποικιλίας που είχαν αναπτύξει, ως εμπορεύσιμου προϊόντος, κι επομένως περιόριζαν την ελεύθερη πρόσβαση στους γενετικούς πόρους (B. Νταμαδάκη, 2014).

Σε αυτό το πλαίσιο κινήθηκε το '60 και η ευρωπαϊκή νομοθεσία για τους σπόρους και το πολλαπλασιαστικό υλικό, μέσω ενός επίσημου συστήματος διανομής σπόρων. Καθώς οι σπόροι αποτελούν την πρωταρχική εισροή της αγροτικής παραγωγής, θεωρήθηκε αναγκαία η διασφάλιση μιας επαρκούς ποιότητας και ποσότητας σπόρων για τη διατροφή και τη γεωργία. Αυτό αποτέλεσε κίνητρο για την εμπορική βελτίωση των φυτών που εστιάζοταν στις πιο κερδοφόρες ποικιλίες. Με τη νομοθεσία αυτή όφειλαν να εναρμονιστούν οι αντίστοιχες εθνικές νομοθεσίες.

Το επίσημο αυτό σύστημα, αποτελείται από πολλές αλληλένδετες συνιστώσες που αφορούν την εξέλιξη, την αξιολόγηση, την εγγραφή και τη διανομή των ποικιλιών, την παραγωγή και αποθήκευση των σπόρων, την εμπορία και διανομή των σπόρων αλλά και τη διασφάλιση της ποιότητάς τους (B. Νταμαδάκη, 2014). Δύο είναι τα μέρη του συστήματος αυτού, η εγγραφή των φυτικών ποικιλιών και του φυτικού υλικού και η πιστοποίησή τους, που εκφράζονται με δώδεκα (12) Οδηγίες του Συμβουλίου, από τις οποίες μία είναι οριζόντια και αφορά τον κοινό κατάλογο ποικιλιών καλλιεργούμενων φυτικών ειδών και οι υπόλοιπες είναι κάθετες και αφορούν την εμπορία σπόρων και πολλαπλασιαστικού υλικού.

Η οριζόντια Οδηγία 2002/53/EK του Συμβουλίου, περί του κοινού καταλόγου ποικιλιών καλλιεργούμενων φυτικών ειδών, προβλέπει την κατάρτιση ενός κοινού ευρωπαϊκού καταλόγου ποικιλιών στη βάση εθνικών καταλόγων που έχουν συνταχθεί υπό ομοιόμορφους κανόνες και περιέχουν τις επισήμως αναγνωρισμένες ποικιλίες. Όσες ποικιλίες δεν είναι εγγεγραμμένες στους εθνικούς ή τον κοινό ευρωπαϊκό κατάλογο, τους απαγορεύεται

η εμπορική χρήση στην ΕΕ. Όσον αφορά τις έντεκα (11) κάθετες Οδηγίες, καθεμία ρυθμίζει την εμπορία σπόρων και πολλαπλασιαστικού υλικού για εξειδικευμένα φυτικά είδη. Μόνον όσα από αυτά τα εξειδικευμένα φυτικά είδη είναι καλλιεργήσιμα εμπίπτουν στο πεδίο της Οδηγίας 2002/53/ΕΚ. Για τα μη καλλιεργούμενα, υπάρχει η αντίστοιχη Οδηγία 2002/55/ΕΚ περί εμπορίας σπόρων προς σπορά κηπευτικών, που ρυθμίζει τα των εθνικών καταλόγων και του κοινού ευρωπαϊκού καταλόγου περί κηπευτικών ειδών. Γενικότερα οι έντεκα (11) κάθετες Οδηγίες αφορούν εμπορικούς και βασικούς ή πιστοποιημένους σπόρους που τα κράτη μέλη έχουν υποχρεωτικά ενσωματώσει στην εθνική τους νομοθεσία προσαρμόζοντάς τες σε αυτήν (Β. Νταμαδάκη, 2014).

Η Οδηγία 2002/53/ΕΚ απαιτεί την εγγραφή και την πιστοποίηση των ποικιλιών στους καταλόγους, βάσει ορισμένων κριτηρίων, ώστε να διασφαλίζεται ότι τα χαρακτηριστικά των εγγεγραμμένων καλλιεργούμενων ποικιλιών είναι σαφώς προσδιορισμένα. Πρόκειται για τα κριτήρια της Διακριτότητας, της Ομοιομορφίας και της Σταθερότητας (κριτήρια ΔΟΣ), όπως έχει ορίσει ήδη και η UPOV. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε μια ποικιλία να είναι αποδεκτή μόνον αν είναι σαφώς διακρινόμενη, σταθερή και επαρκώς ομοιόμορφη. Η ποικιλία πρέπει να έχει καλλιεργητική αξία και ικανοποιητική χρησιμότητα.

Συγκεκριμένα, μια ποικιλία θεωρείται *διακριτή*, ανεξάρτητα από την προέλευσή της, τεχνητή ή φυσική, όταν ξεχωρίζει από την αρχική ποικιλία από την οποία δημιουργήθηκε, εάν διακρίνεται εμφανώς λόγω ενός ή περισσότερων σημαντικών χαρακτηριστικών από κάθε άλλη ποικιλία γνωστή στην Ένωση. *Ομοιόμορφη* θεωρείται αν τα φυτά που την αποτελούν, εκτός σπανίων ανωμαλιών, είναι όμοια λαμβανομένων υπόψη των ιδιομορφιών του συστήματος αναπαραγωγής των φυτών, ή γενετικώς όμοια για το σύνολο των χαρακτήρων που λαμβάνονται υπόψη για το σκοπό αυτόν. *Σταθερή* θεωρείται αν μετά τις διαδοχικές αναπαραγωγές ή πολλαπλασιασμούς της ή στο τέλος κάθε κύκλου, όταν ο δημιουργός έχει προσδιορίσει ιδιαίτερο κύκλο αναπαραγωγών ή πολλαπλασιασμών, διατηρεί τα αρχικά βασικά χαρακτηριστικά της.

Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας για τα κηπευτικά απαγορεύει τη διάθεση στο εμπόριο σπόρων, η ποικιλία των οποίων δεν είναι επίσημα αποδεκτή (σαφώς διακρινόμενη, σταθερή και επαρκώς ομοιόμορφη).

Τέλος, κατά την οδηγία, η αξία καλλιέργειας και χρήσης (ΑΚΧ) μιας ποικιλίας θεωρείται ποιοτικώς ικανοποιητική εάν τα χαρακτηριστικά της παρουσιάζουν συγκεκριμένη και εμφανή γενετική πρόοδο για καλλιέργεια, με όρους απόδοσης, στην εντατικοποιημένη γεωργία ή βάσει κριτηρίων βιομηχανικής ποιότητας ή και για μελλοντικές χρήσεις της (όπως για παράδειγμα τα προϊόντα που μπορούν να παραχθούν με βάση αυτήν την ποικιλία) σε μια δεδομένη περιοχή, αναλογικά με άλλες εγγεγραμμένες ποικιλίες.

Οι έντεκα (11) κάθετες οδηγίες, συνοπτικά, είναι οι ακόλουθες: οδηγία 66/401/ΕΟΚ του Συμβουλίου *περί εμπορίας σπόρων προς σπορά κτηνοτροφικών φυτών*, οδηγία 66/402/ΕΟΚ του Συμβουλίου *περί εμπορίας σπόρων δημητριακών προς σπορά*, οδηγία

2002/54/ΕΚ⁷⁸ του Συμβουλίου *περί εμπορίας σπόρων τεύτλων προς σπορά*, οδηγία 2002/55/ΕΚ⁷⁹ του Συμβουλίου *περί εμπορίας σπόρων προς σπορά κηπευτικών*, οδηγία 2002/56/ΕΚ του Συμβουλίου *περί εμπορίας σπόρων γεωμήλων προς φύτευση*, οδηγία του Συμβουλίου 2002/57/ΕΚ *περί εμπορίας σπόρων προς σπορά των ελαιούχων και κλωστικών φυτών*, οδηγία 68/193/ΕΟΚ του Συμβουλίου *περί εμπορίας υλικών αγενούς πολλαπλασιασμού της αμπέλου*, οδηγία 98/56/ΕΚ του Συμβουλίου *για την εμπορία πολλαπλασιαστικού υλικού καλλωπιστικών φυτών*, οδηγία 92/33/ΕΟΚ του Συμβουλίου *για την εμπορία φυτωρίων και πολλαπλασιαστικού υλικού κηπευτικών, εκτός των σπόρων προς σπορά*, οδηγία 2008/90/ΕΚ του Συμβουλίου *για την εμπορία του πολλαπλασιαστικού υλικού οπωροφόρων φυτών και των οπωροφόρων δένδρων που προορίζονται για την παραγωγή φρούτων* και οδηγία 1999/105/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1999, σχετικά με *την εμπορία του δασικού πολλαπλασιαστικού υλικού* (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013).

2.7.2.5 Η Τροποποιητική Οδηγία, οι Οδηγίες περί παρεκκλίσεων και ο Κανονισμός για την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων

Το 1998 η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνώρισε την ανάγκη για τη διατήρηση των γενετικών πόρων που χρησιμοποιούνται στη γεωργία και καλλιεργούνται παραδοσιακά. Δημιούργησε έναν κατάλογο ειδικά για την καταγραφή και αφορά αυτές που ονομάζονται «διατηρητέες ποικιλίες». Έτσι με την οδηγία 98/95/ΕΚ⁸⁰, *Τροποποιητική οδηγία*, τέθηκε ως στόχος η διαφύλαξη ποικιλιών που απειλούνται από γενετική διάβρωση⁸¹. Ο καθορισμός των διατηρητέων ποικιλιών ωστόσο δεν είναι απλός, η οδηγία 98/95 (Άρθρο 6 (17) και το άρθρο 8 (37)) ορίζει τα παρακάτω:

⁷⁸ **Οδηγία 2002/54/ΕΚ:** Αφορά την παραγωγή προς εμπορία, καθώς και την εμπορία σπόρων τεύτλων στο εσωτερικό της Κοινότητας, χωρίς να εφαρμόζεται στους σπόρους τεύτλων για τους οποίους έχει αποδειχθεί ότι προορίζονται για εξαγωγή σε τρίτες χώρες. Η Ελλάδα συμμορφώθηκε με την οδηγία με την ΥΑ 225018/2003, ΦΕΚ 493/23.4.2003, Τεχνικός Κανονισμός Ελέγχου και Πιστοποίησης σπόρων τεύτλων προς σπορά.

⁷⁹ **Οδηγία 2002/55/ΕΚ:** Μια ποικιλία *ξεχωρίζει*, ανεξάρτητα από την προέλευσή της, τεχνητή ή φυσική, από την αρχική ποικιλία από την οποία δημιουργήθηκε, εάν διακρίνεται εμφανώς λόγω ενός ή περισσότερων σημαντικών χαρακτηριστικών από κάθε άλλη ποικιλία γνωστή στην Ένωση.

Μία ποικιλία θεωρείται *σταθερή* αν μετά τις διαδοχικές αναπαραγωγές ή πολλαπλασιασμούς της ή στο τέλος κάθε κύκλου, όταν ο δημιουργός έχει προσδιορίσει ιδιαίτερο κύκλο αναπαραγωγών ή πολλαπλασιασμών, διατηρεί τα αρχικά βασικά χαρακτηριστικά της.

Μία ποικιλία θεωρείται *επαρκώς ομοιόμορφη* αν τα φυτά που την αποτελούν –εκτός σπανίων ανωμαλιών– είναι όμοια, λαμβανομένων υπόψη των ιδιομορφιών του συστήματος αναπαραγωγής των φυτών, ή γενετικών όμοια για το σύνολο των χαρακτηρισμών που λαμβάνονται υπόψη για το σκοπό αυτόν.

Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας για τα κηπευτικά απαγορεύει τη διάθεση στο εμπόριο σπόρων, η ποικιλία των οποίων δεν είναι επίσημα αποδεκτή (σαφώς διακρινόμενη, σταθερή και επαρκώς ομοιόμορφη).

⁸⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998L0095&qid=1488963678376&from=EL>

⁸¹ Αφορά την τροποποίηση, στα πλαίσια της ενοποίησης της εσωτερικής αγοράς, των γενετικά τροποποιημένων φυτικών ποικιλιών και των φυτικών γενετικών πόρων, των οδηγιών 66/400/ΕΟΚ, 66/401/ΕΟΚ, 66/402/ΕΟΚ, 66/403/ΕΟΚ, 69/208/ΕΟΚ, 70/457/ΕΟΚ και 70/458/ΕΟΚ που αφορούν, αντίστοιχα, την εμπορία σπόρων προς σπορά τεύτλων, κτηνοτροφικών φυτών, σιτηρών, γεωμήλων, ελαιούχων και κλωστικών φυτών, κηπευτικών και τον κοινό κατάλογο ποικιλιών των καλλιεργούμενων φυτικών ειδών.

A. «Διατηρητέες ποικιλίες», ποικιλίες οι οποίες καλλιεργούνται παραδοσιακά σε συγκεκριμένες τοποθεσίες και περιοχές και απειλούνται από γενετική διάβρωση, σπόροι προς σπορά των ποικιλιών, οι οποίοι είναι φυσικώς προσαρμοσμένοι στις τοπικές και περιφερειακές συνθήκες και απειλούνται από γενετική διάβρωση.

B. «Ποικιλίες χωρίς εμπορική αξία», ποικιλίες οι οποίες δεν έχουν εγγενή αξία για εμπορική φυτική παραγωγή αλλά αναπτύσσονται για καλλιέργεια υπό ιδιαίτερες συνθήκες.

Από το 1998, όμως, η οδηγία εξακολουθεί να στερείται εφαρμογής στα κράτη μέλη και παρά το σχέδιο δράσης για το 2001 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη βιοποικιλότητα στη γεωργία, δεν υπήρχε ακόμα ούτε μία ποικιλία προς διατήρηση να κυκλοφορεί νόμιμα στην Ευρώπη το 2009 (R. Bocci Rete, 2009).

Τελικά τον Ιούνιο του 2008 εκδόθηκε η οδηγία 2008/62/ΕΚ⁸² της ΕΕ για την πρόβλεψη ορισμένων παρεκκλίσεων για την αποδοχή των γεωργικών ποικιλιών, οι οποίες είναι φυσικώς προσαρμοσμένες στις τοπικές και περιφερειακές συνθήκες και απειλούνται από γενετική διάβρωση και για την εμπορία σπόρων και σπόρων γεωμήλων αυτών των φυλών και ποικιλιών.

Η οδηγία για τις διατηρητέες ποικιλίες και επομένως η εμπορία τους θεωρείται ως ένα μέσο για τη μείωση της γενετικής διάβρωσής τους. Η προτεραιότητα πλέον είναι η διατήρηση μιας ποικιλίας - κληρονομιάς που χάνεται, στους αγρούς και για πρώτη φορά μια πρωτοβουλία γίνεται μέρος των κανονισμών των σπόρων. Μέχρι τότε η ευρωπαϊκή νομοθεσία είχε αντιμετωπίσει τη διατήρηση των γεωργικών γενετικών πόρων, μόνο από επιστημονική άποψη, υποστηρίζοντας ουσιαστικά επιστημονικούς φορείς, τη δικτύωση μεταξύ των ερευνητών και τους ex-situ σπόρους τραπεζών. Με αυτή την έννοια η οδηγία είναι ένα σημαντικό βήμα προς τα εμπρός, διότι αναγνωρίζει εμμέσως ότι οι κανονισμοί σπόρων από το 1960 συνέβαλαν στη γενετική διάβρωση της γεωργικής βιοποικιλότητας (R. Bocci Rete, 2009).

Στις 26 Νοεμβρίου 2009, εκδίδεται η οδηγία 2009/145/ΕΚ⁸³ *Οδηγία περί παρεκκλίσεων, για την «πρόβλεψη ορισμένων παρεκκλίσεων για την αποδοχή ντόπιων αβελτίωτων φυλών και ποικιλιών κηπευτικών που καλλιεργούνται κατά παράδοση σε συγκεκριμένους τόπους και περιφέρειες και απειλούνται με γενετική διάβρωση και ποικιλιών κηπευτικών οι οποίες δεν έχουν εγγενή αξία για εμπορική φυτική παραγωγή αλλά αναπτύσσονται για καλλιέργεια υπό ιδιαίτερες συνθήκες και για την εμπορία σπόρων προς σπορά των εν λόγω ντόπιων φυλών και ποικιλιών».*

Οι «διατηρητέες ποικιλίες» αφορούν τα είδη κηπευτικών ντόπιων αβελτίωτων φυλών και ποικιλιών που καλλιεργούνται κατά παράδοση σε συγκεκριμένους τόπους και περιφέρειες και απειλούνται με γενετική διάβρωση. Ποικιλίες που αναπτύχθηκαν για καλλιέργεια

⁸² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0062&qid=1488963573103&from=EL>

⁸³ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0145&qid=1488963836705&from=EL>

«υπό ιδιαίτερες συνθήκες» είναι ποικιλίες που δεν έχουν εγγενή αξία για εμπορική φυτική παραγωγή, αλλά αναπτύσσονται για καλλιέργεια υπό ιδιαίτερες συνθήκες.

Επιπροσθέτως, έχει εκδοθεί ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 510/2006 του Συμβουλίου της 20ής Μαρτίου 2006 για την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων και των ονομασιών προέλευσης των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων (πρώην⁸⁴ Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2081/92 του Συμβουλίου της 14ης Ιουλίου 1992⁸⁵ για την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων και των ονομασιών προέλευσης των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων). Θεσπίζει τους κανόνες προστασίας των ονομασιών προέλευσης και των γεωγραφικών ενδείξεων των γεωργικών προϊόντων που προορίζονται για ανθρώπινη κατανάλωση, καθώς και των γεωργικών προϊόντων που απαριθμούνται στα παραρτήματα του παρόντα κανονισμού.⁸⁶

Το Άρθρο 2 ορίζει:

Α. Την «ονομασία προέλευσης»: το όνομα μιας περιοχής, ενός συγκεκριμένου τόπου ή, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, μιας χώρας, το οποίο χρησιμοποιείται για την περιγραφή ενός γεωργικού προϊόντος ή ενός τροφίμου, (α) που κατάγεται από τη συγκεκριμένη περιοχή, το συγκεκριμένο τόπο ή τη συγκεκριμένη χώρα, (β) του οποίου η ποιότητα ή τα χαρακτηριστικά οφείλονται ουσιαστικά ή αποκλειστικά στο ιδιαίτερο γεωγραφικό περιβάλλον που περιλαμβάνει τους εγγενείς φυσικούς και ανθρώπινους παράγοντες και (γ) του οποίου η παραγωγή, η μεταποίηση και η επεξεργασία πραγματοποιούνται στην οριοθετημένη γεωγραφική περιοχή.

Β. Την «γεωγραφική ένδειξη»: το όνομα μιας περιοχής, ενός συγκεκριμένου τόπου ή, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, μιας χώρας, το οποίο χρησιμοποιείται για την περιγραφή ενός γεωργικού προϊόντος ή ενός τροφίμου: (α) που κατάγεται από την εν λόγω περιοχή, το συγκεκριμένο τόπο ή την εν λόγω χώρα, (β) του οποίου η συγκεκριμένη ποιότητα, η φήμη ή άλλα χαρακτηριστικά μπορούν να αποδοθούν στην εν λόγω γεωγραφική καταγωγή και (γ) του οποίου η παραγωγή ή/και η μεταποίηση ή/και η επεξεργασία πραγματοποιούνται στην οριοθετημένη γεωγραφική περιοχή.

Με το Άρθρο 4 ορίζονται οι προδιαγραφές του προϊόντος ώστε να καταστεί επιλέξιμο για προστατευόμενη ονομασία προέλευσης (ΠΟΠ) ή προστατευόμενη γεωγραφική ένδειξη (ΠΓΕ). Πρέπει να περιλαμβάνουν:

α) Το όνομα του γεωργικού προϊόντος ή του τροφίμου, που περιλαμβάνει την ονομασία προέλευσης ή τη γεωγραφική ένδειξη·

⁸⁴ Άρθρο 19 Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 510/2006: Κατάργηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2081/92

⁸⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992R2081&qid=1488963435355&from=EL>

⁸⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006R0510&qid=1488962069779&from=EL>

β) Την περιγραφή του γεωργικού προϊόντος ή του τροφίμου, συμπεριλαμβανομένων, ενδεχομένως, των πρώτων υλών και τα κυριότερα φυσικά, χημικά, μικροβιολογικά ή οργανοληπτικά χαρακτηριστικά του γεωργικού προϊόντος ή του τροφίμου·

γ) Την οριοθέτηση της γεωγραφικής περιοχής και, ενδεχομένως, τα στοιχεία που καταδεικνύουν την τήρηση των προϋποθέσεων που προβλέπονται στο άρθρο 2 παράγραφος 3·

δ) Αποδεικτικά στοιχεία ότι το γεωργικό προϊόν ή το τρόφιμο κατάγεται από την οριοθετημένη γεωγραφική περιοχή που αναφέρεται στο άρθρο 2 παράγραφος 1 στοιχείο α) ή β), ανάλογα με την περίπτωση·

ε) Περιγραφή της μεθόδου παρασκευής του γεωργικού προϊόντος ή του τροφίμου και, ενδεχομένως, τις τοπικές, αυθεντικές και συνήθεις μεθόδους, καθώς και στοιχεία σχετικά με τη συσκευασία, όταν η αιτούσα ομάδα, κατά την έννοια του άρθρου 5 παράγραφος 1, ορίζει και αιτιολογεί ότι η συσκευασία πρέπει να πραγματοποιείται στην οριοθετημένη γεωγραφική περιοχή προκειμένου να διασφαλίζεται η ποιότητα, ή να εξασφαλίζεται η κατγωγή ή να εξασφαλίζεται ο έλεγχος.

2.7.2.6 Πρόταση Κανονισμού της Επιτροπής για το φυτικό αναπαραγωγικό υλικό

Το 2013 χαρακτηρίστηκε από σημαντικές διεργασίες για το μέλλον των σπόρων στην Ευρώπη. Η πρόταση για την αναθεώρηση της σχετικής νομοθεσίας που κατατέθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2013 ήταν μία πρόταση - κατάργηση θεμελιωδών δικαιωμάτων των αγροτών, λειτουργώντας περισσότερο υπέρ μιας μονοπωλιακής αγοράς και με αρνητικές συνέπειες στην αγροτική βιολογική ποικιλότητα και τους σπόρους ως δημόσιο αγαθό, επομένως και της αγροβιοποικιλότητας. Οι αντιδράσεις των οργανώσεων και των πολιτών κατάφεραν να δώσουν δημοσιότητα στον προτεινόμενο κανονισμό, που η επιτροπή ίσως ήθελε να περάσει «απαράτηρητο», απαιτώντας από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ να αναλάβουν την πολιτική ευθύνη των συνεπειών της ψήφισής του (Β. Γκισάκης, 2015). Στις αρχές του 2014 επιτεύχθηκε η καταψήφιση της πρότασης από τις αρμόδιες Επιτροπές Περιβάλλοντος και Γεωργίας, ενώ την άνοιξη του 2014, την παραμονή των ευρωπαϊκών εκλογών τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, υπό την στενή παρακολούθηση της κοινής γνώμης πέρασαν νομοθετικό ψήφισμα για την πλήρη απόσυρση της πρότασης, όπου ζητήθηκε από την επιτροπή μέσω επιστολής του προέδρου του ΕΚ της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2014. Τελικά πραγματοποιήθηκε το Φεβρουάριο του 2015 (Ι. Niznik, 2015).

Αξίζει όμως να δούμε αναλυτικά ποια ήταν η πρόταση της επιτροπής και αν τελικά πρόκειται για μια νίκη των οργανώσεων και των πολιτών υπέρ της αγροβιοποικιλότητας.

«για την παραγωγή και τη διαθεσιμότητα φυτικού αναπαραγωγικού υλικού στην αγορά (κανονισμός για το φυτικό αναπαραγωγικό υλικό)»

Ο κανονισμός ξεκινά με τη διατύπωση της έννοιας του φυτικού αναπαραγωγικού υλικού⁸⁸, σύμφωνα με την οποία, αποτελεί *θεμελιώδες στοιχείο για την παραγωγικότητα, την ποικιλότητα, καθώς και την υγεία και την ποιότητα της γεωργίας, της φυτοκομίας, της παραγωγής τροφίμων και ζωοτροφών και του περιβάλλοντός μας.*

Όπως αναφέραμε σε προηγούμενη παράγραφο, δύο είναι οι πυλώνες που στηρίζεται η ισχύουσα νομοθεσία της ΕΕ για τη διαθεσιμότητα φυτικού αναπαραγωγικού υλικού στην αγορά, η καταχώριση των ποικιλιών⁸⁹/υλικού φυτών και η πιστοποίηση των επιμέρους παρτίδων φυτικού αναπαραγωγικού υλικού που προσδιορίζονται στις δώδεκα (12) οδηγίες. Η επιτροπή πρότεινε να καταργηθούν και να αντικατασταθούν από τον παρόντα κανονισμό *ενοποιώντας και επικαιριοποιώντας* τη νομοθεσία για την εμπορία φυτικού αναπαραγωγικού υλικού.

Αξίζει να σημειωθεί πως μεταξύ του 1966 και του 1971 θεσπίστηκε η πλειοψηφία των οδηγιών του Συμβουλίου για τη διαθεσιμότητα φυτικού αναπαραγωγικού υλικού στην αγορά και έχουν ενημερωθεί αρκετές φορές, ενώ ορισμένες οδηγίες είναι πιο πρόσφατες.

Στην πρόταση τονίζεται η ανάγκη προσαρμογής στην τεχνολογία όσον αφορά τη γενετική βελτίωση των φυτών και την ταχύρρυθμη εξέλιξη της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας αγοράς φυτικού αναπαραγωγικού υλικού, γι' αυτό και καθίσταται επιτακτική η επικαιροποίηση και ο εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου διατηρώντας την αγροβιοποικιλότητα.

Γενικές διατάξεις

Σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις της πρότασης το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού καλύπτει όλους τους τύπους φυτικού αναπαραγωγικού υλικού, ενώ το μεγαλύτερο μέρος του αφορά τα είδη που ρυθμίζονται επί του παρόντος από τις δώδεκα (12) οδηγίες (τα λεγόμενα «καταγεγραμμένα είδη»). Ο κανονισμός εξακολουθεί να μην εφαρμόζεται σε φυτικό αναπαραγωγικό υλικό που προορίζεται για δοκιμές και για επιστημονικούς σκοπούς κα-

⁸⁷ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013PC0262&qid=1488972825217&from=EL>

⁸⁸ **φυτικό αναπαραγωγικό υλικό:** φυτό/-ά ικανό/-ά για την παραγωγή ολόκληρων φυτών και προοριζόμενο/-α για τον σκοπό αυτό

⁸⁹ **Ποικιλία:** ομάδα φυτών εντός μιας μόνο βοτανικής κατηγορίας ταξινόμησης της κατώτερης γνωστής βαθμίδας, η οποία πληροί όλες τις ακόλουθες απαιτήσεις:

α) Ορίζεται από την εκδήλωση των χαρακτηριστικών που προκύπτουν από ένα συγκεκριμένο γονότυπο ή συνδυασμό γονοτύπων,

β) Διακρίνεται από οποιοδήποτε άλλο φυτικό σύνολο, με την έκφραση ενός τουλάχιστον από τα χαρακτηριστικά που αναφέρονται στο στοιχείο α)

γ) Θεωρείται μονάδα σε σχέση με την καταλληλότητά της να αναπαράγεται χωρίς μεταβολές

θώς και για σκοπούς γενετικής βελτίωσης. Επιπλέον, δεν πρέπει να εφαρμόζεται σε υλικό που προορίζεται για ή διατηρείται σε τράπεζες γονιδίων, οργανώσεις και δίκτυα μη επιτόπιας και επιτόπιας διατήρησης ή διατήρησης στον αγρό γενετικών πόρων σύμφωνα με εθνικές στρατηγικές για τη διατήρηση των γενετικών πόρων. Τέλος, το φυτικό αναπαραγωγικό υλικό που αποτελεί αντικείμενο ανταλλαγών σε είδος μεταξύ δύο προσώπων που δεν είναι επαγγελματίες αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού.

Σε ποια πεδία εφαρμόζεται η πρόταση Κανονισμού

Πεδίο εφαρμογής	Εξαιρέσεις
Η παρούσα πρόταση Κανονισμού ορίζει κανόνες για:	Η παρούσα πρόταση Κανονισμού δεν εφαρμόζεται σε φυτικό αναπαραγωγικό υλικό το οποίο:
α) την παραγωγή φυτικού αναπαραγωγικού υλικού	α) προορίζεται αποκλειστικά για δοκιμές ή επιστημονικούς σκοπούς
β) τη διαθεσιμότητα φυτικού αναπαραγωγικού υλικού στην αγορά	β) προορίζεται αποκλειστικά για σκοπούς βελτίωσης
	γ) προορίζεται αποκλειστικά για τράπεζες γονιδίων, οργανισμούς και δίκτυα συντήρησης γενετικών πόρων, ή από πρόσωπα που ανήκουν σε αυτούς τους οργανισμούς
	δ) ανταλλάσσεται σε είδος μεταξύ προσώπων εκτός των επαγγελματιών

(Ιδια επεξεργασία)

Όσον αφορά τους ορισμούς, εισάγεται ένας κοινός όρος για την κάλυψη ολόκληρου του φυτικού αναπαραγωγικού υλικού, είτε υπό μορφή σπόρων είτε άλλων τύπων φυτικού πολλαπλασιαστικού υλικού. Έτσι, το «φυτικό αναπαραγωγικό υλικό» ορίζεται ως τα φυτά ή τα τμήματα φυτών που είναι ικανά και προορίζονται για την παραγωγή ή την αναπαραγωγή ολόκληρων φυτών. Το φυτικό αναπαραγωγικό υλικό πρέπει να ορίζεται κατά τρόπο συνολικό, συμπεριλαμβανομένων όλων των φυτών που είναι ικανά και προορίζονται για την παραγωγή (συμπεριλαμβανομένης της αναπαραγωγής σε οποιοδήποτε περαιτέρω στάδιο παραγωγής) ολόκληρων φυτών. Ο παρών κανονισμός θα πρέπει συνεπώς να καλύπτει τους σπόρους προς σπορά, καθώς και όλες τις άλλες μορφές φυτών σε οποιοδήποτε στάδιο ανάπτυξης που προορίζονται και είναι ικανά για παραγωγή ολόκληρων φυτών. «Όλα τα είδη του φυτικού αναπαραγωγικού υλικού υπόκεινται σε κοινές αρχές όσον αφορά την παραγωγή τους με σκοπό τη διάθεση στο εμπόριο και τη διαθεσιμότητά του στην αγορά. Η ιχνηλασιμότητα κάθε φυτικού αναπαραγωγικού υλικού διασφαλίζεται με την υποχρέωση για τους

επαγγελματίες να έχουν πληροφορίες ένα στάδιο πριν και ένα στάδιο μετά τις εμπορικές τους δραστηριότητες» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013⁹⁰).

Σύμφωνα με τον προτεινόμενο κανονισμό, όπως παρουσιάστηκε από την Επιτροπή, «η πείρα έχει καταδείξει ότι η αξιοπιστία και η ποιότητα του αναπαραγωγικού υλικού που διατίθεται στην αγορά μπορεί να τεθούν σε κίνδυνο όταν είναι αδύνατο να εξακριβωθεί η προέλευση αναπαραγωγικού υλικού, καθώς και όταν δεν συμμορφώνεται με τα ισχύοντα πρότυπα. Ως εκ τούτου, είναι αναγκαίο να θεσπιστεί ένα πλήρες σύστημα ιχνηλασιμότητας ώστε να μπορούν να πραγματοποιούνται αποσύρσεις προϊόντων, ή να παρέχονται πληροφορίες στους καταναλωτές ή τις αρμόδιες αρχές. Για τον λόγο αυτό, θα πρέπει να είναι υποχρεωτική η τήρηση των απαιτούμενων πληροφοριών και αρχείων σχετικά με τις μεταφορές από και προς τους επαγγελματίες. Βάσει της αρχής της αναλογικότητας, ο εν λόγω κανόνας θα πρέπει να ισχύει σε περίπτωση που η εν λόγω παράδοση αποτελεί μέρος της διάθεσης στην αγορά λιανικής πώλησης». Ο παρών κανονισμός θα πρέπει επίσης να καλύπτει το φυτικό αναπαραγωγικό υλικό που χρησιμοποιείται για την παραγωγή γεωργικών πρώτων υλών που προορίζονται για βιομηχανικούς σκοπούς, καθώς το εν λόγω υλικό διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε διάφορους τομείς και θα πρέπει να πληροί ορισμένα πρότυπα ποιότητας.

Και εδώ αναρωτιέται κανείς, όσον αφορά τον κίνδυνο της αξιοπιστίας και της ποιότητας του αναπαραγωγικού υλικού (αναφερόμαστε στην αρχή της παραγράφου) αν υπάρχουν απτά παραδείγματα που αποδεικνύουν αυτό τον ισχυρισμό και φέρνουν σε κίνδυνο τη βιοποικιλότητα ή την υγεία των ανθρώπων, ή μήπως πρόκειται για μια εύκολη δικαιολογία ώστε όλα να ελέγχονται, να κατοχυρώνονται και να καταγράφονται στους καταλόγους της ΕΕ.

2.7.2.6.1 Παραγωγή και διαθεσιμότητα των καταγεγραμμένων ειδών στην αγορά

Όσον αφορά την παραγωγή και διαθεσιμότητα των καταγεγραμμένων ειδών στην αγορά παραμένει η βασική προσέγγιση για «την καταχώριση των ποικιλιών/υλικού και την πιστοποίηση/επιθεώρηση των παρτίδων πριν από τη διάθεσή τους στην αγορά, με τους επαγγελματίες να έχουν μεγαλύτερη ευελιξία ώστε να μπορούν να αποφασίζουν τη διενέργεια των απαραίτητων εξετάσεων για την καταχώριση ή τις επιθεωρήσεις ποικιλίας, τη δειγματοληψία και τις αναλύσεις φυτικού αναπαραγωγικού υλικού προς πιστοποίηση υπό την επίσημη εποπτεία των αρμόδιων αρχών». Ακόμα, για να αυξηθεί η ευελιξία απέναντι στις αλλαγές που επιφέρει η τεχνική και επιστημονική πρόοδος και παράλληλα να τηρείται η αναλογικότητα και η αειφορία στην κανονιστική προσέγγιση, επρόκειτο να εκδοθούν πράξεις παράγωγου δικαίου για τον καθορισμό των ειδικών απαιτήσεων για την παραγωγή

---

⁹⁰ Πρόταση- Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την παραγωγή και τη διαθεσιμότητα φυτικού αναπαραγωγικού υλικού στην αγορά (κανονισμός για το φυτικό αναπαραγωγικό υλικό) 2013/0137.(Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the production and making available on the market of plant reproductive material (plant reproductive material law)

και τη διαθεσιμότητα στην αγορά συγκεκριμένων ειδών και των κατηγοριών τους (προβασικό⁹¹, βασικό⁹², πιστοποιημένο⁹³ και τυποποιημένο υλικό⁹⁴).

Έτσι οι απαιτήσεις για τη διαθεσιμότητα φυτικού αναπαραγωγικού υλικού στην αγορά μπορούν να συνοψιστούν ως εξής :

➤ Ανήκει σε ποικιλία ή κλώνο⁹⁵ που έχει καταχωριστεί σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος κανονισμού.

➤ Συμμορφώνεται με τις ειδικές απαιτήσεις που θεσπίζονται για την εν λόγω εμπορική κατηγορία ανά γένη και είδη.

➤ Φέρει επίσημη ετικέτα προ-βασικού, βασικού ή πιστοποιημένου υλικού, ή ετικέτα του επαγγελματία σε περίπτωση αναπαραγωγικού τυποποιημένου υλικού.

➤ Συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις χειρισμού.

➤ Συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις πιστοποίησης και αναγνώρισης.

Όπως αναφέρθηκε, το φυτικό αναπαραγωγικό υλικό θα πρέπει να παράγεται και να διατίθεται στην αγορά μόνο ως προβασικό, βασικό, πιστοποιημένο ή τυποποιημένο αναπαραγωγικό υλικό, προκειμένου να διασφαλιστεί η διαφάνεια και οι χρήστες να επιλέγουν με επίγνωση. Ακόμα οι εν λόγω κατηγορίες πρέπει να αντικατοπτρίζουν τα διάφορα επίπεδα ποιότητας και στάδια της διαδικασίας παραγωγής. Συγκεκριμένα αναφέρεται η αναγκαιότητα «καθορισμού λεπτομερών κριτηρίων ώστε να αποφασιστεί ποια γένη και είδη φυτών δεν διατίθενται στην αγορά ως τυποποιημένο υλικό ώστε να εξασφαλίζονται η καλύτερη ποιότητα, η ταυτότητα και η ιχνηλασιμότητα του φυτικού αναπαραγωγικού υλικού, καθώς και η ασφάλεια των τροφίμων και των ζωοτροφών. Πρέπει να εγκριθούν ειδικές απαιτήσεις ανά γένος και είδος για καθεμία από τις κατηγορίες αυτές. Θα εξακολουθήσουν να ισχύουν οι απαιτήσεις όσον αφορά την ταυτότητα, την καθαρότητα, την υγεία και άλλες απαιτήσεις ποιότητας, την επισήμανση, τις παρτίδες, τις συσκευασίες συμπεριλαμβανομένων των μικρών συσκευασιών, του ελέγχου κατόπιν πιστοποίησης, των συγκριτικών δοκιμών και δοκιμασιών και των μειγμάτων».

⁹¹ **προβασικό υλικό**: φυτικό αναπαραγωγικό υλικό που βρίσκεται στο πρώτο στάδιο παραγωγής και προορίζεται για την παραγωγή άλλων κατηγοριών φυτικού αναπαραγωγικού υλικού (Πρόταση Κανονισμού Επιτροπής 2013/0137 , Μέρος III, Τίτλος 1 γενικές διατάξεις, Άρθρο 10 Ορισμοί)

⁹² **βασικό υλικό**: φυτικό αναπαραγωγικό υλικό που έχει παραχθεί από προβασικό υλικό και προορίζεται για την παραγωγή πιστοποιημένου υλικού. (Πρόταση Κανονισμού Επιτροπής 2013/0137 , Μέρος III, Τίτλος 1 γενικές διατάξεις, Άρθρο 10 Ορισμοί)

⁹³ **πιστοποιημένο υλικό**: φυτικό αναπαραγωγικό υλικό που έχει παραχθεί από προβασικό ή βασικό υλικό. (Πρόταση Κανονισμού Επιτροπής 2013/0137 , Μέρος III, Τίτλος 1 γενικές διατάξεις, Άρθρο 10 Ορισμοί)

⁹⁴ **τυποποιημένο υλικό**: φυτικό αναπαραγωγικό υλικό εκτός από το προβασικό, βασικό ή πιστοποιημένο υλικό. (Πρόταση Κανονισμού Επιτροπής 2013/0137 , Μέρος III, Τίτλος 1 γενικές διατάξεις, Άρθρο 10 Ορισμοί)

⁹⁵ **κλώνος**: μεμονωμένος απόγονος, αρχικά προερχόμενος από άλλο φυτό με φυτική αναπαραγωγή, που εξακολουθεί να είναι γενετικώς πανομοιότυπος με αυτό. (Πρόταση Κανονισμού Επιτροπής 2013/0137 , Μέρος III, Τίτλος 1 γενικές διατάξεις, Άρθρο 10 Ορισμοί)

Η πιστοποίηση σπόρων προς σπορά μπορεί θεωρητικά να βοηθήσει τους γεωργούς να διασφαλίζουν την ταυτότητα της ποικιλίας που αγοράζουν, αλλά τα συστήματα πιστοποίησης σε πολλές χώρες είναι αναποτελεσματικά (Tripp, 1997). Επιπλέον, οι μελέτες έδειξαν στην Ινδία ότι πολύ λίγοι αγρότες είναι εξοικειωμένοι με την έννοια μιας ετικέτας πιστοποίησης και ότι η γνώση αυτή σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την εκπαίδευση (C.M., Correa, S. Shashikant, F., Meienberg 2015).

2.7.2.6.2 Καταχώριση των ποικιλιών σε εθνικά και ενωσιακά μητρώα - Μητρώα ποικιλιών

Προκειμένου να καταστούν οι ποικιλίες διαθέσιμες στην αγορά όλης της Ένωσης, υποβάλλονται και καταχωρούνται σε ένα εθνικό μητρώο ή στο μητρώο της Ένωσης, μέσω της άμεσης διαδικασίας υποβολής αίτησης στο ΚΓΦΠ (Κοινοτικό Γραφείο Φυτικών Ποικιλιών). *«Το ΚΓΦΠ θα κατέχει πληροφορίες για όλες τις φυτικές ποικιλίες που μπορούν να διατεθούν στην αγορά της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων των ποικιλιών που έχουν καταχωριστεί στα εθνικά μητρώα (βάση δεδομένων φυτικών ποικιλιών της ΕΕ). Για νέες, βελτιωμένες ποικιλίες θα διατηρηθεί η βασική απαίτηση ΔΟΣ (διακριτές, ομοιόμορφες και σταθερές). Επιπλέον, μπορεί να αποφασισθεί μέσω πράξης παράγωγου δικαίου για ποια είδη φυτών μπορούν να καθοριστούν επιπρόσθετες απαιτήσεις για την αξία καλλιέργειας και χρήσης (ΑΚΧ). Τα κράτη μέλη εγκρίνουν λεπτομερέστερα κριτήρια για την εξέταση της ΑΚΧ για τα εν λόγω είδη φυτών όσον αφορά την απόδοσή τους, τα ποιοτικά τους χαρακτηριστικά, την αντοχή τους και την καταλληλότητά τους για συστήματα παραγωγής χαμηλών εισροών, συμπεριλαμβανομένης της βιολογικής παραγωγής».*

Ο κανονισμός αριθ. 2100/94 για τα κοινοτικά δικαιώματα επί φυτικών ποικιλιών τροποποιείται όσον αφορά το όνομα και τον ρόλο του ΚΓΦΠ και το νέο όνομα του οργανισμού προτείνεται να είναι «Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Φυτικών Ποικιλιών» (ΕΥΦΠ). Η αποστολή του επεκτείνεται στον τομέα της καταχώρισης ποικιλιών μέσω της διαδικασίας υποβολής αίτησης απευθείας στο ΚΓΦΠ και ιδίως στον τομέα της διαχείρισης του ενωσιακού μητρώου ποικιλιών. Επιπλέον, ανατίθενται στον ΚΓΦΠ η διατύπωση συστάσεων σχετικά με ονομασίες ποικιλιών, η βάση δεδομένων για τις συλλογές αναφοράς των ποικιλιών, η εναρμόνιση των τεχνικών εξετάσεων των ποικιλιών, ο έλεγχος των τεχνικών εξεταστικών κέντρων, τα συμβουλευτικά καθήκοντα, η κατάρτιση και η τεχνική υποστήριξη.

Το ενωσιακό μητρώο ποικιλιών πρέπει να συμπεριλαμβάνει όλες τις ποικιλίες που είναι καταχωρημένες στα εθνικά μητρώα ποικιλιών. Με τον τρόπο αυτό, θα εξασφαλιστεί ότι το ενωσιακό μητρώο ποικιλιών παρέχει διαφανή επισκόπηση όλων των ποικιλιών που έχουν καταχωρηθεί στην Ένωση. Κάθε εθνικό «γραφείο ή γραφεία εξέτασης⁹⁶» ποικιλιών θα είναι υποχρεωμένο να ελέγχεται από το ΚΓΦΠ ώστε να διασφαλίζεται η ποιότητα και η

⁹⁶ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 2100/94 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 27ης Ιουλίου 1994 για τα κοινοτικά δικαιώματα επί φυτικών ποικιλιών, άρθρο 55 Τεχνική εξέταση

εναρμόνιση της διαδικασίας καταχώρισης ποικιλιών στην Ένωση. Το «γραφείο εξέτασης» των επαγγελματιών θα ελέγχεται και θα εγκρίνεται από τις αρμόδιες εθνικές αρχές. Επίσης, το ΚΓΦΠ θα ελέγχει και εγκρίνει «γραφεία εξέτασης» που χρησιμοποιούνται για την εξέταση των ποικιλιών.

Επομένως, για να είναι ενημερωμένες οι επιλογές των χρηστών όσον αφορά την ταυτότητα και τα χαρακτηριστικά του, το φυτικό αναπαραγωγικό υλικό που ανήκει στα καταγεγραμμένα γένη και είδη θα πρέπει να παράγεται και να διατίθεται στην αγορά μόνον εάν ανήκει σε ποικιλίες που έχουν καταχωρηθεί στα εθνικά μητρώα ποικιλιών ή στο ενωσιακό μητρώο ποικιλιών. Όμως το φυτικό αναπαραγωγικό υλικό που διατίθεται στην αγορά μόνο σε περιορισμένες ποσότητες από μικρούς παραγωγούς («εξειδικευμένη αγορά αναπαραγωγικού υλικού των φυτών») θα πρέπει να απαλλάσσεται από την απαίτηση να ανήκει σε καταχωρισμένη ποικιλία.

2.7.2.6.3 Παρεκκλίσεις σχετικά με το φυτικό αναπαραγωγικό υλικό

Στον κανονισμό αναφέρεται ότι *«προκειμένου να εισαχθεί ευελιξία απέναντι στις μελλοντικές τεχνικές και επιστημονικές εξελίξεις, το ετερογενές υλικό, το οποίο δεν ανταποκρίνεται στον ορισμό μιας ποικιλίας, θα μπορούσε να απαλλάσσεται, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, από την απαίτηση να ανήκει το εν λόγω υλικό σε καταχωρισμένη ποικιλία. Περαιτέρω, προβλέπεται ειδική παρέκκλιση για φυτικό αναπαραγωγικό υλικό εξειδικευμένων αγορών»*.

Το ίδιο ισχύει και για τις παλαιές παραδοσιακές ποικιλίες καθώς και αυτές αποτελούν μέρος της εξειδικευμένης αγοράς. Στις παλαιές ποικιλίες, όπως τις διατηρητέες ποικιλίες (συμπεριλαμβανομένων των ντόπιων αβελτίωτων ποικιλιών) και τις γνωστές ως ερασιτεχνικές ποικιλίες, θα παραμείνουν οι λιγότερο αυστηρές απαιτήσεις με σκοπό την προώθηση της διατήρησης και χρήσης τους στις εκμεταλλεύσεις. Ωστόσο, οι ποικιλίες θα εξακολουθούν να καταχωρίζονται, βάσει μιας «επίσημης αναγνωρισμένης περιγραφής», η οποία αναγνωρίζεται αλλά δεν καταρτίζεται από τις αρμόδιες αρχές. Για την παραπάνω περιγραφή, η εξέταση ΔΟΣ δεν είναι υποχρεωτική.

«Η επίσημα αναγνωρισμένη περιγραφή περιγράφει μόνον τα ειδικά χαρακτηριστικά των φυτών και των μερών των φυτών που είναι αντιπροσωπευτικά για τη συγκεκριμένη ποικιλία και κάνουν την ποικιλία αναγνωρίσιμη, συμπεριλαμβανομένης της περιφέρειας προέλευσης». Η περιγραφή αυτή μπορεί να προέρχεται είτε από μια παλαιά επίσημη περιγραφή της ποικιλίας, είτε από περιγραφή που καταρτίστηκε εκείνη την περίοδο από επιστημονικό, ακαδημαϊκό όργανο ή οργανισμό. Οι τρέχοντες ποσοτικοί περιορισμοί καταργούνται. Η ενημέρωση των χρηστών σχετικά με το υλικό γίνεται με την ετικέτα, η οποία αναφέρει ότι η συγκεκριμένη ποικιλία χαρακτηρίζεται από επίσημα αναγνωρισμένη περιγραφή, καθώς και την περιφέρεια καταγωγής. Τέλος, φυτικό αναπαραγωγικό υλικό που

ανήκει σε αυτές τις ποικιλίες θα πρέπει να διατίθεται στην αγορά μόνο ως τυποποιημένο αναπαραγωγικό υλικό.

Κατά την πρόταση, «θα πρέπει να καθοριστούν αναλογικοί και βιώσιμοι κανόνες για τις δραστηριότητες μικρής κλίμακας όσον αφορά το φυτικό αναπαραγωγικό υλικό το οποίο είναι προσαρμοσμένο στις τοπικές συνθήκες και διατίθεται στην αγορά σε μικρές ποσότητες. Τέτοιου είδους ποικιλίες πρέπει να εξαιρούνται από τις απαιτήσεις καταχώρισης και διαθεσιμότητας στην αγορά. Το υλικό αυτό ορίζεται ως φυτικό αναπαραγωγικό υλικό εξειδικευμένης αγοράς. Η εξαίρεση θα πρέπει να αφορά π.χ. αγρότες-βελτιωτές ή κηπουρούς-βελτιωτές, είτε πρόκειται περί επαγγελματιών είτε όχι. Ωστόσο, θα πρέπει να καθοριστούν ορισμένοι βασικοί κανόνες σχετικά με την επισήμανση και την ιχνηλασιμότητα του υλικού. Για να αποφευχθεί η κατάχρηση της εξαίρεσης, το υλικό θα πρέπει να διατίθεται στην αγορά μόνο σε καθορισμένο μέγεθος συσκευασίας».

Επίσης, «θα πρέπει να επιτρέπεται η παραγωγή και η διαθεσιμότητα στην αγορά του ετερογενούς αναπαραγωγικού υλικού το οποίο δεν ανταποκρίνεται στον ορισμό ποικιλίας σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό υπό ορισμένους όρους χωρίς να ανήκει σε καταχωρισμένη ποικιλία και ακόμα και αν δεν συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις σχετικά με την καταχώριση ποικιλιών, δηλαδή τη διακριτότητα, την ομοιομορφία ή τη σταθερότητα, ή τις απαιτήσεις σχετικά με την ικανοποιητική αξία καλλιέργειας ή απαιτήσεις σχετικά με την αιεφόρο αξία της καλλιέργειας. Η καταχώριση τέτοιου υλικού θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τη συμβολή του στην αύξηση της γενετικής ποικιλομορφίας των γεωργικών καλλιεργειών, την προσαρμογή στις εξελίξεις στον τομέα της βελτίωσης των φυτών και στις πιθανές νέες τεχνικές, τη βάση γενετικών πόρων και τη βιοποικιλότητα στην Ένωση, καθώς και στην αιεφορία της γεωργίας και, κατά συνέπεια, στην προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή».

Γενικότερα, προβλέπεται η διατήρηση των υφιστάμενων μόνιμων παρεκκλίσεων σχετικά με τη διαθεσιμότητα ποικιλιών σε περιορισμένο βαθμό στην αγορά, που δεν έχουν κατοχυρωθεί ακόμα, για δοκιμές στον αγρό και υλικού που δεν έχει πιστοποιηθεί οριστικά λόγω καθυστερημένης έγκρισης των αυστηρότερων εθνικών απαιτήσεων. Λαμβανομένων υπόψη των αναγκών των παραγωγών και των απαιτήσεων για ευελιξία και αναλογικότητα, ο παρών κανονισμός δεν πρέπει να εφαρμόζεται σε αναπαραγωγικό υλικό που προορίζεται αποκλειστικά για δοκιμές, επιστημονικούς σκοπούς και σκοπούς βελτίωσης, για τράπεζες γονιδίων, οργανισμούς και δίκτυα που ασχολούνται με την ανταλλαγή και συντήρηση γενετικών πόρων (συμπεριλαμβανομένης της συντήρησης στην εκμετάλλευση), ή σε αναπαραγωγικό υλικό που αποτελεί αντικείμενο ανταλλαγών σε είδος μεταξύ προσώπων εκτός των επαγγελματιών.

Επίσης, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το φυτικό αναπαραγωγικό υλικό που διατίθεται στην αγορά μόνο σε περιορισμένες ποσότητες από μικρούς παραγωγούς θα πρέπει να απαλλάσσεται από την απαίτηση να ανήκει σε καταχωρημένη ποικιλία. Η εν λόγω παρέκκλιση είναι αναγκαία προκειμένου να αποφευχθούν αδικαιολόγητοι περιορισμοί στη δια-

θεσιμότητα φυτικού αναπαραγωγικού υλικού στην αγορά με μικρότερο εμπορικό ενδιαφέρον, είναι εντούτοις σημαντικό και για τη διατήρηση της γενετικής ποικιλότητας. Ωστόσο, αυτή η παρέκκλιση θα πρέπει να χρησιμοποιείται μόνον από επαγγελματίες οι οποίοι δεν μπορούν να ανταποκριθούν στα έξοδα και στο διοικητικό φόρτο της καταχώρισης ποικιλιών. Συνεπώς, το υλικό εξειδικευμένης αγοράς πρέπει να διατίθεται στην αγορά μόνον από επαγγελματίες που απασχολούν μικρό αριθμό ατόμων και με μικρό ετήσιο κύκλο εργασιών.

2.7.2.6.4 Παρέκκλιση σχετικά με τα Μητρών ποικιλιών

Στο πλαίσιο της σύμβασης για τη βιολογική ποικιλότητα, στην οποία η Ένωση είναι συμβαλλόμενο μέρος, η Ένωση δεσμεύθηκε για τη διατήρηση της γενετικής ποικιλότητας των καλλιεργούμενων φυτών και των άγριων συγγενών τους, ώστε να ελαχιστοποιηθεί η γενετική διάβρωση. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να επιτρέπεται η καλλιέργεια ορισμένων ποικιλιών και να διατίθενται στην αγορά ακόμη και αν δεν συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις σχετικά με τη διακριτότητα, την ομοιομορφία και τη σταθερότητα, ώστε να διασφαλίζεται η διατήρηση και η αειφόρος χρήση τους και με τον τρόπο αυτό να συμβάλλουν στην αειφορία της γεωργίας και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Επομένως, οι ποικιλίες αυτές θα πρέπει να καταχωρούνται μόνο βάσει επίσημα αναγνωρισμένης περιγραφής⁹⁷. Ωστόσο, οι ποικιλίες που έχουν καταχωρηθεί βάσει επίσημα αναγνωρισμένης περιγραφής πρέπει να παράγονται στην περιοχή όπου ιστορικά καλλιεργούνταν και προσαρμόστηκαν, προκειμένου να εξασφαλιστεί η γνησιότητα και η προστιθέμενη αξία τους για τη διατήρηση της γενετικής ποικιλότητας και την προστασία του περιβάλλοντος. Επομένως, θα πρέπει να περιλαμβάνονται μόνον σε εθνικά μητρώα ποικιλιών.

2.7.2.6.5 Τα τέλη καταχώρισης

Τέλη θα πρέπει να χρεώνουν οι αρμόδιες αρχές και το ΚΓΦΠ για τη διεκπεραίωση των αιτήσεων, τις τυπικές και τις τεχνικές εξετάσεις συμπεριλαμβανομένων των ελέγχων, την ονομασία της ποικιλίας και τη συντήρηση των ποικιλιών για κάθε χρόνο καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της καταχώρισης. «Πρέπει να επικρατήσει η γενική αρχή της κάλυψης του κόστους».

Ωστόσο, από τα τέλη απαλλάσσονται οι πολύ μικρές επιχειρήσεις ώστε να εκπληρωθεί η δέσμευση της Επιτροπής για μείωση του φόρτου στις πολύ μικρές επιχειρήσεις, συγκεκριμένα οι αιτούντες που απασχολούν λιγότερα από 10 άτομα και των οποίων ο ετήσιος

---

⁹⁷ Επίσημα αναγνωρισμένη περιγραφή: περιγραφή ποικιλίας, η οποία έχει αναγνωριστεί από αρμόδια αρχή και η οποία περιλαμβάνει τα ειδικά χαρακτηριστικά της ποικιλίας, την καθιστά δυνατή την εξακρίβωση της ταυτότητάς της και έχει αποκτηθεί μέσω τρόπων εκτός της εξέτασης για τη διακριτότητα, ομοιομορφία και σταθερότητα δυνάμει των εφαρμοστέων κατά την καταχώριση της εν λόγω ποικιλίας κανόνων σύμφωνα με το άρθρο 79

κύκλος εργασιών ή ο ετήσιος ισολογισμός τους δεν υπερβαίνει τα 2 εκατομμύρια ευρώ απαλλάσσονται από την καταβολή των τελών. Ακόμα, για να διευκολυνθεί η καταχώριση των ποικιλιών που χρησιμεύουν στην καταπολέμηση της διάβρωσης της γενετικής ποικιλότητας στην Ένωση, τα τέλη για την καταχώριση των ποικιλιών με επίσημα αναγνωρισμένη περιγραφή και ετερογενές υλικό περιορίζονται με τρόπο ώστε να διασφαλίζεται ότι δεν αποτελούν εμπόδιο στην καταχώριση της σχετικής ποικιλίας ή υλικού. Τέλος, η περίοδος ισχύος της καταχώρισης μιας ποικιλίας σε εθνικό μητρώο ποικιλιών είναι 30 έτη, ενώ μπορεί να ανανεωθεί για περαιτέρω περιόδους 30 ετών.

2.7.2.6.6 Μερικές από τις εξουσίες της επιτροπής και τα αποτελέσματα της πρότασης

Με τον κανονισμό αυτό, που πρότείνει η Επιτροπή, αποκτά η ίδια καίριο και «ηγετικό» ρόλο. Υπό τον έλεγχό της θα βρίσκονται οι αποφάσεις που αφορούν την καταχώριση και εμπορία ποικιλιών και η επιλογή των επιθεωρητών, οι οποίοι θα παραχωρούν τα δικαιώματα πιστοποίησης. Στην εξουσία της περνάει η έκδοση πράξεων σύμφωνα με το άρθρο 290 ΣΛΕΕ όσον αφορά τον καθορισμό του φυτικού αναπαραγωγικού υλικού, το οποίο μπορεί να παράγεται και να διατίθεται στην αγορά χωρίς να ανήκει σε μια καταχωρισμένη ποικιλία και όσον αφορά τις απαιτήσεις για την παραγωγή και τη διάθεσή του στην αγορά. Επομένως είναι στην ευχέρειά της να αποφασίζει τι μπορεί να παράγεται δίχως να καταχωρείται.

Ακόμα, η Επιτροπή έχει την εξουσία έκδοσης πράξεων σύμφωνα με το άρθρο 290 ΣΛΕΕ όσον αφορά τον καθορισμό πιο λεπτομερών απαιτήσεων σχετικά με τα προσόντα των επαγγελματιών και των επιθεωρητών στους οποίους μπορεί να ανατίθενται δραστηριότητες πιστοποίησης της καταλληλότητας των χώρων και της διαθεσιμότητας συγκεκριμένου εξοπλισμού προς χρήση από τους επαγγελματίες και τα εργαστήρια. Επομένως η ίδια ορίζει ποιοι ελέγχουν τους καλλιεργητές.

Προστίθεται η εξουσία έκδοσης πράξεων σύμφωνα με το άρθρο 290 ΣΛΕΕ όσον αφορά τον καθορισμό απαιτήσεων για την επισήμανση των δεμάτων (υλικό εξειδικευμένης αγοράς, φυτικό αναπαραγωγικό υλικό) και τις μέγιστες επιτρεπόμενες ποσότητες που μπορούν να διατεθούν στην αγορά για συγκεκριμένα γένη και είδη. Και τέλος η εξουσία έκδοσης πράξεων σύμφωνα με το άρθρο 290 ΣΛΕΕ όσον αφορά τον καθορισμό του ποσού των τελών που οφείλει να καταβάλει ο αιτών.

Παρατηρείται ένας συγκεντρωτισμός γύρω από την επιτροπή, που ίσως δημιουργεί την επιθυμία ανάπτυξης ευνοϊκών σχέσεων και προσεταιρισμού της επιτροπής από μέρους των μεγάλων σποροβιομηχανιών, με στόχο την ευνοϊκή μεταχείριση και προώθηση των συμφερόντων τους.

Η πρόταση παρουσίασε σημαντικές αδυναμίες και ανισορροπίες όσον αφορά την αγροβιοποικιλότητα, τους μικροκαλλιεργητές και τη βιολογική γεωργία. Οι σπόροι για να διακινούνται στην αγορά πρέπει να πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις, πλην ορισμένων παρεκκλίσεων. Εμπορευματοποιούνται οι σπόροι οι οποίοι είναι καταχωρημένοι και ανήκουν σε κάποια αναγνωρισμένη ποικιλία. Για την αναγνώριση μιας ποικιλίας όμως απαιτείται όπως αυτή είναι διακριτή, ομοιογενής και σταθερή. Πολλοί σπόροι δεν μπορούν να πληρούν την παραπάνω προϋπόθεση λόγω της φυσικής εξέλιξής τους μέσα στο χρόνο, λόγω κλιματικών αλλαγών και της γονιμότητας του εδάφους που έκαναν αυτές τις ποικιλίες ανθεκτικές αλλά όχι σταθερές και ομοιογενείς, όπως ορίζει ο νόμος. Πολλοί λοιπόν μη καταχωρημένοι σπόροι, παύουν να καλλιεργούνται, ή καλλιεργούνται σε μικρή ποσότητα και μόνο για ανταλλαγή, με αποτέλεσμα η γεωργία και οι σοδιές της να είναι ομοιογενείς. Η ομοιογένεια και η αγροβιοποικιλότητα, είναι έννοιες που από τη φύση της ορολογίας τους δεν συμπορεύονται.

Επομένως οι αγρότες θα ήταν υποχρεωμένοι να καλλιεργούν στα χωράφια τους μόνον κατοχυρωμένους σπόρους καθώς δεν θα μπορούσαν να επέλεγαν ελεύθερα από το ευρύ φάσμα των σπόρων. Όταν όμως από το σύνολο των σπόρων που υπάρχουν και αποτελούν προσφορά στην αγροβιοποικιλότητα, οι αγρότες έχουν δικαίωμα να επιλέξουν μόνο ένα μέρος αυτού τότε αυτόματα η αγροβιοποικιλότητα αποδεκατίζεται.

Πέρα από την ομοιογένεια που εισάγει η πρόταση, αξίζει να θυμηθούμε την ολιγοπωλιακή διάρθρωση της αγοράς, όσον αφορά τους προμηθευτές σπόρων. Όπως επισημάνθηκε ήδη τρεις εταιρείες ελέγχουν το 47% της αγοράς σπόρων. Αυτή η συγκέντρωση του εμπορίου σπόρων σε μετρημένες επιχειρήσεις ενδέχεται να οδηγήσει σε φτωχούς αγρότες, οι οποίοι στερούνται την πρόσβαση σε παραγωγικούς σπόρους που είναι απαραίτητοι για την επιβίωσή τους, καθιστώντας τα τρόφιμα λιγότερο προσιτά για τους φτωχότερους (F. Meienberg, 2010).

Παρά την ήδη υφιστάμενη ανησυχητική απώλεια της αγροβιοποικιλότητας, η πρόταση της Επιτροπής περιόριζε τις συναλλαγές των παραδοσιακών σπόρων στο περιθώριο, σε μικρές συσκευασίες, μικρές ποσότητες, μικρές επιχειρήσεις και σε μια «περιοχή καταγωγής». Όμως, αν θέλουμε να σταματήσουμε την απώλεια της αγροβιοποικιλότητας, θα πρέπει να την ανάγουμε σε κυρίαρχο στοιχείο (I. Niznik, 2015).

Το γεγονός ότι ο παρών κανονισμός τελικά δεν ψηφίστηκε, αποτελεί ιστορική νίκη των οργανώσεων που αντιτέθηκαν σε αυτή.

Η ισχύουσα νομοθεσία της ΕΕ για την εμπορία σπόρων προς σπορά είναι ίδια τις τελευταίες δεκαετίες και έχει στόχο της την αύξηση της παραγωγικότητας, προωθώντας το μοντέλο της μονοκαλλιέργειας. Όμως όπως φαίνεται δεν είναι η παραγωγικότητα που πρέπει να αυξηθεί, αλλά η διασφάλιση της διατροφικής ασφάλειας και της ίσης κατανομής τροφής ανάμεσα στα κράτη. Η πείνα δεν είναι ένα πρόβλημα παραγωγής, αλλά ένα πρόβλημα κατανομής. Η αύξηση των παγκοσμίων αποθεμάτων, δεν θα λύσει το πρόβλημα της

κατανομής. Η αύξηση του παγκόσμιου εμπορίου στο γεωργικό τομέα απορρέει κυρίως από την ανάγκη των βιομηχανιών να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους, αυτό δε συνεπάγεται ότι όλη η ανθρωπότητα θα αποκτήσει πρόσβαση στο φαγητό. (A.P. Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999). Η σημερινή νομοθεσία δεν λαμβάνει υπόψη τις απαιτήσεις των καταναλωτών, τις ανάγκες της βιολογικής γεωργίας, την απώλεια της βιοποικιλότητας και το συγκεντρωτισμό στην αγορά των σπόρων. Οι διατηρητές σπόρων συνήθισαν να ζουν με αυτήν τη νομοθεσία, προσπαθώντας να επιβιώσουν στο περιθώριο. Ωστόσο κανένας, εκτός από την αγρο-βιομηχανία, δεν είναι ικανοποιημένος με τη σημερινή νομοθεσία (I. Niznik, 2015).

Το πεδίο έχει πλέον διαμορφωθεί ως εξής: από τη μία υπάρχει μεγάλη πίεση από τη βιομηχανία σπόρων για να διατηρηθεί το σύστημα ως έχει, αφού έτσι εμποδίζει τον ανταγωνισμό και μονοπωλείται η αγορά. Από την άλλη πλευρά, η κοινωνία των πολιτών βρίσκεται σε επιφυλακή, παρακολουθεί από κοντά τις εξελίξεις και απαιτεί μια συστηματική μεταρρύθμιση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η κριτική της Νέας ΚΑΠ και του κύριου συστήματος σποροκαλλιέργειας υπό το πρίσμα της αγροβιοποικιλότητας στην ΕΕ – Συγκλίσεις και αποκλίσεις -

Η ΚΑΠ είναι πρωταρχικής σημασίας για δύο λόγους. Πρώτον, ο προϋπολογισμός της ΚΑΠ είναι πολύ μεγάλος με συνολικά 420 δισεκατομμύρια ευρώ (συν 17,1 δις. ευρώ για νέες πολιτικές για την ασφάλεια τροφίμων κτλ.), που είναι περίπου το ένα τρίτο του συνόλου του προϋπολογισμού της ΕΕ. Δεύτερον, η ΚΑΠ έχει (ή θα μπορούσε να έχει) σημαντικές συνέπειες στη γεωργία της ΕΕ. Σημαντικές πτυχές, όπως το γεωργικό εισόδημα, η κατανομή και το είδος της καλλιέργειας σε ολόκληρη την ΕΕ, η διαχείριση της γης και η παράδοση των δημόσιων αγαθών, συμπεριλαμβανομένης της βιοποικιλότητας και των επιπτώσεων στο κλίμα, επηρεάζονται από το σχεδιασμό της ΚΑΠ (H. Westhoek et al., 2012).

1.1 Κριτικές σκέψεις όσον αφορά τα μέτρα των δύο πυλώνων της νέας ΚΑΠ

Στην πρώτη ενότητα αναφέρθηκαν οι μακροπρόθεσμοι στόχοι που έθεσε η Επιτροπή το 2011⁹⁸, για τη νέα ΚΑΠ. Ήταν η βιώσιμη παραγωγή τροφίμων, η αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων και η ισόρροπη εδαφική ανάπτυξη. Πρότεινε τη διατήρηση της δομής των δύο πυλώνων με τον προϋπολογισμό για κάθε πυλώνα να διατηρηθεί σε ονομαστικούς όρους στο επίπεδο του 2013. Κύριο σημείο της πρότασης ήταν ότι οι άμεσες ενισχύσεις, που αφορούν τον πρώτο πυλώνα, πρέπει να προωθήσουν τη βιώσιμη παραγωγή διαθέτοντας το 30 % των οικείων κονδυλίων του προϋπολογισμού σε υποχρεωτικά μέτρα που είναι επωφελή για το κλίμα και το περιβάλλον. Ακόμα, επισήμανε ότι η αγροτική ανάπτυξη πρέπει να συμπεριληφθεί σε ένα κοινό στρατηγικό πλαίσιο με άλλα ταμεία κοινής διαχείρισης της ΕΕ, με ενισχυμένη προσέγγιση προσανατολισμένη στα αποτελέσματα. Σχετικά με τα μέτρα για την αγορά, η χρηματοδότηση της ΚΑΠ πρέπει να ενισχυθεί με δύο μέσα εκτός του ΠΔΠ, ένα αποθεματικό έκτακτης ανάγκης για την αντιμετώπιση καταστάσεων κρίσης της αγοράς και την επέκταση του πεδίου εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση. Τέλος, θεσπίζει κοινούς κανόνες για όλα τα ταμεία που υπάγονται στο κοινό στρατηγικό πλαίσιο. Επιπρόσθετα ο πυλώνας 2 της ΚΑΠ πρέπει να λειτουργεί με συντονισμένο και συμπληρωματικό τρόπο με τον πυλώνα 1, καθώς και με τα άλλα ταμεία της ΕΕ

---

⁹⁸ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ). Βρυξέλλες, 2011

(ιδίως με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), το Ταμείο Συνοχής και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ).

Η πρόταση της Επιτροπής για την αναθεώρηση της ΚΑΠ έλαβε ψυχρή υποδοχή από πολλές πλευρές. Στις αντιδράσεις τους, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τα περισσότερα από τα κράτη μέλη πρότειναν την αποδυνάμωση των κύριων καινοτόμων διατάξεων, ιδίως του «πρασίνισματος» των άμεσων ενισχύσεων. Αναφερόμαστε στην αντικατάσταση των υφιστάμενων άμεσων ενισχύσεων (υπό τον Πυλώνα 1) με τη βασική πληρωμή να εξαρτάται από το κατά πόσον οι αγρότες πληρούν ορισμένες «γεωργικές πρακτικές επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον» που χρηματοδοτούνται από το 30% των εθνικών άμεσων πληρωμών (μια «πράσινη»⁹⁹ πληρωμή). Οι απαιτήσεις σε επίπεδο γεωργικής εκμετάλλευσης περιλαμβάνουν, όπως αναλύθηκε στην πρώτη ενότητα, τις περιοχές οικολογικής εστίασης, τη διαφοροποίηση των καλλιεργειών και τη διατήρηση των υφιστάμενων εκτάσεων μόνιμων λιμνών. Οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα κατηγορίας μικρών αγροτών απαλλάσσονται και οι βιοκαλλιεργητές λαμβάνουν αυτόματα την «πράσινη» πληρωμή (A. Matthews, 2013).

Τα μέτρα «πρασίνισματος» στην προηγούμενη ΚΑΠ περιλάμβαναν κανόνες πολλαπλής συμμόρφωσης για τις άμεσες ενισχύσεις στο πλαίσιο του Πυλώνα 1 και γεωργό-περιβαλλοντικά μέτρα στο πλαίσιο του Πυλώνα 2. Επιπλέον, το άρθρο 68 του κανονισμού 73/2009 εισήγαγε για πρώτη φορά τη δυνατότητα να ενισχύονται οικονομικά οι αγρότες για τα περιβαλλοντικά δημόσια αγαθά που παρέχουν μέσω του Πυλώνα 1. Η καινοτομία των προτάσεων της Επιτροπής, έγκειται στην προσπάθειά τους να ορίσουν και να χρηματοδοτήσουν τα υποχρεωτικά «πράσινα» πρότυπα που ισχύουν σε ολόκληρη την ΕΕ, τα οποία μπορούν να χορηγηθούν ως πυλώνας 1 - άμεσες πληρωμές. Υπάρχει η ανάγκη για καθολική εφαρμογή των οικολογικών μέτρων για κάθε γεωργική γη της ΕΕ ώστε να γίνει το «πράσινο» της ΚΑΠ πιο ορατό.

Οι αντιδράσεις στην πρόταση «πρασίνισματος» ποικίλλουν ευρέως. Μερικές ομάδες έχουν χαιρετίσει την πρόθεση της Επιτροπής για σύνδεση των άμεσων ενισχύσεων με πιο συγκεκριμένα μέτρα διαχείρισης των αγροτών και υποστηρίζουν ότι έχει σχεδιαστεί για να παρέχει βελτιωμένα περιβαλλοντικά αποτελέσματα. Άλλες ομάδες έχουν επικρίνει τις προτάσεις με το επιχείρημα ότι θα είναι δύσκολη και δαπανηρή η εφαρμογή, αμφίβολης περιβαλλοντικής αξίας και ότι θα μειώσει την ικανότητα και το στόχο της ΕΕ για αύξηση της παραγωγής τροφίμων ως απάντηση στο παγκόσμιο περιορισμό των προμηθειών τροφίμων. Και τέλος υπάρχει και η άποψη ότι η μεταρρύθμιση θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένα σύνολο προσαρμογών του προηγούμενου συστήματος και όχι ένας εμπεριστατωμένος αναπροσανατολισμός της ΚΑΠ με κάποιο καινοτόμο περιεχόμενο (J.C. Bureau, L.P. Mahé, 2015).

→ Οι ευρωβουλευτές και οι κυβερνήσεις, στην πλειοψηφία, επιμένουν στην ευελιξία επικαλούμενοι τις διαφοροποιήσεις των Ευρωπαϊκών αγροκτημάτων.

---

⁹⁹ Καθώς οι πληρωμές αφορούν τα «πράσινα» μέτρα, αναφέρονται και ως «πράσινες» πληρωμές.

→ Οι περισσότερες από τις οργανώσεις των αγροτών είναι επίσης αντίθετες στις διατάξεις «πρασινίσματος», ιδίως όσον αφορά την οικολογική εστίαση θεωρώντας ότι ισοδυναμεί με μια προσωρινή παύση της καλλιέργειας που θα μπορούσε να οδηγήσει σε ένα αρνητικό σοκ παραγωγικότητας.

→ Οι περιβαλλοντικές μη κυβερνητικές οργανώσεις θεωρούν ότι οι διατάξεις «πρασινίσματος» είναι απλά μια προσπάθεια να δικαιολογηθεί η συνέχιση των άμεσων πληρωμών και επιπροσθέτως είναι σε μεγάλο βαθμό επιβλαβείς για το περιβάλλον, ενώ θα χρειαστεί μία σοβαρή μεταρρύθμιση για την ανακατανομή των τμημάτων του προϋπολογισμού για την παροχή των δημόσιων αγαθών.

→ Ένας αριθμός οικονομολόγων συμμαρτίζεται τη θέση των περιβαλλοντικών ΜΚΟ από την άποψη ότι «το δημόσιο χρήμα πρέπει να πηγαίνει σε δημόσια αγαθά». Άλλοι υποστηρίζουν ότι η Ευρωπαϊκή γεωργία πρέπει να παράγει περισσότερο για να θρέψει τον κόσμο, αντί της παύσης της καλλιέργειας για διατήρηση της περιβαλλοντικής σταθερότητας (J.C. Bureau, 2013).

Τέλος, ο ορισμός του «ενεργού γεωργού» υπήρξε επίσης αμφιλεγόμενος. Με τις προηγούμενες ΚΑΠ δίνονταν επιδοτήσεις σε γαιοκτήμονες που δεν ασκούσαν γεωργική εργασία και τα έσοδα τους δεν προέρχονταν από αγροτικές δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα από αεροδρόμια και αθλητικές λέσχες. Οι υπουργοί της ΕΕ συμφώνησαν σε ένα σύνομο υποχρεωτικό αρνητικό κατάλογο που περιλαμβάνει τους αερολιμένες, σιδηροδρομικές υπηρεσίες, υπηρεσίες ύδρευσης, παροχής υπηρεσιών ακινήτων και μόνιμες αθλητικές και ψυχαγωγικές εστίες.

Από την άλλη, οι υπέρμαχοι της ΚΑΠ ισχυρίζονται ότι πολλοί μικροκαλλιεργητές εργάζονται πολλές ώρες κερδίζοντας όμως λιγότερα από το μέσο εισόδημα, οπότε χωρίς την ΚΑΠ να συνεισφέρει στο εισόδημά τους θα κλείσουν τις αγροτικές επιχειρήσεις τους. Ο ρόλος τους είναι ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση του χαρακτήρα της ευρωπαϊκής υπαίθρου και συχνά γραφικές ορεινές περιοχές είναι ακόμα πιο επισφαλείς για την αγροτική οικονομία.

Επίσης, περίπου το 2% των αγροτών εγκαταλείπουν τη γεωργία κάθε χρόνο σε ολόκληρη την ΕΕ, με το ποσοστό αυτό να είναι υψηλότερο σε ορισμένες χώρες. Εν τω μεταξύ, αυξανόμενος είναι και ο αριθμός των γεωργών που είναι άνω των 50 ετών, οπότε η ΕΕ πρέπει να παράσχει ένα οικονομικό κίνητρο στη νεότερη γενιά (BBC NEWS, 2013).

1.1.1 Περιβαλλοντική αποτελεσματικότητα των μέτρων της νέας ΚΑΠ

Η ΚΑΠ περιλαμβάνει ορισμένα μέτρα που περιορίζουν τις πιο αρνητικές επιπτώσεις της απελευθέρωσης της αγοράς, άλλα αποτρέπουν την εγκατάλειψη της γης σε συγκεκριμένους τομείς και άλλα στοχεύουν στη διαχείριση των κινδύνων (S. Tangermann, 2013). Ακόμα, η εισαγωγή του «πρασινίσματος» του πρώτου πυλώνα της ΚΑΠ θα μπορούσε να

σηματοδοτήσει μια βαθύτερη ευθυγράμμιση μεταξύ της αγροτικής πολιτικής της ΕΕ με την αγροβιοποικιλότητα καθώς είναι μεγαλύτερο το ποσοστό των κονδυλίων που διατίθενται για τη βάση των περιβαλλοντικών συνθηκών (J. Bouma & J. H. M. Wosten, 2016). Είδαμε ότι στον πρώτο πυλώνα συνεχίζονται οι άμεσες πληρωμές, αλλά χωρίζονται σε ένα καθεστώς βασικής ενίσχυσης, καλύπτοντας 70% των πληρωμών και στην καταβολή «πρασίνισματος» που καλύπτει το υπόλοιπο 30%. Για να είναι επιλέξιμοι οι αγρότες για το «πρασίνισμα» θα πρέπει να διατηρήσουν μόνιμους βοσκότοπους, να διαφοροποιήσουν τις καλλιέργειες και να δημιουργήσουν μία περιοχή οικολογικής εστίασης.

Ο δεύτερος πυλώνας περιλαμβάνει επίσης γεωργοπεριβαλλοντικά συστήματα, αλλά δίνεται μεγαλύτερη έμφαση σε μέτρα για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής.

Υπάρχουν μελέτες όπως αναλύσαμε στα προηγούμενα κεφάλαια που δικαιολογούν την αποτελεσματικότητα και την αναγκαιότητα των μέτρων, όπως αυτό της διαφοροποίησης των καλλιεργειών και των περιοχών με οικολογική εστίαση (για τη βιοποικιλότητα, την ποιότητα του νερού, την προστασία του εδάφους κλπ.). Εκ πρώτης λοιπόν η αναθεωρημένη ΚΑΠ είναι ένα σημαντικό μέσο για την επίτευξη των στόχων της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα, μέσω των οικολογικών μέτρων του πρώτου πυλώνα και των νέων προτεραιοτήτων του δεύτερου πυλώνα (H. Westhoek et al., 2012). Οι κανονισμοί όμως δεν προσδιορίζουν τους συγκεκριμένους στόχους που πρέπει να επιτευχθούν από την αγροτική κοινότητα σε αυτόν τον τομέα, ούτε εξηγούν τις αναμενόμενες επιπτώσεις, επομένως οι άμεσες περιβαλλοντικές επιπτώσεις των μέτρων εκτιμάται να είναι περιορισμένες.

Λόγω των στρεμματικών ορίων και του εύρους των απαλλαγών που είναι σε ισχύ για τα μέτρα οικολογικής εστίασης και τα μέτρα της διαφοροποίησης των καλλιεργειών, οι τομείς της καλλιεργήσιμης γης και ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων που επηρεάζονται είναι μάλλον χαμηλά σε αρκετές χώρες. Στην Ιταλία, μέχρι 50 τοις εκατό της καλλιεργήσιμης γης δεν επηρεάζεται από το μέτρο οικολογικής εστίασης και 72 τοις εκατό είναι ανεπηρεάστο από το μέτρο της διαφοροποίησης της καλλιέργειας. Το μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων σε ορισμένα κράτη μέλη είναι ο κύριος λόγος γι' αυτή την απόκλιση (K. Hart, 2015).

Κατά το Groupe de Bruges¹⁰⁰ τα προτεινόμενα «πράσινα» μέτρα της ΚΑΠ «μοιάζουν να είναι τυχαία και άκαμπτα» χωρίς στόχους και κίνητρα για τις εκμεταλλεύσεις προκειμένου να βελτιώνουν τις περιβαλλοντικές τους επιδόσεις. Συγκεκριμένα γίνεται αναφορά στη διατήρηση περιοχών οικολογικής εστίασης, όπου ξεκάθαρα θα μειωθεί η παραγωγή, ενώ είναι ασαφές ποια δημόσια αγαθά θα προσφέρει και σε ποιο βαθμό. Έτσι προτείνει τη δημιουργία μιας λίστας με «πράσινες» επιλογές από την οποία τα κράτη μέλη και οι παραγωγοί θα μπορούσαν να επιλέξουν, ανάλογα με τις ανάγκες τους.

Κατά τον Stefan Tangermann (2013), κυρίως οι γεωργικές πρακτικές θα πρέπει πραγματικά να συμβάλουν στη βελτίωση του περιβάλλοντος και την καταπολέμηση της κλιματι-

---

¹⁰⁰ Η Groupe de Bruges είναι ένα ευρωπαϊκό ερευνητικό ινστιτούτο που ειδικεύεται στον τομέα της γεωργίας και της αγροτικής ανάπτυξης.

κής αλλαγής. Επίσης, κάθε χώρα πρέπει να δίνει το βάρος των περιβαλλοντικών της μέτρων όπου πραγματικά αυτά θα ενισχύσουν τη βιοποικιλότητα. Για παράδειγμα, ενώ οι μόνιμοι βοσκότοποι έχουν πολύ νόημα σε ορισμένες περιοχές, σε κάποιες άλλες δεν έχουν καθώς οι συνθήκες πιθανόν να μην απαιτούν, ως λύση στο θέμα της ενίσχυσης της βιοποικιλότητας, τους μόνιμους βοσκότοπους. Αντίστοιχα, οι περιοχές οικολογικής εστίασης χρειάζονται σε κάποια σημεία, αλλά όχι σε όλα. Μια γενικευμένη υιοθέτηση μέτρων εκ μέρους των αγροτών δεν αντικατοπτρίζει την υπαρκτή αλλά ταυτόχρονα διαφορετική ανάγκη των περιοχών για διασφάλιση της βιοποικιλότητας.

Η απαίτηση της διατήρησης του 5% κάθε εκμετάλλευσης ως περιοχής οικολογικής εστίασης είναι ίσως η πιο αποτελεσματική από τις τρεις προϋποθέσεις πρασίνισματος, σε σχέση τόσο με τη βιοποικιλότητα όσο και με τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου (Κ. Hart, 2015), έχοντας παράλληλα τη μέγιστη ευελιξία. Τα υπάρχοντα στοιχεία του τοπίου θα προστατεύονται καλύτερα και εκτιμάται ότι, με το 5% περιοχών οικολογικής εστίασης ο πλούτος των ειδών θα είναι κατά 1% μεγαλύτερος από ό, τι χωρίς το μέτρο του οικολογικού προσανατολισμού. Η καθαρή επίπτωση είναι αβέβαιη, καθώς εξαρτάται πολύ από τον τρόπο εφαρμογής του μέτρου (H. Westhoek et al., 2012). Σε κάθε περίπτωση το «πρασίνισμα» του πυλώνα 1 θα επιβραδύνει, αλλά δεν θα οδηγήσει σε ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας. Ακόμα, οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου με το υπεροξείδιο του αζώτου θα μειωθούν κατά περίπου 2%, λόγω των περιοχών οικολογικής εστίασης. Μετά από παρατεταμένες διαπραγματεύσεις κατά τη διάρκεια της μεταρρυθμιστικής διαδικασίας, ο σχετικός κανονισμός¹⁰¹ έχει ένα πολύ διευρυμένο κατάλογο¹⁰² των επιτρεπόμενων στοιχείων και μακρύ κατάλογο των κριτηρίων εξαίρεσης. Επίσης, διαθέτει τη μέγιστη ευελιξία, όσον αφορά τι μπορούν να επιλέξουν να εφαρμόσουν στην πράξη τα κράτη μέλη (Κ. Hart, 2015). Υπάρχουν δέκα (10) δυνητικές επιλογές διαχείρισης που τα κράτη μέλη μπορούν να επιλέξουν να θέσουν στη διάθεση των γεωργών για να εκπληρώσουν την υποχρέωση για «ζώνες οικολογικής εστίασης». Ως εκ τούτου το ερώτημα ως προς το κατά πόσον το μέτρο θα προσδώσει πρόσθετο περιβαλλοντικό όφελος στην πράξη, έχει αποκτήσει έντονο ενδιαφέρον.

Η ανάλυση επιτυχίας των περιοχών οικολογικής εστίασης έχει προγραμματιστεί για το 2017. Αν αυτή αποδειχθεί επιτυχής, τότε το ποσό της γεωργικής γης που θα πρέπει να διατίθεται για αυτά τα συμφέροντα θα αυξηθεί από 5% στο 7% (Euractiv, 2015).

Η απαίτηση της διατήρησης των μόνιμων βοσκοτόπων, είναι ένα αποτελεσματικό μέτρο για την αποφυγή απωλειών του άνθρακα από τα γεωργικά εδάφη. Περίπου το 30% των μόνιμων χορτολιβαδικών εκτάσεων θα μπορούσε να μετατραπεί σε αρότρες καλλιέργειες, μέσω των οποίων εκπέμπεται διοξείδιο του άνθρακα, που αποθηκεύεται μέσα σε

¹⁰¹ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 1307/2013 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 17ης Δεκεμβρίου 2013 περί θεσπίσεως κανόνων για άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς βάσει καθεστώτων στήριξης στο πλαίσιο της Κοινής γεωργικής πολιτικής και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 637/2008 και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου

¹⁰² ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΧ. Κατάλογος των ισοδύναμων από οικολογική άποψη πρακτικών που αναφέρονται στο άρθρο 43 παράγραφος 3 του καν. 1307/2013. ΙΙΙ. Πρακτικές ισοδύναμες με περιοχές οικολογικής εστίασης

αυτά τα εδάφη. Είναι αμφίβολο ποια είναι η προστιθέμενη αξία αυτού του μέτρου σε σύγκριση με το μέτρο μόνιμων λειμώνων, σύμφωνα με τους παλαιότερους κανόνες της πολλαπλής συμμόρφωσης (H. Westhoek et al., 2012). Ο κύριος σκοπός του μέτρου είναι η μείωση ή η αποφυγή εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, όμως είναι γεγονός ότι οι τρέχουσες γεωργικές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου σχετίζονται κυρίως με κτηνοτροφικές δραστηριότητες και όχι με αλλαγές στη χρήση της γης (H. Westhoek et al., 2012).

Η προστασία των μόνιμων βοσκότοπων μπορεί να έχει οφέλη για τη βιοποικιλότητα, αν τα εδάφη είναι ιστορικού ενδιαφέροντος για τα χαρακτηριστικά του τοπίου, την κλιματική αλλαγή και την προστασία των πόρων. Το εύρος αυτών των ωφελειών εξαρτάται από τον ορισμό των μόνιμων βοσκοτόπων και των πρακτικών διαχείρισης που επιτρέπονται. Μεγάλο μέρος των μόνιμων βοσκοτόπων είναι τα λιβάδια που είναι χαμηλής αξίας της βιοποικιλότητας, οπότε πραγματοποιείται εγκατάλειψη των λιγότερο παραγωγικών εκτάσεων (M. Díaz, 2016). Κατά τον Emil Erjavec, η διατήρηση μόνιμων βοσκοτόπων είναι μια απλουστευμένη απαίτηση και τονίζει πως η διατήρηση τέτοιων εκτάσεων θα πρέπει να είναι και οικονομικά βιώσιμη. Συγκεκριμένα αναφέρει πως η επίδραση της διατήρησης των βοσκοτόπων στη βιοποικιλότητα είναι αμφισβητήσιμη, καθώς δεν υπάρχει διαχωρισμός ανάμεσα στους τύπους των βοσκοτόπων. Και καταλήγει πως είναι προτιμότερη η διατήρηση των βοσκοτόπων με περιβαλλοντική αξία και όχι εκείνων όπου γίνεται εντατική παραγωγή (E. Erjavec, 2012).

Τέλος, η διατήρηση των μόνιμων βοσκοτόπων παρέχει στα κράτη μέλη μια σειρά από επιλογές για τη συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις που ορίζονται στη νομοθεσία της ΚΑΠ. Πρώτον, τα κράτη μέλη μπορούν να καθορίσουν την αναλογία των μόνιμων βοσκοτόπων σχετικά με τη συνολική γεωργική έκταση στην οποία θα εφαρμόσουν το μέτρο (π.χ. εθνικό, περιφερειακό, τοπικό). Δεύτερον έχουν επιλογές σχετικά με την αναλογία των μόνιμων βοσκοτόπων εντός περιοχών Natura 2000 που ορίζονται ως «περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές» και αν θα ορίσουν ή όχι περαιτέρω περιβαλλοντικά ευαίσθητους μόνιμους βοσκότοπους εκτός των περιοχών του δικτύου Natura 2000.

Σε σχέση με το μέτρο διαφοροποίησης των καλλιεργειών, η εισαγωγή μεγαλύτερης ποικιλίας καλλιεργειών θα μπορούσε δυνητικά να οδηγήσει σε κάποια οφέλη για τη βιοποικιλότητα, ιδιαίτερα αν οδηγούσε σε αύξηση της αμειψισποράς και αγρανάπαυση (K. Hart, 2015). Η διαφοροποίηση των καλλιεργειών εγείρει πολλές αμφιβολίες ακόμα. Οι πιθανές περιβαλλοντικές επιπτώσεις από αυτό το μέτρο έχουν τη δυνατότητα να φέρουν μέτρια οφέλη για τη βιοποικιλότητα και αυτό με την προϋπόθεση να ενθαρρύνεται η μεγαλύτερη εναλλαγή των καλλιεργειών, συμπεριλαμβανομένης της εισαγωγής αγρανάπαυσης ή αμειψισποράς. Τα οφέλη για τη βιοποικιλότητα είναι κυρίως λόγω της βελτίωσης της βιοποικιλότητας του εδάφους και του συνολικού ασπόνδυλου πληθυσμού (K. Hart, 2015).

Το μέτρο διαφοροποίησης των καλλιεργειών όπως είδαμε υποχρεώνει τις μεσαίες (10 έως 30 εκτάρια) και μεγάλες (άνω των 30 εκταρίων) εκμεταλλεύσεις να καλλιεργούν

τουλάχιστον δύο ή τρεις καλλιέργειες, αντίστοιχα. Τα αγροκτήματα με λιγότερο από 10 εκτάρια αρόσιμης έκτασης είναι απαλλαγμένα, αντιπροσωπεύοντας το 92% των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων στα νέα κράτη μέλη και το 13% των αρόσιμων εκτάσεων σε όλη την ΕΕ (G. Pe'er, L.V. Dicks et al., 2014). Έτσι, η αναμενόμενη επίδραση των οικολογικών μέτρων στις γεωργικές πρακτικές, συγκεκριμένα όσον αφορά τη διαφοροποίηση των καλλιεργειών (τουλάχιστον 3 καλλιέργειες σε ένα αγρόκτημα) δεν επηρεάζει πάνω από το 2% των Ευρωπαϊκών αροτραίων εκτάσεων (H. Westhoek et al., 2012). Οι συνέπειες αυτού του μέτρου θα είναι περιορισμένες και ως επί το πλείστον περιορίζονται σε εξειδικευμένες γεωργικές εκτάσεις που καλύπτονται επί του παρόντος κυρίως από μόνοο-καλλιέργειες.

Καλλιεργώντας τρεις καλλιέργειες σε μεγάλα, εντατικής διαχείρισης αγροκτήματα είναι μάλλον απίθανο να ενισχυθεί η βιοποικιλότητα. Εξάλλου, σε πολλά κράτη μέλη οι στόχοι αυτοί είναι χαμηλότεροι από το τρέχον μέσο διαφοροποίησης των καλλιεργειών σε κλίμακα αγροκτήματος. Συνδυασμένο με την απουσία των απαιτήσεων σχετικά με τους τύπους επιλέξιμων καλλιεργειών ή εκ περιτροπής, το μέτρο αυτό είναι αβέβαιο ότι αποφέρει τα αναμενόμενα οφέλη για τη βιοποικιλότητα και την ποιότητα του εδάφους, ή την αποτροπή περαιτέρω ομοιογενοποίησης του τοπίου (G. Pe'er, L.V. Dicks et al., 2014).

Ο Alan Matthews, καθηγητής της ευρωπαϊκής πολιτικής της γεωργίας στο Δουβλίνο, Trinity College, υποστηρίζει ότι η απαίτηση διαφοροποιημένης καλλιέργειας θα πρέπει να σταματήσει και τα χρήματα που εξοικονομήθηκαν, γύρω στα 6.000.000.000 € το 2015, να χρησιμοποιηθούν για πιο λογικές περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες (Euractiv, 2015).

Όπως προαναφέρθηκε, τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ της εκδόσεως «προτύπων» μέτρων «πρασινίσματος», δηλαδή τα μέτρα που προβλέπονται στη νομοθεσία της ΕΕ, ή της ανάπτυξης των δικών τους «ισοδύναμων» μέτρων. Εν ολίγοις, η ευελιξία των εθνικών αρχών για την εφαρμογή των μέτρων «πρασινίσματος», ιδίως του μέτρου «περιοχών οικολογικής εστίασης» αλλά και του μέτρου «μόνιμοι λειμώνες», σε πρώτη ανάγνωση δημιουργεί ευκαιρίες υλοποίησης των οικολογικών μέτρων ώστε να πραγματοποιηθεί σε ένα βασικό επίπεδο περιβαλλοντικό όφελος σε όλη την καλλιεργούμενη ύπαιθρο. Ωστόσο, οι διαθέσιμες επιλογές δεν φαίνεται να έχουν χρησιμοποιηθεί προς αυτήν την κατεύθυνση αλλά να προσφέρουν στους γεωργούς τη μέγιστη ευελιξία. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει πολύ μεγάλη πιθανότητα οι αγρότες που δεν απαλλάσσονται από το πρασίνισμα, να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις με πολύ λίγες αλλαγές στις καθιερωμένες γεωργικές διαχειρίσεις τους (K. Hart, 2015). Έτσι οι περιπτώσεις όπου οι προϋποθέσεις για τις «πράσινες» πληρωμές απαιτούν καμία ή ελάχιστη προσαρμογή των πρακτικών και της χρήσης της γης έχουν αβέβαιο όφελος (J.C. Bureau, L.P. Mahé, 2015).

Φαίνεται να μην υπάρχει λόγος υποχρεωτικής ύπαρξης των «πράσινων» πληρωμών προκειμένου να εξασφαλισθεί ότι οι γεωργοί συμμορφώνονται με αυτές τις «πράσινες» συνθήκες. Οι περισσότεροι αγρότες συμμετέχουν σε αμειψισπορά ούτως ή άλλως, για ε-

παγγελματικούς λόγους. Επίσης, στα περισσότερα μέρη όπου η γη χρησιμοποιείται σήμερα ως μόνιμος βοσκότοπος, δε θα ήταν σε καμία περίπτωση επικερδές για τους αγρότες να τη μετατρέψουν σε καλλιεργούμενη γη - που είναι ακριβώς και ο λόγος που αποφάσισαν να κάνουν το αγρόκτημα βοσκότοπο.

Ακόμη και αν υποθεθεί ότι οι «καλές» γεωργικές πρακτικές δεν είναι τόσο επιθυμητές και δεν επιδιώκονται οικειοθελώς από τους γεωργούς, δεν υπάρχει καμία απολύτως ένδειξη ότι τα ποσά πληρωμής θα είναι σε μια δίκαιη σχέση με τα επιπλέον έξοδα που προκύπτουν από τους αγρότες σε όλες τις περιοχές της ΕΕ.

Επίσης αναφέρθηκε ότι δίνεται και δεύτερη ευελιξία στα κράτη μέλη, που αφορά το σχεδιασμό των πολυετών προγραμμάτων και των μέτρων που ανταποκρίνονται στις ανάγκες και προτεραιότητες, που καθορίζονται σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο, μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της ΕΕ, όπως : την κατάρτιση του προϋπολογισμού, την εφαρμογή του πρώτου πυλώνα και την αναδιανομή μεταξύ των πυλώνων (δυνατότητα έως και 15% του δεύτερου πυλώνα να πάει στον πρώτο και έως 10% από τον πρώτο στον δεύτερο). Μπορεί να ακούγεται σαν μια λογική και πρόσφορη προσέγγιση στη θεωρία, τα πρακτικά ζητήματα με την εφαρμογή της είναι όμως πιθανό να οδηγήσουν σε πολύ μεγαλύτερη διοικητική πολυπλοκότητα και κόστος, τόσο για τα κράτη μέλη όσο και εντός της Επιτροπής, με αναμφισβήτητο μικρό επιπλέον όφελος για το περιβάλλον (B. Jack, 2013).

Επανερχόμενοι στο ευρύτερο πλαίσιο του «πρασίνισματος», είναι πολύ σημαντικό ότι το «πρασίνισμα» αυτό δεν θα επιφέρει ουσιαστικές αλλαγές στις γεωργικές πρακτικές και στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (H. Westhoek και λοιποί, 2012). Το «πρασίνισμα» του πυλώνα 1 θα έχει ευεργετικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις μόνο αν αυτό οδηγήσει σε πραγματικές αλλαγές στις γεωργικές πρακτικές που είναι ευνοϊκές για το περιβάλλον. Πολλοί πολιτικοί της ΕΕ αποκάλεσαν τη νέα ΚΑΠ «πράσινη», αλλά οι νέες περιβαλλοντικές προδιαγραφές είναι κάπως «αραιωμένες» και έτσι για αρκετούς αναλυτές και πολιτικούς είναι απίθανο να φέρουν όφελος για τη βιοποικιλότητα (G. Pe'er, L.V. Dicks et al., 2014). Η επέκταση της ΕΕ και της κοινής αγοράς συνεχίζουν να οδηγούν στην εντατικοποίηση της γεωργίας στην Ευρώπη (M. Díaz, 2016). Με τη βοήθεια των επιδοτήσεων της ΚΑΠ, η κλίμακα των γεωργικών εργασιών αυξάνεται σε πολλές χώρες της ΕΕ (π.χ. αυξανόμενο μέγεθος εκμετάλλευσης), παρουσιάζοντας κατ' επέκταση, αύξηση των αγροχημικών (π.χ. λιπάσματα). Αυτές οι διαδικασίες, παράλληλα με την εγκατάλειψη των ημι φυσικών βοσκοτόπων στις λιγότερο παραγωγικές ή προσβάσιμες περιοχές, οδηγούν σε συνεχιζόμενη μείωση της βιοποικιλότητας στα χωράφια.

Επί της ουσίας, οι πληρωμές με σκοπό το «πρασίνισμα» μπορούν ενδεχομένως να εξυπηρετούν τον πολιτικό στόχο τους, επικαλούμενοι μια εύλογη δικαιολογία. Ωστόσο, στο πλαίσιο μίας πιο στενής θεώρησης (S. Tangermann, 2013), οι άμεσες ενισχύσεις ουσιαστικά δεν εκπορεύονται από λόγους που σχετίζονται με το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή.

Αυτό εγείρει το ερώτημα αν υπάρχει οποιαδήποτε άλλη περισσότερο βάσιμη δικαιολογία για τη συνέχιση των πληρωμών σε μακροπρόθεσμη βάση.

Στην προσπάθεια να εκτιμηθεί ο βαθμός στον οποίο τα οικολογικά μέτρα θα μπορούσαν να προσφέρουν πρόσθετα περιβαλλοντικά οφέλη, σε σύγκριση με την κατάσταση στο πλαίσιο της προηγούμενης ΚΑΠ, η εφαρμογή των πράσινων άμεσων πληρωμών δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί μεμονωμένα (Κ. Hart, 2015). Είναι επίσης σημαντικό να κατανοήσουμε πώς η εφαρμογή των μέτρων πρασινίσματος αλληλοεπιδρά με αυτά της περιβαλλοντικής διαχείρισης που απαιτείται από τους γεωργούς στο πλαίσιο της πολλαπλής συμμόρφωσης του Πυλώνα 2 για τις στρεμματικές ενισχύσεις στις γεωργικές εκτάσεις και ιδιαίτερα τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα και τα μέτρα για το κλίμα.

Όσον αφορά το δεύτερο πυλώνα, η νέα ΚΑΠ δείχνει ένα περιβαλλοντικό ενδιαφέρον που αποσκοπεί κυρίως στο μετριασμό της κλιματικής αλλαγής, στη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων και στη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Πιο συγκεκριμένα, σε πολλά άρθρα του κανονισμού 1305/2013 ΕΕ (§2.1 ενότητα πρώτη) γίνεται αναφορά σε μέτρα, που θα εφαρμοστούν μέσω των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης και στοχεύουν στη σωστή διαχείριση των φυσικών πόρων στον τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας, στη διατήρηση της βιοποικιλότητας, στην ορθολογική χρήση των υδάτινων πόρων, στη στήριξη της αειφόρου ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών και στην εφαρμογή γεωργικών πρακτικών που συμβάλλουν στο μετριασμό της αλλαγής του κλίματος. Παρατηρείται λοιπόν ότι και ο δεύτερος πυλώνας προσαρμόζεται στους φιλοπεριβαλλοντικούς στόχους της νέας ΚΑΠ. Όμως λαμβάνοντας υπόψιν ότι ο δεύτερος πυλώνας πρώτον, δεσμεύει μόνο το 23 τοις εκατό του προϋπολογισμού της ΚΑΠ, καθότι συνοδεύει και συμπληρώνει¹⁰³ τις άμεσες ενισχύσεις και τα μέτρα για την αγορά στο πλαίσιο της ΚΑΠ και δεύτερον, αποτελείται από προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης που εμπεριέχουν μέτρα τα οποία είναι στην ευχέρεια των κρατών μελών να τα επιλέξουν ή όχι, συμπεραίνεται ότι ο δεύτερος πυλώνας της ΚΑΠ δύναται να έχει περιβαλλοντικά οφέλη, στην πραγματικότητα όμως συνεισφέρει σε πολύ λιγότερο βαθμό από αυτόν που η νέα ΚΑΠ επιδιώκει και προβάλλει.

Η ΕΕ και τα 28 κράτη μέλη της έχουν δεσμευτεί να αντιμετωπίσουν μια σειρά περιβαλλοντικών στόχων, συμπεριλαμβανομένων των στόχων για τη βιοποικιλότητα του 2020 της ΕΕ και τους στόχους για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Ωστόσο, τα κράτη μέλη εξακολουθούν να ανταποκρίνονται με δυσκολία στις υποχρεώσεις τους που αφορούν την οδηγία για τη νιτρορρύπανση¹⁰⁴ και τις αυστηρές προκλήσεις για να συμμορφωθούν με την οδηγία πλαίσιο για τα ύδατα¹⁰⁵. Μια πρόσφατη έκθεση του Rise

¹⁰³ Παράγραφος 2, ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 17ης Δεκεμβρίου 2013 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου.

¹⁰⁴ Οδηγία 91/676/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 1991 για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης

¹⁰⁵ Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων

Foundation¹⁰⁶ συνοψίζει τα εμπειρικά δεδομένα που δείχνουν ότι το μέγεθος της αποτυχίας της αγοράς στον τομέα της παροχής περιβαλλοντικών δημόσιων αγαθών είναι εξαιρετικά μεγάλο (A. Matthews, 2013).

Το φυσικό περιβάλλον της Ευρώπης αντιμετωπίζει διάφορες απειλές από τη γεωργική παραγωγή, ακόμη και αν σε ορισμένες περιοχές έχει σημειωθεί πρόοδος. Η χρήση των φυτοφαρμάκων, η ανάγκη εξοικονόμησης ενέργειας και νερού, οι εκπομπές αμμωνίας και αερίων του θερμοκηπίου υποδηλώνουν μια περιβαλλοντικά φθίνουσα πορεία στην ΕΕ. Ένα από τα μεγαλύτερα ζητήματα είναι η μείωση του νερού και η υποβάθμιση των αρδευόμενων εκτάσεων. Η αρδευόμενη γεωργία συνδέεται με τη σπατάλη στη χρήση του νερού σε πολλές χώρες, που συνήθως αντιπροσωπεύει περισσότερο από το 50% της συνολικής κατανάλωσης νερού, καθώς και η μη βιώσιμη εξόρυξη των υπόγειων υδάτων και υδροφορέων (A.P. Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999).

1.1.2 Άμεσες ενισχύσεις για την Ασφάλεια των Τροφίμων και την παραμονή του αγροτικού πληθυσμού

Ένας άλλο πρόβλημα, που στοχεύει στην επίλυσή του η ΚΑΠ, είναι η ανάγκη για την παροχή επισιτιστικής ασφάλειας, τόσο στην Ευρώπη όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, σε μια περίοδο (τελευταία δεκαετία) που χαρακτηρίζεται από αστάθεια των διεθνών αγορών βασικών προϊόντων, πληθωρισμού και ανατιμήσεων των τροφίμων. Ωστόσο, δεν υπάρχει κανένας κίνδυνος η Ευρωπαϊκή γεωργία και βιομηχανία να μην παράγει αρκετά τρόφιμα για να εξασφαλίσει την επιβίωση των πολιτών, ούτε θα πρέπει να αναμένουμε αυτές τις συνέπειες, σε περίπτωση που εγκαταλειφθούν οι άμεσες πληρωμές.

Αρκεί να παρατηρήσουμε ότι, σε συνολικό Ευρωπαϊκό πληθυσμό, το πολύ 500 εκατομμύρια κατοίκων, τα 42 εκατομμύρια ζουν σε συνθήκες σοβαρής στέρησης (Eurostat, 2010), περισσότεροι από 250 εκατομμύρια άνθρωποι είναι υπέρβαροι (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010) και το 15,5% είναι παχύσαρκοι (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010). Ωστόσο, 90 εκατομμύρια τόνοι τροφίμων το χρόνο, που αναλογούν σε περίπου 179 κιλά ανά κάτοικο, δεν καταναλώνονται (Eurostat, 2010). Αν ανάγουμε τα παραπάνω δεδομένα σε παγκόσμια κλίμακα έχουμε ένα συνολικό πληθυσμό περίπου 7 δισεκατομμυρίων ανθρώπων, με τα 925 εκατομμύρια να υποσιτίζονται (FAO, 2010), 1,5 δισεκατομμύρια ενήλικες να είναι υπέρβαροι (OMS, 2008) και 1,3 δισεκατομμύρια τόνοι τροφίμων, το ισοδύναμο περίπου το 1/3 της παγκόσμιας παραγωγής, να σπαταλούνται κάθε χρόνο (FAO, 2011). Η κατάσταση αυτή ανάγει το πρόβλημα της πείνας σε πρόβλημα κατανομής, μία ανισοκατανομή από τις πιο έντονες στον σύγχρονο κόσμο (A. Olmo, 2011).

Έτσι, η ασφάλεια των τροφίμων δεν εξαρτάται μόνον από τους όγκους της συγκομιδής. Είναι εξαιρετικά σημαντικό να βεβαιωθούμε ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν την αγοραστι-

¹⁰⁶ Το Rise Foundation είναι ένα ανεξάρτητο ίδρυμα που λειτουργεί για τη στήριξη μιας βιώσιμης και διεθνώς ανταγωνιστικής αγροτικής οικονομίας σε όλη την Ευρώπη

κή δύναμη να προμηθεύονται ό, τι χρειάζονται για μια σωστή διατροφή. Επομένως, είναι αναγκαίο όχι μόνο να αυξηθεί η παραγωγή τροφίμων, αλλά εξίσου επιτακτική είναι η ανάγκη να δημιουργηθούν νέες ευκαιρίες εισοδήματος. Στις αγροτικές περιοχές η ανάγκη για τροφή και θέσεων εργασίας είναι μεγαλύτερη και οι μικρές πόλεις θα προσφέρουν ευκαιρίες για τη δημιουργία πρόσθετων θέσεων εργασίας. Τελικά, η επισιτιστική ασφάλεια εξαρτάται από την ανάπτυξη της υπαίθρου σε συνδυασμό με τη βελτίωση των οικονομικών σχέσεων μεταξύ των πόλεων και των χωριών (J.V. Braun, 2012).

Εξάλλου, τις τελευταίες δεκαετίες έχει υπάρξει αξιοσημείωτη ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής, με αυξήσεις στην παραγωγή τροφίμων σε όλο τον κόσμο από τις αρχές της δεκαετίας του 1960. Από τότε, η συνολική παγκόσμια παραγωγή τροφίμων έχει αυξηθεί κατά 145%. Στην Αφρική αυξήθηκε κατά 140%, στη Λατινική Αμερική κατά σχεδόν 200% και στην Ασία κατά 280%. Οι μεγαλύτερες αυξήσεις ήταν στην Κίνα, όπου σημειώθηκε πενταπλασιασμός, ως επί το πλείστον κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και της δεκαετίας του 1990. Στις βιομηχανικές χώρες, η παραγωγή ξεκίνησε από υψηλότερη βάση, αλλά εξακολουθεί να διπλασιάζεται. Στις ΗΠΑ σε περίπου 40 χρόνια αυξήθηκε κατά 68%, το ίδιο στη Δυτική Ευρώπη (FAO 2005). Κατά την ίδια περίοδο ο παγκόσμιος πληθυσμός έχει αυξηθεί από τρία δισεκατομμύρια σε περισσότερα από έξι δισεκατομμύρια. Και πάλι όμως, η κατά κεφαλήν γεωργική παραγωγή έχει ξεπεράσει την αύξηση του πληθυσμού, για κάθε άτομο σήμερα υπάρχουν επιπλέον 25% περισσότερα τρόφιμα σε σχέση με το 1960. Αυτά τα συγκεντρωτικά στοιχεία, όμως, κρύβουν σημαντικές περιφερειακές διαφορές (J.Pretty, 2007).

Επιπλέον, είναι ακόμη λιγότερο λογικό η ΚΑΠ να πείσει τους αγρότες της Ευρωπαϊκής Ένωσης να παράγουν τρόφιμα για τον υπόλοιπο κόσμο. Εάν η αγορά απαιτεί περισσότερη παραγωγή τροφίμων, τότε οι τιμές θα ανέβουν και κατ' επέκταση θα υπάρξει μεγαλύτερη ροή κεφαλαίου προς την αγροτική κοινότητα. Και οι αγρότες της Ευρώπης έχουν δείξει πόσο καλά μπορούν να ανταποκριθούν στην αύξηση των τιμών, όπως για παράδειγμα όταν υπήρχε υπερπαραγωγή βουτύρου και κρασιού στη δεκαετία του 1970 και του 1980 (S. Tangermann, 2013). Οι περισσότερες βιομηχανικές χώρες είχαν επιτύχει διαρκή πλεονάσματα τροφίμων από τα μέσα του εικοστού αιώνα, όπως και πολλές αναπτυσσόμενες χώρες στις τελευταίες δεκαετίες. Η Ασία, για παράδειγμα, η οποία απειλούταν από την πείνα και τη μαζική λιμοκτονία στα μέσα της δεκαετίας του 1960, έγινε αυτάρκης σε βασικά είδη διατροφής, εντός 20 ετών, ακόμη και αν ο πληθυσμός της υπερδιπλασιάστηκε (P. Hazell, S.Wood, 2008). Να σημειωθεί ότι η Αφρική είναι η μόνη ήπειρος που δεν έχει ακόμη επιτύχει πλεονάσματα τροφίμων.

Οι παγκόσμιες τιμές των τροφίμων θα εξαρτηθούν επίσης από το κατά πόσο η αύξηση της παραγωγικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων θα συνεχίζει να υπερτερεί της αύξησης της ζήτησης. Η ζήτηση με τη σειρά της θα οδηγείται όχι μόνο από τον πληθυσμό και την αύξηση του εισοδήματος, αλλά και από τιμές του αργού πετρελαίου, εφόσον παραμείνουν στα σημερινά ιστορικά υψηλά επίπεδα, δεδομένου ότι θα επηρεάσουν τη ζήτηση των βιοκαυσίμων (P. Hazell, S. Wood, 2008). Οι πολιτικές μετριασμού της κλιματικής αλλα-

γής και η προσαρμογή σε αυτήν, οι εξελίξεις στην αγορά του νερού και τα νέα καταναλωτικά πρότυπα που υιοθετούνται στην αγορά, συμπεριλαμβανομένων των μεταλλαγμένων τροφίμων προσθέτουν μελλοντικές αβεβαιότητες στη γεωργική παραγωγή, την τιμή και το εμπόριο.

Επομένως, δεν υπάρχει καμία ανάγκη για τη χάραξη πολιτικής, με τη χορήγηση ενισχύσεων από τα δημόσια ταμεία, για να πειστούν οι αγρότες ότι πρέπει να παράγουν περισσότερο.

Σε επίπεδο περιβάλλοντος, ένα ακόμα επιχείρημα για το λόγο ύπαρξης των δημόσιων δαπανών της ΚΑΠ, είναι ότι οι αγρότες παρέχουν περιβαλλοντικά «δημόσια αγαθά» σε αντάλλαγμα για την ευρωπαϊκή χρηματοδοτική στήριξη που λαμβάνουν και ότι η γεωργία θα εγκαταλειφθεί σε σημαντικούς τομείς, αν αποσυρθεί η υποστήριξη. Απλή λογική υποδεικνύει ότι δεν είναι απαραίτητο να γίνουν άμεσες πληρωμές σε όλη τη γεωργική περιοχή της ΕΕ, προκειμένου να κρατηθούν μακριά από την πτώση και την αδράνεια οι ειδικές περιφερειακές περιοχές. Θα ήταν πολύ πιο λογικό να προσδιοριστούν οι τόποι στην Ένωση όπου υπάρχει ενδεχόμενη απομάκρυνση ή και παύση της γεωργικής δραστηριότητας λόγω της απουσίας των επιδοτήσεων. Ομοίως να προσδιοριστεί ο τόπος όπου σε αυτούς τους τομείς υπάρχει ανάγκη ή η επιθυμία να διατηρηθεί η γεωργία και σε αυτή τη βάση να γίνουν συγκεκριμένες πληρωμές προς τις περιοχές αυτές, υπό την προϋπόθεση να υπάρχουν γεωργικές δραστηριότητες που είναι επιθυμητές και κινδυνεύουν με εγκατάλειψη. Πληρωμές αυτού του είδους περιλαμβάνονται επίσης στις προτάσεις της Επιτροπής ως πιθανά περαιτέρω μέτρα (συνδεδεμένων) άμεσων πληρωμών, οι οποίες θα συμπληρώνουν τις ισχύουσες μειονεκτικές στρεμματικές ενισχύσεις. Οι πληρωμές αυτές μπορεί σίγουρα να χρησιμοποιηθούν για να αποφευχθεί η εγκατάλειψη της γης, ωστόσο, δεν υπάρχει καμία ανάγκη να διατηρηθεί ένα συνολικό καθεστώς των άμεσων ενισχύσεων σε όλους τους γεωργούς (S. Tangermann, 2013).

Ακόμα, καθώς ο παγκόσμιος πληθυσμός συνεχίζει να αυξάνεται, τουλάχιστον μέχρι τα μέσα του εικοστού πρώτου αιώνα (UNPD 2005), η απόλυτη ζήτηση για τρόφιμα θα αυξηθεί επίσης. Η αύξηση των εισοδημάτων θα σήμαινε επίσης ότι οι άνθρωποι θα έχουν περισσότερη αγοραστική δύναμη και αυτό θα αυξήσει τη ζήτηση για τρόφιμα. Αλλά, καθώς οι διατροφικές συνήθειες αλλάζουν, η ζήτηση για τα είδη των τροφίμων θα αλλάξει ριζικά, επίσης. Ειδικότερα, η αύξηση της αστικοποίησης σημαίνει ότι οι άνθρωποι είναι πιο πιθανό να υιοθετήσουν νέες δίαιτες, όπως την κατανάλωση περισσότερου κρέατος, λιπαρών, επεξεργασμένων δημητριακών και λιγότερο τα παραδοσιακά δημητριακά, λαχανικά και φρούτα (Porkin, 1998). Να αναφέρουμε ακόμα ότι σύμφωνα με τις προβλέψεις το 70% του παγκόσμιου του πληθυσμού θα ζει σε πόλεις μέχρι το 2050 (IAP, 2012).

Οι εξελίξεις στη συνολική παραγωγικότητα δεν έχουν επιφέρει για όλους τις ανάλογες μειώσεις στη συχνότητα εμφάνισης της πείνας. Στις αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα, εξακολουθούν να υπάρχουν περισσότεροι από 800 εκατομμύρια άνθρωποι κάτω από το

όριο της φτώχειας και χωρίς επαρκή πρόσβαση σε τρόφιμα. Ένα τρίτο είναι στην Ανατολική και Νοτιοανατολική Ασία, το άλλο τρίτο στη Νότια Ασία, το άλλο στην υποσαχάρια Αφρική, 5% του οποίου στη Λατινική Αμερική / Καραϊβική και στη Βόρεια Αφρική / Μέση Ανατολή. Παρ' όλα αυτά υπήρξε πρόοδος, καθώς ο υποσιτισμός ανερχόταν στα 960 εκατομμύρια το 1970, που περιλαμβάνει ένα τρίτο όλων των ανθρώπων στις αναπτυσσόμενες χώρες (J. Pretty, 2007).

Ο Αναπτυξιακός Στόχος της Χιλιετίας (ΑΣΧ) (εξάλειψη της πείνας και της φτώχειας) είναι αποτελεσματικός σε συνδυασμό με πολλούς από τους άλλους ΑΣΧ. Είναι επιτακτική ανάγκη να αναπτυχθούν μηχανισμοί για την επίτευξη των ΑΣΧ και άλλων στόχων που είναι συμπληρωματικοί και οι οποίοι δεν αντιτίθενται ο ένας με τον άλλο. Έτσι, η βιώσιμη εντατικοποίηση της γεωργίας έχει προταθεί ως ένας τρόπος για την αντιμετώπιση της πείνας και ακόμα από πολλούς θεωρείται ότι ελαχιστοποιεί τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Είναι αναγκαίο να βρεθούν πιθανές λύσεις για μια πιο αειφόρο γεωργία στα επίπεδα του τοπίου και των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Πρέπει να προσδιοριστεί η βασική πρόκληση και μαζί με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, να βρεθούν λύσεις και μέτρα που παρέχουν οφέλη τόσο για τη γεωργία όσο και για τη βιοποικιλότητα, λαμβάνοντας υπόψιν και άλλες απαιτήσεις της κοινωνίας. Οι λύσεις αυτές περιλαμβάνουν τη διαφοροποίηση των καλλιεργειών, τη βελτίωση της διαχείρισης του εδάφους και την αύξηση της αποτελεσματικότητας της χρήσης των καυσίμων και των αγροχημικών, αξιοποιώντας τις τεχνολογικές εξελίξεις (B.Delbaerea, V.Mikos, M.Pulleman, 2014).

Ωστόσο, η επιθυμία για αύξηση της παραγωγικότητας και των αποδόσεων έχει οδηγήσει ιστορικά στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος, στη μειωμένη βιοποικιλότητα και στους περιορισμούς των υπηρεσιών του οικοσυστήματος, με τις μεγαλύτερες επιπτώσεις να αφορούν τους υπανάπτυκτους λαούς (G.M Porpy, P.C. Jepson, J.A. Pickett, M.A. Birkett, 2014).

Εμείς (η κοινωνία) πρέπει να αυξήσουμε την επισιτιστική ασφάλεια κατά βιώσιμο τρόπο και σύμφωνα με την κλιματική αλλαγή, με ταυτόχρονη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, τη μείωση της φτώχειας και τη διατήρηση βιοποικιλότητας και αυτή είναι η μεγαλύτερη ίσως πρόκληση που έχουν αντιμετωπίσει ποτέ οι λαοί (G.M Porpy, P.C. Jepson, J.A. Pickett, M.A. Birkett, 2014).

1.1.3 Ποιος ωφελείται περισσότερο από την ΚΑΠ

Υποστηρίζεται ότι συνολικά, οι γεωργοί των 15 παλαιότερων κρατών μελών της ΕΕ επωφελούνται πολύ περισσότερο από την ΚΑΠ από ότι τα νεότερα μέλη (A. Swinbank, 2012). Σε εθνικό επίπεδο η Γαλλία επωφελείται με περίπου 17% των πληρωμών της ΚΑΠ, ακολουθούμενη από την Ισπανία (13%), στη συνέχεια, η Γερμανία (12%), η Ιταλία (10,6%) και το Ηνωμένο Βασίλειο (7%). Η Γαλλία είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός γεωργικών προϊόν-

ντων, αντιπροσωπεύοντας περίπου το 18% της γεωργικής παραγωγής της ΕΕ. Η Γερμανία έρχεται δεύτερη, με περίπου 13,4%. Η μέση ετήσια επιδότηση ανά εκμετάλλευση είναι περίπου 12.200 €, αλλά οι πληρωμές ανά εκτάριο κυμαίνονται από 527 € στην Ελλάδα με μόλις 89 € στη Λετονία, λόγω των μεταβατικών ρυθμίσεων για τα νέα κράτη μέλη. Τα τελευταία έχουν τη δυνατότητα εθνικών γεωργικών ενισχύσεων για την αντιστάθμιση των χαμηλότερων επιδοτήσεων της ΕΕ.

Καθώς εκτιμάται η επιρροή της ΚΑΠ σε παγκόσμιο επίπεδο, αξίζει να λάβουμε υπόψη ότι κάθε πολιτική της ΕΕ ενδέχεται να επηρεάσει τις αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτό είναι ιδιαίτερης σημασίας για την ΚΑΠ, διότι οι αλλαγές επηρεάζουν όχι μόνον τους αγρότες και τους καταναλωτές εντός της ΕΕ, αλλά μπορεί επίσης να επηρεάσουν και εκείνους εκτός Ευρωπαϊκών συνόρων, συμπεριλαμβανομένων των αναπτυσσόμενων χωρών. Η ΚΑΠ εξακολουθεί να περιέχει τα στοιχεία της ρύθμισης των τιμών και της αγοράς, τις συνδεδεμένες ενισχύσεις και τις επιδοτήσεις κατά την εξαγωγή για τα διάφορα εμπορεύματα. Σε συνδυασμό με τη συνοριακή πολιτική όπως οι εισαγωγικοί δασμοί, οι κανονισμοί μπορούν να επηρεάσουν την εμπορική θέση των αναπτυσσόμενων χωρών. Οι κανονισμοί λοιπόν δύναται τόσο να ενισχύουν όσο και να βλάπτουν τη θέση των αναπτυσσόμενων χωρών (H. Westhoek et al., 2012).

Οι επιδοτήσεις της ΚΑΠ έχουν στοχοποιηθεί για τη διαιώνιση των ανισοτήτων στην παγκόσμια κατανομή τροφίμων. Οι ευρωπαίοι αγρότες εξαιτίας της στήριξης του γεωργικού τους εισοδήματος μπορούν να διαθέτουν τα προϊόντα τους σε χαμηλότερες τιμές, επομένως είναι πιο δύσκολα ανταγωνίσιμα για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Ακόμα, μεγάλες γεωργικές επιχειρήσεις και μεγάλοι γαιοκτήμονες λαμβάνουν περισσότερα από την ΚΑΠ από τους μικρούς αγρότες της Ευρώπης, οι οποίοι βασίζονται σε παραδοσιακές μεθόδους και τις τοπικές αγορές. Περίπου το 80% των γεωργικών ενισχύσεων πηγαίνει περίπου στο ένα τέταρτο των αγροτών της ΕΕ, εκείνων με τις μεγαλύτερες εκμεταλλεύσεις. Σύμφωνα με το farmsubsidy.org (μια εκστρατεία για την ομάδα της διαφάνειας της ΕΕ), κάποιοι δικαιούχοι περιλαμβάνονται στη λίστα των πλούσιων γαιοκτημόνων, όπως της βρετανικής βασιλικής οικογένειας και των Ευρωπαϊκών αριστοκρατών με μεγάλα κληρονομηθέντα κτήματα.

Μία από τις μεγαλύτερες επικρίσεις, κυρίως από την εκστρατεία κατά της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες, είναι ότι η ΚΑΠ ενθαρρύνει τις ευρωπαϊκές γεωργικές επιχειρήσεις να εξαγουν τεράστιες ποσότητες τροφίμων σε όλο τον κόσμο και συνεπώς οι φτωχοί αγρότες δεν μπορούν να ανταγωνιστούν την τιμή. Η ΚΑΠ θεωρείται μέρος ενός άνισου συστήματος εμπορίου, υπέρ των πλουσιότερων χωρών. Μια άλλη ευρέως διαδεδομένη άποψη είναι ότι η Ένωση δαπανά πάρα πολλά σχετικά με την ΚΑΠ καθώς η γεωργία παράγει μόλις το 1.6% του ΑΕΠ της ΕΕ και απασχολεί μόνο το 5% των πολιτών της ΕΕ. Εκτός αυτού, ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ παρατηρείται μεγάλη διασπορά της γεωργίας, της σημασίας της γεωργίας στο εθνικό ΑΕΠ, της απασχόλησης σε αυτήν, της διαθεσιμότητας νερού, του κεφαλαίου ανά εργαζόμενο, της ύπαρξης σύγχρονων γεωργικών εκμεταλλεύσεων και μη γεωργικών τεχνολογιών. Επομένως είναι δύσκολο να συγκεντρωθούν κατάλληλοι δεί-

κτες του συγκριτικού γεωργικού πλεονεκτήματος, επειδή οι κυβερνητικές πολιτικές που διαμορφώνουν τις αγορές τροφίμων είναι τόσο διάχυτες (K. Anderson, 2010).

Υπάρχουν πολλοί λόγοι για τη δυσaréσκεια των μέτρων της Επιτροπής όσον αφορά την κατανομή, κυρίως ο ετήσιος προϋπολογισμός των 45 δις ευρώ (ονομαστικά επίπεδα του 2013 σε μια περίοδο 7 ετών, 2014-2020) που διατίθεται για τη γεωργία μέσω του πρώτου πυλώνα που παραμένει πολύ υψηλός. Πρόκειται για τις άμεσες ενισχύσεις που παρέχονται στους αγρότες, ενώ οι δικαιούχοι είναι, κατά μέσο όρο, πλουσιότεροι από εκείνους που χρηματοδοτούν αυτές τις πληρωμές και υπάρχει μικρή φιλοδοξία για τη μείωσή τους.

1.1.4 Θέσεις και αντιρρήσεις διεθνών οργανισμών και οργανώσεων.

Την ανακοίνωση των προτάσεων της επιτροπής για την ΚΑΠ 2014-2020 ακολούθησαν αντιδράσεις και προβληματισμοί από τις κυβερνήσεις και τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών, από τις πολιτικές ομάδες του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου, από τους διεθνείς οργανισμούς και τις οργανώσεις των αγροτών και πολλούς ακόμα φορείς που εμπλέκονται ή εφαρμόζουν άμεσα ή έμμεσα την ΚΑΠ. Στο ευρύτερο πλαίσιο οι προτάσεις των άμεσων ενισχύσεων θεωρήθηκαν θετικές για τους μικροπαραγωγούς, τους νέους αγρότες και τις περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα, αντίθετη όμως αντιμετώπιση είχε το μέτρο της «πράσινης» ενίσχυσης και το κλείδωμα του προϋπολογισμού στα ονομαστικά επίπεδα του 2013 (Ι. Κούρου, 2012).

Συγκεκριμένα, για την «πράσινη» ενίσχυση αμφισβητείται η υποχρεωτική εφαρμογή του μέτρου, η αποτελεσματικότητα και η περιβαλλοντική αξία του, καθώς και το ποσοστό του δημοσιονομικού φακέλου που θα χρησιμοποιηθεί. Ακόμα υπάρχει έντονη ανησυχία για την αύξηση του διοικητικού φόρτου που θα φέρει. Στο τελευταίο προσθέτει και η Cora-Cogeca¹⁰⁷ τις ανησυχίες της για εντονότερη γραφειοκρατία που θα υποστούν οι αγρότες προκειμένου να διεκδικήσουν τις ενισχύσεις και τις επιπλέον οικονομικές επιβαρύνσεις τους, απειλώντας έτσι την ανταγωνιστικότητα και την οικονομική τους βιωσιμότητα.

Η «πράσινη ενίσχυση που αφορά τις περιοχές οικολογικής εστίασης και τους μόνιμους λειμώνες έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των καλλιεργούμενων εδαφών. Έτσι κατά τον Jose Beacke, πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Νέων Αγροτών, ο περιορισμός της καλλιέργειας είναι μέτρο αντιπαραγωγικό και απόλυτα αντίθετο με την αυξημένη ζήτηση για τροφή. Ο Gerd Sonleitner, πρόεδρος της Επιτροπής Οργανώσεων Επαγγελματιών Καλλιεργητών, προσθέτει ότι το «πράσινο» μέτρο δε συνάδει με την παγκόσμια έκκληση για υψηλότερη παραγωγή τροφής, λόγω της παγκόσμιας αύξησης του πληθυσμού σε συνδυασμό

¹⁰⁷ Η Cora-Cogeca βρίσκεται στις Βρυξέλλες και αποτελεί τη συγχώνευση της COPA και της COGECA, των δύο μεγάλων γεωργικών οργανώσεων υπό την ομπρέλα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ιδρύθηκε το 1962 και είναι ενεργή κυρίως στο επίπεδο της κοινής αγροτικής πολιτικής. Η COPA είναι η ευρωπαϊκή κεντρική οργάνωση των αγροτών («ένωση των ευρωπαϊών γεωργών») και η COGECA, είναι η ευρωπαϊκή κεντρική οργάνωση των γεωργικών συνεταιρισμών. Μαζί αποτελούν το ισχυρότερο εκπρόσωπο υπεράσπισης της ευρωπαϊκής γεωργίας.

με την αλλαγή του κλίματος στις ταχέως αναπτυσσόμενες περιοχές¹⁰⁸. Όπως όμως αναφέρθηκε στη παράγραφο 2.1 της παρούσας ενότητας, το ζήτημα δεν έγκειται εκεί αλλά στην εξεύρεση τρόπων ορθής και ίσης κατανομής της.

Στον ελλαδικό χώρο, το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων βλέπει τη «πράσινη» ενίσχυση θετικά, εφόσον όμως γίνει με απλό και εφαρμόσιμο τρόπο στις διαφορετικές περιοχές της ΕΕ, χωρίς αύξηση της γραφειοκρατίας και χωρίς επικαλύψεις με το δεύτερο πυλώνα. Την θέλει όμως ανεξάρτητη από τη βασική ενίσχυση και θεωρεί απαραίτητη την ευελιξία στα κράτη μέλη να αποφασίσουν ποια μέτρα τους ταιριάζουν να εφαρμόσουν. Ακόμα, κατά το υπουργείο είναι δίκαιο το σύστημα της περιφερειοποίησης για τη διανομή των άμεσων ενισχύσεων, η επιβολή ανώτατων ορίων σε αυτές, τα καθεστώτα των μικροκαλλιεργητών¹⁰⁹ και των νέων¹¹⁰ αγροτών¹¹¹. Με μόνη διαφορά ότι θέλει τους πόρους που εξοικονομούνται να κατανέμονται εντός ΕΕ και όχι στο αντίστοιχο κράτος μέλος, όπως πρότεινε η επιτροπή. Τέλος, ο «ενεργός γεωργός», αναφορά του οποίου έγινε στην πρώτη ενότητα, στο κεφάλαιο 3, αποτελεί την προϋπόθεση για την ώθηση της παραγωγικής προσπάθειας και ορίζεται από κάθε κράτος, σύμφωνα με δικά του κριτήρια, ποίος ορίζεται ως «ενεργός γεωργός».

Η ΠΑΣΕΓΕΣ¹¹² είδε αρνητικά τη μείωση του προϋπολογισμού της ΚΑΠ, τις «πράσινες» ενισχύσεις πολύπλοκες, με φορτωμένη γραφειοκρατία και αρκετά δαπανηρές σε σημείο που επιβαρύνουν την ανταγωνιστικότητα των αγροτών και επομένως διευκολύνουν τις εισαγωγές προϊόντων από χώρες εκτός της ΕΕ. Σε γενικές γραμμές έχει ίδια άποψη με τη Cora-Cogeca. Έτσι προτείνει ένα πιο απλό «πρασίνισμα» σε χαμηλότερα επίπεδα, χωρίς επιπλέον γραφειοκρατία για τους παραγωγούς και τους ελεγκτικούς μηχανισμούς. Το σύστημα κατανομής των άμεσων ενισχύσεων σύμφωνα με το σύστημα της περιφερειοποίησης το προσέγγισε θετικά έναντι του προηγούμενου συστήματος το οποίο υπολόγιζε τις ενισχύσεις με σημείο αναφοράς τις τιμές των μεμονωμένων προϊόντων, με την προϋπόθεση

¹⁰⁸ <http://www.euractiv.gr>

¹⁰⁹ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 1307/2013. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να μπορούν να θεσπίσουν ένα απλό και ειδικό καθεστώς για τους μικροκαλλιεργητές προκειμένου να μειωθούν τα διοικητικά έξοδα που συνδέονται με τη διαχείριση και τον έλεγχο της άμεσης στήριξης. Για το λόγο αυτό, τα κράτη μέλη θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να θεσπίσουν είτε μια κατ' αποκοπή ενίσχυση η οποία αντικαθιστά όλες τις άμεσες ενισχύσεις, είτε ενίσχυση βασισμένη στο ποσό που οφείλεται στους γεωργούς σε ετήσια βάση. Θα πρέπει να προβλεφθούν κανόνες για την απλούστευση των διατυπώσεων, που θα μετριάσουν, μεταξύ άλλων, υποχρεώσεις των μικροκαλλιεργητών, όπως εκείνες που σχετίζονται με την αίτηση στήριξης, τις γεωργικές πρακτικές που είναι επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον, την πολλαπλή συμμόρφωση και τους ελέγχους όπως ορίζονται στον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 1306/2013, χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η επίτευξη του συνόλου των μεταρρυθμιστικών στόχων, υπό την έννοια ότι η νομοθεσία της Ένωσης στην οποία παραπέμπει το παράρτημα II του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1306/2013 εφαρμόζεται στους μικροκαλλιεργητές. Στόχος του καθεστώτος αυτού θα πρέπει να είναι η στήριξη της υφιστάμενης γεωργικής διάρθρωσης των μικρών γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην Ένωση χωρίς να εμποδίζεται η ανάπτυξη προς πλέον ανταγωνιστικές δομές. Για το λόγο αυτό, η πρόσβαση στο καθεστώς θα πρέπει, κατ' αρχήν, να περιορίζεται στις υφιστάμενες εκμεταλλεύσεις.

¹¹⁰ ως «γεωργοί νεαρής ηλικίας» νοούνται οι γεωργοί οι οποίοι πληρούν τις προϋποθέσεις που ορίζονται στο άρθρο 50 παράγραφος 2 και, κατά περίπτωση, τις προϋποθέσεις που ορίζονται στο άρθρο 50 παράγραφοι 3 και 11' του Καν.1307/2013

¹¹¹ Άρθρο 50, Καν.1307/2013. Τα κράτη μέλη χορηγούν ετήσια ενίσχυση σε γεωργούς νεαρής ηλικίας που δικαιούνται ενίσχυση στο πλαίσιο του καθεστώτος βασικής ενίσχυσης ή του καθεστώτος ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης που προβλέπεται στο κεφάλαιο 1 («ενίσχυση για γεωργούς νεαρής ηλικίας»). ΕΛ 20.12.2013 Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 347/643

¹¹² ΠΑΣΕΓΕΣ: Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών που ιδρύθηκε το 1935 και δεν υφίσταται πλέον. Να σημειωθεί πως το καλοκαίρι του 2016 ιδρύθηκε ένας αντίστοιχος συνδεσμός ο «Σύνδεσμος Ενώσεων και Συνεταιρισμών Αγροτών»

να γίνει με σωστά κριτήρια διαχωρισμού των περιφερειών και με την επιφύλαξη ότι ίσως αυτό οδηγήσει σε εσωτερικές συγκρούσεις. Τέλος, κατέκρινε ως «απαράδεκτο» τον όρο του «ενεργού γεωργού» και πρότεινε τη μείωση του ανώτατου ορίου των άμεσων ενισχύσεων (Ι. Κούρου, 2012).

Ο «ενεργός γεωργός» όπως τον ορίζει η νέα ΚΑΠ μπορούμε να πούμε ότι δεν τυχαίνει ιδιαίτερης αποδοχής στον ελλαδικό χώρο. Κατά την Πανελλήνια Ένωση Νέων Αγροτών «ενεργός γεωργός» είναι όποιος είναι κάτοικος υπαίθρου και ασκεί τα επαγγέλματά του στην ύπαιθρο, έχει υποβάλει δήλωση στο ΟΣΔΕ¹¹³, απασχολείται πλήρως με αγροτικά επαγγέλματα (ακόμα και αν έχει αγροτουριστική επιχείρηση), εξασφαλίζει το μεγαλύτερο μέρος των εισοδημάτων του από αγροτικά επαγγέλματα, είναι σφαλισμένος στον ΟΓΑ¹¹⁴ και, διατηρεί κανονικά φορολογικά στοιχεία όπως κάθε επαγγελματίας (Ι. Κούρου, 2012).

Όσον αφορά το «πάγωμα» του προϋπολογισμού, φιλοαγροτικές χώρες όπως η Γαλλία το υποστηρίζουν, ενώ χώρες όπως η Βρετανία και η Σουηδία προτιμούν μια μεγάλη περικοπή του προϋπολογισμού της ΚΑΠ προκειμένου να χρηματοδοτηθούν νέα αναπτυξιακά μέτρα, όπως η έρευνα και η καινοτομία. Ωστόσο τα νέα κράτη μέλη όπως αναφέραμε επωφελούνται λιγότερο από τα μέτρα των άμεσων ενισχύσεων, έτσι χώρες όπως η Πολωνία άσκησαν κριτική για το γεγονός ότι θα χρειαστεί μέχρι το 2028 για να εξισορροπήσουν οι άμεσες ενισχύσεις σε όλο το εύρος της ΕΕ (C. Dunmore, 2011).

Κατά τον πρώην Επίτροπο Γεωργίας Ray MacSharry, η παροχή στήριξης που συνδεόταν με την παραγωγή (π.χ. μέσω επιδοτούμενων τιμών) ή τη χρήση των εισροών (π.χ. πληρωμές ανά εκτάριο καλλιεργήσιμης γης) παρείχε αυτόματα δυσανάλογα οφέλη στους γεωργούς της ένωσης, ευνοώντας περισσότερο το μικρότερο αριθμό των μεγαλοκαλλιεργητών και αυτό λόγω του ετερογενούς μεγέθους των εκμεταλλεύσεων που αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Όπως είδαμε οι γεωργικές διαρθρώσεις στην ΕΕ είναι δύο. Είτε πολλές μικρές εκμεταλλεύσεις και αγροκτήματα, με την πλειονότητα των γεωργών να ανήκει σε αυτήν την κατηγορία, η οποία αφορά ένα μικρό μερίδιο της γεωργικής έκτασης της ΕΕ αντιπροσωπεύοντας αντίστοιχα χαμηλό ποσοστό της γεωργικής παραγωγής της. Είτε συγκριτικά λίγες μεγάλες εκμεταλλεύσεις που αφορούν ένα μεγάλο μερίδιο της γεωργικής γης και αντιπροσωπεύουν αντίστοιχα το υψηλότερο ποσοστό της γεωργικής παραγωγής της Ένωσης. Έτσι τα μεγάλα αγροτεμάχια είναι αυτά που διαθέτουν προς καλλιέργεια περισσότερα εκτάρια και κατ' επέκταση παράγουν και περισσότερο. Επομένως λαμβάνουν μεγαλύτερο ποσό επιδότησης και άρα το μεγαλύτερο ποσοστό του προϋπολογισμού της ΚΑΠ. Αυτό δημιουργεί ένα θεμελιώδες δίλημμα για τη χάραξη της αγροτικής πολιτικής της ΕΕ. Οι φορείς χάραξης πολιτικής πρέπει να εξετάσουν τις δυνατότητες για μία προστατευτική «κοινωνική» πολιτική των εκμεταλλεύσεων που θα στηρίξει τις πολλές μικρές εκμεταλλεύσεις στην ΕΕ (Euractiv, 2015).

¹¹³ ΟΣΔΕ: Ολοκληρωμένο Σύστημα Υποβολής Δηλώσεων

¹¹⁴ ΟΓΑ: Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων

Τέλος, ενώ η απλούστευση, η ευελιξία και η αναλογικότητα αποτελούν ζητούμενα της νέας ΚΑΠ από τις γεωργικές οργανώσεις, την ίδια στιγμή αποτελούν για τις περιβαλλοντικές οργανώσεις και ομάδες, κίνδυνο για τη βιοποικιλότητα, αφού χωρίς ρητά και αυστηρά μέτρα δεν επιτυγχάνεται η περιβαλλοντική ανάκαμψη. Συγκλίνουν όμως οι απόψεις και των δυο στο γεγονός ότι το «πρασίνισμα» είναι ήδη μια μετέωρη υπόσχεση που έχει αποδυναμωθεί στις διαπραγματεύσεις για μεταρρύθμιση (Euractiv, 2015).

1.1.5 Εναλλακτικές λύσεις σχετικά με τα μέτρα της νέας ΚΑΠ

Παραπάνω αναλύθηκαν οι θέσεις και αντιρρήσεις διεθνών οργανισμών και οργανώσεων κυρίως όσον αφορά τα μέτρα του πρώτου πυλώνα. Ευρύτερα όμως ένα κοινό θέμα των αντιδράσεων προς τις προτάσεις της Επιτροπής είναι ότι η ΚΑΠ διακατέχεται από υπερβολική γενίκευση χωρίς να λαμβάνει υπόψιν επιμέρους ιδιαιτερότητες, χωρίς να διαθέτει χαρακτηριστικά ευελιξίας. Ως εναλλακτικές λύσεις για τις προτάσεις της Επιτροπής, ορισμένα κράτη μέλη έχουν προτείνει μια προσέγγιση «μενού», στην οποία θα μπορούσαν να επιλέξουν ανάμεσα σε μια σειρά από «πράσινες» πρακτικές που θα πρέπει να θεωρούνται ισοδύναμες με εκείνες που προτείνονται από την Επιτροπή. Άλλοι πιστεύουν ότι το «πρασίνισμα» θα πρέπει να καλύπτει όλες τις άμεσες ενισχύσεις και να συμπεριληφθούν στο πλαίσιο της πολλαπλής συμμόρφωσης.

Κοινά κριτήρια και ενιαίες μέθοδοι υπολογισμού των τιμών είναι σχεδόν αδύνατον να υπάρξουν και εφόσον επιτευχθούν δε θα είναι δίκαιο για αρκετές χώρες μιας και η σύσταση της ΕΕ είναι ετερογενής. Με άλλα λόγια, κατά πόσο είναι δυνατό να εγκαθιδρυθούν ίδιοι μηχανισμοί και ενιαίες μέθοδοι σε μία ετερογενή βάση? Η γεωργική, γεωγραφική, εμπορική και οικονομική δυνατότητα κάθε χώρας είναι διαφορετική και μία ποικιλία μέτρων που θα άρμοζε καλύτερα σε κάθε χώρα είναι ίσως μια πιο εύλογη λύση.

Σύμφωνα με την προσέγγιση «μενού», τα κράτη μέλη θα έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν από τη μεγαλύτερη λίστα που καταρτίζεται σε επίπεδο ΕΕ εκείνα τα οικολογικά μέτρα που θα είναι υποχρεωτικά για τους γεωργούς τους ή, εναλλακτικά, τα κράτη μέλη θα μπορούσαν να απαιτήσουν οι αγρότες να είναι αυτοί που θα επιλέξουν έναν αριθμό οικολογικών μέτρων από μια μεγαλύτερη λίστα που οι ίδιοι θα καθορίσουν (Α. Matthews, 2013).

Επίσης, θα μπορούσε ένα «πράσινο» μέτρο, είτε στο πλαίσιο των περιοχών οικολογικής εστίασης, είτε στο μέτρο διαφοροποίησης των καλλιεργειών να ήταν και η υποχρεωτική καλλιέργεια ενός ποσοστού ανά εκτάριο, σπόρων παραδοσιακών ποικιλιών των οποίων τα οφέλη στην αγροβιοποικιλότητα αναφέρθηκαν στη δεύτερη ενότητα. Έτσι η ΚΑΠ θα εφάρμοζε τις δεσμεύσεις της ΕΕ ως προς τις διεθνείς συμβάσεις γύρω από το θέμα της βιοποικιλότητας.

Ακόμα, στο υπό στοιχ. 1.1.1 τμήμα της τρίτης ενότητας της παρούσας διατριβής είδαμε ότι η ζήτηση για νερό έχει αυξηθεί, οι χώρες είναι όλο και περισσότερο αντιμέτωπες με τη λειψυδρία και οι αγρότες πρέπει να μάθουν να παράγουν περισσότερα με λιγότερο νερό (P. Hazell, S. Wood, 2008). Η ΚΑΠ κάνει αναφορά στην ανάγκη αποδοτικότερης χρήσης του ύδατος, μέσω του δεύτερου πυλώνα, όμως θα μπορούσε να προσανατολιστεί πιο στοχευμένα στην επίλυση της λειψυδρίας ίσως μέσω της βιώσιμης εξόρυξης των υπόγειων υδάτων παρά στην εφαρμογή της βιοτεχνολογίας που οδηγεί στη δημιουργία τροποποιημένων ποικιλιών που καλλιεργούνται σε ξηρά εδάφη. Ωστόσο, το φυσικό περιβάλλον εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σημαντικές πιέσεις, συμπεριλαμβανομένων, της συνεχιζόμενης μείωσης της βιοποικιλότητας, των προκλήσεων της κλιματικής αλλαγής και της καλής διαχείρισης του εδάφους (A. Matthews, 2013).

Η τελευταία ΚΑΠ εξελίσσεται σε «δυσμενείς» καιρούς, λόγω των πιέσεων που αντιμετωπίζει η παγκόσμια οικονομία και λόγω της έκτασης που έχει λάβει το ζήτημα της επισιτιστικής και ενεργειακής ασφάλειας. Ταυτόχρονα είναι υπαρκτή η διαρκής ανάγκη για βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων της γεωργίας και της αειφόρου διαχείρισης του εδάφους στο οποίο αυτή στηρίζεται (B. Allen, K. Hart, 2013). Ακόμα, η κλιματική αλλαγή και τα ακραία καιρικά φαινόμενα των τελευταίων χρόνων λειτουργούν προσθετικά στις πιέσεις που ασκούνται στον αγροτικό τομέα, προκαλώντας ανησυχίες για το οικοσύστημα, τα επίπεδα του νερού και τη διάβρωση του εδάφους.

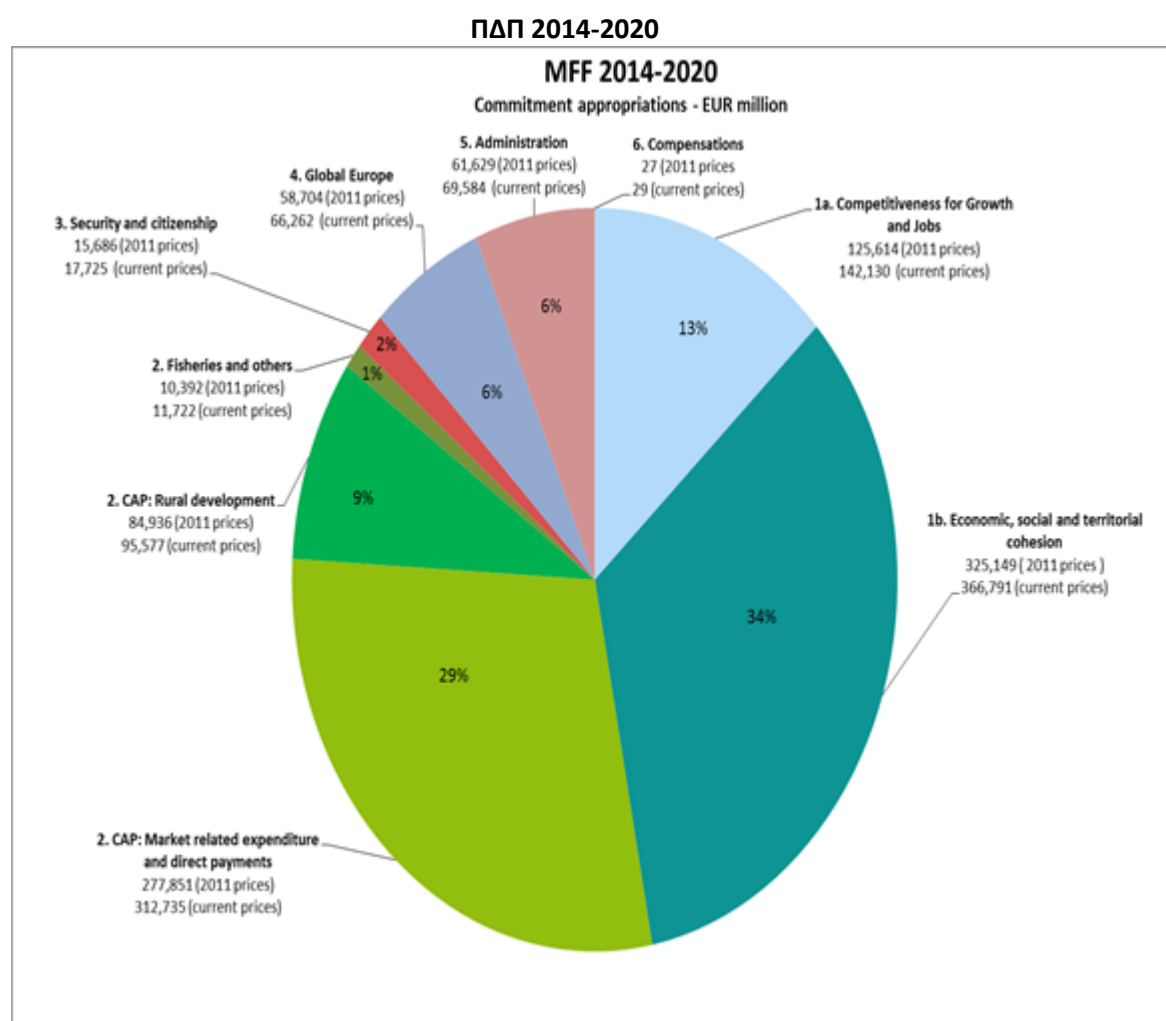
Υποστηρίζεται ότι με το δεδομένο οικονομικό κλίμα και την απροθυμία των κρατών μελών για αναζήτηση πρόσθετων πόρων για τη χρηματοδότηση της αγροτικής ανάπτυξης, (B. Allen, K. Hart, 2013) δεν διαφαίνεται στο μέλλον κάποια αύξηση των χρηματοδοτικών εισροών που καταλήγουν στα προγράμματα περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και ευρύτερα αγροτικής ανάπτυξης. Επομένως τίθεται μια πρόκληση που αφορά το μέλλον της ΚΑΠ.

Η ΚΑΠ είναι αντιμέτωπη με μία πρόκληση και αφορά τη βιωσιμότητα αυτής καθ' αυτής ως πολιτικής. Ανησυχίες όπως οι παρακάτω θέτουν ερωτήματα για τη βιωσιμότητα της ΚΑΠ. Πρόκειται για μια ισχυρή και εύρωστη πολιτική που μπορεί να στηριχθεί ο αγροτικός τομέας? Έχει ευρεία πολιτική αποδοχή σε όλη την ΕΕ? Τα κράτη μέλη είναι εξίσου διαθέσιμα να εφαρμόσουν «σωστά» την αγροτική πολιτική? (B. Allen, K. Hart, 2013) Και τέλος, πώς με δεδομένη την παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση η οποία δεν διαφαίνεται να βελτιώνεται, θα εξασφαλίσει τους χρηματικούς πόρους ώστε να χρηματοδοτεί τις επιδοτήσεις του πρώτου πυλώνα και την αγροτική ανάπτυξη του δεύτερου πυλώνα?

Τα παραπάνω ερωτήματα αφορούν τις προκλήσεις της ΚΑΠ, πέρα από τις περιβαλλοντικές, τις εδαφικές και τις οικονομικές προκλήσεις που αναλύθηκαν στην παράγραφο 1.5 της πρώτης ενότητας. Η ΚΑΠ οφείλει να αποδείξει ότι αποτελεί ένα πυρήνα δυναμικής και πραγματικής εισφοράς προς διαφορετικές κατευθύνσεις, προς τον αγροτικό πληθυσμό της ΕΕ, προς το περιβάλλον, προς τη διατήρηση της αγροβιοποικιλότητας και ευρύτερα της βιοποικιλότητας και της κοινωνίας.

Οι μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ είναι πολλές, καθιστώντας την ευμετάβλητη. Αυτό έχει διττή ερμηνεία. Η μία θέλει την ΚΑΠ να προσαρμόζεται στα δεδομένα και τις ανάγκες της εκάστοτε εποχής, όντας μια πολιτική που οφείλει να εξελίσσεται και να μην μένει στάσιμη σε αναχρονιστικά μέτρα. Ο αντίποδας αντιλαμβάνεται αυτή τη μεταβλητότητα ως αδυναμία της ΚΑΠ, καθώς η ίδια αδυνατεί να ορίσει το νομικό πλαίσιο και τα κατάλληλα μέτρα που θα πλαισιώσουν τις ανάγκες της κοινωνίας και των γεωργών, σε επίπεδο οικονομικό και περιβαλλοντικό. Επιπλέον, όπως είδαμε και στην παράγραφο 1.1.4 της τρίτης ενότητας πολλοί είναι εκείνοι που εναντιώνονται στα μέτρα της νέας ΚΑΠ, έτσι το κλίμα αποδοχής της δεν είναι ιδιαίτερα «θερμό». Πέραν των οργανώσεων και κοινωνικών ομάδων των οποίων οι αντιρρήσεις παρατέθηκαν, πρέπει να ληφθούν υπόψιν και οι πιέσεις που ασκούν οι υπόλοιπες πολιτικές της ΕΕ που εκ των πραγμάτων διεκδικούν και εκείνες μέρος του ΠΔΠ.

Στους παρακάτω πίνακες αποτυπώνεται πώς είναι κατανομημένες οι δαπάνες του ΠΔΠ της ΕΕ για την περίοδο 2014-2020, με το 38% του ΠΔΣ καταλήγει στην ΚΑΠ. Στον δεύτερο πίνακα είναι τα ποσά που απορρόφησε το ΠΔΠ την περίοδο 2007-20013 και 2014-2020.

Πηγή: <http://europa.eu/>

ΠΑΠ σε δις ευρώ την περίοδο 2007-20013 και 2014-2020

COMMITMENT APPROPRIATIONS	2007-2013	MFF 2014-2020	Difference: MFF 2014-2020 vs 2007-2013	
	mil EUR	mil EUR	mil EUR	%
1. Smart and Inclusive Growth	446.788	450.763	3.975	0,9%
1a Competitiveness for Growth and Jobs	91.541	125.614	34.073	37,2%
1b Economic, social and territorial cohesion	355.248	325.149	-30.099	-8,5%
2. Sustainable Growth: Natural Resources	420.682	373.179	-47.503	-11,3%
of which: Market related expenditure and direct payments*	318.820	277.851	-40.969	-12,9%
3. Security and citizenship	12.396	15.686	3.290	26,5%
4. Global Europe	56.815	58.704	1.889	3,3%
5. Administration**	56.503	61.629	5.126	9,1%
6. Compensations***	991	27	-893	
TOTAL COMMITMENT APPROPRIATIONS	994.175	959.988	-34.187	-3,4%
as a percentage of GNI	1,12%	1,00%	-0,12%	
TOTAL PAYMENT APPROPRIATIONS	943.137	908.400	-34.737	-3,7%
as a percentage of GNI	1,07%	0,95%	-0,12%	

Πηγή: <http://europa.eu/>

Η ΚΑΠ έρχεται δεύτερος τομέας χρηματοδότησης, σε δισεκατομμύρια ευρώ, μετά από την «Έξυπνη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη», που περιλαμβάνει την ανταγωνιστικότητα για την ανάπτυξη και την απασχόληση και την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή. Όπως αναφέρθηκε στην αρχή της διατριβής, το μερίδιο της ΚΑΠ στο ΠΔΠ ήταν 70% τη δεκαετία του 1970 και τώρα μειώθηκε στο 38%. Προφανώς συνεχίζει να δεσμεύει αρκετά μεγάλο μέρος του ΠΔΠ, δε παύει όμως να είναι αισθητή η μείωση του ποσοστού του και κατ' επέκταση να είναι φθίνουσα η βαρύτητα και η δυναμική της ΚΑΠ. Στον δεύτερο πίνακα φαίνεται ότι η «πίτα» διαθέτει τα ίδια σχεδόν χρήματα προς διανομή με την προηγούμενη περίοδο 2007-2013, με δεδομένη όμως την οικονομική κρίση, τα επόμενα ΠΔΠ ενδέχεται να υποστούν μειώσεις, επομένως οι υπόλοιπες πολιτικές της ΕΕ, όπως ομοίως και η ΚΑΠ, θα «διεκδικήσουν» όσο υψηλότερα επίπεδα προϋπολογισμού γίνεται.

Η ΚΑΠ από μια εξέχουσα πολιτική της ΕΕ, χάνει λίγο τη «λάμψη» της και αμφισβητείται από αρκετούς για τη σχέση μεταξύ δαπανών δημοσίου χρήματος και δημοσίου/κοινωνικού οφέλους που προσφέρει. Κατά πόσο τα χρήματα που δαπανά αποφέρουν τα αντίστοιχα οικονομικά οφέλη στην κοινωνία, τόσο σε επίπεδο εκπαίδευσης των αγροτών, όσο και κινητοποίησής τους να ασχοληθούν με τον αγροτικό τομέα, αλλά και σε περιβαλλοντικό επίπεδο, κατά πόσο δηλαδή τα μέτρα της ενισχύουν την ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας και ενδυναμώνουν την αγροτική ανάπτυξη. Άλλωστε η ΚΑΠ μετράει μισό αιώνα εφαρμογής, οπότε η αποτελεσματικότητά της θα έπρεπε να ήταν εμφανής, αποδεδειγμένη και να μην υπήρχαν περιθώρια αμφισβήτησής της. Το γεγονός ότι αυτό συμβαίνει αποκαλύπτει πολλά ερωτηματικά σχετικά με την αξία της ως πολιτικής και αφήνει μία σχισμή αβεβαιότητας για τη μελλοντική ύπαρξή της, ή έστω επιρροής της.

Πέραν της υπόθεσης ότι η ΕΕ θα χρηματοδοτεί την ΚΑΠ όλο και λιγότερο, οπότε ο αγροτικός τομέας θα αδυνατεί να στηρίζεται μελλοντικά στην ΚΑΠ όσο τις τελευταίες δεκαετίες, η ΚΑΠ οφείλει να οδηγήσει τον αγροτικό κλάδο σε αυτάρκεια. Χρειάζεται να αλλάξει ο προσανατολισμός της πολιτικής προς μια κατεύθυνση «απογαλακτισμού» των αγροτών, ώστε οι τελευταίοι να μην τη χρειάζονται για την επιβίωσή τους. Οι αγρότες πρέπει να είναι οικονομικά ανεξάρτητοι, να μην χρειάζονται κίνητρα για να εργαστούν στη γεωργία και να είναι περιβαλλοντικά υπεύθυνοι, χωρίς την παρουσία της ΚΑΠ.

Τόσο από τους γεωργούς, όσο και από την κοινωνία είναι πλέον αναγνωρισμένη η θεμελιώδης σημασία της υγιούς λειτουργίας του περιβάλλοντος για τη βιωσιμότητα του γεωργικού τομέα, (B. Allen, K. Hart, 2013) οπότε μένει η ΚΑΠ να θέσει σε σωστή τροχιά τον αγροτικό μηχανισμό με τέτοιο τρόπο που να παράγει αρκετά για να ικανοποιήσει την παγκόσμια ζήτηση για τροφή και να είναι οικονομικά ανεξάρτητος.

Όσον αφορά το δεύτερο πυλώνα της ΚΑΠ, την αγροτική ανάπτυξη προτείνεται να είναι εξοπλισμένος με μέτρα που αποσκοπούν περισσότερο στην περιβαλλοντική εκπαίδευση των αγροτών, των καταναλωτών και των εθνών. Δεν αρκεί οι αγρότες να είναι περιβαλλοντικά συνειδητοποιημένοι για το τι πρέπει να παράγουν και με ποιόν τρόπο, αλλά και οι ίδιοι οι καταναλωτές πρέπει να αντιληφθούν την επιρροή της γεωργικής διαδικασίας στο περιβάλλον. Και επειδή αναφερόμαστε στους πολίτες 28 διαφορετικών κρατών, με διαφορετικό κοινωνικό και πολιτισμικό υπόβαθρο και περιβαλλοντική αντίληψη, πρέπει, αυτή η εκπαίδευση να λάβει εθνικές διαστάσεις. Η περιβαλλοντική «γαλούχηση» οφείλει να αποτελέσει πρωταρχικό στόχο σε κράτη με μεγαλύτερη ανοχή στη σπατάλη φυσικών πόρων.

Αντίστοιχα, σε χώρες που παρατηρείται απομάκρυνση των εργαζομένων από τον πρωτογενή τομέα, στόχος πρέπει να είναι η επαναφορά των νέων αγροτών στη γεωργία. Τα οικονομικά κίνητρα και οι άμεσες πληρωμές δεν αποτελούν λύση στο πρόβλημα, καθώς με περικοπή στις επιδοτήσεις, «περικόπτονται» και τα κίνητρα. Δεν λείπει το οικονομικό κίνητρο για να ασχοληθεί κάποιος με τον αγροτικό τομέα, αλλά κυρίως το κοινωνικό. Όταν ο μέσος ευρωπαίος υπάλληλος έχει τις ίδιες απολαβές με το μέσο αγρότη, ή και λιγότερες

ανάλογα τη χώρα, μένει να εξεταστεί παραπέρα η πιθανότητα η κοινωνία να αντιμετωπίζει τους αγρότες ως λιγότερο ικανούς εργαζόμενους, που τις περισσότερες περιπτώσεις ασχολήθηκαν με τη γεωργία επειδή δεν κατάφεραν ν' απορροφηθούν σε κάποια άλλη, μη αγροτική εργασία. Η γεωργία πρέπει να γίνει ένα επάγγελμα σύγχρονο και δεν είναι ιδιαίτερα δύσκολο δεδομένης της τεχνολογικής ανάπτυξης στον τομέα της γεωργίας και δη των μηχανημάτων.

Ακόμα, οι υποδομές είναι πολύ σημαντικές προκειμένου να εξασφαλιστεί η διευκόλυνση της εμποροπαραγωγικής διαδικασίας, η μείωση του κόστους παραγωγής, συντήρησης και μεταφοράς, με την παράλληλη διατήρηση των οικοσυστημικών υπηρεσιών. Οι λεκάνες απορροής, τα σύγχρονα συστήματα ύδρευσης, η δημιουργία φραχτών, τεχνητών λιμνών και άλλα έργα πρέπει να είναι αρμοδιότητες της ΚΑΠ, ώστε να δημιουργούνται οι κατάλληλες συνθήκες για να καλλιεργήσει ο αγρότης και να είναι όσο το δυνατόν προστατευμένος από τα ακραία καιρικά φαινόμενα.

Όσον αφορά τον πρώτο πυλώνα, των άμεσων ενισχύσεων, ίσως χρειάζονται πιο ριζικές αλλαγές, τόσο εξαιτίας της αρνητικής τοποθέτησης μερίδας θεσμών και οργανώσεων που θέλουν την κατάργησή τους, όσο και της ανάγκης εξοικονόμησης χρημάτων τα επόμενα χρόνια. Χρήματα τα οποία είτε θα διατεθούν σε άλλες πολιτικές της ΕΕ, είτε απλά δεν θα υπάρχουν, δεδομένης της αβέβαιης χρηματοπιστωτικής κατάστασης. Θα ήταν ίσως προτιμότερο η Ευρωπαϊκή Ένωση στο άμεσο μέλλον να επενδύσει πολύ περισσότερο στην εκπαίδευση και επιμόρφωση των αγροτών, καθώς και στη βελτίωση των υποδομών τους, παρά στην άκριτη συνέχιση του συστήματος των επιδοτήσεων. Στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσε να συζητηθεί η σταδιακή μείωση του 70% των άμεσων ενισχύσεων και η ανάλογη αύξηση του ποσοστού που θα λαμβάνουν μόνον όσοι αγρότες θα τηρούν τα μέτρα «πρασινίσματος». Στην περίπτωση που έχουν ωριμάσει οι συνθήκες σύμφωνα με τα παραπάνω θα μπορούσε να συζητηθεί η θεσμοθέτηση ως υποχρεωτικών των «πράσινων» μέτρων ώστε η μη συμμόρφωση των αγροτών σε αυτά να επιφέρει ακόμα και ανάλογα πρόστιμα.

Με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσαν να εξοικονομηθούν περισσότερα χρήματα στην ΕΕ μιας και η διαφύλαξη των ορθών περιβαλλοντικών πρακτικών θα αποτελούσε αποκλειστική μέριμνα των αγροτών. Από τις παραπάνω πιθανές περικοπές των άμεσων ενισχύσεων προσδοκάται ότι θα ενισχυθεί το «Αποθεματικό Κρίσεων» ώστε να χρησιμοποιείται για την κάλυψη περιπτώσεων με ίσως πιο ελαστικά κριτήρια απ' ότι και σήμερα, ώστε ο καλλιεργητής να έχει μία επιπλέον δικλείδα ασφαλείας που θα εφαρμόζεται σε περισσότερες περιπτώσεις. Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο η ΚΑΠ φαίνεται ότι δεν εγκαταλείπει τον αγρότη αλλά αντίθετα τον εκπαιδεύει να στηρίζεται στις δικές του ικανότητες και πράξεις τόσο για να εφαρμόσει τις ορθές περιβαλλοντικές πρακτικές όσο και να ανταπεξέλθει στο επάγγελμά του.

1.2 Βιωσιμότητα της γεωργίας - ΚΑΠ

Σήμερα η βιοποικιλότητα απειλείται όπως είδαμε από τη ραγδαία εξαφάνιση των ειδών, τη γεωγραφική και τη γενετική παρέκκλιση που επιταχύνθηκαν περαιτέρω από την κλιματική αλλαγή. Ειδικότερα οι υπηρεσίες οικοσυστήματος απειλούνται από την εντατικοποίηση της γεωργικής παραγωγής σε ορισμένες περιοχές και από την εγκατάλειψή της σε άλλες (J. Bouma & J. H. M. Woesten, 2016). Παράλληλα, η ανθρωπότητα αντιμετωπίζει μια παγκόσμια πρόκληση, την ανάγκη αυξημένης παροχής αγαθών για τις επόμενες γενεές, μέσω ενός δίκαιου συστήματος κατανομής, στο πλαίσιο μιας διαρκούς και βιώσιμης ανάπτυξης που θα εγγυάται το παρόν και το μέλλον της ποιότητας και της ασφάλειας των τροφίμων, διασφαλίζοντας παράλληλα τη διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας (A. Miguel et al., 2015).

Η ιδέα της βιωσιμότητας της γεωργίας, όπως την είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, δεν σημαίνει ότι αποκλείει κάποιες από τις τεχνολογίες ή πρακτικές για ιδεολογικούς λόγους. Αν μια τεχνολογία εργάζεται για τη βελτίωση της παραγωγικότητας των αγροτών και δεν προκαλεί βλάβη στο περιβάλλον, τότε είναι δυνατόν να έχει κάποια οφέλη για την αειφορία. Γεωργικά συστήματα με έμφαση τις αρχές αυτές τείνουν επίσης να είναι πολυλειτουργικά και οικονομικά (T. Dobbs, J.N. Pretty, 2004). Έτσι παράγουν τρόφιμα συνδυαστικά με άλλα αγαθά απαραίτητα για τους αγρότες και τις αγορές, αλλά επίσης συμβάλουν στην αξία δημόσιων αγαθών, όπως το καθαρό νερό, η άγρια ζωή και οι οικοτόποι, η δέσμευση του άνθρακα, η αντιπλημμυρική προστασία, ο εμπλουτισμός των υπογείων υδάτων, η αξία του τοπίου, η αναψυχή και ο τουρισμός. Με τον τρόπο αυτό, η βιωσιμότητα μπορεί να θεωρηθεί σχετική και προϋποθέτει την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ μιας σειράς γεωργικών και περιβαλλοντικών αγαθών και υπηρεσιών (J. Pretty, 2007).

Μια πιο βιώσιμη γεωργία επιδιώκει να κάνει την καλύτερη δυνατή χρήση των αγαθών και των υπηρεσιών της φύσης, τεχνολογιών και πρακτικών που πρέπει να προσαρμοστούν σε τοπικό επίπεδο. Αυτό υποδηλώνει ότι ενδέχεται να υπάρξουν πολλές κατευθύνσεις προς τη βιωσιμότητα της γεωργίας και περαιτέρω σημαίνει ότι δεν υπάρχει ενιαία διαμόρφωση των τεχνολογιών, των εισροών και επομένως της οικολογικής διαχείρισης. Η αειφορία της γεωργίας συνεπάγεται την ανάγκη να ενισχυθούν τα διάφορα γεωργικά συστήματα με όλα αυτά τα στοιχεία.

Μια κοινή, αν και εσφαλμένη, αντίληψη σχετικά με τη βιωσιμότητα της γεωργίας είναι ότι συνεπάγεται καθαρή μείωση στη χρήση των εισροών, καθιστώντας έτσι τα εν λόγω συστήματα κατ' ουσία εκτεταμένα (που χρειάζονται περισσότερη γη για να παράγουν την ίδια ποσότητα τροφής). Εμπειρικά στοιχεία δείχνουν ότι η επιτυχία των πρωτοβουλιών αειφορίας των καλλιεργειών προκύπτουν από αλλαγές στους παράγοντες της γεωργικής παραγωγής (π.χ. από τη χρήση λιπασμάτων αζώτου, από τη μείωση των φυτοφαρμάκων με έμφαση τους φυσικούς εχθρούς, από το όργωμα στο «καθόλου» όργωμα) (Büttel, 2003). Μια καλύτερη ιδέα από τις εκτεταμένες καλλιέργειες είναι εκείνη που επικεντρώνεται στην

ενίσχυση των πόρων, την καλύτερη αξιοποίηση των υφιστάμενων πόρων (πχ γη, το νερό, τη βιοποικιλότητα) και των τεχνολογιών. Το ζήτημα λοιπόν είναι ο τύπος της εντατικοποίησης. Η εντατικοποίηση μέσω φυσικών, κοινωνικών και ανθρώπινων περιουσιακών στοιχείων παγίου κεφαλαίου, σε συνδυασμό με τη χρήση των βέλτιστων διαθέσιμων τεχνολογιών και εισροών (καλύτεροι γονότυποι και καλύτερη οικολογική διαχείριση) που ελαχιστοποιούν ή εξαλείφουν τη βλάβη στο περιβάλλον, μπορεί να χαρακτηριστεί «βιώσιμη εντατικοποίηση» (Tegtmeier, Duffy, 2004).

1.3 Κριτική στο κύριο σύστημα σποροκαλλιέργειας

Η βιομηχανοποίηση, η αναπαραγωγή και ο διαχωρισμός των σπόρων από τη γεωργία οδηγεί στην ανάδυση ενός εμπορικού συστήματος σπόρων, παράλληλα με τα συστήματα σπόρων των αγροτών μέσω των οποίων οι αγρότες παραδοσιακά σώζουν, ανταλλάσσουν και πωλούν σπόρους, συχνά ανεπίσημα. Αυτή η στροφή οδήγησε στη χορήγηση προσωρινών μονοπωλιακών προνομίων σε βελτιωτές φυτών και κατόχους διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας μέσω των εργαλείων της πνευματικής ιδιοκτησίας, ως μέσο για την ενθάρρυνση της έρευνας και της καινοτομίας στη βελτίωση των φυτών. Σε αυτή τη διαδικασία όμως, οι οικονομικά ασθενέστεροι γεωργοί εξαρτώνται ολοένα και περισσότερο από ακριβές εισροές, που με τη σειρά τους ενισχύουν τον κίνδυνο χρέους που είναι ούτως ή άλλως υπαρκτός λόγω των ασταθών εισοδημάτων. Η ιδιωτικοποίηση της έρευνας μπορεί να «αιτήσει», εμμέσως, την ικανοποίηση των αναγκών των γεωργών στις βιομηχανικές χώρες και να παραμελήσει έτσι εκείνες των οικονομικά ασθενέστερων αγροτών στις αναπτυσσόμενες χώρες. Και αυτό εύλογα διαφαίνεται καθώς η αύξηση της παγκόσμιας τροφής, η εντατικοποίηση, η χρήση βαριάς βιομηχανίας εισροών, φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων έχουν κύριο αποδέκτη τις μεγάλες γεωργικές εκμεταλλεύσεις, καθώς εκείνες έχουν τα εκτάρια και την οικονομική δυνατότητα να επενδύσουν στο νέο αγροτικό σύστημα σποροκαλλιέργειας. Επομένως τα συστήματα σπόρων των αγροτών μπορεί να τεθούν σε κίνδυνο, καθώς οι περισσότεροι αγρότες στις αναπτυσσόμενες χώρες εξακολουθούν να βασίζονται σε τέτοια συστήματα, τα οποία, είναι μια πηγή της οικονομικής ανεξαρτησίας και ανθεκτικότητας για την αντιμετώπιση των απειλών όπως είναι τα παράσιτα, ασθένειες και η αλλαγή του κλίματος (O. Schutter, 2009).

Χρειάζεται ένα μέσο για την αποκατάσταση της κατάλληλης ισορροπίας μεταξύ του δικαιώματος των νέων φυτικών ποικιλιών και των αναγκών των αγροτών μέσω της ενίσχυσης της προστασίας των δικαιωμάτων των γεωργών στο πλαίσιο του εθνικού και διεθνούς δικαίου. Αυτή η πρόκληση μπορεί να αντιμετωπιστεί με την ενεργό συμμετοχή των γεωργών στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των πολιτικών των σπόρων (F. Meienberg, 2010).

1.3.1 Δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, εμπορικά συστήματα σπόρων και το δικαίωμα στην τροφή

Μία από τις ελλείψεις του νομικού πλαισίου που ρυθμίζει την αγροβιοποικιλότητα είναι ο παραμερισμός των δραστηριοτήτων των αγροτών και των τοπικών κοινωνιών, ενώ σε αντίθεση δίνεται έμφαση στις δραστηριότητες εκτεταμένης εμπορικής παραγωγής. Η έμφαση στον ιδιωτικό τομέα έχει απομακρύνει σταδιακά το μηχανισμό από τη μέριμνα κάλυψης των βασικών ανθρώπινων αναγκών και στοχεύει στην προώθηση της γεωργίας εμπορικού ενδιαφέροντος και υψηλής τεχνολογίας. Οι εμπορικές πράξεις στον τομέα της αγροβιοποικιλότητας διασφαλίζονται μέσω των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας όπου προωθούν κίνητρα για τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στη γεωργία, ο οποίος κατευθύνεται κυρίως από οικονομικά κίνητρα παρά από την αναζήτηση τρόπων βελτίωσης των αποδόσεων των τροφίμων (A.P. Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999). Αυτές οι τάσεις μειώνουν την αυτονομία των γεωργών και των κρατών ανά τον κόσμο και τους καθιστούν πιο εξαρτημένους από μια βιομηχανία που ανήκει κυρίως στη βιοτεχνολογία.

Κατά τον Olivier De Schutter¹¹⁵ υπάρχουν βέβαια και σαφή οφέλη για την ανάπτυξη νέων ποικιλιών φυτών. Ποικιλίες που προσφέρουν υψηλές αποδόσεις, όταν υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες και όταν, σε συνδυασμό με τις κατάλληλες εισροές, μπορεί να περιορίσουν την επέκταση των καλλιεργούμενων εκτάσεων και, συνεπώς, να διατηρήσουν παρθένα εδάφη, τα οποία αποτελούν δεξαμενή βιοποικιλότητας. Ακόμα, ορισμένες ποικιλίες μπορεί να έχουν βελτιωμένη θρεπτική αξία, ή ειδική αντίσταση στις ασθένειες, και ορισμένες καλλιέργειες μπορούν να αναπτυχθούν σε ξηρά ή άλλα περιθωριοποιημένα εδάφη. Η χορήγηση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας υπό τη μορφή διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ή δικαιωμάτων φυτικών ποικιλιών δικαιολογείται κυρίως, ίσως και μόνο, από την ανάγκη ενθάρρυνσης τέτοιων καινοτομιών, επιτρέποντας στον κάτοχο διπλώματος ευρεσιτεχνίας ή στο δημιουργό να ανταμειφθεί για την επένδυση που έγινε στην ανάπτυξη της νέας ποικιλίας (O. Schutter, 2009).

Η επέκταση των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας για ποικιλίες φυτών, που αφορούν «συμφωνίες τεχνολογικής χρήσης» και οι περιορισμοί σχετικά με τις πρακτικές ανταλλαγής σπόρων και σπόρων ανακύκλωσης, μπορεί να θέσουν εκτός εμπορίου τους αγρότες που αντιμετωπίζουν υψηλότερο κόστος και περιορισμένες επιλογές για την απόκτηση των σπόρων. Ενισχύεται επομένως, ακόμα μια φορά, η άποψη ότι η συνολική ιδιωτικοποίηση των γενετικών πόρων στη γεωργία μπορεί να έχει συνέπειες για το δικαίωμα στην τροφή (O. Schutter, 2009).

Επίσης, αυτό το σύστημα προστασίας οφείλει να λάβει υπόψη και άλλους σημαντικούς στόχους (F. Meienberg, 2010), όπως τη συμμόρφωση με τα ανθρώπινα δικαιώματα (ιδίως το δικαίωμα στην τροφή), την προώθηση της εγχώριας οικονομίας, την προώθηση

---

¹¹⁵ Ο Olivier De Schutter (γεννημένος 20 Ιουλίου 1968) είναι Βέλγος νομικός που ειδικεύεται στα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα. Υπηρέτησε ως Ειδικός Εισηγητής των Ηνωμένων Εθνών για το δικαίωμα στην τροφή από το 2008 έως το 2014.

των εθνικών ερευνών, την προστασία και την προώθηση της βιοποικιλότητας (εφαρμογή της Συνθήκης Φυτών του FAO και της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τη βιοποικιλότητα), να μην υπάρχουν олиγοπώλια (σήμερα, τρεις εταιρείες ελέγχουν το 47% της αγοράς σπόρων) και την εύκολη πρόσβαση σε σπόρους και τα τρόφιμα για τους αγρότες, τους κτηνοτρόφους και τους καταναλωτές.

Το σύστημα κατοχύρωσης δεν εστιάζει στην ομαδική εργασία των κατά τόπους κοινωνιών και γεωργών, στον οποίον τα «χέρια» εξελίχθηκαν οι ποικιλίες. Έτσι μπορούμε να πούμε ότι είναι ένα σύστημα που δεν διαθέτει την ικανότητα να αναγνωρίσει τις καινοτομίες και βελτιώσεις που πραγματοποιούνται από τους αγρότες. Η επέκταση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα της αγροβιοποικιλότητας, υπό την απουσία μιας ισοδύναμης διανομής των πλεονεκτημάτων που απορρέουν από αυτή τη διατήρηση, μπορεί να επιφέρει εν τέλει τη μη προσβασιμότητα σε αυτούς τους πόρους. Κάτι το οποίο έρχεται σε άμεση σύγκρουση με τις αρχές της CBD. Στην πραγματικότητα, αν το σύστημα των πατεντών εφαρμοστεί διεθνώς σε ζώντες οργανισμούς, ζώα, φυτά και στις γενετικές τους βάσεις, η αρχή της απεριόριστης πρόσβασης στους φυτογενετικούς πόρους θα τελειώσει (A.P. Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999).

Η ισχυροποίηση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στις τελευταίες συμφωνίες, η συμφωνία TRIPs και η σύμβαση της UPOV είχαν σημαντικές επιρροές στη βιώσιμη διαχείριση της αγροβιοποικιλότητας. Για παράδειγμα στο άρθρο 8 της συμφωνίας TRIPs αναφέρεται ότι παρόλο που τα κράτη μέλη μπορούν να υιοθετήσουν μέτρα προκειμένου να προστατέψουν τη δημόσια υγεία και διατροφή τους, πρέπει να επιδιώκουν μια αποτελεσματική και επαρκή προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, παγκοσμίως (A.P. Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999).

1.3.2 Βιοτεχνολογία και γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί

Σύμφωνα με την οδηγία 2015/412¹¹⁶ που υπογράφηκε τοκρά Μάρτιο του 2015, «για την τροποποίηση της οδηγίας 2001/18/EK όσον αφορά τη δυνατότητα που παρέχεται στα κράτη μέλη να περιορίζουν ή να απαγορεύουν την καλλιέργεια γενετικά τροποποιημένων οργανισμών (ΓΤΟ) στην επικράτειά τους», μεμονωμένες χώρες της ΕΕ μπορούν να ζητήσουν τον αποκλεισμό τους από κάθε αίτηση έγκρισης καλλιεργειών γενετικά τροποποιημένων οργανισμών. Αν και αρμόδια για την έγκριση των αιτήσεων είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι αιτήσεις θα υποβάλλονται και στην αντίστοιχη εταιρεία. Οι γενετικά τροποποιημένες (ΓΤ) καλλιέργειες είναι ευρέως διαδεδομένες στην Αμερική και την Ασία, αλλά στην Ευρώπη, όπου η αντίσταση είναι ιδιαίτερα έντονη, η μόνη ποικιλία που έχει εγκριθεί είναι η MON810 που είναι ανθεκτική στα παράσιτα. Η Γαλλία και η Γερμανία έχουν δηλώσει ότι

---

¹¹⁶ Οδηγία (ΕΕ) 2015/412 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 11ης Μαρτίου 2015, για την τροποποίηση της οδηγίας 2001/18/EK όσον αφορά τη δυνατότητα που παρέχεται στα κράτη μέλη να περιορίζουν ή να απαγορεύουν την καλλιέργεια γενετικά τροποποιημένων οργανισμών (ΓΤΟ) στην επικράτειά τους.

είναι και αυτές αντίθετες με την καλλιέργεια γενετικά τροποποιημένων προϊόντων όπως και η κυβέρνηση της Σκωτίας, παρότι η Βρετανία τάσσεται υπέρ. Μεταξύ των επικρίσεων που διατυπώνονται από τους ακτιβιστές κατά των «μεταλλαγμένων» οργανισμών είναι ότι η καλλιέργεια ΓΤΟ απειλεί τη βιοποικιλότητα, κάτι που η βιομηχανία δεν αποδέχεται. Σύμφωνα με το πρακτορείο Reuters, η Monsanto¹¹⁷ ανακοίνωσε ότι θα συμμορφωθεί με τις επιθυμίες της Ελλάδας και της Λετονίας που ζήτησαν βάσει του νέου νόμου της ΕΕ να εξαιρεθούν από την ανάπτυξη γενετικά τροποποιημένων καλλιεργειών. Η εταιρία αν και αναγκάστηκε να αποδεχθεί τις αιτήσεις των δύο χωρών τις κατηγόρησε ότι «αγνοούν την επιστήμη» (ETCgroup, Seedy Characters, 2015).

Όμως αυτή η επανεθνικοποίηση των μηχανισμών έγκρισης που επιτρέπει στα κράτη μέλη να εγκρίνουν την απαγόρευση ή τον περιορισμό της καλλιέργειας προϊόντων βιοτεχνολογίας εγκεκριμένων από τη γεωργική Επιτροπή, για μη επιστημονικούς λόγους, που αποφάσισαν από κοινού η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, δεν σημαίνει ότι τα κράτη μέλη θα παίρνουν τις δικές τους αποφάσεις σχετικά με το τι συνιστά νέες τεχνικές αναπαραγωγής (European Academies, 2015).

Παράλληλα, η ΕΕ ανακοίνωσε ότι θα θεσπίσει αυστηρότερους ελέγχους στις αποστολές σιτηρών, ώστε να διασφαλίσει ότι δεν είναι γενετικά τροποποιημένοι. Ωστόσο κράτη σε όλο τον κόσμο παίρνουν θέση κατά της Μονσάντο, με τη Γερμανία και άλλους να πιέζουν για απαγορεύσεις σε ΓΤ πριν την επόμενη συγκομιδή (A. Gucciardi, 2015).

Η απάντηση σε αυτή την άρνηση της ΕΕ για τις γενετικά τροποποιημένες ποικιλίες είναι ξεκάθαρη: Είναι πιθανό ότι η ΕΕ θα αποδυναμωθεί περαιτέρω σε σχέση με άλλες περιοχές από την άποψη της ανάπτυξης και της χρήσης νέων τεχνικών εκτροφής. Σε αυτήν την περίπτωση, η ΕΕ θα δυσκολευτεί να εκπληρώσει τη δέσμευση συμβολής της στην παγκόσμια έρευνα και καινοτομία για τα τρόφιμα και την επισιτιστική ασφάλεια. Αυτό έχει και άλλες αρνητικές επιπτώσεις. Τη μείωση της ανταγωνιστικότητας και των γνώσεων που βασίζονται στη βιοοικονομία, της θέσης της στο διεθνές εμπόριο και της συμμετοχής της ΕΕ στα διεθνή προγράμματα έρευνας. Μπορεί να υπάρχουν και επιπλέον αρνητικές επιπτώσεις στην καινοτομία στις αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες έχουν ανησυχίες σχετικά με τις εξαγωγικές αγορές τους ή ακόμα και που απέβλεπαν να στραφούν προς την ΕΕ που θα εξέφραζε την ηγεσία στην έρευνα και ανάπτυξη (European Academie, 2015)¹¹⁸.

Η παραπάνω παράγραφος δεν αποτελεί παρά μια κινδυνολογία και απειλή προς την ΕΕ και τα κράτη που εναντιώνονται στους ΓΤΟ και γενικότερα σε όποια μέτρα θέλουν να περάσουν οι μεγαλοβιομηχανίες στη διεθνή πολιτική, στις διεθνείς συμβάσεις και στους θεσμούς. Δεν μπορεί μια βιομηχανία να ορίζει το μέτρα και τα σταθμά κατά τα οποία μια

¹¹⁷ Η Monsanto Company είναι εισηγμένη αμερικανική πολυεθνική εταιρεία αγροχημικής και γεωργικής βιοτεχνολογίας και παραγωγός γενετικά τροποποιημένων (GE) σπόρων και ζιζανιοκτόνων με έδρα το Κριβ Κορ στο Μείζον Σεντ Λούις του Μιζούρι.

¹¹⁸ Αρχική πηγή: Leopoldina, 2015.

χώρα ή μια ένωση, στην περίπτωση μας, θεωρείται ότι συμβάλει στην παγκόσμια έρευνα και καινοτομία, στην επισιτιστική ασφάλεια και στη βιοοικονομία.

Η βιομηχανία αρκεί να πείσει τις κυβερνήσεις ότι η γονιδιακή επανάσταση της βιοτεχνολογίας θα μπορούσε να λήξει την πείνα χωρίς να βλάπτεται το περιβάλλον και πως έχει τη δυνατότητα βελτίωσης της παραγωγικότητας και της κοινωνικής πρόνοιας για ένα ευρύ φάσμα των αγροτών (C.M Correa., S. Shashikant, F. Meienberg, 2015). Ωστόσο, ένα παράδειγμα που χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο από τους υποστηρικτές της βιοτεχνολογίας που ενδιαφέρονται για τις επιπτώσεις της φτώχειας, είναι η ανάπτυξη της θρεπτικής αξίας με ενισχυμένες ποικιλίες. Μια ανακοίνωση της περασμένης δεκαετίας που ανέφερε ότι με τη διαγονιδιακή βιταμίνη Α ενισχύεται το ρύζι, ήταν το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα. Η βιταμίνη Α είναι σε ανεπάρκεια, ένα εξαιρετικά σοβαρό πρόβλημα, που συχνά παρατηρείται στο ρύζι και η διαθεσιμότητα της θρεπτικής της αξίας σε μια ποικιλία ρυζιού φαίνεται λογικό να λειτουργεί υπέρ των ελλειπών διαγονιδιακών καλλιεργειών. Υπάρχει ένας αριθμός άλλων εξελίξεων που χρησιμοποιούν τη γενετική μηχανική για την ενίσχυση των θρεπτικών συστατικών (R. Tripp, 2000). Κατά αυτό το επιχείρημα η γενετική μηχανική δεν χρησιμοποιείται μόνο για την παροχή αγρονομικών χαρακτηριστικών για τους μικροκαλλιεργητές, μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για τη βελτίωση της διατροφής των οικονομικά ασθενέστερων καταναλωτών (συμπεριλαμβανομένων των γεωργών). Όμως, το διατροφικό περιεχόμενο μιας ποικιλίας είναι συνήθως ένα ποιοτικό χαρακτηριστικό και ο υποσιτισμός είναι ένα σύνθετο πρόβλημα, που συνδέεται κυρίως με τη φτώχεια, την άνιση κατανομή τροφής και την έλλειψη πληροφόρησης (C.M Correa, S. Shashikant, F. Meienberg, 2015).

Μία άλλη καινοτομία της γενετικής μηχανικής, που αναλύθηκε προηγουμένως, είναι οι σπόροι «εξολοθρευτές». Με αυτή την τεχνολογία οι εταιρείες σποροπαραγωγής μπορούν να ελέγξουν μέσω της γενετικής τους αλλοίωσης τη βιωσιμότητα των απογόνων των σπόρων ώστε να είναι στείροι και να μην επανακαλλιεργούνται. Η ευρεία καλλιέργεια αυτής της τεχνολογίας συνεπάγεται μεγαλύτερη εξάρτηση των γεωργών από τους εμπορικούς σπόρους και κατ' επέκταση τις βιομηχανίες και έχει ως αποτέλεσμα την κατάργηση του αρχαίου δικαιώματός τους να σώζουν τους σπόρους από τη συγκομιδή τους (A.P. Kameri-Mbote, P.Cullet, 1999). Να σημειωθεί ότι η γενετική τροποποίηση των φυτών ώστε να παράγουν στείρους σπόρους καταδικάστηκε ευρέως ως ανήθικη εφαρμογή της βιοτεχνολογίας (C.M Correa, S. Shashikant, F. Meienberg, 2015).

Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της βιοτεχνολογίας, οι πιο πιθανές καινοτομίες για τους μικροκαλλιεργητές είναι οι ποικιλίες με αυξημένη αντοχή σε βιοτικές καταπονήσεις. Η ιδέα δεν βασίζεται μόνο στον ισχυρισμό ότι ενισχύονται τα επίπεδα απόδοσης, αλλά και ότι σταθεροποιούνται και δίνεται έμφαση περισσότερο στην ανθεκτικότητα των παρασίτων των καλλιεργειών, η οποία θα επιτρέψει στους αγρότες να εφαρμόζουν λιγότερα φυτοφάρμακα. Η μείωση της χρήσης φυτοφαρμάκων θα χρησιμεύσει στην υγεία των αγροτών και του περιβάλλοντος γενικότερα. Και προσθέτουν ότι οι αγρότες χρειάζονται πάντα αξιό-

πιστη πληροφόρηση σχετικά με το πώς να χρησιμοποιήσουν οποιαδήποτε δεδομένη τεχνολογία. Οπότε κατά αυτό το επιχείρημα απορρέει το συμπέρασμα ότι οι αγρότες εναντιώνονται στη βιοτεχνολογία λόγω ελλιπούς και αξιόπιστης ενημέρωσης τόσο για τα οφέλη της βιοτεχνολογίας όσο και για το πώς να χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες (J.V. Braun, 2012).

Ωστόσο, τα επιχειρήματα αυτά διατυπώνονται και για πολλούς άλλους τύπους διαγονιδιακών καλλιεργειών. Λέγεται συχνά από υπέρμαχους ότι η γενετική μηχανική είναι απλά μια πιο αποτελεσματική μέθοδος επιδίωξης των στόχων της συμβατικής επιλογής των φυτών και αυτό υποστηρίζεται από το γεγονός ότι οι περισσότερες διαγονιδιακές ποικιλίες διαθέτουν ιδιότητες που λαμβάνονται με παραδοσιακές μεθόδους διασταύρωσης (R. Tripp, 2000). Επιπλέον, δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι υπάρχουν βάσιμοι λόγοι ανησυχίας για το ότι τα προϊόντα αυτά μπορεί να οδηγήσουν σε δυνητικά επικίνδυνες επιπτώσεις για το περιβάλλον, την ανθρώπινη ζωή, των ζώων ή των φυτών (European Academies, 2015).

Και συμπληρώνουν, πως η αξιολόγηση του κινδύνου πρέπει να βασίζεται κατά κύριο λόγο στο συγκεκριμένο, με βάση την επιστήμη, χαρακτηριστικό των νέων ποικιλιών φυτών και όχι στη μέθοδο που παράγονται και τις διαδικασίες με τις οποίες αυτά δημιουργούνται (European Academies, 2015).

Όσοι τάσσονται υπέρ της γενετικής μηχανικής υποστηρίζουν ότι, σε γενικές γραμμές η νομοθεσία της ΕΕ δεν έχει συμβαδίσει με την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην καλλιέργεια της γενετικής επιστήμης, ούτε με τη συσσωρευμένη βάση στοιχείων για την ασφάλεια και τις θετικές κοινωνικό-οικονομικές επιπτώσεις σε παγκόσμιο επίπεδο. Ειδικά στον τομέα των νέων τεχνικών αναπαραγωγής η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη μέλη *πρέπει* να κάνουν περισσότερα για να στηρίξουν τη βασική έρευνα στις επιστήμες των φυτών και να προστατεύσουν τα δοκιμαστικά πεδία των νέων παραλλαγών των καλλιεργειών.

Η Βιοτεχνολογία παρουσιάστηκε ως πολύ επικίνδυνη για τις μικρές επιχειρήσεις και πάρα πολύ ακριβή για τους δημόσιους ερευνητές. Οι κυβερνήσεις θα *πρέπει* να προστατεύσουν τις επενδύσεις της βιομηχανίας, προσφέροντας διπλώματα ευρεσιτεχνίας αρχικά σε φυτά και στη συνέχεια στα γονίδια. Έτσι, η βιοτεχνολογία όπως και γενικότερα οι νέες τεχνολογίες δεν χρειάζεται να είναι κοινωνικά χρήσιμες ή τεχνικά ανώτερες (δηλαδή, δεν *πρέπει* να «δουλεύουν») για να είναι κερδοφόρες. Το μόνο που χρειάζεται είναι να παραγκωνίσουν τον ανταγωνισμό και να εξαναγκάσουν τις κυβερνήσεις να παραχωρήσουν τον έλεγχο στις βιομηχανίες. Μόλις το μονοπώλιο επικρατήσει στην αγορά, η τεχνολογία είναι άνευ σημασίας (ETCgroup, *who owns nature*, 2008).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II: Συμπερασματικές σκέψεις και προτάσεις

Α. Στην πρώτη ενότητα αναλύθηκε η νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έγινε μια ιστορική αναδρομή της ΚΑΠ και των προγενέστερων μεταρρυθμίσεων της και στη συνέχεια παρουσιάστηκαν οι στόχοι της νέας ΚΑΠ. Παρατηρείται ότι υπάρχει μία κλιμάκωση μέτρων περιβαλλοντικού προσανατολισμού, που λαμβάνει κάθε αναθεωρημένη ΚΑΠ από το 1992 και μετά, όταν και εισήχθησαν τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα ως υποχρεωτικά για όλα τα κράτη μέλη. Αναμενόμενη χρονική περίοδος, καθώς τότε υπεγράφη και η διεθνής Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα, επομένως είναι εύλογο οι επόμενες ΚΑΠ, από τότε και στο εξής, να δίνουν βαρύτητα στα περιβαλλοντικά μέτρα. Η νέα ΚΑΠ είχε να αντιμετωπίσει τρεις βασικές προκλήσεις: την οικονομική, την περιβαλλοντική και εκείνη του χώρου - καλλιεργητικής έκτασης. Έτσι μετατόπισε το επίκεντρό της σε πιο φιλοπεριβαλλοντικές γεωργικές πρακτικές, στην καινοτομία, την έρευνα και διάδοση γνώσεων, το δικαιότερο σύστημα ενισχύσεων για τους αγρότες και την ενίσχυση της θέσης των γεωργών στην τροφική αλυσίδα, θέτοντας τρεις μακροπρόθεσμους στόχους: τη βιώσιμη παραγωγή τροφίμων, την αειφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων και του κλίματος και την ισορροπημένη εδαφική ανάπτυξη.

Πιο συγκεκριμένα, η νέα ΚΑΠ διατηρεί τους δύο πυλώνες αλλάζοντας κατά βάση την αρχιτεκτονική του πρώτου, αυτού των άμεσων πληρωμών. Αρχικά, η βασικότερη μεταρρύθμιση του πρώτου πυλώνα είναι η εισαγωγή τριών «πράσινων» μέτρων, που αφορούν πληρωμές για γεωργικές πρακτικές επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον, στις οποίες τα κράτη μέλη πρέπει να διαθέσουν το 30% των εθνικών ανώτατων ορίων του προϋπολογισμού της ΚΑΠ του πρώτου πυλώνα. Αυτές οι πρακτικές είναι οι εξής: (α) η διαφοροποίηση των καλλιεργειών, όπου ο κάθε αγρότης με αρόσιμη γη από 100 ως 300 στρέμματα θα πρέπει να καλλιεργεί τουλάχιστον 2 διαφορετικά προϊόντα, ενώ όταν αυτή ξεπερνά τα 300 στρέμματα θα πρέπει να καλλιεργεί τουλάχιστον 3 καλλιέργειες, (β) η διατήρηση των μόνιμων βοσκοτόπων και (γ) οι περιοχές οικολογικής εστίασης, μέσω της αγρανάπαυσης του 5% της καλλιεργούμενης γης. Τα υπόλοιπα μέτρα είναι: η επιλογή του καθεστώτος βασικής ενίσχυσης μέσω της εθνικής ή περιφερειακής επιλέξιμης ανά εκτάριο πληρωμής, η ενίσχυση των νέων γεωργών μέσω του υποχρεωτικού έως και 2% των άμεσων πληρωμών να πηγαίνει σε αυτούς, η ενίσχυση των περιοχών με φυσικά μειονεκτήματα, όπου έως και 5% του εθνικού φακέλου των ενισχύσεων θα χορηγείται σε αυτές τις περιοχές, το καθεστώς των μικροκαλλιεργητών, με τη χορήγηση έως και 10% του εθνικού φακέλου ενισχύσεων άμεσων πληρωμών και ο ορισμός ενός ανώτατου ορίου στήριξης του εισοδήματος των μεγάλων γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

Πέρα από τα μέτρα του πρώτου πυλώνα η νέα ΚΑΠ άλλαξε και τη διαδικασία αποφάσεων και ορίζοντας το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συν-νομοθέτη με το Συμβούλιο, του προσδίδει ισότιμο ρόλο στη διαμόρφωση της ΚΑΠ και επομένως νομοθετική εξουσία. Επίσης

όσον αφορά το οικονομικό σκέλος, με τη νέα ΚΑΠ οι γεωργικές δαπάνες χωρίζονται σε δύο κύρια ταμεία: το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) για τον πρώτο πυλώνα της ΚΑΠ και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) για το δεύτερο πυλώνα. Τέλος, δημιουργείται το «Αποθεματικό Κρίσεων», με το οποίο εισάγονται νέες δι-κλείδες ασφαλείας για αμεσότερη απόκριση σε κρίσεις της αγοράς.

Για τη ρύθμιση των ανωτέρω μέτρων η ΚΑΠ εξέδωσε τέσσερις (4) κανονισμούς: (α) Τον Κανονισμό για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης (Κανονισμός 1305/13) που καλύπτει εκούσια μέτρα αγροτικής ανάπτυξης. (β) Τον Κανονισμό για τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και τον έλεγχο της ΚΑΠ (Κανονισμός 1306/13). (γ) Τον Κανονισμό που θέτει τους βασικούς κανόνες για τις άμεσες ενισχύσεις στα εισοδήματα των αγροτών (Κανονισμός 1307/13), ώστε να επιβραβεύονται για την παροχή δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών. (δ) Τον Κανονισμό που καταρτίζει μία κοινή οργάνωση της αγοράς για όλες τις αγορές αγροτικών προϊόντων (Κανονισμός 1308/13).

Είδαμε ότι η νέα ΚΑΠ εφαρμόζεται με ευελιξία όσον αφορά την εφαρμογή των διαφόρων στοιχείων άμεσης στήριξης του πυλώνα 1, συμπεριλαμβανομένων των νέων «πράσινων άμεσων πληρωμών». Ως αποτέλεσμα, τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα επιλογής, ως προς τον τρόπο που μπορούν να εφαρμόσουν τα «πράσινα» μέτρα και, επιπλέον, πολλά από τα μέτρα που λαμβάνονται από τα κράτη μέλη παρέχουν στους αγρότες μια σειρά από επιλογές για το τι ενέργειες μπορούν να εφαρμόσουν στις εκμεταλλεύσεις τους. Οι αποφάσεις αυτές, από τα κράτη μέλη και τους αγρότες, επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα των ενδεχόμενων περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Επομένως, αν και σε ποιο βαθμό τα περιβαλλοντικά οφέλη επιτυγχάνονται στην πράξη, θα εξαρτηθεί όχι μόνο από ποια μέτρα επιτρέπονται, αλλά και πώς αυτά εφαρμόζονται στις γεωργικές εκτάσεις (κυρίως σε συνδυασμό με την πολλαπλή συμμόρφωση και τη γεωργία αλλά και τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης που στοχεύουν στο περιβάλλον και το κλίμα). Κατά πόσο δηλαδή θα οδηγήσει σε μια αλλαγή στις πρακτικές διαχείρισης στη γεωργική εκμετάλλευση. Σημαντικό συμπέρασμα της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής είναι ότι τα μέτρα «πρασινίσματος» της νέας ΚΑΠ, αυτά δηλαδή που τη χαρακτηρίζουν και την καθιστούν μια πιο «περιβαλλοντική» ΚΑΠ σε σχέση με τις προηγούμενες, δεν συνεισφέρουν ιδιαίτερα στην ορθή περιβαλλοντική διαχείριση της γεωργίας και ούτε φαίνεται να προσφέρουν περισσότερα οφέλη για τη βιωσιμότητα του εδάφους. Από την έρευνα προκύπτει ότι μάλλον στα ίδια περιβαλλοντικά σταθμά καταλήγει, όπως και η προηγούμενη.

Όσον αφορά το θέμα της επισιτιστικής ασφάλειας και κατά πόσο η ΚΑΠ πρέπει να ανησυχεί και να λαμβάνει μέτρα για αυτήν, η απάντηση δεν είναι μονολεκτική. Πρέπει να την απασχολεί το θέμα, όμως οι λύσεις που εφαρμόζει φαίνεται να μην έχουν ορθό προσανατολισμό. Όπως είδαμε τα δεδομένα φανερώουν, πρώτον αύξηση του πληθυσμού άρα και αύξηση της ζήτησης για τροφή, παράλληλα όμως η προσφορά τροφής είναι στα υψηλότερα επίπεδα όλων των εποχών και έχει ανοδική πορεία. Επομένως η ζήτηση καλύπτεται. Άρα το πρόβλημα δεν είναι η μικρότερη παραγωγή σχετικά με την αυξανόμενη ζήτηση. Το

πρόβλημα εντοπίζεται στην κατανομή. Ο πληθυσμός αυξάνεται και μαζί με αυτόν αυξάνονται και οι άνθρωποι που δεν έχουν είτε την οικονομική δυνατότητα, είτε την προσβασιμότητα στην τροφή. Αυτό όμως δεν είναι θέμα που λύνεται με την αύξηση της παγκόσμιας παραγωγής τροφίμων, που επικαλούνται η ΚΑΠ, οι σποροβιομηχανίες και οι βιομηχανίες βιοτεχνολογίας. Ευκαιριακά χρησιμοποιείται η αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού ως επιχείρημα για την εντατική καλλιέργεια τροποποιημένων και πνευματικά κατοχυρωμένων σπόρων, ώστε να επιτύχουν οι σποροβιομηχανίες, μέσω της νομοθεσίας, να επιβάλουν τα προϊόντα τους, τα οποία θα «σώσουν» τον κόσμο από το λιμό. Επομένως, η ΚΑΠ πρέπει να ασχοληθεί με το θέμα της επισιτιστικής ασφάλειας, προσανατολισμένη κυρίως στην ανεύρεση τρόπων που θα καταστήσουν την κατανομή της τροφής ευκολότερη και δικαιότερη τόσο οικονομικά όσο και εδαφικά, σε Ευρωπαϊκό και έπειτα σε παγκόσμιο επίπεδο.

Το διεθνές πολιτικό και νομικό πλαίσιο είναι αυτό που μπορεί και πρέπει, να μεριμνήσει για την κάλυψη των διατροφικών αναγκών όλων, εφόσον επαναξιολογηθούν τα καθιερωμένα δικαιώματα ιδιοκτησίας και αναγνωριστούν τα δικαιώματα όλων των συντελεστών που αναμείχθηκαν στη διαχείριση της αγροβιοποικιλότητας. Η επισιτιστική ασφάλεια είναι ένα καθολικό ζήτημα που δεν αρκεί και δεν γίνεται να επιλυθεί από μια ήπειρο ή μία ένωση κρατών. Χρειάζεται μια παγκόσμια κινητοποίηση μέσω διεθνών πολιτικών, που θα λαμβάνουν υπόψιν τις συμβάσεις που έχουν υπογραφεί αλλά και την πραγματικότητα ως έχει διαμορφωθεί. Σε αυτόν το σκοπό θα μπορούσε να συνδράμει η αναγνώριση της αγροβιοποικιλότητας ως μιας κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας, ελεύθερης προσβασιμότητας και ανταλλαγής, χωρίς περιοριστικές βάσεις. Η αρχή της κοινής κληρονομιάς ιδανικά θα εφαρμοζόταν ισοδύναμα στους πόρους και στις τεχνικές που προέρχονται από τους γεωργούς και στις τεχνολογίες που αναπτύσσονται από τους βελτιωτές. Κάτι τέτοιο όμως είναι ιδιαίτερα δύσκολο να εφαρμοστεί χωρίς να προκαλέσει γενικευμένες ανατροπές στο επίπεδο του παγκόσμιου συστήματος.

Β. Στη δεύτερη ενότητα αναλύεται η Βιοποικιλότητα και η Αγροβιοποικιλότητα, η ιδιαίτερη σημασία και τα οφέλη τους στην κοινωνία, στο περιβάλλον, στη γεωργία και στους αγρότες, καθώς και το νομικό πλαίσιο στο Διεθνές και Ευρωπαϊκό πεδίο. Όσον αφορά τη βιοποικιλότητα διαπιστώθηκε ότι ο ρυθμός εξαφάνισής της έχει επιταχυνθεί δραματικά εξ' αιτίας της ανθρώπινης δραστηριότητας και της βιομηχανικής γεωργίας, με τον ρυθμό εξαφάνισης των ειδών να είναι μεγαλύτερος από ποτέ. Η απώλεια αυτή έχει ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση των υπηρεσιών και των αγαθών που παρέχουν τα οικοσυστήματα και παράλληλα, διακυβεύεται η βιωσιμότητά τους.

Η πιο ολοκληρωμένη σύμβαση διεθνώς που καλύπτει σφαιρικά το ζήτημα της βιοποικιλότητας παγκοσμίως είναι η Διεθνής Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD) και αυτό γιατί έως τότε, το 1992, όσες συμβάσεις αφορούσαν τη βιοποικιλότητα, την αντιμετώπιζαν τμηματικά. Έτσι ενδεικτικά η Σύμβαση Ramsar αναφέρεται στη διατήρηση και ορθολογική χρήση των υγροτόπων και των πόρων τους, η Σύμβαση CITES ρυθμίζει το διεθνές εμπόριο ειδών της αυτοφυούς χλωρίδας και άγριας πανίδας που απειλούνται με εξαφάνι-

ση, η Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς έχει στόχο την προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς που έχει εξαιρετική παγκόσμια αξία, καθώς και η Σύμβαση της Βέρνης, για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης. Σε αντίθεση με τις παραπάνω συμβάσεις, η CBD αποτελεί την πρώτη προσπάθεια της διεθνούς κοινότητας να αντιμετωπίσει τη βιολογική ποικιλότητα στο σύνολό της, μέσω ενός παγκόσμιου οργανισμού, στοχεύοντας στη διατήρησή της, την αειφορική χρήση των συστατικών της και το δίκαιο και ισότιμο καταμερισμό των πλεονεκτημάτων που θα προκύψουν από τη χρήση των γενετικών πόρων, συμπεριλαμβανομένης της ενδεδειγμένης πρόσβασης στους γενετικούς πόρους και της μεταφοράς σχετικών τεχνολογιών, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα δικαιώματα επί των πόρων αυτών και επί των τεχνολογιών και των αντίστοιχων χρηματοδοτήσεων.

Το 2000 επισυνάπτεται στη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα το Πρωτόκολλο της Καρθαγένης για τη βιοασφάλεια. Λόγω της ραγδαίας τεχνολογικής εξέλιξης στον τομέα της γενετικής μηχανικής και της βιοτεχνολογίας ήταν εύλογη και η κινητοποίηση των συμβαλλομένων μερών της CBD, καθώς η τελευταία αποτελεί «φρουρό» της βιοποικιλότητας και έπρεπε να τεθούν ορισμένοι κανόνες για να προστατευτεί από τις αρνητικές επιπτώσεις της βιοτεχνολογίας. Όσον αφορά την ΕΕ φαίνεται να κάνει διαρκή προσπάθεια ενίσχυσης της βιοποικιλότητας και εναρμόνισής της με το διεθνές δίκαιο. Παρατηρώντας τις οδηγίες 92/43/ΕΟΚ (οδηγία για τους οικοτόπους) και 2009/147/ΕΚ (οδηγία για τα άγρια πτηνά), οι οποίες και αποτελούν τη βάση του Ευρωπαϊκού δικτύου προστατευόμενων περιοχών Natura 2000, φαίνεται η πρώτη προσπάθεια της ΕΕ να θεσμοθετήσει τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.

Ενώ το δίκτυο Natura αποτελεί το βασικό εργαλείο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και πρόκειται για το μεγαλύτερο οικολογικό δίκτυο παγκοσμίως στοιχειοθετημένο από «ειδικές ζώνες διατήρησης», τα αποτελέσματα δεν ήταν τα αναμενόμενα. Προσπαθώντας η ΕΕ να εναρμονιστεί επαρκώς με τις υποχρεώσεις των διατάξεων της Σύμβασης για τη Βιοποικιλότητα ανέπτυξε πιο συγκεκριμένες στρατηγικές, ξεκινώντας με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα του 1998 και το Σχέδιο Δράσης για τη Βιοποικιλότητα το 2001. Έτσι το 1998 θέτει πιο στοχευμένα τέσσερις (4) πυλώνες : (α) Τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας, όπου προβλεπόταν τόσο η *insitu* όσο και η *exsitu* διατήρηση των ειδών και οικοσυστημάτων σε συνδυασμό με την προστασία των καλλιεργούμενων φυτικών ή οικόσιτων ζωικών ειδών που έχουν αποκτήσει ιδιαίτερα γενετικά χαρακτηριστικά. (β) Την κατανομή των ωφελειών από τη χρήση των γενετικών πόρων, όπου προέβλεπε τη συνεργασία μεταξύ των κρατών σε θέματα πρόσβασης και κατανομής ωφελειών επιβεβαιώνοντας τα κυριαρχικά τους δικαιώματα. (γ) Την έρευνα, τον εντοπισμό, την παρακολούθηση και ανταλλαγή πληροφοριών, που αποσκοπεί στην εμβάθυνση των γνώσεων για τη βιοποικιλότητα και τη δημιουργία δικτύου πληροφοριών και δεικτών μέτρησής της. (δ) Την εκπαίδευση, επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση, που στοχεύει στην εμβάθυνση των γνώσεων και τη συνειδητοποίηση της σημασίας της προστασίας της βιοποικιλότητας από το κοινό. Συνεχίζει την εξέλιξή της με τη στρατηγική της ΕΕ για τη

βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2020 (Δεκέμβριος 2011) θέτοντας έξι (6) νέους στόχους: (α) Την πλήρη εφαρμογή των οδηγιών για τα πτηνά και τα ενδιαιτήματα. (β) Τη διατήρηση και βελτίωση των οικοσυστημάτων και των υπηρεσιών που παρέχουν. (γ) Την αύξηση της συμβολής της γεωργίας και της δασοκομίας στη διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας. (δ) Την εξασφάλιση της αειφόρου χρήσης των αλιευτικών πόρων. (ε) Την καταπολέμηση των χωροκατακτητικών ξένων ειδών. (ζ) Τη συμβολή στην αποτροπή της απώλειας βιοποικιλότητας σε παγκόσμιο επίπεδο.

Παρατηρείται ότι ενώ το 1998 η στρατηγική της ΕΕ συμπεριλάμβανε κυρίως τις βασικές αρχές της διατήρησης της βιοποικιλότητας και την ευαισθητοποίηση των Ευρωπαίων για τη σημασία της, το 2011 εξελίχθηκε και διατυπώνει πλέον πιο σαφή ζητούμενα και στόχους έως το 2020. Θα έλεγε κανείς ότι απασχολεί την ΕΕ σοβαρά και ουσιαστικά το ζήτημα της βιοποικιλότητας, τουλάχιστον στο θεσμικό επίπεδο.

Όσον αφορά την Αγροβιοποικιλότητα, δηλαδή το μέρος της βιοποικιλότητας που συναρτάται με τη διατροφή και τη γεωργία, είδαμε ότι κατέχει όλα εκείνα τα στοιχεία που αλληλοεπιδρούν στην αγροτική παραγωγή, με τους αγρότες και αλιείς να κατέχουν κρίσιμο ρόλο στη διατήρηση και τον εμπλουτισμό της. Είναι γεγονός ότι η εντατικοποίηση της γεωργίας, η οποία συνέβαλε σε σημαντικές αυξήσεις στην ευρωπαϊκή παραγωγή τροφίμων, συντέλεσε στην υποβάθμιση της γεωργικής γης και επομένως της αγροβιοποικιλότητας, καθώς αντιστοιχεί στη μισή σχεδόν έκταση της Ευρώπης. Πιο συγκεκριμένα, είδαμε, ότι έχει σημειωθεί ραγδαία απώλεια των παραδοσιακών καλλιεργούμενων ειδών τροφίμων καθώς οι μεγάλες εκτάσεις έχουν καλλιεργηθεί με λίγες σύγχρονες ποικιλίες. Η γενικότερη εικόνα βέβαια αποδίδει αυτήν την κατάσταση στην κυριαρχία των βιομηχανικών γεωργικών πολιτικών και των θεσμών που υποστηρίζουν και σχεδόν επιβάλλουν τις ακατάλληλες γεωργικές πρακτικές και τεχνολογίες.

Όπως διαπιστώθηκε, το νομικό και θεσμικό πλαίσιο της αγροβιοποικιλότητας δομείται από διεθνείς συμφωνίες, οι οποίες διαμορφώνονται από ένα μηχανισμό με δύο «γρανάζια». Από τη μία οι οργανισμοί που δίνουν έμφαση στη διατήρηση της αγροβιοποικιλότητας, όπως είναι ο FAO και από την άλλη εκείνοι που δίνουν έμφαση στην εκμετάλλευση των νέων ποικιλιών και την κατοχύρωση της πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως είναι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Διανοητικής Ιδιοκτησίας και η ένωση UPOV. Σε διεθνές επίπεδο, η πιο παλιά και από τις πιο σημαντικές συμβάσεις είναι η σύμβαση UPOV (Διεθνής ένωση για την προστασία των νέων ποικιλιών φυτών). Σκοπός της είναι η προστασία των νέων ποικιλιών μέσω των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, εφόσον οι βελτιωτές αναπτύξουν ποικιλία φυτών που είναι νέα, ξεχωριστή, ομοιογενής και σταθερή. Σε συνδυασμό με τα οφέλη που παρέχει η Διεθνής Σύμβαση WIPO (Παγκόσμιος Οργανισμός Διανοητικής Ιδιοκτησίας) οι συμβατικοί βελτιωτές φυτών ισχυροποίησαν την εμπορική τους δύναμη. Η «τριάδα» των συμβάσεων κατοχύρωσης ολοκληρώνεται επιτυχώς με τη Συμφωνία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου (TRIPs). Η τελευταία αποτελεί τον «συντονιστή» του διεθνούς δικαίου των διπλωμάτων ευ-

ρεσιτεχνίας, καλύπτει επίσης οτιδήποτε σχετίζεται με την πνευματική ιδιοκτησία, τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας (όσον αφορά και την κατοχύρωση βιολογικού υλικού), τις γεωγραφικές ονομασίες προέλευσης και τα βιομηχανικά σχέδια και σήματα.

Όπως εξηγήθηκε τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και οι πατέντες είναι αλληλένδετα με τις οδηγίες για τους σπόρους, τις διεθνείς συμβάσεις και την ισχύουσα ενωσιακή νομοθεσία. Η ΕΕ αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά και ενεργά μέλη του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και σε συνδυασμό με τη συμμετοχή της στις διεθνείς συμβάσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω είναι εύλογο να προωθεί τα δικαιώματα των βελτιωτών των φυτών, που βασίζονται στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας με σημαντικές επιπτώσεις στη γενετική ποικιλότητα. Ο δεύτερος σημαντικός πυλώνας της Ευρωπαϊκής πολιτικής είναι οι δώδεκα οδηγίες του Συμβουλίου που αφορούν το φυτογενετικό υλικό και αναφέρονται στην εγγραφή των φυτικών ποικιλιών και του φυτικού υλικού, την πιστοποίησή τους, τον κοινό κατάλογο ποικιλιών καλλιεργούμενων φυτικών ειδών και την εμπορία σπόρων και πολλαπλασιαστικού υλικού. Οι οδηγίες εναρμονίζονται με το περιεχόμενο της Σύμβασης UPOV. Πιο συγκεκριμένα η οδηγία 2002/53/ΕΚ απαιτεί την εγγραφή και την πιστοποίηση των ποικιλιών στους καταλόγους, βάσει ορισμένων κριτηρίων, ώστε να διασφαλίζεται ότι τα χαρακτηριστικά των εγγεγραφόμενων καλλιεργούμενων ποικιλιών είναι σαφώς προσδιορισμένα. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε μια ποικιλία να είναι αποδεκτή μόνον αν είναι σαφώς διακρινόμενη, σταθερή και επαρκώς ομοιόμορφη (ΔΟΣ), κριτήρια τα οποία έχει ορίσει ήδη η UPOV, ενώ παράλληλα απαγορεύεται η διάθεση στο εμπόριο σπόρων, η ποικιλία των οποίων δεν είναι επίσημα αποδεκτή. Επομένως μία ποικιλία, η οποία δεν καταχωρείται στα μητρώα των ποικιλιών απαγορεύεται και να εμπορευματοποιηθεί.

Ως προς την απαίτηση ΔΟΣ ο τομέας των διατηρητέων ποικιλιών εμφανίζει μία ιδιαιτερότητα, καθώς συνήθως οι παραδοσιακές ποικιλίες δεν ακολουθούν την απαίτηση αυτή, επομένως δεν εγγράφονται στους καταλόγους των ποικιλιών. Παράλληλα όμως υπάρχουν, δύο σχετικά νέες οδηγίες, από το 2008 και εφεξής, που θέτουν κάποιες παρεκκλίσεις οι οποίες εντάσσουν, υπό προϋποθέσεις, τις παραδοσιακές ποικιλίες στο εμπόριο. Πρόκειται αφενός μεν για την οδηγία ΕΕ 2008/62/ΕΚ για την πρόβλεψη ορισμένων παρεκκλίσεων για την αποδοχή των γεωργικών ποικιλιών, οι οποίες είναι φυσικώς προσαρμοσμένες στις τοπικές και περιφερειακές συνθήκες και απειλούνται από γενετική διάβρωση. Και αφετέρου για την οδηγία 2009/145/ΕΚ (Οδηγία περί παρεκκλίσεων) που αφορά την πρόβλεψη ορισμένων παρεκκλίσεων για την αποδοχή ντόπιων αβελτίωτων φυλών και ποικιλιών κηπευτικών, που καλλιεργούνται κατά παράδοση σε συγκεκριμένους τόπους και περιφέρειες και απειλούνται με γενετική διάβρωση και ποικιλιών κηπευτικών οι οποίες δεν έχουν εγγενή αξία για εμπορική φυτική παραγωγή αλλά αναπτύσσονται για καλλιέργεια υπό ιδιαίτερες συνθήκες και για την εμπορία σπόρων προς σπορά των εν λόγω ντόπιων φυλών και ποικιλιών. Οι δύο αυτές οδηγίες είναι οι μοναδικές που προάγουν και αναγνωρίζουν την αξία της αγροβιοποικιλότητας, στο σύνολο των 12 οδηγιών και γενικότερα του Ενωσιακού Δικαίου όσον αφορά τη γεωργική ποικιλότητα.

Στο θέμα της γενετικής διάβρωσης, διαπιστώθηκε ότι αυτή επέρχεται κυρίως από δύο αιτίες, είτε όταν οι γεωργοί εγκαταλείπουν τις τοπικές ποικιλίες και στρέφονται σε ποικιλίες υψηλής απόδοσης, είτε όταν οι εντατικές μονοκαλλιέργειες αντικαθιστούν τα διάφορα είδη των καλλιεργειών. Επομένως, η αποτελεσματική αντιμετώπιση της γενετικής διάβρωσης φαίνεται να βρίσκεται σε αναντιστοιχία με το Ενωσιακό Δίκαιο, καθώς το τελευταίο, όπως αναλύθηκε στην παράγραφο 2.7.2 της δεύτερης ενότητας, προασπίζεται τα δικαιώματα κατοχύρωσης νέων ποικιλιών και προωθεί ή και περιορίζει, όπως παρουσιάστηκε στην παράγραφο 2.7.2.3 της ίδιας ενότητας, την κυρίως παραγωγή σε καλλιέργειες βασισμένες σε κατοχυρωμένους – εμπορευματοποιημένους σπόρους, προερχόμενους από τις μεγάλες σποροβιομηχανίες.

Γ. Στην τρίτη ενότητα, προσεγγίστηκαν κριτικά οι δύο ενότητες (ΚΑΠ και Αγροβιοποικιλότητα). Όσον αφορά την ΚΑΠ εξετάστηκε η περιβαλλοντική αποτελεσματικότητα των αναθεωρημένων μέτρων και προτάθηκαν εναλλακτικές λύσεις σχετικά με τα μέτρα της. Σχετικά με την αγροβιοποικιλότητα, αναλύθηκε η έμφαση που δίνεται στη βιοτεχνολογία, η οποία ουσιαστικά συνετέλεσε στην εμπορευματοποίηση των αγροτικών πόρων χωρίς να επιτύχει την παράλληλη κάλυψη των διατροφικών αναγκών όλου του κόσμου. Αντίθετα, ολοκληρώνει τη διάβρωση της γενετικής βάσης και παρακωλύει τη μετέπειτα ανάπτυξη της αγροβιοποικιλότητας. Τέλος επισημάνθηκε ότι οι συγκρούσεις μεταξύ της γεωργίας και της βιοποικιλότητας είναι προσπελάσιμες. Η βιωσιμότητα ως λύση στο θέμα της υποβάθμισης της αγροβιοποικιλότητας πρέπει να κατευθύνεται κυρίως από την ανάγκη τομής της με την παγκόσμια ανάγκη τροφίμων. Με βιώσιμες γεωργικές πρακτικές και με μία στρατηγική που μπορεί να έχει πολλαπλά οικολογικά και κοινωνικοοικονομικά οφέλη, ιδίως όσον αφορά τη διασφάλιση της επισιτιστικής ασφάλειας μπορούν να ξεπεραστούν τα εμπόδια και να επιτευχθεί η διατήρηση της βιοποικιλότητας. Πρόκειται για πρακτικές που εξοικονομούν αειφορική χρήση της βιοποικιλότητας και ενισχύουν τα απαραίτητα συστήματα σε όλα τα επίπεδα του γεωργικού τομέα και είναι κρίσιμης σημασίας για την παραγωγή τροφίμων και τη διατήρηση των οικοσυστημάτων.

Ενόψει όλων των παραπάνω και μετά από συγκριτική προσέγγιση του τομέα της ΚΑΠ και της αγροβιοποικιλότητας και των τριών ενότητων διατυπώνονται οι εξής συμπερασματικές σκέψεις.

Η νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική δείχνει την πρόθεσή της να υιοθετήσει περισσότερο φιλοπεριβαλλοντικά μέτρα μέσω των δύο πυλώνων, κυρίως με έμφαση στον πρώτο, των άμεσων ενισχύσεων. Στοχεύει συγκεκριμένα στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, τη διασφάλιση της βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων και της δράσης για το κλίμα και την επίτευξη ισόρροπης εδαφικής ανάπτυξης των αγροτικών οικονομιών και κοινοτήτων. Η περιβαλλοντική αποτελεσματικότητα αυτών των μέτρων κρίθηκε, από μερίδα της αρθρογραφίας μας, μικρότερη από την αναμενόμενη.

Όσον αφορά τη Βιοποικιλότητα και την Άγροβιοποικιλότητα, η ΕΕ εναρμονίζεται με τις διεθνείς συμβάσεις γύρω από τα θέματα αυτά, που αιτούνται την ίση κατανομή των ωφελειών από τη χρήση των πόρων, τη μείωση της γενετικής διάβρωσης, την επισιτιστική ασφάλεια, την περιβαλλοντική ανάκαμψη. Επίσης έχουν ενσωματωθεί στο Ενωσιακό δίκαιο οι Συμβάσεις: Ramsar, CITES, ITPGRFA και για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς. Ακόμα, τα Πρωτόκολλα της Ναγκόγια και της Καρθαγένης. Ενώ παράλληλα το δίκαιο της ΕΕ εναρμονίζεται και με τις διεθνείς συμβάσεις κατοχύρωσης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, τη Διεθνή Σύμβαση UPOV, τη Διεθνή Σύμβαση WIPO, και τη Διεθνή Σύμβαση TRIPs. Επομένως το Ενωσιακό Δίκαιο ακροβατεί ανάμεσα σε ένα περιβαλλοντικό πνεύμα από τη μία και σε ένα σύστημα κατοχύρωσης ποικιλιών, από την άλλη, που φέρνει περιορισμό της ελευθερίας των αγροτών, μείωση των φυτογενετικών πόρων και άρα γενετική διάβρωση και κατ' επέκταση περιβαλλοντική ζημία. Υπάρχει λοιπόν μία εσωτερική σύγκρουση. Και πιο ειδικά, στην παράγραφο 2.7 της δεύτερης ενότητας παρουσιάστηκε το νομικό πλαίσιο, που καλύπτει την αγροβιοποικιλότητα, να συγκροτείται κυρίως από συμβάσεις και οργανισμούς που προστατεύουν τα δικαιώματα των βελτιωτών (UPOV, WIPO, TRIPs, POE, 12 οδηγίες) και πολύ λιγότερες που αποσκοπούν στη διατήρηση της αγροβιοποικιλότητας (FAO, ITPGRFA, οδηγίες περί παρεκκλίσεων). Ακόμα και οι 12 οδηγίες της ΕΕ περιστρέφονται γύρω από την καταγραφή και πιστοποίηση των νέων ποικιλιών στοχεύοντας αμυδρά στη διατήρηση της αγροβιοποικιλότητας. Επομένως, το νομικό πλαίσιο της αγροβιοποικιλότητας στην ΕΕ αυτό καθ' αυτό «νοσεί», καθώς ο πυρήνας του δεν είναι η διατήρηση αυτής, αλλά η εδραίωση του βιομηχανικού συστήματος σποροκαλλιέργειας.

Η κοινή αγροτική πολιτική διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο στον τομέα της γενετικής διάβρωσης, του περιβάλλοντος, της επισιτιστικής ασφάλειας, της ασφάλειας των τροφίμων και της θρεπτικής τους αξίας, της βιοποικιλότητας και της κλιματικής αλλαγής. Η «αιεφόρος εντατικοποίηση» και η οικολογικότερη παραγωγή καλλιεργούμενων εδώδιμων ειδών, αποδοτικότερων, χωρίς την επιβάρυνση του περιβάλλοντος και χωρίς την καλλιέργεια μεγαλύτερων εκτάσεων είναι θέματα που απασχολούν την ΕΕ και την ΚΑΠ. Επίσης, όπως είδαμε, στο πλαίσιο της σύμβασης για τη βιολογική ποικιλότητα, στην οποία η Ένωση είναι συμβαλλόμενο μέρος, η Ένωση δεσμεύθηκε για τη διατήρηση της γενετικής ποικιλότητας των καλλιεργούμενων φυτών και των άγριων συγγενών τους, ώστε να ελαχιστοποιηθεί η γενετική διάβρωση. Κατά συνέπεια πέρα από την ΚΑΠ και η νομοθεσία που αφορά το αναπαραγωγικό υλικό των φυτών είναι εξαιρετικά σημαντική και συνδέεται με την επίτευξη των παραπάνω.

Η γενετική διάβρωση είναι το βασικό ζήτημα της αγροβιοποικιλότητας και ευρύτερα της βιοποικιλότητας. Την ανάσχεσή της έχει υπογράψει η ΕΕ με την προσχώρησή της στη CBD και τις υπόλοιπες συνθήκες που ακολουθεί μέσω της Ενωσιακής πολιτικής. Παράλληλα, σε ενωσιακό επίπεδο, η ΚΑΠ είδαμε ότι έχει στόχο τη «βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων και δράση για το κλίμα» και για την επίτευξή τους προωθεί το μοντέλο της περιβαλλοντικά διαχειρίσιμης γεωργίας μέσω του «πρασινίσματος» του πρώτου πυλώνα και των

αναδιαρθρώσεων του δεύτερου πυλώνα με προγράμματα που στοχεύουν κατά ένα ποσοστό στην ενίσχυση της βιοποικιλότητας. Όμως η νέα ΚΑΠ, δεν φαίνεται να παίρνει κάποια θέση, ούτε καν αναφέρει το επεκτεινόμενο αυτό πρόβλημα της κατοχυρωμένης σποροκαλλιέργειας, που είναι βασική αιτία της γενετικής διάβρωσης. Αντίθετα εστιάζει κυρίως στην ανάγκη κάλυψης της παγκόσμιας αυξανόμενης ζήτησης τροφής και πώς αυτή θα συνδυαστεί με την αειφόρο αγροτική ανάπτυξη. Αυτή όμως η σύζευξη δεν ολοκληρώνεται χωρίς την καλλιέργεια παραδοσιακών σπόρων και χωρίς την εξέλιξη των αγροτών. Μία εξέλιξη που αποτυπώνεται στα μέσα παραγωγής που χρησιμοποιούν οι αγρότες, στην ποιότητα των σπόρων που καλλιεργούν και είναι χρονικά και ποιοτικά εξελιγμένοι και στη νοοτροπία τους απέναντι στο οικοσύστημα.

Αναφέραμε - προτείναμε ότι ένα σημείο τομής των «πράσινων» μέτρων της ΚΑΠ με την αγροβιοποικιλότητα θα μπορούσε να ήταν η υποχρεωτική καλλιέργεια ενός ποσοστού ανά εκτάριο, παραδοσιακών ποικιλιών είτε στο πλαίσιο των περιοχών οικολογικής εστίασης, είτε στο μέτρο διαφοροποίησης των καλλιεργειών. Με αυτό τον τρόπο η ΚΑΠ θα αναγνώριζε το ρόλο των παραδοσιακών ποικιλιών στην αγροβιοποικιλότητα και στη διατήρηση της γενετικής διάβρωσης. Έτσι η ΚΑΠ θα εφαρμόζε επί της ουσίας τη δέσμευση της ΕΕ προς τις διεθνείς συμβάσεις, για διατήρηση και αειφόρο χρήση των φυτογενετικών πόρων. Πλαισιώνεται επομένως νομικά η πραγματική βιωσιμότητα στον αγρό των τοπικών και παραδοσιακών ποικιλιών και κατ' επέκταση επιτυγχάνεται, ουσιαστικά, η μείωση της γενετικής διάβρωσης. Αυτό το μέτρο θα μπορούσε να είναι ένα σημείο αναφοράς, μια σύγκλιση της Ενωσιακής πολιτικής για την αγροβιοποικιλότητα και της ΚΑΠ.

Πολύ σημαντικό επίσης είναι ότι, η ΚΑΠ καλείται να αποδείξει την ακεραιότητά της και την ικανότητα επιβίωσής της, ως πολιτικής ικανής να ανταπεξέλθει στις υποχρεώσεις της απέναντι στους αγρότες, το περιβάλλον, την αγροβιοποικιλότητα και την κοινωνία. Χρειάζεται επαναπροσδιορισμό ώστε να γίνει μια ικανή πολιτική με ικανά θεμέλια στα οποία μπορεί όχι μόνο να στηριχθεί αλλά και να εξελιχθεί ο αγροτικός τομέας. Μέρимνα της ΚΑΠ οφείλει να είναι η αυτάρκεια του αγροτικού τομέα και γι' αυτό απαιτείται η σταδιακή αλλαγή πλεύσης της πολιτικής προς μια κατεύθυνση «απογαλακτισμού» και «απαγκίστρωσης» των αγροτών υπό την απαραίτητη προϋπόθεση ότι θα έχει πραγματοποιηθεί η επιμόρφωση, η εκπαίδευσή τους και η υποστήριξη των υποδομών τους.

Εν κατακλείδι, είδαμε ότι η ΚΑΠ στοχεύει στην περιβαλλοντική ανάπτυξη, στη βιώσιμη παραγωγή τροφίμων, την ισόρροπη εδαφική ανάπτυξη και την αειφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων και του κλίματος, τα οποία χρειάζονται την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης για να ολοκληρωθούν. Αυτό που απομένει είναι αν τα «πράσινα» μέτρα που εφαρμόζει η ΚΑΠ για να πετύχει τους στόχους αυτούς αποφέρουν το περιβαλλοντικό αποτέλεσμα που επιδιώκει και η ΕΕ μέσω της Ενωσιακής πολιτικής στο θέμα της αγροβιοποικιλότητας. Από την παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή προκύπτει ότι επί της ουσίας τα μέτρα της ΚΑΠ δεν έχουν σημαντικά οφέλη για το περιβάλλον και άρα δεν εκπληρώνουν στο μέγιστο τους τρεις στόχους της.

Πιο συγκεκριμένα, οι παραπάνω στόχοι ταυτίζονται με το ενωσιακό δίκαιο για την αγροβιοποικιλότητα και τον πρωταρχικό στόχο της ΕΕ, την ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας στην Ευρώπη έως το 2020. Συνεπώς η ΚΑΠ θα έπρεπε να συνδέεται με τη Στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2020. Η ΚΑΠ και το ενωσιακό πλαίσιο για την αγροβιοποικιλότητα ιδανικά πρέπει να κινούνται επί του ίδιου άξονα και να αποσκοπούν στην από κοινού ενίσχυση της άντλησης και παροχής περιβαλλοντικών δημόσιων αγαθών από και προς τους αγρότες. Όμως, το ισχύον διεθνές και ενωσιακό νομικό πλαίσιο γύρω από το θέμα της αγροβιοποικιλότητας δίνει έμφαση στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και στην κατοχύρωση νέων ποικιλιών. Δίνοντας κίνητρα στον ιδιωτικό τομέα να συμμετάσχει στη γεωργία, εδραιώνεται η εμπορική σποροβιομηχανία και δεν φαίνεται να προωθείται το έργο των τοπικών διαχειριστών του αγρού και συνεπώς και η αγροβιοποικιλότητα. Όπως αναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η επέκταση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας που απαγορεύει την ελεύθερη χρήση των κατοχυρωμένων σπόρων, μπορεί να επιφέρει εν τέλει εμπόδιο ή και απαγόρευση προσβασιμότητας σε αυτούς τους πόρους.

Εν τέλει διαφαίνεται ότι τόσο το δίκαιο της ΕΕ όσο και το διεθνές δίκαιο έχουν έλλειψη εσωτερικής σύγκλισης σε κρίσιμα θέματα, πάνω στα οποία θεμελιώνονται τα δικαιώματα των αγροτών, των φυτογενετικών πόρων και των λαών. Η έλλειψη αυτή ενισχύεται και από το γεγονός, ότι η *in situ* διατήρηση της βιοποικιλότητας αποτελεί σημαντικό στοιχείο της CBD και ιδανικά διασφαλίζεται με την καλλιέργεια παραδοσιακών ποικιλιών και ευρύτερα με την καλλιέργεια διαφορετικών ποικιλιών, αντί των συστημάτων μονοκαλλιέργειας που τείνουν να εδραιώνονται.

Με δεδομένο ότι ο τομέας της αγροβιοποικιλότητας διακατέχεται από μια εσωτερική αντίφαση, της «περιβαλλοντικής σκοπιμότητας» από τη μια και της «βιομηχανικής σκοπιμότητας» από την άλλη, η όποια απάντηση στο ερώτημα εάν η ΚΑΠ συγκλίνει ή αποκλίνει από την Ενωσιακή πολιτική στο θέμα της αγροβιοποικιλότητας θα συσχετισθεί υποχρεωτικά με αυτό. Η απάντηση προκύπτει από το ίδιο το κείμενο της ΚΑΠ, εφόσον δεν υπάρχει σε κανένα σημείο ειδική ρύθμιση για συγκεκριμένα ζητήματα όπως ποιες ποικιλίες πρέπει να εφαρμόζουν οι αγρότες, τι πρέπει να κάνουν για να διατηρούν σπόρους, αν πρέπει ή όχι να χρησιμοποιούν πατενταρισμένους σπόρους και ποια τελικά τα δικαιώματα των αγροτών απέναντι στη γεωργία και στο έδαφος που οι ίδιοι διαμορφώνουν. Η νέα ΚΑΠ, όπως και οι προγενέστερες, αναφέρονται σε περιβαλλοντικά μέτρα, σε μέτρα που ενισχύουν το οικοσύστημα και τονώνουν τη βιοποικιλότητα, όμως δεν υπάρχει σημείο τομής με το Ενωσιακό δίκαιο της αγροβιοποικιλότητας. Στα κείμενα της ΚΑΠ δεν αναφέρεται η θέση της απέναντι στις οδηγίες της ΕΕ για τους σπόρους και τις ποικιλίες, αποφεύγει δε να τοποθετηθεί όσον αφορά τα δικαιώματα ευρεσιτεχνίας. Όντας μια πολιτική που προωθεί την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και σαφώς αναγνωρίζει την αξία της γεωργίας απέναντι στη βιοποικιλότητα, είναι απαραίτητη η πρόβλεψη ειδικών και συγκεκριμένων διατάξεων για τη διατήρηση της αγροβιοποικιλότητας. Επομένως αν και είναι απολύτως λογική η σύνδεση ΚΑΠ και αγροβιοποικιλότητας, εν τούτοις η ΚΑΠ επιλέγει να μην ενσωματώνει ειδικό πλαίσιο για τη δια-

τήρηση της αγροβιοποικιλότητας με αποτέλεσμα να μην τάσσεται υπέρ ή κατά ή σε παράλληλη πορεία με αυτό.

Συνοψίζοντας, η Ένωση ενσωματώνοντας τις διεθνείς συμβάσεις και δεσμεύσεις θεσμοθετεί το θέμα της βιοποικιλότητας και αγροβιοποικιλότητας και παράλληλα, ορίζει την Κοινή Αγροτική Πολιτική της. Η σύνδεση των δύο, αγροβιοποικιλότητα και ΚΑΠ, αναλύθηκε κριτικά στην παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή και αποδείχτηκε απαραίτητη μεν, ανεπαρκής δε. Απαραίτητη γιατί η γεωργία είναι ο συνδετικός κρίκος της αγροβιοποικιλότητας και της ΚΑΠ ως κοινό πεδίο ενδιαφέροντος της ΕΕ. Ανεπαρκής όμως, γιατί δεν φαίνεται να υπάρχει ενιαίος προσανατολισμός μεταξύ της στρατηγικής για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και της αγροβιοποικιλότητας και της πολιτικής της κατοχύρωσης των ποικιλιών. Το Ευρωπαϊκό δίκαιο είναι προτιμότερο να προχωρήσει σε αναπροσανατολισμό της πολιτικής του αναθεωρώντας τη μέχρι στιγμής ιεράρχηση και συγκεκριμένα αναβαθμίζοντας τη διατήρηση της αγροβιοποικιλότητας σε πολιτική ισότιμη με την ΚΑΠ και την πολιτική κατοχύρωσης των ποικιλιών. Υπό το πρίσμα αυτό η ισχύουσα νομοθεσία για την κατοχύρωση των ποικιλιών οφείλει να αναθεωρηθεί και να εναρμονιστεί με τη διατήρηση της αγροβιοποικιλότητας. Στη συνέχεια με δίαυλο την ΚΑΠ, είναι προτιμότερο να επιδιωχθεί πιο «επιθετικά» η βιωσιμότητα των ποικιλιών. Προοπτικές υπάρχουν, όπως αναλύθηκαν στην 1.1.5 της παρούσας ενότητας. Πέρα από τις προτάσεις μας όμως, που αφορούν τους δύο πυλώνες της ΚΑΠ και πως αυτοί θα προσανατολιστούν σε βιωσιμότερες λύσεις, είναι πιο σημαντικό για την ΕΕ η ΚΑΠ να υιοθετήσει μέτρα στοχευμένα στη βελτίωση της αγροβιοποικιλότητας και της ποικιλομορφίας των ποικιλιών και ειδικά των παραδοσιακών.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Allen, B., Hart, K. (2013). Meeting the EU's environmental challenges through the CAP – how do the reforms measure up? *Aspects of Applied Biology*, 118, 9-22.
- Almeida, M.A., Carvalho, P., Bebeli, P.J., Barata da Silva, A.M., Bettencourt, E., Slaski, J.J., Dias, S. (2015) . Chapter 9 Agrobiodiversity: The Importance of Inventories in the Assessment of Crop Diversity and Its Time and Spatial Changes.
- Anderson, K. (2010). Globalization's effects on world agricultural trade,. *Philosophical Transaction of the royal society B*. 1960–2050. doi: 10.1098/rstb.2010.0131.
<http://rstb.royalsocietypublishing.org/content/365/1554/3007>
- Bader, A., & Riegert, C. (2011). Interdisciplinarity in 19th and Early 20th Century:Reflections on Ecosystem Services of Forest. (T. P. Mukhopadhyay, Ed.) *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*, 3(1), 87-98. Retrieved from
<http://rupkatha.com/V3/n1/09Interdisciplinarity-in-19th-and-early-20th-century-science.pdf>
- Barnes, A., Sutherland, L.A., Toma, L., & Matthews, K. (2015). The effect of the Common Agricultural Policy reforms on intentionstowards food production: Evidence from livestock farmers. *Land Use Policy*, 50, 548–558. Retrieved from
<http://dx.doi.org/10.1016/j.landusepol.2015.10.017>
- Batur, F., (2012). Santilli, J. (2011). Agrobiodiversity and the Law: Regulating Genetic Resources, Food Security and Cultural Diversity. *International Journal of the Commons*, 6(2), 386–387. doi: <http://doi.org/10.18352/ijc.350>
- Bocci, R. (2009). Seed Legislation and agrobiodiversity:conservation varieties. 103 (1/2), 31-49.
- Boer, B.W, “Biodiversity Planning Law: International and National”, in J Carew-Reid (ed) *Biodiversity Planning in the Asian Region*, IUCN: Sri Lanka (2002) 531-537.
http://www.icem.com.au/documents/biodiversity/bioplan/biodiversity_law.pdf
- Boisson de Chazournes, L. (2009). Freshwater and International Law : the Interplay between Universal, Regional and Basin Perspectives. *In The United Nations Water World Assessment Programme. Insights*. Paris.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001850/185080E.pdf>
- Boisson de Chazournes, L. (2009). Convention on Biological Diversity and Its Protocol on Biosafety. *United Nations Audiovisual Library of International Law*.
http://legal.un.org/avl/pdf/ha/cpbcbd/cpbcbd_e.pdf

- Bouma, J., & Wösten, J. H. (2016). How to characterize 'good' and 'greening' in the EU Common Agricultural Policy (CAP): the case of clay soils in the Netherlands. *Soil Use and Management*, 32(4), 546–552. doi:10.1111/sum.12289
- Brian, J. (2013). The Reform of the Common Agricultural Policy: Meeting the Environmental Challenge. *University college Dublin. School of Law Queen's University*. Belfast
- Bureau, J.-C., & Mahe, L.-P. (2015). Was the CAP reform a success? In J. Swinnen (Ed.), *The Political Economy of the 2014-2020. An Imperfect Storm* (pp. 87-131). London: Rowman & Littlefield International, Ltd.
- Bureau J.-C., Tangermann S., Matthews A., Viaggi D., Crombez C., Knops L., Swinnen J. (2013). The Common Agricultural Policy After 2013. *Intereconomics, Review of European economic policy*. <http://www.intereconomics.eu/archive/year/2012/6/the-common-agricultural-policy-after-2013/>
- Caitrin Halla. (2014). The Seed of Nonviolence. *Peace Review: A Journal of Social Justice*, 26:1, 54-61, doi: 10.1080/10402659.2014.876314.
- Carlos, J.C. (2004). *Sustainable Development: Mainstream and Critical Perspectives*, Organization Environment: www.sagepublications.com
- Ciliberti, S. Frascarelli, A. (2015). A critical assessment of the implementation of CAP 2014-2020 direct payments in Italy. *Bio-based and Applied Economics*, 4:3, 261-277. doi:10.13128/BAE-16377
- Cramon-Taubadel, S. (2013). Agricultural Policy in the European Union - An Overview -. *Department of Agricultural Economics and Rural Development*. Göttingen
- Coffey, C., & Richartz, S. (2003). The EU Habitats directive: Generating strong responses. *Project Deliverable*, 17. Retrieved from http://ecologic.eu/sites/files/download/projekte/850-899/890/in-depth/eu_habitats_directive.pdf
- Correa C.M., Shashikant S., Meienberg F.. (2015). New Publication: "Plant Variety Protection in Developing Countries: A Tool for Designing a Sui Generis Plant Variety Protection System: An Alternative to UPOV 1991". *Association for Plant Breeding for the Benefit of Society*. <http://www.apbrebes.org/news/new-publication-plant-variety-protection-developing-countries-tool-designing-sui-generis-plant>
- De Schutter, O. (2009). *The right to food. Seed policies and the right to food: enhancing agrobiodiversity and encouraging innovation*. Retrieved from United Nations. General Assembly, A/64/170.: http://www.srfood.org/images/stories/pdf/officialreports/20091021_report-ga64_seed-policies-and-the-right-to-food_en.pdf
- Delbaerea, B., Mikos, V., Pulleman, M., Veromann, E (2014). European Policy Review: Functional agrobiodiversity supporting sustainable agriculture. *Journal for nature conservation*, 22, 193-194. <https://pubag.nal.usda.gov/pubag/article.xhtml?id=5439837>

- Diaz, M., & D, E. (2016). Enhancing the Effectiveness of CAP Greening as a Conservation Tool: a Plea for Regional Targeting Considering Landscape Constraints. *Current Landscape Ecology Reports*, 1(4), 168-177. doi:10.1007/s40823-016-0017-6
- Dudley, N. K. M. (2005). Towards effective protected area systems. An action guide to implement the convention on biological diversity programme of work on protected areas. *Technical Series No. 18*. Montreal: Secretariat of the Convention on Biological Diversity.
- Dobbs, T., Pretty, J.N. (2004). Agri-environmental stewardship schemes and 'multifunctionality'. *Rev. Agric. Econ*, 26 (2), 220–237. doi:10.1111/j.1467-9353.2004.00172.x.
- European Commission. (1998). Communication from the Commission to the Council and the European Parliament of 4 February 1998 on a European Community biodiversity strategy. COM 42.
- European Commission. (2008). A mid-term assessment of implementing the EC Biodiversity Action Plan, Brussels. COM (2008) 864 final.
- European Commission. (2010). Report from the Commission to the Council and the European Parliament the 2010 Assessment of Implementing the EU Biodiversity Action Plan. COM (2010) 548.
- European Commission. (2010). Understanding and addressing the causes of biodiversity loss. *Science for Environment Policy.News Alert*, Issue 181
- European Commission. (2011). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Our life Insurance, Our Natural Capital: an EU Biodiversity Strategy to 2020. COM (2011) 244 final.
- European Commission. (2011). *Impact Assessment: Common Agricultural Policy towards 2020, Assessment of Alternative Policy Options* (Commission staff working paper). Brussels : Publications Office of the European Union.
- European Commission. (2011). *Impact Assessment: Common Agricultural Policy towards 2020, Annex 2: Greening the CAP* (Commission staff working paper). Brussels: Publications Office of the European Union.
- European Commission, (2011) *Impact Assessment, annex 2A: Fact sheet biodiversity and agriculture*. Brussels: Publications Office of the European Union.
- European Commission. (2012). *The Common Agricultural Policy. A partnership between Europe and Farmers*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission. (2012). *Europeans' attitudes towards food security, food quality and the countryside* (Special Eurobarometer 389 / Wave EB77.2 – TNS Opinion & Social). Publications Office of the European Union.

- European Commission. (2013). *Overview of cap reform 2014-2020*. (Agricultural Policy Perspectives Brief N°5). Publications Office of the European Union.
- European Commission. (2014). *Regulation No 536/2014 of the European parliament and of the council on the marketing and production, with a view to marketing, of plant reproductive material, and repealing Council Directives 66/401/EEC, 66/402/EEC, 68/193/EC, 1998/56/EC, 1999/105/EC, 2002/53/EC, 2002/54/EC, 2002/55/EC, 2002/56/EC, 2002/57/EC, 2008/72/EC and 2008/90/EC*. (Official Journal of the European Union). Brussels: Publications Office of the European Union.
- European Commission. (2016). The Common Agricultural Policy post-2013. *Fact Sheets on the European Union – 2017*.
http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_5.2.9.pdf
- Erjavec, E. (2012). *Greening of the CAP: is the “Emperor Naked”?* Retrieved from cap reform.eu: <http://capreform.eu/greening-of-agricultural-policy-is-the-%E2%80%9Cemperor-naked%E2%80%9D/>
- F.J.J.A. Bianchi, V. M. (2013, Μάρτιος). Opportunities and limitations for functional agrobiodiversity in the European context. *Environmental Science & Policy*, 27, 223–231. <http://dx.doi.org/10.1016/j.envsci.2012.12.014>
- Gray, J. (1997). Marine biodiversity: patterns, threats and conservation needs. *Biodiversity and Conservation*, 6, 153-175. Biological Institute, University of Oslo, <http://www.avesmarinhas.com.br/20%20-%20marine%20biodiversity%20%20patterns,%20threats%20and.pdf>
- Goeringer, P. (2013). Understanding the plant variety protection act . *2013 Agricultural Policy and Outlook Conference* . Annapolis: Center for agricultural & Natural Resource policy.
- Hammer, K., Arrowsmith, N., Gladis, T.(2003). Agrobiodiversity with emphasis on plant genetic resources. *Naturwissenschaften*, 90, Issue 6, 241.
- Hart, K. (2015). Green direct payments: implementation choices of nine Member States and their environmental implications. IEEP London.
- Hart, K., Little, J. (2012). Environmental approach of the CAP in legislative proposal. <http://foropac.es/sites/default/files/documentos/Environmental.pdf>
- Hazell, P., Wood, S. (2008). Drivers of change in global agriculture. *Philosophical Transaction B*. 363, 495–515. doi: 10.1098/rstb.2007.2166.
- Huston, M.A. (1994). *Biological Diversity. The Coexistence of species on changing landscapes*. Cambridge University Press.
- Institute for European Environmental Policy. (2011). Study on addressing biodiversity and habitat protection through measures applied under the common agricultural policy. IEEP London

- Greiber, T., Moreno, S.P et al. (2012). An Explanatory Guide to the Nagoya Protocol on access and benefit – sharing. *IUCN Environmental Policy and Law Paper*, 83
- Isakson, S.R. (2014). Food and finance: the financial transformation of agro-food supply chains. *The Journal of Peasant Studies*, 41:5,749-775.
<http://dx.doi.org/10.1080/03066150.2013.874340>
- Jambor, A., & Harvey, D. (2010). Review of the challenges of CAP reform. *Centre for Rural Economy Discussion Paper Series*, 27.
- Joachim von Braun. (2012). Promising developments. *D+C*.
<http://www.dandc.eu/en/article/recent-agricultural-developments-are-promising>
- Jóhannsdóttir, A., Cresswell, I., & Bridgewater, P. (2010). The Current Framework for International Governance of Biodiversity: Is It Doing More Harm Than Good? *Review of European Community & International Environmental Law*, 19(2), 139-149.
- Kamau, E.C., Fedder, B., Winter, G. (2010).The Nagoya Protocol on access to genetic resources and benefit sharing: What is new and what are the implications for provider and user countries and the scientific community? *Law, Environment and Development Journal*, 6:3 ,246. <http://www.lead-journal.org/content/10246.pdf>
- Kameri-Mbote, A., Cullet, P. (1999). Agro-biodiversity and international law – a conceptual framework. *Journal of Environmental Law*, Vol. 11 (2) 1, 257-279.
- Knops, L., & Garrone, M. (2015). Co-decision and the CAP: An unfinished story – Insights on the role of the European Parliament in the 2013 reform. In J. Swinnen (Ed.), Chapter 16, *The Political Economy of the 2014-2020. Common Agricultural Policy . An Imperfect Storm* (pp. 413-347). London: Rowman & Littlefield International, Ltd.
- Lefebvre M., Espinosa, M., Gomez y Paloma, S.,Paracchini, M.L., Piore, A., Zasada, I.(2015) Agricultural landscapes as multi-scale public good and the role of the Common Agricultural Policy. *Journal of Environmental Planning and Management*, 58 :12, 2088-2112. doi:10.1080/09640568.2014.891975
- Mahe, L.P. (2012). Do the proposals for the CAP after 2013 herald a ‘major’ reform?.
http://www.institutdelors.eu/media/capreform_lp-mahe_ne_march2012.pdf?pdf=ok
- Matthews A. (2013). Greening agricultural payments in the EU’s agricultural policy. *Bio-based and Applied Economics*, 2, 1–27. Trinity College Dublin, Ireland
- Matthews A. (2013), Greening the Common Agricultural Policy Post-2013. (The Common Agricultural Policy After 2013) .*Intereconomics*, Review of European economic policy. <http://www.intereconomics.eu/archive/year/2012/6/the-common-agricultural-policy-after-2013/>

- Meienberg, F. (2010). Infringement of farmers' rights (Food security). *D+C*, 4.
<http://www.dandc.eu/en/article/strict-enforcement-intellectual-property-rights-hurts-farmers>
- Olmo, A. (2011). Towards a New Common Slow Food Policy Paper on CAP. *Slow Food*.
http://slowfood.com/filemanager/campaign_docs/SF_CAP_ENG_FULL.pdf
- Pe'er G., Dicks L.V., Visconti P., Arlettez R., Báldi A., Benton T.G., Collins S., Dieterisch M., Gregory RD, Hartig F., Henle K., Hobsoon PR., Kleijn D., Neumann RK., Robijns T., Schmidt J., Shwartz A., Sutherland W.J., Turbé a, Wulf F., Scott AV. (2014). EU Agricultural reform fails on biodiversity: Extra steps are needed to protect farmed and grassland ecosystems. *Science*, Vol 344, Issue 6188, 1090-1092. doi: 10.1126/science.1253425
- Pickett, J.A., Gudbjorg, I. Michael, A. et al.. (2014). Delivering sustainable crop protection systems via the seed: exploiting natural constitutive and inducible defence pathways. *Philosophical transactions of Royal Society B*, 369.
<http://dx.doi.org/10.1098/rstb.2012.0281>
- Prasad, S. (2003). Exploring Agrodiversity. *The Professional Geographer*, 55:4, 535-537.
 Published online: 29 Feb 2008. <http://dx.doi.org/10.1111/0033-0124.55040106>
- Pretty J. (2007). Agricultural sustainability: concepts, principles and evidence. *Philosophical Transaction B*, 363(1491): 447–465.. doi: 10.1098/rstb.2007.2163.
- Poppy, G. M. , Jepson, P. C., Pickett J. A., Birkett, M. A. (2014). Achieving food and environmental security: new approaches to close the gap. *Philosophical Transaction of the royal society B*, 369. doi:10.1098/rstb.2012.0272.
- Runge, T., Delbaere, B., & Karise, R. (2012). Functional agrobiodiversity. Nature serving Europe's farmers. *European Learning Network on Functional AgroBiodiversity*.
- Sanchez, M.G., Prado-Lorenzo, J.M.(2007).Determinant Factors in the Degree of Implementation of Local Agenda 21 in the European Union Isabel University of Salamanca. *Sustainable Development*, 16, 17-34. doi: 10.1002/sd
- Schröder, S., Begemann, F., & Harrer, S. (2007). Agrobiodiversity monitoring – documentation at European level. *Journal of Consumer Protection and Food Safety*, 29-32. doi:10.1007/s00003-007-0256-x
- Seiferta, C., Leuschnerb, C., Culmseea, H. (2015). Arable plant diversity on conventional cropland—The role of crop species, management and environment. *Agriculture, Ecosystems & Environment*, Volume 213, Pages 151–163.
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0167880915300311>
- Shiva, V., Shroff, R., Lockhart. C. (2012). Global Citizen's Report for Seed Freedom. Navdanya. India. [http://www.navdanya.org/attachments/Seed%20Freedom Revised 8-10-2012.pdf](http://www.navdanya.org/attachments/Seed%20Freedom%20Revised%208-10-2012.pdf)

- Sundseth, K. (2008). *NATURA 2000. protecting Europe's biodiversity*. European Commission. doi:10.2779/45963
- Swinbank, A. 2012. Another reform? Proposals for the post-2013 Common Agricultural Policy. *World agriculture*, 3:1, 32-37. ISSN 2043-7234
- Swinnen, J. (2010). The Political Economy of the Most Radical Reform of the Common Agricultural Policy. *Ger. J. Agric. Econ*, 59, 37–48.
http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/146510/2/5_Swinnen.pdf
- Trupp, L. A. (1996). Agricultural Biodiversity: A Key Element of Ecosystem and Sustainable Food Security. In D. J. Rapport and others, *Managing for Healthy Ecosystems* (pp. 317-330).
- Thrupp, L.A. (2000). Linking agricultural biodiversity and food security: the valuable role of agrobiodiversity for sustain-able agriculture. *Royal Institute of International Affairs 1944-*, Vol. 76, No. 2, Special Biodiversity Issue (Apr., 2000), pp. 265-281.
http://www.jstor.org/stable/2626366?origin=JSTOR-pdf&seq=1#page_scan_tab_contents
- Thrupp, L.A. (2008). The Importance of Biodiversity in Agroecosystems . *Journal of Crop Improvement*, 12:1-2, 315-337, doi: 10.1300/J411v12n01_03.
- Tripp, R.(2000). Can biotechnology reach the poor? The adequacy of information and seed delivery. *Food policy*, 26 (2001) 249–264. London: Overseas Development Institute.
- Orlikowska, E.H., Roberge, J.M., Blicharska, M., Mikusiński, G. (2016, Αύγουστος). Gaps in ecological research on the world's largest internationally coordinated network of protected areas: A review of Natura 2000. *Biological Conservation*, vol, 200, 216-227. <http://dx.doi.org/10.1016/j.biocon.2016.06.015>
- Vela'zquez, J., Tejera, R., Hernando, A., & Nunez, M. V. (2010). Environmental diagnosis: Integrating biodiversity conservation in management of Natura 2000 forest spaces. *Journal for Nature Conservation*, 18, 309-317. doi:10.1016/j.jnc.2010.01.004
- Watson, R.T., Heywood, V.H., Baste, I., Dias, B., Gamez, R., Janetos, T., Reid, W., Ruark, G. (1995). Global Biodiversity Assessment Summary for Policy-Makers. *Cambridge University Press*. Published for the United Nations Environment Programme.
http://www.langtoninfo.com/web_content/9780521564809_frontmatter.pdf
- Westhoek, H. et al.. (2012).Greening the CAP An analysis of the effects of the European Commission's proposals for the Common Agricultural Policy 2014-2020. *PBL Netherlands Environmental Assessment Agency*
<http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/pbl2012-greening-the-cap-500136007.pdf>
- Wolff, F. (2004). Legal Factors Driving Agrobiodiversity Loss. *Environmental Law Network*, 1, 25-36.
<http://www.agrobiodiversitaet.net/agrobiowebste/site/page/downloads/dateien/ABD.Elni.pdf>

Wood, A., Edwards, P.S., Mang, J.(200). *The Root Causes of Biodiversity Loss*. Earthscan Publication Ltd: London

Ελληνική βιβλιογραφία

Αλεξανδρίδου, Ε. (2004). Διατήρηση της φύσης και της βιοποικιλότητας και Επιχειρήσεις. (Ε. Κ. Υγροτόπων, Ed.) *AMBIBION*, 54. Retrieved from http://kpe-kastor.kas.sch.gr/biodiversity_site/b23/article10.htm

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.(2008). *Οδηγία 2008/62/ΕΚ της Επιτροπής της 20ής Ιουνίου 2008 για την πρόβλεψη ορισμένων παρεκκλίσεων για την αποδοχή γεωργικών ντόπιων αβελτίωτων φυλών και ποικιλιών που είναι φυσικώς προσαρμοσμένες στις τοπικές και περιφερειακές συνθήκες και απειλούνται από γενετική διάβρωση καθώς και για τη διάθεση στην αγορά σπόρων και σπόρων γεωμήλων των εν λόγω ντόπιων φυλών και ποικιλιών*. Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0062&qid=1488963573103&from=EL>

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (2009). *Οδηγία 2009/145/ΕΚ της Επιτροπής της 26ης Νοεμβρίου 2009 σχετικά με την πρόβλεψη ορισμένων παρεκκλίσεων για την αποδοχή ντόπιων αβελτίωτων φυλών και ποικιλιών κηπευτικών που καλλιεργούνται κατά παράδοση σε συγκεκριμένους τόπους και περιφέρειες και απειλούνται με γενετική διάβρωση και ποικιλιών κηπευτικών οι οποίες δεν έχουν εγγενή αξία για εμπορική φυτική παραγωγή αλλά αναπτύσσονται για καλλιέργεια υπό ιδιαίτερες συνθήκες και για την εμπορία σπόρων προς σπορά των εν λόγω ντόπιων φυλών και ποικιλιών*. Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0145&qid=1488963836705&from=EL>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2013). *Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1308/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης των αγορών γεωργικών προϊόντων και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 922/72, (ΕΟΚ) αριθ. 234/79, (ΕΚ) αριθ. 1037/2001 και (ΕΚ) αριθ. 1234/2007 του Συμβουλίου*. Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1308&qid=1488966039854&from=EL>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2013). *Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου*. Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1305&qid=1488966492259&from=EL>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2013). *Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1310/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη θέσπιση ορισμένων μεταβατικών διατάξεων για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά τους πόρους και την κατανομή τους για το έτος 2014 και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου και των κανονισμών (ΕΕ) αριθ. 1307/2013, (ΕΕ) αριθ. 1306/2013 και (ΕΕ) αριθ. 1308/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά την εφαρμογή τους κατά το έτος 2014*. Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1310&rid=1>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2013). *Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1306/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της κοινής γεωργικής πολιτικής και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 352/78, (ΕΚ) αριθ. 165/94, (ΕΚ) αριθ. 2799/98, (ΕΚ) αριθ. 814/2000, (ΕΚ) αριθ. 1290/2005 και (ΕΚ) αριθ. 485/2008 του Συμβουλίου*. Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1306&rid=1>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2013). *Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1307/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2013 περί θεσπίσεως κανόνων για άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς βάσει καθεστώτων στήριξης στο πλαίσιο της Κοινής γεωργικής πολιτικής και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 637/2008 και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου*. Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1307&rid=1>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2013). *Πρόταση Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του συμβουλίου για την παραγωγή και τη διαθεσιμότητα φυτικού αναπαραγωγικού υλικού στην αγορά (κανονισμός για το φυτικό αναπαραγωγικό υλικό)*. COM(2013) 262 final 2013/0137 (COD) Βρυξέλλες : Ευρωπαϊκή Επιτροπή. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013PC0262&qid=1488972825217&from=EL>

Έξαρχος, Στ. και Νοτόπουλος, Κ. (2010) «Η περιφερειακή διάσταση Βιώσιμου τουρισμού και περιβάλλοντος ως αντικείμενο προβληματισμού στο πλαίσιο της νέας στρατηγικής Ευρώπης '2020' - Το παράδειγμα της Ελλάδος- », 160 Επιστημονικό Συνέδριο του συνδέσμου Ελλήνων Περιφερειολόγων. *Η περιφερειακή διάσταση της νέας στρατηγικής Ευρώπης 2010*, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Ηνωμένα Έθνη. (1966). Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα. https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26231

- Καζαντζίδης, Σ. (2010). Βιοποικιλότητα και η ποικιλότητα των πουλιών στην Ελλάδα. *Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών*.
<http://www.nagref.gr/journals/ethg/images/42/ethg42p18-20.pdf>
- Κουτούπα - Ρεγκάτου, Ε. (2008). *Δίκαιο του Περιβάλλοντος*. Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε.
- Μαριά, Ε. Α. (2009). *Η νομική προστασία του τοπίου στο διεθνές, κοινοτικό και εθνικό δίκαιο*. Αθήνα: Αντ. Σάκκουλα.
- Μαριά, Α. Ε., Φουρναράκη, Χ., Θάνος, Κ. (2012) Εκτός τόπου (exsitu) διατήρηση της φυτικής ποικιλότητας -Σκέψεις και προτάσεις για ένα αποτελεσματικό σύστημα διοικητικής οργάνωσης των ελληνικών Τραπεζών Σπόρων (SeedBanks). *Περιβάλλον και Δίκαιο*, 4, 628 - 650.
- Μούσης, Ν. (2011). *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική*. Εκδόσεις Παπαζήση
- Νταμαδάκη, Β. (2014). *Οι παραδοσιακές ποικιλίες στο διεθνές, Ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο: Θεσμική θεήρηση και εκτίμηση παραμέτρων υπό το πρίσμα της αγροβιοποικιλότητας και του τοπίου*, Πτυχιακή Εργασία, Γενικό τμήμα, Πολυτεχνείο Κρήτης.
- ΠΑΣΕΓΕΣ, (2013). *Η Κοινή Αγροτική Πολιτική μετά το 2014. Ανάλυση Προτάσεων και Σεναρίων Κατανομής Άμεσων Ενισχύσεων*.
- Παναγιωτόπουλος, Π. (2006). *Η συνταγματική αναθεώρηση 2001. Σχολή Νομικών Οικονομικών Πολιτικών Επιστημών*, Πτυχιακή Εργασία, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Ρουσιανού, Α. (2015). *Κοινή Αγροτική Πολιτική και Αγροτική Ανάπτυξη στην Ελλάδα*. Μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών στις «Νέες αρχές διοίκησης επιχειρήσεων». Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Σεφερλή, Γ. (2007) *Η συμβολή του τουρισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη της Κρήτης*, Πτυχιακή Εργασία, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.
- Σιούτη, Γ. (2011). *Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος*. Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε.
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (1998). Οδηγία 98/95/ΕΚ του Συμβουλίου της 14ης Δεκεμβρίου 1998 για την τροποποίηση, στα πλαίσια της ενοποίησης της εσωτερικής αγοράς, των γενετικώς τροποποιημένων φυτικών ποικιλιών και των φυτικών γενετικών πόρων, των οδηγιών 66/400/ΕΟΚ, 66/401/ΕΟΚ, 66/402/ΕΟΚ, 66/403/ΕΟΚ, 69/208/ΕΟΚ, 70/457/ΕΟΚ και 70/458/ΕΟΚ που αφορούν, αντίστοιχα, την εμπορία σπόρων προς σπορά τεύτλων, κτηνοτροφικών φυτών, σιτηρών, γεωμήλων, ελαιούχων και κλωστικών φυτών, κηπευτικών και τον κοινό κατάλογο ποικιλιών των καλλιεργούμενων φυτικών ειδών. Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998L0095&qid=1488963678376&from=EL>

- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2005). *Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1698/ του Συμβουλίου, της 20ής Σεπτεμβρίου 2005, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ)*. Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005R1698&qid=1488973218124&from=EL>
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.(2006). *Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 510/2006 του Συμβουλίου της 20ής Μαρτίου 2006 για την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων και των ονομασιών προέλευσης των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων*. Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006R0510&qid=1488962069779&from=EL>
- Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (1972). *Οδηγία 72/160/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 17ης Απριλίου 1972 περί ενθαρρύνσεως όσον αφορά την παύση της γεωργικής δραστηριότητας και διαθέσεως της χρησιμοποιούμενης γεωργικής εκτάσεως για τον σκοπό βελτιώσεως των διαρθρώσεων*. Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31972L0160&qid=1488965615951&from=EL>
- Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (1992). *Κανονισμός αριθ. 2078 /92 του Συμβουλίου της 30ης Ιουνίου 1992 σχετικά με μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου*. Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992R2078&from=EN>
- Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (1992). *Κανονισμός αριθ. 2081 /92 του Συμβουλίου της 14ης Ιουλίου 1992 για την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων και των ονομασιών προέλευσης των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων*. Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992R2081&qid=1488963435355&from=EL>

Ηλεκτρονικές πηγές

- Topics in Biodiversity Loss*. (n.d.). Retrieved from Paleontological Research Institution: http://priweb.org/globalchange/bioloss/bl_06.html
- Agricultural biological diversity: review of phase I of the programme of work and adoption of a multi-year work programme*. (n.d.). Retrieved from Convention on Biological Diversity: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7147>
- Association for Plant Breeding for the Benefit of Society*. (n.d.). Retrieved from APBREBES: <http://www.apbrebes.org/content/agricultural-biodiversity-0>

- Can thw(new) CAP Deliver on Sustainability?* (2015). Retrieved from EurActiv:
http://en.euractiv.eu/wp-content/uploads/sites/2/special-report/euractiv_special_report_-_can_the_new_cap_deliver_on_sustainability-1.pdf
- CBD and Agenda '21 on Farmers' Rights – and the response of the FAO.* (n.d.). Retrieved from Farmers' Right: http://www.farmersrights.org/about/fr_history_part5.html
- Dunmore, C. (2011). *EU reform plans target greener, fairer farm subsidies.* Retrieved from reuters: <http://www.reuters.com/article/us-eu-agriculture-idUSTRE79B4DX20111012>
- FAO's role in biodiversity.* (n.d.). Retrieved from Food and Agricultural Organization.:
<http://www.fao.org/biodiversity/en/>
- Group, E. (2008). *Who Owns Nature?* Retrieved from ETC Group:
http://www.etcgroup.org/sites/www.etcgroup.org/files/publication/707/01/etc_won_report_final_color.pdf
- Gucciardi, A. (2015). *Η Μονσάντο έφαγε πρόστιμο για “γενετική μόλυνση σιτηρών” Και δεν είναι η πρώτη φορά!* Retrieved from Εναλλακτική Κοινότητα Πελίτη:
http://peliti.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=674%253A2015-04-06-08-03-05&catid=22%253Aapopseis&Itemid=19&lang=el
- Howarth, R. (1999). *The failures of CAP.* Retrieved from Global Britain Briefing Note:
<http://globalbritain.co.uk/wp-content/uploads/2017/01/BN3.pdf>
- Members of UPOV. Status In Relation To The International Union For The Protection Of New Varieties Of Plants (Upov), 2016.* (2016). Retrieved from UPOV:
<http://www.upov.int/export/sites/upov/members/en/pdf/status.pdf>
- New breeding techniques.* (2015). Retrieved from European Academies.Science Advisory Council: <http://www.interacademies.net/File.aspx?id=28130>
- Q&A: Reform of EU farm policy.* (2013). Retrieved from BBC News:
<http://www.bbc.com/news/world-europe-11216061>
- Seeds & Genetic Diversity.* (n.d.). Retrieved from ETC Group:
<http://www.etcgroup.org/issues/seeds-genetic-diversity>
- Seedy Characters.* (2015). Retrieved from ETC Group:
<http://www.etcgroup.org/files/files/etc-communique-seedycharacters-may2015.pdf>
- Syngenta is granted patent on pepper for use as food.* (2015). Retrieved from GM WATCH:
<http://www.gmwatch.org/news/latest-news/16472-syngenta-is-granted-patent-on-pepper-for-use-as-food>
- Terminator & 'New Enclosures.* (n.d.). Retrieved from ETC Group. :
<http://www.etcgroup.org/issues/terminator-new-enclosures>

- The Cartagena Protocol on Biosafety*. (n.d.). Retrieved from Convention on Biological Diversity: <https://bch.cbd.int/protocol/default.shtml>
- The end of farm-saved seed? Industry's wish list for the*. (2007). Retrieved from GRAIN briefing: <https://www.grain.org/article/entries/58-the-end-of-farm-saved-seed-industry-s-wish-list-for-the-next-revision-of-upov>
- ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ στο σχέδιο νόμου «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις». (n.d.). Retrieved from <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=eP%2Blxw7en9c%3D&...>
- Ατενίζοντας τη νέα ΚΑΠ 2014 – 2020. (n.d.). Retrieved from Olivenews: <http://www.olivenews.gr/el/article/25/%CE%B1%CF%84%CE%B5%CE%BD%CE%AF%CE%B6%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BD%CE%AD%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CF%80-2014-2020>
- Γκισιάκης, Β. (2015). *Σπόροι και Ευρωπαϊκή Νομοθεσία: ένας χρόνος μετά. Συνέντευξη της Arche Noah στο BiotechWatch.gr*. Retrieved from BiotechWatch.gr: <http://biotechwatch.gr/ArcheNoahInterview>
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. Αρ. φύλλου 186. (n.d.). Retrieved from <https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbmXnZlW9wb25vaWhyYWtsZWlvdXxneDo0MTdmMDU5NGM5ZGYzNTg0>
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. Αρ. φύλλου 2383 ριθμ. 40332 Έγκριση Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα για τα έτη 2014–2029 και Σχεδίου Δράσης πενταετούς διάρκειας. (n.d.). Retrieved from <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=51OiCUUwsH8%3D&tabid=37&language=el-G>
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. Αρ. φύλλου 60. Νόμος υπ.αριθ.2205 Κύρωση της Σύμβασης Πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές μεταβολές. (1994).
- Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση σε σταυροδρόμι.
Εμβάθυνση της δημοκρατίας για σταθερότητα, αλληλεγγύη και κοινωνική δικαιοσύνη η . (2012). Retrieved from Ευρωπαίοι Οικονομολόγοι για την Εναλλακτική Οικονομική Πολιτική στην Ευρώπη : http://www2.euromemorandum.eu/uploads/euromemorandum_2012_greek.pdf
- Η ΚΑΠ, η πολυλειτουργικότητα και η ανάπτυξη της υπαίθρου (ι)διερευνώντας τις νέες προσκλησεις. (n.d.). Τμήμα Γεωγραφίας, αροκόπειο Πανεπιστήμιο. Retrieved from <http://docplayer.gr/11378334-I-kap-i-polyleitoyrgikotita-kai-i-anaptyxi-tis-ypaithroy-ii-dierynontas-tis-nees-proskliseis.html>
- Κανελλοπούλου , Β. (2015). *Η Ιδιωτικοποίηση των Διατροφικών Πόρων Συνεχίζεται*. Retrieved from Εναλλακτική κοινότητα Πελίτη:

http://peliti.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=742%253Avassokanelloupoulou&catid=21%253Aplaisio&Itemid=18&lang=el

Κοινή Αγροτική Πολιτική 2015- 2020. (2013). Retrieved from Byer CropScience:

http://www.agronews.gr/files/1/PDF/pdf_fakelou/entheto_Nea_kap.pdf

Στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2020. (n.d.). Ανάκτηση από europa.eu:http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/biodiversity_2020/2020%20Biodiversity%20Factsheet_EL.pdf

Φυλιππίδης, Ν. (2013). *Ικανοποίηση για τις αλλαγές στη νέα ΚΑΠ*. Retrieved from Paragogi:

<http://www.paragogi.net/1001/ikanopoihsh-gia-tis-allages-sth-nea-kap>

Φυσικοί οικότοποι (Natura 2000) Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας. (n.d.). Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:l28076&rid=9>